Pr. Ioan Sorin Usca/Prof. Ana Usca

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți

3. Leviticul

Comentarii la Cartea Leviticul

Introducere la Cartea Leviticul

Leviticul este cea de-a treia carte a Pentateuhului. Evreii o numesc fie **Waiqra**[1] (= *şi* [*El*] *a chemat*), după cuvântul cu care începe cartea, fie, după conținut, **Torat hacohanim**[2] (= *Legea preoților*) sau **Torat hacorbanot**[3] (= *Legea jertfelor*). În Septuaginta, cartea se intitulează **Levitikon**[4], de la Levi, devenit trib sacerdotal în Israel. Vulgata păstrează în titlu denumirile de până la ea: **Liber Vaiecra id este Leviticus**.

Cartea Levitic se poate împărți în şapte secțiuni:

1. *Despre jertfe* (1, 1 – 7, 38);
2. *Consacrarea preoților* (8, 1 – 10, 20);
3. *Reguli de purificare şi sfințire* (11, 1 – 15, 33);
4. *Ziua Ispăşirii* (16, 1-34);
5. *Relațiile personale* (17, 1 – 20, 27);
6. *Sărbătorile mozaice* (21, 1 – 25, 55);
7. *Promisiuni şi amenințări* (26, 1 – 27, 34).

Leviticul este cheia religiei iudaice, oferind cadrul pentru toate celelalte cărți biblice. În ce ne priveşte, vom căuta şi aici mai cu seamă sensurile morale şi mistice ale vechilor rânduieli mozaice, în lumina împlinirii lor în Hristos.

---

[1] ויקרא

[2] תורת הכהנים

[3] תורת הקרבנות

[4] **Λευιτικον**

Comentarii la Cartea Leviticul

CAPITOLUL 1 – ***Rânduiala jertfelor. Arderea-de-tot.***

1: **Domnul l-a chemat pe Moise şi i-a grăit din cortul mărturiei, zicând:**

Prin *Domnul* e redat grecescul **Kirios**. Biblia Hebraica are tetragrama IHVH (Iahve) pe care, din respect, evreii nu o rosteau niciodată, înlocuind-o cu termenul *Adonai* (= Domnul; Stăpânul).

2: **„Grăieşte tu către fiii lui Israel şi spune-le: - Dacă cineva dintre voi va aduce daruri Domnului, şi dacă ele sunt dintre animale, darul să-l aducă din cireada sau din turma voastră.**

Dacă: „nu în sens condițional, ci în sens circumstanțial (*când*)”[5]. *Daruri*: „grecescul **doron** = *dar* îl traduce pe ebraicul **gorban**, care înseamnă ofrandă de orice fel, chiar şi dintre cele ce nu sunt destinate sacrificării pe jertfelnic”[6].

Septuaginta are un început uşor diferit: *Şi l-a chemat* [*Domnul*] *pe Moise*… „*Incipit*-ul textului, conjuncția *şi* (gr. **καί**, ebr. **waw** [ו]), este un indiciu sintactic al dependenței Leviticului de cartea care îl precedă”[7], Ieşirea. Mai jos, textul SEP 1 e mai explicit: *veți aduce aceste daruri din cireada de boi sau din turma de oi şi de capre*. „Philon, *Spec*. I, 163-165, este de părere că cele trei specii au fost alese ca animale pentru sacrificiu pentru că sunt cele mai blânde şi mai ascultătoare”[8].

Moise descoperă poporului israelit voința lui Dumnezeu. Din modul adresării, vedem că aducerea de jertfe către Divinitate era de la sine înțeleasă, continuând o tradiție instaurată încă de la începuturile omenirii, fiind precizate doar modalitatea în care se aduc jertfele şi felul acestora.

3: **Dacă darul său va fi o ardere-de-tot din vite mari, el va fi de parte bărbătească fără meteahnă; la intrarea cortului mărturiei îl va aduce, ca să fie el aducere bineplăcută înaintea Domnului.**

„*Ardere-de-tot* = holocaust; jertfă de animal, după arderea căreia nu mai rămâne decât cenuşa”[9]. Biblia Hebraica are **olah** (= a urca; a se înălța), cuvânt tradus prin *ardere de tot*, animalul jertfit urmând a fi în întregime mistuit de foc, fumul său urcând către cer. Jertfa simbolizează recunoaşterea de către om a supremației divine. Jertfa trebuie adusă în uşa cortului. Uşa e o invitație către un alt tărâm, e trecere de la întuneric la lumină, de la pământ la cer. Cortul, ca imagine a boltei cereşti, simbolizează prezența cerului pe pământ, ocrotirea divină. „Exigența ca animalul de jertfă să fie perfect sănătos a fost interpretată simbolic de Philon, *Spec*. I, 260: *Legea nu e preocupată ca animalele pentru jertfă să fie fără cusur, ci mai mult de faptul ca acei care aduc jertfa să nu fie atinşi de nici o patimă*”[10].

4: **Îşi va pune mâna pe capul jertfei, pentru ca să-i fie bineprimită şi milostiv să-i fie celui ce o aduce.**

Aici, „*jertfă* în sensul: vietatea ce urmează să fie jertfită”[11]. „*Să îşi pună mâna pe capul*

---

[5] *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania (în continuare, abreviat: BBVA), Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare: EIB), Bucureşti, 2001, p. 124

[6] BBVA, p. 124

[7] *Septuaginta 1*, *Geneza. Exodul. Leviticul. Numerii. Deuteronomul*, (în continuare, abreviat: SEP 1), Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2004, p. 311

[8] SEP 1, p. 311

[9] BBVA, p. 124

[10] SEP 1, p. 312

[11] BBVA, p. 124

jertfei: Gestul avea o valoare simbolică în ritualul de expiere, întruchipând dorința suplicantului de a se identifica cu victima şi de a arde în mod simbolic împreună ci ea. Ca şi în Vechiul Testament, în antichitatea clasică gestul acesta avea funcția magică de a transfera asupra animalului intenții sau dorințe ale omului. Herodot, *Istorii*, II, 39, relatează că egiptenii tăiau capul victimei jertfite şi, după ce implorau ca toate nenorocirile să se adune asupra sa, îl vindeau pe piață grecilor sau îl aruncau în Nil. Ideea de substituție este atestată şi de Caesar, *De bello Gallico*, VI, 16, şi la gali, care credeau că viața unui om nu poate fi răscumpărată decât printr-o jertfă umană"[12]. „Semnificația expiatorie a jertfei ocupă un loc central în ritualistica Vechiului Testament, dar era cunoscută şi altor popoare din Orientul Apropiat în Antichitate, de exemplu canaaneenilor şi babilonienilor"[13]. Vedem de aici că, la vechii evrei (dar, într-o măsură, şi la alte popoare, idolatre), conştiința păcatului era limpede. „Sing. *mâna* (gr. **τηνχειρα**) reproduce întocmai Textul Masoretic, cu toate că, potrivit tradiției iudaice relatate de Philon (*Spec*. I, 198), ritualul prescria întinderea ambelor mâini"[14].

5: **Apoi va înjunghia vițelul înaintea Domnului, iar fiii lui Aaron, preoții, vor aduce sângele; cu sângele vor stropi, de jur-împrejur, jertfelnicul ce se află la intrarea cortului mărturiei.**

Va înjunghia: „ebr. **sahat** – termen tehnic sacrificial. După practica cea mai veche în Israel, suplicantul era acela care jugula animalul. Sintagma *înaintea Domnului* are un sens local, denominând spațiul din fața tabernacolului sacru"[15]. *Fiii lui Aaron, preoții*: „sintagmă desemnând pe oficianții ritului, intermediari între suplicanți şi Iahve, poate fi înțeleasă în două moduri: un preot din familia lui Aaron (a leviților) sau unul din cei patru fii ai lui Aaron, şi anume: Nadab, Abihu, Eleazar şi Itamar, învestiți cu demnitatea sacerdotală[16]. Pluralul substantivului nu semnifică [...] faptul că în ritual erau angajați mai mulți preoți simultan, ci subliniază mai degrabă atribuirea demnității sacerdotale urmaşilor lui Aaron"[17]. Sau: „acțiunile sunt simultane, participanții la ritual, suplicantul şi preotul, acționând fiecare conform prescripțiilor şi datoriilor lor cultuale"[18]. *Vor aduce sângele*: „este momentul esențial al ritualului expiatoriu, sângele, ca simbol al vieții, fiind primit din mâinile suplicantului de preot şi oferit de el lui Iahve"[19]. *Altar*: „desemnează locul din fața cortului, amenajat special pentru jugularea şi imolarea victimei"[20]. Cortul adunării (mărturiei) era un sanctuar mobil, executat la porunca Domnului, în urma descoperirii făcute lui Moise pe Muntele Sinai. Descrierea amănunțită a cortului e cuprinsă în Cartea Ieşirea. În cort se afla altarul tămâierii, iar înaintea uşii cortului era altarul pentru arderea jertfelor.

6: **Jertfa arderii-de-tot o va jupui şi o va tăia-n bucăți.**

Viața epidermică trebuie depăşită (jupuită, despuiată) de către dreptcredincios: „Adică sufletul gnosticului trebuie să fie fără învelişul material, fără pălăvrăgeală trupească şi lipsit de toate patimile care se nasc din deşarte şi mincinoase închipuiri, trebuie să se dezbrace de poftele trupeşti şi să se afierosească neapărat luminii"[21].

7: **Fiii lui Aaron, preoții, vor aprinde foc pe jertfelnic, iar pe foc vor pune lemne.**

Focul e poate cea mai potrivită dintre reprezentările lui Dumnezeu, simbolizând fecundarea, purificarea şi iluminarea. Lemnul simbolizează pretutindeni o înțelepciune şi o

---

[12] *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars III, *Leviticus*, (în continuare, abreviat: LEV), Iaşi, 1993, p. 164

[13] SEP 1, p. 312

[14] SEP 1, p. 312

[15] LEV, p. 164

[16] Noi am înțeles aici a fi vorba şi despre toți urmaşii (din neamul) lui Aaron întru preoție, referirea fiind valabilă şi pentru viitor, fiind, desigur, aplicabilă şi celor patru fii ai lui Aaron.

[17] LEV, p. 164

[18] SEP 1, p. 313

[19] LEV, p 164

[20] LEV, p. 164

[21] Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 67, 4

ştiinţă supraomenească.

8: **Pe lemnele ce sunt pe focul de pe jertfelnic vor pune fiii lui Aaron, preoţii, bucăţile, capul şi grăsimea;**

„Grăsimea animalului jertfit (gr. **το στέαρ**, ebr. **padher**) era socotită de popoarele vechi partea cea mai preţioasă din corpul unui animal”[22].

9: **iar măruntaiele şi picioarele, după ce le vor spăla cu apă, le vor pune preoţii pe jertfelnic drept aducere, jertfă, mireasmă plăcută Domnului.**

Le vor spăla sau *să le spele*: „subiectul verbului este probabil suplicantul. Măruntaiele (stomacul, intestinele) sunt spălate de impurităţile digestive, care nu puteau fi oferite lui Iahve pe altar”[23]. Preoţii le vor pune apoi pe jertfelnic: aici e folosit ebraicul **hiqetir** care „înseamnă, ca termen tehnic în limbajul sacrificial, *a transforma ceva în fum şi aburi mirositori*. Septuaginta reduce sensul la verbul **επιθίτημι** – *a pune deasupra*”[24].

Grăsimea constituia partea cea mai aleasă a jertfei, cum s-a mai spus. Unele părţi erau spălate cu apă, apa semnificând originea vieţii şi purificarea. Arderea de tot arată totala închinare înaintea Creatorului. „Oare nu este acesta un chip clar al vieţii sfinţilor şi al unirii desăvârşite cu Dumnezeu în duh şi sfinţenie? Deci ne facem asemenea animalelor domestice, adică viţelului şi oii, prin mortificarea trupului, ca să trăim lui Dumnezeu prin vieţuirea evanghelică”[25]. Desigur, autorul spune să ne facem precum o jertfă, iar nu în alt fel să ne asemănăm dobitoacelor, fie acestea şi dintre cele curate!

10: **Iar dacă darul adus de el Domnului va fi din vite mici, parte bărbătească fără meteahnă va fi dintre miei sau iezi spre ardere-de-tot; îşi va pune mâna pe capul lui**

11: **şi-l va înjunghia înaintea Domnului, în partea de miazănoapte a jertfelnicului; iar fiii lui Aaron, preoţii, vor stropi cu sângele jertfelnicul de jur-împrejur.**

12: **Îl vor tăia apoi în bucăţi, despărţind capul şi grăsimea; iar preoţii le vor pune pe lemnele ce sunt pe focul de pe jertfelnic;**

13: **măruntaiele şi picioarele vor fi spălate cu apă, iar preotul le va aduce pe toate şi le va pune pe jertfelnic: aducere, jertfă, mireasmă plăcută Domnului.**

Se proceda identic, în cazul cornutelor mici, ca şi în al celor mari. Cât priveşte *mielul*, el simbolizează victoria vieţii asupra morţii, motiv pentru care, în multe locuri, e jertfa preferată, sacrificarea sa aducând izbăvire celui ce-l jertfeşte. Însă singur Mielul Hristos va aduce cu adevărat mântuirea, prin Jertfa Sa. Iar „jertfirea mielului în partea de miazănoapte e o imagine a faptului că şi turmele (mulţimile) de la miazănoapte vor fi sfinţite lui Dumnezeu”[26]. Cu alte cuvinte, e vestită universalitatea mântuirii, în chip ascuns.

14: **Dacă darul adus de el Domnului va fi din păsări, darul său va fi din turturele sau din pui de porumbel.**

„În vechea Palestină, turturelele sălbatice (*Turtur communis*, ebr. **tor**) trăiau în număr mare şi, pe de altă parte, israeliţii creşteau mulţi porumbei ca păsări domestice, aşa încât şi cei mai săraci, care nu deţineau vite mari, îşi puteau permite să ofere ca jertfe astfel de păsări”[27]. Turtureaua, ca şi porumbelul, semnifică blândeţea şi fidelitatea, virtuţi cu care era invitat să se împodobească jertfitorul. „Philon, *Spec.* I, 62, menţionează că porumbeii şi turturelele sunt *cele mai blânde specii*”[28].

15: **Preotul va aduce [pasărea] pe jertfelnic; îi va înţepa capul în apropierea gâtului şi o va pune pe jertfelnic, iar sângele îl va scurge spre poala jertfelnicului.**

Îi va înţepa gâtul: „este vorba nu de o desprindere a capului de trupul păsării, căci

[22] SEP 1, p. 313
[23] LEV, p. 165
[24] LEV, p. 165
[25] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI
[26] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI
[27] LEV, p. 165
[28] SEP 1, p. 314

verbul **maloq** din Biblia Hebraica nu semnifică *a tăia cu ajutorul unui instrument ascuţit*, ci doar *a frânge cu ajutorul degetelor şi al unghiilor*, ceea ce înseamnă că victimei nu i se detaşa capul de corp”[29].

16: **Guşa şi penele le va scoate şi le va arunca lângă jertfelnic, în partea dinspre răsărit, la locul cenuşii.**

„Gestul este echivalent spălării măruntaielor animalelor mari […]. Sensul cel mai probabil în Biblia Hebraica este *va scoate guşa cu necurăţenia ei*, căci, după majoritatea comentatorilor, ebr. **mure'ah** desemnează guşa împreună cu stomacul şi intestinele păsării. Se presupune, de asemenea, că erau îndepărtate doar penele de pe guşă, restul penajului fiind incinerat împreună cu corpul păsării. Uciderea păsării era săvârşită deci fără ajutorul unui instrument, cum indică de altfel şi tradiţia ebraică; victima trebuie să rămână întreagă, căci n-ar fi potrivit să se ofere lui Iahve o jertfă atât de mică, tăiată în bucăţi precum animalele mari”[30].

17: **Apoi îi va frânge aripile fără a le desprinde de trup, şi o va pune preotul pe jertfelnic, pe lemnele ce sunt pe foc: aducere, jertfă, mireasmă plăcută Domnului.**

SEP 1 are: *să-i frângă aripile fără să o taie în două*: „**ου διελει**: este o aluzie la ritualurile păgâne divinatorii (cf. Facerea 15, 10: Avraam nu despică păsările de jertfă)”[31].

Cenuşa, simbolul nimicniciei vieţii acesteia, era la răsărit de altar (v. 16). Sentimentul micimii noastre creşte când privim spre Răsărit, simbol al strălucirii dumnezeieşti.

CAPITOLUL 2 – *Jertfele de mântuire.*

1: **Dacă cineva Îi va dărui Domnului prinos de pâine, darul său să fie din făină curată, peste care va turna untdelemn şi peste care va pune tămâie; aceasta-i jertfă.**

Pâinea e simbol al hranei esenţiale, trupeşti şi, mai cu seamă, spirituale. „*Prinosul de pâine* are un înţeles mai larg: orice prinos din produsele pământului”[32]. „Ebr. **minhah** semnifică în genere un dar, o ofrandă adusă unui personaj înalt, în semn de omagiu, indiferent de conţinutul său (animal sau vegetal). În tradiţia mozaică însă, sensul subst. **minhah** este restrâns la *ofrandă vegetală*”[33]. *Făina curată* „despre care se vorbeşte aici era desemnată în ebraică prin termenul **şoleth**, pentru a o deosebi de făina obişnuită, **qemah**, care, deşi mai fin măcinată, era considerată inferioară din punct de vedere cultual”[34]. Pâinii i se adăuga untdelemn, simbol de lumină, puritate şi belşug, şi tămâie, cu simbolism complex: fumul tămâii poartă rugăciunile către cer, uneşte omul cu Divinitatea; parfumul ei arată buna mireasmă a vieţuirii în duh. Arborii din care se obţine tămâia au fost socotiţi uneori ca simboluri ale lui Hristos. *Tămâia*, ebr. **lebona**, „era o răşină balsamică obţinută de la un arbore din familia terebintului, foarte folosită în riturile religioase de majoritatea popoarelor antichităţii. Fumul înmiresmat al tămâii era considerat un simbol al pietăţii şi devoţiunii. În Israel tămâia era foarte scumpă, fiind importată din Peninsula Arabică”[35].

O tâlcuire mistică a acestor jertfe arată că „făina e chipul (tipul) vieţii, untdelemnul, al bucuriei din nădejde, iar tămâia, al bunei miresme cea din fapte, din virtuţi şi din viaţa cea după lege”[36].

2: **Apoi le-o va aduce fiilor lui Aaron, preoţilor. Unul din ei va lua o mână plină de făină cu untdelemnul şi cu toată tămâia ei şi o va arde pe jertfelnic spre pomenire: jertfă,**

---

[29] LEV, p. 165
[30] LEV, p. 165
[31] SEP 1, p. 314
[32] BBVA, p. 124
[33] LEV, p. 165
[34] LEV, p. 165
[35] LEV, p. 165
[36] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI

mireasmă plăcută Domnului.

Spre pomenire: „în Biblia Hebraica, ebr. **azekarah**, termen cu sens nu prea limpede precizat, este folosit în legătură cu jertfa vegetală oferită spre ardere de tot (cf. Levitic 5, 12; 6, 8; Numerii 5, 26), fie pentru a exprima ideea că Iahve trebuie *să-şi amintească* de credinciosul Său, fie pe aceea că *i se aduce aminte* Divinităţii că jertfa adusă este totală"[37].

3: **Iar ceea ce rămâne, va fi a lui Aaron şi a fiilor săi; aceasta e sfinţenie mare din jertfele Domnului.**

Jertfa de mâncare nu revenea în totalitate preoţilor, ci parte din ea se aducea întâi lui Dumnezeu. „Partea din ofranda vegetală care nu a fost arsă pe altar revenea de drept preoţilor, *fiilor lui Aaron*, dar putea fi consumată numai în cadrul incintei sacre"[38].

În făina jertfită e preînchipuită lucrarea Mântuitorului: „Grăunţele măcinate sunt făina. Iar în aceste chipuri se dă de înţeles taina lui Hristos. Căci El este jertfa pentru noi, pârga roadei duhovniceşti, adică pârga umanităţii, întâiul în nestricăciune, pârga celor adormiţi. Ca un grăunte de grâu căzut pe pământ şi murind, a răsărit înmulţit ca un spic"[39].

4: **Dacă însă jertfa e de prinos de pâine coaptă în cuptor, darul către Domnul va fi prinos de pâini nedospite, frământate cu untdelemn, şi de turte nedospite, unse cu untdelemn.**

Cuptor (**ο κλίβανος**): „corespunde ebr. **tanur**, substantiv care denumeşte un fel de cuptor portativ, încă în funcţiune la ţăranii arabi de astăzi"[40]. *Pâini nedospite* (**αρτουςαζύμους**): „ebr. **haloth** desemna probabil un fel de pâini nefermentate, de formă circulară, de forma unei coroane. Forma lor specială este indicată limpede de etimologia numelui ebr. **haloth**, care derivă de la verbul **halol** – *a găuri*, *a perfora*. Specificarea *frământate cu untdelemn* […] arată clar că untdelemnul era folosit în locul apei la alcătuirea aluatului"[41]. *Turte nedospite*: „în Septuaginta: **λάγανα αζυμα**, echivalează ebraicul **reqiqim** (< **roqaq** – *a micşora*) care denumea un fel de turtiţe foarte mici, pe care arabii le mai prepară încă şi astăzi. […] Eliminarea expresă a oricărui ferment a fost impusă de credinţa că acesta ar fi schimbat caracterul natural al ofrandei, alterând-o şi profanând-o. Poate fi recunoscută aici şi o reacţie împotriva habitudinilor cultuale ale canaaneenilor (BJ)"[42]. Biserica Răsăritului, în schimb, a suprimat azima, căci Mântuitorul sporeşte toate şi le face noi; în plus, dacă azima închipuie tristeţea, Hristos proclamă fericirea veşnică (cf. Matei 5, 3-12).

5: **Dacă darul tău este prinos de pâine copt în tigaie, să fie de făină frământată cu untdelemn şi nedospită.**

Tigaie (**το τηγάνον**, ebr. **mahabhath**): „Comentatorii consideră că este vorba de un disc metalic amplu, puţin convex, care se aşeza pe vatra încinsă; pâinea se aşeza pe partea superioară a discului. Asemenea plăci folosesc încă turcomanii din Siria şi armenii, pe când berberii se servesc de vase plate din ceramică, pe care le denumesc *tadjen*, cuvânt înrudit probabil cu etimonul gr. **τηγάνον** sau **ταγάνον**"[43].

6: **Îl vei rupe în bucăţi şi vei turna peste el untdelemn; jertfă Îi este Domnului.**

7: **Dacă darul tău este prinos de pâine pregătit în spuză, el va fi făcut din făină cu untdelemn.**

„*În spuză* sau pe vatră încinsă, pe plită"[44]. SEP 1 traduce prin *vatră*, însă precizează: „se pare că este vorba de fapt despre un vas, dar mai mic decât"[45] *tigaia* din versetul 5.

---

[37] LEV, p. 165
[38] LEV, p. 165
[39] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[40] LEV, p. 165
[41] LEV, p. 166
[42] LEV, p. 166
[43] LEV, p. 166
[44] BBVA, p. 125
[45] SEP 1, p. 316

8: **Astfel pregătită din acestea, jertfa Îi va fi adusă Domnului; ea va fi adusă la preot, iar el o va aduce la jertfelnic.**

9: **Preotul va lua din jertfă partea menită pomenirii şi o va pune preotul pe jertfelnic: jertfă, mireasmă plăcută Domnului;**

10: **iar ceea ce rămâne din jertfă va fi pentru Aaron şi fiii săi; acestea-s sfinţenie mare din jertfele Domnului.**

Cuvântul arată lămurit că din aceste jertfe se întreţineau preoţii. Totuşi, ceea ce le revenea putea fi numit *rămăşiţă* (cf. Biblia 1982), căci pârga revenea lui Dumnezeu, chiar dacă reprezenta doar o mică parte din jertfă.

11: **Orice prinos de pâine pe care-l aduceţi Domnului va fi nedospit; din tot ce e dospit, ca şi din orice fel de miere, nu-I veţi aduce Domnului ca dar de jertfă.**

„Interdicţie insistentă asupra aluatului dospit, acesta fiind simbol al alterării, aşa cum îl va folosi şi Iisus (vezi Matei 16, 12, precum şi locurile paralele). Cât despre *miere*, termenul ebraic cuprindea şi sucurile de fructe obţinute prin fierberea acestora. Oricum, mierea făcea parte din jertfele rituale ale Canaaneenilor, Egiptenilor şi Asiro-Babilonienilor, ceea ce poate fi o raţiune a interdicţiei iudaice”[46]. „În antichitate, ca agenţi de fermentaţie, erau folosite diferite sucuri de fructe, lapte acru sau, precum până de curând ţărăncile noastre, o bucăţică din compoziţia fermentată, păstrată de la pâinea preparată anterior. *Miere*, Septuaginta **το μέλι** […]. În Biblia Hebraica, ebr. **debhas** (< acad. **dispu**) putea desemna fie produsul apicol cunoscut, fie un fel de sirop din struguri sau curmale, cunoscut şi astăzi de arabi sub numele de **dibs**. Excluderea mierii dintre ofrandele israeliţilor se poate justifica fie prin grija lor de a se evita orice jertfe oferite de regulă zeilor păgâni – mierea fiind ofranda prin excelenţă în diferite culte uraniene ale antichităţii -, fie prin caracterul ei de posibil ferment”[47]. „Pentru Philon, *Spec*. I, 29, fermentul simbolizează trufia şi aroganţa. ♦ […] Philon, *Spec*. I, 29, interpretează mierea ca simbol al plăcerii abuzive, iar un comentator modern presupune că prin *miere* se desemnează în Vechiul Testament, în mod generic şi eufemistic, orice băutură fermentată (cf. Harrison, p. 54)”[48]. Mierea e simbol al belşugului, al dulceţii, al ştiinţei şi al înţelepciunii, al învăţăturilor dumnezeieşti, revelaţiei şi cunoaşterii mistice. Dacă dospitura semnifică învăţătura Legii celei noi, iar mierea, cunoaşterea mistică, poate că acesta e motivul tainic pentru care ele nu erau mistuite; sau, cum vom vedea mai jos, ar mai putea fi un înţeles:

„Aluatul e chipul uneltirii, al acţiunii atoatefăcătoare, nu numaidecât al celei condamnabile, ci şi al celeilalte, adică al celei bune şi de laudă […]. Căci numele de uneltire vine prin unealta cu care lucrăm. Iar mierea ne indică indirect plăcerea trupească. […] Uneori închipuie însă şi dulceţurile bune. […] Socotesc că lucrarea meşteşugită a sufletului evlavios şi bun, dacă lucrează la vremea sa, având ca motiv credinţa în Dumnezeu, nu e respinsă de Dumnezeu, dar nu e pusă în acelaşi rând cu virtutea binemirositoare, nici nu e socotită ca jertfă spirituală. Căci la Dumnezeu e mai cinstită simplitatea”[49]. Mierea e compusă, ca adunată din mulţime de flori; iar simplu e numit cel ce cunoaşte nemijlocit pe Dumnezeu.

12: **I le puteţi însă aduce Domnului ca prinos de pârgă, dar pe jertfelnic să nu le puneţi ca mireasmă bineplăcută Domnului.**

„*Pârgă*: primele roade care se coc într-o cultură vegetală; de obicei, pârga exprimă mulţumirea faţă de Dumnezeu”[50]. „Ofranda primelor produse din diferite specii vegetale (grâu, struguri, untdelemn etc.) este o jertfă diferită de jertfa de ardere de tot prescrisă în versetele anterioare. Aceste produse nu erau arse pe altar, ci erau înmânate preoţilor, ca ofrandă, constituind astfel unul din mijloacele lor de întreţinere”[51].

---

[46] BBVA, p. 125
[47] LEV, p. 166
[48] SEP 1, p. 317
[49] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[50] BBVA, p. 125
[51] LEV, p. 166

13: **Toate prinoasele tale de pâine le vei săra cu sare; sarea legământului tău cu Domnul să nu lipsească din prinoasele tale; pe toate darurile tale adu-I Domnului Dumnezeului tău şi sare.**

„Încă din timpurile foarte vechi, sarea era mai mult decât condimentul care dă gust bucatelor sau le conservă: ea era simbolul prieteniei, al comuniunii, al frăţietăţii. E simbolul păstrat până astăzi în întâmpinarea cuiva cu pâine şi sare. Sacralitatea simbolului e foarte vizibilă în expresia: *sarea legământului cu Domnul* (sau: *sarea legământului Domnului*), imediat următoare, idee reluată şi în Numerii 18, 19"[52]. „Datorită proprietăţii sale de a contribui la prezervarea alimentelor, sarea era simţită ca un simbol al purităţii şi incoruptibilităţii care nu trebuie să lipsească din ofranda adusă divinităţii. Prin atributele sale simbolice (incoruptibilitate, inalterabilitate, puritate), sarea a devenit din timpuri străvechi, la majoritatea popoarelor antice, un simbol al alianţei, al sincerităţii şi statorniciei în faţa angajamentului luat. După un obicei încă în vigoare la arabi, bine cunoscut şi grecilor în antichitate, cei care încheiau un tratat mâncau împreună pâine cu sare, în semn de bunăvoinţă şi încredere reciprocă"[53]. „Pentru Philon, *Spec.* I, 289, sarea simbolizează durata perpetuă, întrucât *menţine corpurile neschimbate şi le face, într-o anumită privinţă, nemuritoare*. Iosif Flaviu, *AI* III, 227, menţionează întrebuinţarea obligatorie a sării inclusiv la jertfele arderii de tot, în conformitate cu o mai veche prescripţie halakhică. Expresia *sarea legământului* (gr. **αλα διαθήκης**) de aici, care reapare în diverse variante în Vechiul Testament (de ex. în Numerii 18, 19; Iezechiel 43, 24), are conotaţii simbolic-ritualice explicite. Expresia *voi sunteţi sarea pământului* (Matei 5, 13-16 şi Luca 14, 34-35), prin care Iisus Hristos se adresează apostolilor, poate fi o referire directă la funcţia simbolică a sării: ucenicii Mântuitorului sunt, asemenea sării, elementul prin care lumea întreagă devine o ofrandă adusă lui Dumnezeu. Origen a nuanţat în repetate rânduri această interpretare: *Oamenii lui Dumnezeu sunt sarea care conservă pământul* (*C. Cels.* VIII, 68-69). *Credincioşii sunt sarea pământului, adică a tuturor celorlalţi oameni* (*Com. Io.* VI, 59). Vezi şi *Epistola către Diognet* 6, 1: *Ceea ce este sufletul pentru corp, sunt creştinii pentru întreaga lume*"[54].

14: **Dacă-I veţi aduce Domnului jertfă din pârga roadelor, adu-I grăunţe proaspăt frecate din spice şi prăjite pe foc; aceasta va fi jertfă din pârga roadelor;**

„O a treia categorie de ofrandă totală (**minhah**) consta în primele roade ale plantelor de cultură, oferite divinităţii ca trufandale"[55]. „Celor patru elemente ale ofrandei vegetale (**νέα** *noi*, *tinere*, **πεφρυγμένα** *prăjite*, **χίδρα** *spice* şi **ερικτά** *râşnite*, *măcinate*) le-au fost conferite de către Philon, *Sacrif.* 76, 86-87, valori simbolice: grăunţele reprezintă segmentările pe care trebuie să le opereze raţiunea umană, aceasta trebuie pusă la încercare prin foc, trebuie să fie preocupată de tot ce este nou[56] şi, în al patrulea rând, ea trebuie să *macine* cu eforturi cuvântul divin"[57].

15: **peste ea vei turna untdelemn şi vei pune pe ea tămâie; aceasta-i jertfă.**

16: **Iar partea ei menită pomenirii o va aduce preotul din grăunţele cu untdelemn, împreună cu toată tămâia; aceasta este jertfă Domnului.**

„Grăunţele măcinate sunt făina. Iar în aceste chipuri se dă de înţeles taina lui Hristos. Căci El este jertfa pentru noi, pârga roadei duhovniceşti, adică pârga umanităţii, întâiul născut din morţi, întâiul în nestricăciune, pârga celor adormiţi. […] Iar peste jertfă a spus că trebuie să se toarne untdelemn şi a poruncit să se pună şi tămâie. Untdelemnul închipuieşte simbolic grăsimea şi veselia, iar tămâia – sfinţenia şi buna mireasmă"[58].

---

[52] BBVA, p. 125
[53] LEV, p. 166
[54] SEP 1, p. 317
[55] LEV, p. 166
[56] Să rodească *spice*.
[57] SEP 1, p. 318
[58] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*

CAPITOLUL 3 – *Jertfele de mulțumire.*

1: **Dacă însă darul cuiva va fi jertfă de mulțumire şi se va aduce din vite mari, fie parte bărbătească, fie parte femeiască, din cele fără meteahnă îl va aduce înaintea Domnului.**

Jertfă de mulțumire: „Ebraiştii încă nu sunt de acord dacă termenul original trebuie tradus: *jertfă de pace* (*împăcare*) sau: *jertfă de mulțumire* (sensul ultim e adoptat şi de istoricul evreu Iosif Flaviu). Septuaginta foloseşte sintagma **thysia sotiriu**, ceea ce, în traducere literală, ar însemna *jertfă de mântuire*, sens conferit de cei vechi ritualului prin care cineva le mulțumea zeilor la capătul unei încercări, precum vindecarea dintr-o boală, ajungerea cu bine dintr-o călătorie etc."[59]. Biblia 1688 are *jertfă de pace* pentru acest loc. Ebraicul **zebak şelamim** ar putea însemna (şi) *jertfă de pace* (de la **şalom**) şi *jertfă de ispăşire* (de la **şillem**). E, oricum, o jertfă ce diferă de aceea a arderii de tot, atât prin detaliile tehnice, cât şi prin intenția suplicantului. Dacă prin arderea de tot se aduce închinare necondiționată Creatorului, jertfa de mulțumire era un mod de a invoca bunăvoința divină. „Harrison, p. 56 propune echivalarea *sacrifice of wellbeing – jertfă de bunăstare*. Sacrificiul de acest fel consta din trei părți bine definite: prima parte este incinerată pe altar pentru Iahve (vv. 3-5), a doua se dăruia preotului (cf. 7, 31-36), iar cea de-a treia era consumată, împreună cu familia şi oaspeții săi, de cel ce aducea jertfa (cf. 7, 15-21)"[60].

„Înțelesul jertfei se referea la Emanuil. […] Litera legii nu face deosebire între partea bărbătească şi femeiască. Prin aceasta se înțelege că în ambele este Hristos. În partea bărbătească, pentru că e conducător şi povățuitor, căci în amândouă privințele bărbatul are un rol mai însemnat; în partea femeiască, pentru că S-a aşezat sub lege, deşi e conducător, căci femeia e supusă şi a doua după bărbat, odată ce este cu adevărat mai mică şi de măsuri mai reduse"[61]

2: **Îşi va pune mâna pe capul jertfei şi o va înjunghia înaintea Domnului, la intrarea cortului mărturiei; iar fiii lui Aaron, preoții, îi vor turna sângele pe jertfelnicul arderilor de tot, de jur-împrejur.**

3: **Din jertfa de mulțumire I se va afierosi Domnului: grăsimea care acoperă intestinele şi toată grăsimea de deasupra intestinelor;**

„Ebr. **qereb** semnifică țesutul semitransparent care, la mamifere, se întinde de la stomac până la intestine, învăluindu-le, şi care este foarte gras la rumegătoare. Anticii cunoşteau foarte bine aceste părți, foarte apreciate în bucătăria lor (cf. Aristotel, *Historia animalium*, I, 16; Plinius, *Historia naturalia*, XI, 37)"[62]

4: **cei doi rinichi cu grăsimea de pe ei, precum şi cea de pe şolduri; odată cu rinichii va scoate şi seul de pe ficat.**

Ficatul era socotit sediul pasiunilor, iar rărunchii, al dorințelor ascunse. Ar rezulta că acestea trebuie să fie îndreptate către Dumnezeu, unindu-se cu lumina Sa, reprezentată prin foc. „Interesant de remarcat că, între organele animalului jertfit, a căror aducere pe altar este exclusă de Moise, se numără creierul şi inima. O explicație a acestei interdicții o găsim la Philon, *Spec.* 212-219: întrucât doar inima şi creierul pot produce defecte ale sufletului, *ar fi absurd ca jertfirea lor să provoace amintirea păcatelor, şi nu uitarea acestora*. În schimb, rinichii şi ficatul, părți ale animalului socotite drept vitale, sunt singurele demne de a fi oferite lui

[59] BBVA, pp. 125-126
[60] LEV, p. 166
[61] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[62] LEV, p. 166

Dumnezeu"[63].

5: **Fiii lui Aaron, preoții, le vor pune pe jăratic ca ardere-de-tot, anume deasupra lemnelor de pe focul de pe jertfelnic; jertfă este aceasta, mireasmă plăcută Domnului.**

6: **Iar dacă cineva Îi va aduce Domnului jertfă de mulțumire din vite mici, fie parte bărbătească, fie parte femeiască, s-o aducă din cele fără meteahnă.**

7: **Dacă darul său va fi un miel, să-l aducă înaintea Domnului,**

8: **să-şi pună mâna pe capul jertfei sale şi s-o înjunghie la intrarea cortului mărturiei; iar fiii lui Aaron, preoții, îi vor turna sângele pe jertfelnic, de jur-împrejur.**

9: **Din jertfa de mulțumire Îi va afierosi lui Dumnezeu grăsimea şi partea dintre şolduri, întreagă şi nesfărâmată (împreună cu muşchii de lângă şiră), precum şi grăsimea de pe intestine;**

Partea dintre şolduri: Biblia 1982: *toată coada, retezând-o chiar din capătul spinării*: „este secvența existentă în Biblia Hebraica [...]. Ebr. **alyah** desemnează coada grasă de oaie sau de berbec palestinian (*Ovis laticaudata*), extrem de apreciată în Orientul Apropiat. După Herodot, *Istorii*, III, 113, în această zonă creştea o rasă de oi cu o coadă extrem de mare şi de groasă, atingând, după aprecierile specialiştilor, până la douăsprezece kilograme"[64]. *Coada* reprezintă sfârşitul vieții noastre pământeşti, care trebuie să ne găsească uniți cu Dumnezeu.

10: **cei doi rinichi cu grăsimea de pe ei, precum şi cea de pe şolduri, seul de pe ficat (pe care-l va desprinde împreună cu rinichii).**

11: **Iar preotul le va aduce pe jertfelnic: miros de bună mireasmă; ardere Domnului.**

„Prin expresia *mireasmă plăcută* [*miros de bună mireasmă* – la Anania] (gr. **οσμη ευωδίας**) se echivalează de regulă ebr. **lehem** – *pâine*, prin extensie *hrană*. Cf. BJ – *nourriture*. Cauza acestei substituții lexicale trebuie căutată probabil în dorința de a evita întrebuințarea unui cuvânt concret pentru desemnarea unei ofrande către Dumnezeu"[65].

Animalul jertfit e fără meteahnă, „căci cei ce se aduc lui Dumnezeu spre miros de bună mireasmă trebuie să fie curați şi cât mai depărtați de orice pată. [...] Grăsimea de pe pântece indică [...] prosperitatea minții şi grăsimea celor dinlăuntru, hrănite cât se poate de bine de darurile spirituale ale Duhului. [...] Rărunchii servesc de chip al lucrării de dreaptă socoteală dinlăuntrul minții, prin care se leapădă ceea ce e nedrept şi se alege şi se judecă vrednic de primire ceea ce se foloseşte. [...] Iar pielița ficatului nu se arată altceva decât lucrarea sufletului, prin care tinde el spre poftă. Căci cei ce au cercetat acestea nu zăbovesc să spună că tot animalul îşi are poftele în ficat. Deci trebuie predată lui Dumnezeu, adică izvorul a toată pofta noastră"[66].

12: **Dacă însă jertfa sa este din capre, s-o aducă înaintea Domnului,**

13: **să-şi pună mâna pe capul ei şi s-o înjunghie la intrarea cortului mărturiei; iar fiii lui Aaron, preoții, să-i toarne sângele pe jertfelnic, de jur-împrejur.**

14: **Din ea Îi va afierosi Domnului: grăsimea de pe intestine, toată grăsimea care acoperă intestinele,**

15: **amândoi rinichii cu grăsimea de pe ei, precum şi cea de pe şolduri, seul de pe ficat (pe care-l va desprinde împreună cu rinichii),**

16: **iar preotul le va aduce pe jertfelnic: jertfă cu bună mireasmă Domnului. Toată grăsimea este a Domnului.**

Jertfirea caprei nu diferă esențial de cea a mielului. Capricioasă, capra sugerează gratuitatea darurilor divine, ca şi imprevizibilitatea lor.

17: **Aceasta-i lege veşnică pentru toți urmaşii voştri din toate aşezările voastre: nici**

---

[63] SEP 1, p. 319
[64] LEV, p. 167
[65] SEP 1, p. 319
[66] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI

grăsime şi nici sânge să nu mâncaţi!"

„În interpretarea lui Philon, *Spec.* IV, 122-125, sângele nu trebuia consumat de oameni, deoarece el reprezintă *substanța sufletului sensibil*, iar de la grăsime oamenii trebuie să se abțină din austeritate şi cumpătare, dată fiind consistența sa excesivă"[67]. Până azi, evreii credincioşi se abțin de la a mânca sânge; cât priveşte grăsimea, după pătrunderea în Canaan, interdicția s-a limitat doar la animalele jertfite, încetând odată cu dărâmarea Templului şi desființarea preoției iudaice. Oricum, clima Orientului Apropiat nu îndeamnă la consumul excesiv de grăsimi.

CAPITOLUL 4 – *Jertfele pentru păcat.*

„Urmează expunerea prescripțiilor referitoare la sacrificiile expiatorii sau propițiatorii, care se împart în două categorii mari: jertfele pentru păcat, ebr. **hatta'th** (4, 2 – 5, 13) şi jertfele pentru delicte grave (5, 14-20). Întreaga secțiune s-ar putea segmenta în şase paragrafe: ritualul pentru păcatul marelui preot (4, 3-12), ritualul pentru păcatul întregii comunități (4, 13-21), ritualul pentru păcatul unei căpetenii (4, 22-26), ritualul pentru păcatul unui simplu muritor (4, 27-35), câteva exemple concrete de păcate (5, 1-6), atenuări ale asprimii pedepselor în cazul săracilor (5, 7-13)"[68].

1: **Şi a grăit Domnul către Moise şi a zis:**

2: **„Grăieşte tu către fiii lui Israel şi spune-le: - Dacă din neştiință va păcătui cineva împotriva poruncilor Domnului şi va face ce nu se cuvine călcând vreuna din ele,**

Dacă va păcătui cineva: „formulă condițională introductivă (frecventă şi în textele legislative din Mesopotamia), care exprimă intenția divină de a accepta jertfa de expiere care să reîntroneze ordinea tulburată prin păcat"[69].

3: **şi dacă cel ce a păcătuit este arhiereu care a primit mirungerea şi care deci a tras şi poporul în păcat, pentru păcatul pe care l-a săvârşit el Îi va aduce Domnului un vițel fără meteahnă, ca jertfă pentru păcat.**

„Ceremonialul *ungerii* cu untdelemn a preoților era un semn al investirii lor cu puteri sacrale (cf. 7, 35; 10, 7). Aici, ca şi mai departe, 6, 15; 8, 12; 16, 32, se înțelege că doar marele preot (ebr. **hakkohen haggadhol**, **kohen har'oş**) era *uns* în întregime în momentul consacrării. Aici textul se referă limpede la un personaj unic, marele sacerdot, şeful preoților care, ca reprezentant al lui Iahve, avea datoria de a urma cel dintâi, cu strictețe, comandamentele divine. Păcatul său nu era o chestiune personală, ci se revărsa asupra întregii comunități. De aceea jertfa prescrisă trebuia să fie de o calitate maximă (în Biblia Hebraica *un taur* şi nu *un vițel* ca în Septuaginta şi Vulgata"[70].

4: **Vițelul îl va aduce înaintea Domnului, la intrarea cortului mărturiei; îşi va pune mâna pe capul vițelului şi va înjunghia vițelul înaintea Domnului.**

„Ritualul este similar cu cel al arderii de tot, cf. 1, 3-5"[71].

5: **Preotul cel miruns, ale cărui mâini sunt sfințite, va lua din sângele vițelului şi-l va aduce în cortul mărturiei.**

Septuaginta are aici cuvântul **hristos** (= uns; miruit) vorbind despre arhiereu: „Pentru ca să preamărească pe marele preot al lui Dumnezeu, atât cât era cu putință unui om, l-a numit *hristos* sau *unsul* [cel miruns], adăugând la această vrednicie a preoției celei mai înalte, care

[67] SEP 1, p. 320
[68] LEV, p. 167
[69] LEV, p. 167
[70] LEV, p. 167
[71] LEV, p. 167

după părerea lui întrece orice altă vrednicie omenească, numele de *Hristos*, ca un adaos de cinste şi mărire, întrucât (Moise) credea cu adevărat că acest nume conţine ceva dumnezeiesc”[72]. Chiar contextul de aici, însă, vorbind despre păcatul arhiereului, nu e tocmai o *preamărire*. Altfel, remarca rămâne valabilă.

6: **Preotul îşi va muia degetul în sânge şi de şapte ori va stropi cu sânge înaintea Domnului, spre perdeaua cea sfântă.**

„Perdeaua ce despărţea sfânta de sfânta-sfintelor (Ieşirea 26, 31-33); catapeteasma, în spatele căreia era locul cel sfânt al Domnului”[73]. *Sânge*: „utilizarea sângelui, simbol al vieţii (cf. 17, 11-14), în ritualul de expiere semnifică dorinţa de reîmpăcare, de comuniune vitală între om şi divinitate”[74]. *De şapte ori*: „numărul şapte are o valoare simbolică, semnificând perfecţiunea; repetarea de şapte ori a gestului are menirea de a solicita o iertare deplină”[75].

7: **Din sângele viţelului va unge preotul coarnele altarului tămâierii, cel ce se află-n faţa Domnului în cortul mărturiei; iar tot ce-a mai rămas din sângele viţelului îl va turna la temelia jertfelnicului arderii-de-tot, care se află la intrarea cortului mărturiei.**

„*Coarnele altarului*. Altarele pentru sacrificii aveau în Palestina o formă specială, extremităţile lor având aspectul unor coarne de animal. Se pare că aceste extremităţi ale altarului erau considerate de evrei drept partea cea mai sfântă a întregului ansamblu (cf. I Regi, 1, 50-51). De aceea, ungerea cu sânge, simbolul vieţii, a extremităţilor sale avea o valoare simbolică şi ritualică maximă”[76]. Cornul simbolizează forţa sau, aici, fiind patru coarne, cele patru direcţii ale spaţiului şi întinderea Proniei divine; autorii patristici au mai văzut în cele patru coarne şi o prefigurare a Crucii. *Altarul tămâierii*: „această componentă a incintei sacre se găsea în cortul întâlnirii, aşezat înaintea perdelei de separare, şi simboliza prezenţa perpetuă a lui Iahve. Pe acest mic altar ardea permanent un amestec de aromate rare”[77]. *Sângele rămas*: „chiar şi ceea ce nu era folosit în mod nemijlocit în actele ritualice era considerat sacru şi de aceea depus în cadrul incintei sacre, spre a fi ferit de profanare”[78].

8: **Viţelului jertfit pentru păcat îi va lua toată grăsimea, atât cea de pe intestine, cât şi cea care acoperă intestinele;**

9: **cei doi rinichi cu grăsimea de pe ei, precum şi cea de pe şolduri, seul de pe ficat (pe care-l va scoate împreună cu rinichii),**

10: **- aşa cum se ia din viţelul jertfei de mulţumire – şi le va arde preotul pe jertfelnicul arderii-de-tot,**

11: **Iar pielea viţelului, şi toată carnea lui împreună cu capul şi cu picioarele, cu măruntaiele şi cu necurăţenia lui,**

12: **întregul viţel îl va scoate afară din tabără, la loc curat, unde se aruncă cenuşa, şi-l va arde pe foc de lemne; unde se aruncă cenuşa, acolo să-l ardă.**

Întregul viţel: „adică pielea, carnea, oasele şi măruntaiele, tot ceea ce nu a fost ars pe altar. Spre deosebire de jertfa de mulţumire în cadrul căreia era ars întregul animal, aici, la jertfa de ispăşire (ebr. **hatta'th**), taurul este scos afară din tabără, adică din incinta poporului ocrotit de Dumnezeu, ca factor simbolic asupra căruia a fost transpus păcatul preotului. Arderea sa completă semnifică aneantizarea păcatului în cauză”[79]. „Locul special amenajat pentru aruncarea cenuşii (Septuaginta: **η εκχυσις της σποδιας**, Textul Masoretic: **şephekh haddeşen**) era socotit un spaţiu tabu pentru întreaga comunitate”[80].

---

72 Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, I, 3, 3
73 BBVA, p. 126
74 LEV, p. 167
75 LEV, p. 168
76 LEV, p. 168
77 LEV, p. 168
78 LEV, p. 168
79 LEV, p. 168
80 SEP 1, p. 322

13: **Dacă însă întreaga obşte a lui Israel va păcătui ceva şi fapta a rămas ascunsă de ochii adunării, dacă ei au săvârşit ceva împotriva poruncilor Domnului, ceva ce nu trebuia făcut,**

„*Ochii adunării* (gr. **οι οφθαλμοι της συναγωγης**) desemnează metaforic conştiinţa publică. Fie ea şi involuntară, orice abatere de la comandamentele divine reclama o jertfă de împăcare”[81].

14: **când se va afla de păcatul pe care ei l-au săvârşit, atunci obştea va aduce drept jertfă pentru păcat un viţel fără meteahnă; acesta va fi adus în faţa cortului mărturiei,**

15: **iar bătrânii obştii îşi vor pune mâinile pe capul viţelului, înaintea Domnului,**

Bătrânii obştii: „în antichitate, ca de altfel în toate culturile de tip tradiţional, vârsta senectuţii era o garanţie a înţelepciunii şi echilibrului. E de presupus că în orice împrejurare presupunând luarea unor decizii importante pentru comunitate sfatul bătrânilor avea un cuvânt decisiv, fie că era vorba de probleme religioase (cf. Ieşirea 24, 1-9), administrative (Numerii 11, 16-17), sau cultuale, ca aici”[82].

16: **şi-naintea Domnului vor junghia viţelul; iar preotul cel uns va aduce din sângele viţelului în cortul mărturiei.**

17: **Preotul îşi va muia degetul în sângele viţelului, şi de şapte ori va stropi înaintea Domnului, spre perdeaua de la sfânta-sfintelor.**

18: **Din acest sânge va unge preotul coarnele altarului tămâierii, cel ce se află-n faţa Domnului în cortul mărturiei, iar tot ce-a rămas din sânge îl va turna la temelia jertfelnicului arderii-de-tot, care se află la intrarea cortului mărturiei.**

19: **Toată grăsimea lui o va scoate din el şi o va arde pe jertfelnic;**

20: **şi va face cu viţelul acesta ceea ce s-a făcut cu viţelul adus pentru păcat; întocmai să se facă. Şi aşa să se roage preotul pentru ei, iar păcatul lor va fi trecut cu vederea.**

Să se roage: „**exilaskome** = *a ispăşi*, *a răscumpăra*, dar şi *a se ruga* (prin mijlocirea sau făgăduinţa unui ritual ispăşitor); vezi Ieşirea 32, 30 şi contextul”[83]. *Va fi trecut cu vederea*: sensul exact: va fi lăsat deoparte, părăsit, dat uitării pentru moment”[84]. Revenim asupra acestora: *Să se roage*, cum a rezultat de mai sus, are sensul de *să facă ispăşire*: „Corespondentul în Biblia Hebraica al noţiunii de *ispăşire* vine de la radicalul ebr. **kphr**, interpretabil în două sensuri. Etimologic, în legătură cu acadianul **kaparu** – *a şterge*, *a înlătura*, termenul trimite la ideea de *ştergere*, *curăţire*; jertfa de acest fel avea deci ca efect absolvirea vinovatului de păcatul făptuit, care era considerat *şters*. Acesta pare sensul cel mai probabil în context (cf. Harrison, p. 67). Alt sens al radicalului **kphr** poate fi cel de *a acoperi* (cf. arabul **kappara** – *a acoperi*): jertfa *acoperă* astfel păcatul, ferind privirile Domnului de maculare. Efectul acestei proceduri ar fi calmarea lui Iahve, care poate astfel ierta greşeala suplicantului (cf. Snaith, p. 30). Cf. şi 1, 4. În doctrina creştină, conceptul de expiere suferă o mutaţie fundamentală: Dumnezeu Însuşi, devenit om, Îşi asumă păcatele tuturor oamenilor, suferind pentru ei jertfa supremă, în semn de nesfârşită iubire pentru oameni”[85]. Desigur, nu înţelegem de aici că păcatele se şterg în mod automat, ci doar în măsura în care ne împropriem Jertfa Mântuitorului.

21: **Părţile rămase de la viţel le va scoate afară din tabără şi le va arde aşa cum a ars şi viţelul de care d-a vorbit mai sus. Aceasta, pentru păcatul de obşte.**

Dacă păcătuia toată obştea, se aducea o jertfă similară celei pentru păcatul arhiereului. „Dumnezeu, voind să arate că mult mai mare pedeapsă se cuvine păcatelor săvârşite de preoţi decât celor săvârşite de oamenii de rând, a poruncit ca pentru păcatele preoţilor să se aducă o

[81] SEP 1, p. 322
[82] LEV, p. 168
[83] BBVA, p. 126
[84] BBVA, p. 126
[85] LEV, p. 168

jertfă tot atât de mare cât se aduce pentru păcatele întregului popor. [...] Păcatele preotului sunt mult mai grele nu prin natura lor, ci prin dregătoria preotului care le săvârşeşte"[86]. Păcatele treceau asupra viţelului, tip al Mântuitorului: „Căci în Hristos e curăţia preoţilor şi a poporului, a celui mic şi mare şi a tuturor împreună, chiar dacă ne-am afla păcătuind câte unul pentru că nu cunoşteam legea dumnezeiască, sau am fost împinşi fără de voie la ceea ce nu voieşte Dumnezeu, Stăpânul tuturor"[87].

22: **Iar dacă va păcătui o căpetenie, călcând vreuna din poruncile Domnului Dumnezeului său, şi din neştiinţă a păcătuit făcând ceea ce nu trebuia să facă,**

O căpetenie: „ebr. **nasi**, termen cu sens nesigur. Se consideră în general că este vorba de şeful unui trib sau a unei părţi de trib (cf. Luther: *ein Stammesfürst*, GN: *das Oberhaupt eines Stammes*) sau, mai nou, de un fel de purtător de cuvânt al tribului (Harrison, p. 66). Oricum, autoritatea acestei căpetenii era limitată, el subordonându-se şefilor religioşi. În consecinţă, păcatul său nu antrena responsabilitatea întregii comunităţi, ca în cazul marelui preot"[88].

23: **atunci, când el îşi va cunoaşte păcatul pe care l-a săvârşit, va aduce jertfă pentru păcat un ţap, parte bărbătească fără meteahnă.**

„Alegerea animalului depindea de poziţia ierarhică a suplicantului: un ţap are o valoare mai mică decât un juncan, cerut în cazul marelui preot, dar mai mare decât o capră, adusă de un om de rând (v. 28)"[89].

24: **Îşi va pune mâna pe capul ţapului şi-l va înjunghia în locul unde se înjunghie arderile-de-tot, înaintea Domnului; aceasta este jertfă pentru păcat.**

25: **Din sângele jertfei pentru păcat va unge preotul coarnele jertfelnicului arderii-de-tot, iar ceea ce rămas din sânge îl va turna la temelia jertfelnicului arderii-de-tot.**

26: **Toată grăsimea o va aduce pe jertfelnic, aşa cum se face cu grăsimea jertfei de mulţumire, şi aşa se va ruga preotul pentru păcatul aceluia, iar [păcatul] aceluia i se va trece cu vederea.**

27: **Dacă însă un om din poporul de rând va păcătui din neştiinţă împotriva uneia din toate poruncile Domnului şi va face ceva ce nu trebuia să facă şi astfel va greşi,**

Un om din poporul de rând: „literal: *un suflet din poporul ţării*, adică un om de rând, fără funcţii sau demnităţi sociale"[90].

28: **după ce-şi va cunoaşte păcatul pe care l-a săvârşit, va aduce-n dar din caprele sale, dar o capră fără meteahnă, parte femeiască, drept jertfă pentru păcatul pe care l-a săvârşit;**

29: **îşi va pune mâna pe capul jertfei aduse pentru păcatul său; capra adusă ca jertfă pentru păcat o va înjunghia acolo unde se înjunghie jertfele arderii-de-tot.**

30: **Cu degetul său, preotul va lua din sângele ei şi va unge coarnele jertfelnicului arderii-de-tot, iar sângele rămas îl va turna la temelia jertfelnicului.**

31: **Toată grăsimea ei o va desprinde aşa cum se desprinde grăsimea de pe jertfa de mulţumire, şi o va arde preotul pe jertfelnic, spre mireasmă bineplăcută Domnului; aşa se va ruga preotul pentru el, iar lui i se va trece [păcatul] cu vederea.**

Cum s-a mai spus, în cazul unui om de rând jertfa era inferioară, ca valoare, celei aduse de către o căpetenie şi, desigur, jertfei aduse de către arhiereu.

32: **Dar dacă cineva vrea să aducă drept jertfă pentru păcat o oaie, parte femeiască va aduce, fără meteahnă,**

33: **îşi va pune mâna pe capul jertfei pentru păcat şi o va înjunghia acolo unde se înjunghie jertfele arderii-de-tot.**

34: **Cu degetul său, preotul va lua din sângele jertfei pentru păcat şi va unge**

---

[86] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie*, XI
[87] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[88] LEV, p. 168
[89] LEV, p. 168
[90] BBVA, p. 127

coarnele jertfelnicului arderii-de-tot, iar sângele rămas îl va turna la temelia jertfelnicului arderii-de-tot.

35: **Toată grăsimea ei o va desprinde aşa cum se desprinde grăsimea de pe mielul adus ca jertfă de mulţumire, şi o va pune preotul pe jertfelnic ca ardere-de-tot adusă Domnului; aşa se va ruga preotul pentru el, pentru păcatul pe care l-a săvârşit, iar lui i se va trece cu vederea.**

Aici ar lipsi cuvântul *deasupra* [*arderii-de-tot*], aşa cum e în SEP 1 [sau *pre* – Biblia 1688; Septuaginta: **epi to olokaftoma** – *peste jertfa arderii de tot*; ebr. **al isei Iehva** – *peste arderile Domnului*]: „Aceasta înseamnă că jertfele descrise în aceste versete finale erau arse alături de alte jertfe, nefiind nevoie să se pregătească un foc special”[91].

„Mărimea victimelor corespunde cu mărimea păcatelor. […] Căci Hristos S-a adus pe Sine Însuşi deodată pentru toţi, ca într-o icoană, în viţel, care e o victimă grea şi mare […], dar şi pentru fiecare în parte, ca un ied şi ca o oaie, pentru că s-a făcut asemenea celor de sub păcat”[92].

CAPITOLUL 5 – *Jertfe pentru vinovăţie.*

1: **Dacă cineva va păcătui prin aceea că, fiind pus să jure ca martor, nu va spune ce a auzit sau ce ştie, şi astfel va lua păcatul asupră-şi;**

„Prima parte a acestui capitol face corp comun cu capitolul anterior, expunând prescripţii referitoare la păcatele comise involuntar. Abia începând cu v. 14 se trece la o serie de prescripţii distincte”[93].

Diferenţă în SEP 1: *…fiind chemat ca martor, va auzi cuvântul jurământului… Cuvântul jurământului*: „Septuaginta: **φωνη ορκίσμου**, corespunzând ebr. **’alah**, termen polisemantic, având trei sensuri principale: 1. *jurământ*; 2. *înţelegere întărită prin jurământ*; 3. *imprecaţie*, *blestem* (cf. Gesenius, s. v.). În contextul de aici este actualizat cel de-al treilea sens: este vorba de imprecaţia solemnă pronunţată de judecător (cf. BJ – *la formule d’abjuration*) în public, formulată într-o construcţie condiţională (*dacă ai comis aceste fapte, Dumnezeu te va pedepsi*), prin care un făptaş necunoscut era invitat să-şi mărturisească vina şi să şi-o ispăşească (cf. Judecători 17, 2; Proverbe 29, 24) sau, ca în cazul de faţă, martorul unui fapt reprobabil era conjurat să declare ce a văzut sau ce i-a ajuns la cunoştinţă”[94]. *Va lua păcatul asupră-şi*: SEP 1: *va purta* [*povara*] *păcatului*: „nu este vorba atât de vreun aspect psihologic precum remuşcarea, cât de urmările concrete ale unui păcat (bolile, calamităţile naturale, moartea) sau de efectele justiţiei umane”[95].

2: **sau dacă cineva se va atinge de ceva necurat – fie stârv de fiară necurată, fie stârv de animal necurat, fie stârv de târâtoare necurată,**

Ceva necurat: „Pentru poporul evreu necurăţenia era o problemă nu atât de igienă, cât religioasă, ea transmiţându-se prin simpla atingere. Descrierea animalelor curate şi a celor necurate este efectuată în cap. 11. Odată devenit conştient de impuritatea dobândită prin contactul cu un obiect necurat, membrul comunităţii avea datoria de a cere să se instituie ritul purificator; în caz contrar se considera că este afectată nu doar relaţia sa individuală cu Dumnezeu, dar chiar bunăstarea întregii comunităţi. Codul referitor la curăţenia rituală, formulat atât de amănunţit în Levitic, va fi reformulat şi amplificat în sec. al II-lea în *Mişna*, carte care va deveni fundamentul interpretărilor rabinice ale legiferărilor cultuale mozaice

91 SEP 1, p. 324
92 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
93 SEP 1, p. 324
94 LEV, p. 169
95 LEV, p. 169

primare. Simpli credincioşi vor fi ținuți, începând cu această epocă, să se comporte asemenea preoților şi leviților"[96].

3: **fie că se va atinge de necurățenie omenească sau de orice fel de necurățenie care spurcă -, dacă acela n-a ştiut, dar după aceea va afla, şi prin aceasta se va face vinovat;**

Întinarea se dobândea şi prin atingere de trupurile animalelor moarte. Între alte înțelesuri, animalul e simbol al inconştientului şi al părții instinctuale, iar moartea duce cu gândul la păcat şi la depărtarea de Dumnezeu.

4: **sau dacă cineva cu buzele sale se va jura pripit să facă ceva – fie rău, fie bine -, în orice împrejurare în care omul se jură fără să se gândească, uitând de sine, dar după aceea își va da seama că a păcătuit în una din acestea;**

„Propoziția *va face un bine sau un rău* exprimă ideea angajamentului unui individ într-o acțiune oarecare. Urmând impulsului de moment, acesta va jura, angajându-se într-o situație fără ieşire: dacă ceea ce a promis este un lucru rău, el nu-şi va putea respecta promisiunea, încălcând astfel un jurământ; dacă însă ceea ce a promis el este un lucru bun, pe care nu poate sau nu vrea să-l îndeplinească, încalcă de asemenea jurământul dat. În ambele cazuri se comite un păcat care impune jertfa de expiere"[97].

5: **acela își va mărturisi păcatul pe care l-a săvârşit**

6: **aducându-I Domnului jertfă pentru păcatul pe care l-a săvârşit: parte femeiască din turmă, fie o mieluşea, fie o iadă, ca jertfă pentru păcat; aşa se va ruga preotul pentru păcatul aceluia, iar aceluia i se va trece cu vederea păcatul.**

Orice jurământ implică Divinitatea (altfel, se numeşte *jurământ* în mod impropriu, neavând nici o valabilitate), astfel că el nu poate fi călcat fără a tulbura ordinea cosmică. Dar, cunoscând slăbiciunile omeneşti, Dumnezeu dă oamenilor posibilitatea de a restabili, prin jertfă, ordinea tulburată de călcarea jurământului.

7: **Iar de nu va fi în stare să aducă ceva din turmă, atunci pentru păcatul săvârşit de el să-I aducă Domnului două turturele sau doi pui de porumbel: unul, jertfă pentru păcat; iar altul, ardere-de-tot.**

„Acest verset introduce o perspectivă economică: cei mai puțin avuți, care nu pot jertfi o capră sau o oaie, pot aduce două păsări mici. Iertarea divină nu este condiționată de calitatea jertfei, ci de valoarea intrinsecă a ritualului de expiere"[98].

8: **Le va aduce la preot, iar preotul va jertfi mai întâi pe cea pentru păcat, înțepându-i capul în apropierea gâtului, dar fără să despartă capul de trup;**

9: **apoi cu sângele acestei jertfe pentru păcat va stropi peretele jertfelnicului, iar sângele rămas îl va scurge la temelia jertfelnicului. Aceasta-i jertfă pentru păcat.**

10: **Iar pe cealaltă pasăre o va aduce ca ardere-de-tot, după rânduială; aşa se va ruga preotul pentru el, iar lui i se va trece cu vederea păcatul pe care l-a săvârşit.**

„Când porunceşte [Dumnezeu] prin Moise să se aducă jertfe pentru păcate doi pui de porumbel sau o pereche de turturele arată că lui Dumnezeu Îi este bineplăcută lipsa de păcat a celor simpli, lipsa de răutate şi de ură a puilor, lăsând să se înțeleagă că cel asemenea poate curăți pe cel asemenea; iar sfiala turturelelor simbolizează sfiala față de păcat"[99]. „Domnul nostru Iisus Hristos Se poate asemăna foarte bine cu o turturea sau cu un porumbel, pentru că cea dintâi are cel mai bun glas şi e cea mai ciripitoare dintre păsări, iar cea de a doua atinge culmea blândeții. [...] Deci omorând pasărea, dar netăindu-i capul cu totul de la grumaz, ne-a arătat indirect că moartea lui Hristos n-a fost pricină de răzbunare, ci de unire între noi. Iar stropind cu sângele păsării cortul şi cele din el, a arătat că sfinţeşte Biserica cu sângele Său. Şi o turturea era pentru păcat, iar alta spre ardere de tot. Dar prin amândouă se înțelege Hristos, Care

---

[96] LEV, p. 169
[97] LEV, p. 169
[98] LEV, pp. 169-170
[99] Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 70, 4

pe de o parte moare pentru noi, pe de alta Se aduce ardere de tot spre miros de bună mireasmă Tatălui, şi iarăşi pe de alta Se predă pe Sine preț de schimb pentru viața tuturor”[100].

11: **Dacă însă nu-i va da mâna să aducă nici măcar o pereche de turturele sau doi pui de porumbel, atunci pentru păcatul pe care l-a săvârşit va aduce a zecea parte dintr-o efă de făină curată, ca jertfă pentru păcat, dar fără să toarne pe ea untdelemn şi fără să pună pe ea tămâie, căci aceasta-i jertfă pentru păcat.**

„*A zecea parte dintr-o efă*: 3, 64 litri (în măsură de capacitate)”[101]. „Legislatorul prevede cazul de urgență în care cel care a greşit nu are la îndemână un animal sau o pasăre pentru jertfă; făină în schimb avea oricine în cortul său”[102].

12: **O va aduce la preot, iar preotul va lua din ea o mână plină şi I-o va aduce Domnului, spre pomenire, pe jertfelnicul arderii-de-tot; aceasta-i jertfă pentru păcat.**

13: **Astfel se va ruga preotul pentru el – pentru vreunul din acele păcate ce i s-ar fi întâmplat – şi păcatul îi va fi trecut cu vederea. Rămăşița [de făină] va fi a preotului, ca la prinosul de mâncare”.**

Spre deosebire de prinosul de pâine, aici nu erau primite ca jertfă untdelemnul şi tămâia, , ele indicând curăția, iar jertfa aceasta fiind pentru păcat, care e străin de curăție. „În acestea nu mai e vorba de Hristos, ci modul jertfei ne indică viața celui ce o aduce şi apropierea prin Hristos şi predarea Sa lui Dumnezeu. Căci se aduce făina, care se face pâine. Dar pâinea e chipul vieții. Nu se stropeşte însă pe ea tămâie şi nu se toarnă untdelemn […], căci este pentru păcat. Iar de păcat e străină cu totul veselia, care se închipuieşte prin untdelemn, ca şi buna mireasmă, care se închipuieşte prin tămâie. […] Deci făina fără tămâie şi untdelemn e chipul vieții care nu are veselie şi e lipsită de buna mireasmă. Dar în Hristos se va muta şi ea la veselie. Căci El curăță pe cei întinați şi spală spiritual pe cei căzuți în necurăție”[103].

14: **Domnul a grăit către Moise, zicându-i:**

15: **„Dacă va greşi cineva din uitare, sau dacă din neştiință va păcătui cu privire la cele afierosite Domnului, pentru păcatul său Îi va aduce Domnului un berbec fără meteahnă, luat din turma sa, pe care tu îl vei prețui în sicli de argint, după prețul siclului sfânt. E jertfă pentru păcat.**

E vorba aici despre „diversele prinoase sau jertfe datorate lui Dumnezeu, pe care cineva a omis să le aducă”[104]. *Tu îl vei prețui*: adresarea este către preot. „*Siclul sfânt*: moneda cu care se plătea darea către templu”[105]. Siclul sfânt avea aproximativ 11 grame. „După Philon, *Spec.* I, 234 şi 238, neglijarea datoriilor sacre este de aceeaşi gravitate ca şi greşelile voluntare la adresa aproapelui, descrise în versetele următoare”[106].

16: **Pentru ceea ce a păcătuit el cu privire la lucrul cel sfânt, va plăti prețul acestuia şi va mai adăuga a cincea parte din preț şi i-o va da preotului, iar preotul se va ruga pentru el jertfind berbecul cel pentru păcat, şi i se va trece cu vederea.**

17: **Oricine va păcătui călcând vreuna din toate poruncile Domnului şi va face ce nu se cuvine să facă, chiar dacă din neştiință va greşi, păcat va avea asupră-şi.**

18: **Acela va aduce la preot, din turma sa, drept jertfă pentru vină, un berbec fără meteahnă, pe care tu îl vei prețui ca atare; preotul se va ruga astfel pentru el, pentru neştiința lui, că din neştiință a greşit, şi i se va trece cu vederea;**

19: **aceasta, pentru că el într-adevăr a greşit în fața Domnului”.**

De remarcat, în toate jertfele aduse, rolul hotărâtor al preoților, fără de care curățirea era cu neputință. Cu atât mai mult, în Biserică, săvârşirea Jertfei euharistice nu poate fi încredințată

[100] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[101] BBVA, p. 127
[102] LEV, p. 170
[103] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[104] BBVA, p. 128
[105] BBVA, p. 128
[106] SEP 1, p. 327

celor ce nu s-au sustras profanului, prin consacrare. E ceea ce nu se înțelege în lumea protestantă.

CAPITOLUL 6 – *Alte jertfe.*

„În Textul Ebraic, următoarele şapte versete fac parte din capitolul 5, drept versetele 20-26, ordine pe care o adoptă şi ediția Rahlfs a Septuagintei şi aşa cum se află în traducerile BJ, TOB, OSTY şi, la noi, 1938 (Gala). Versiunea de față preferă structura edițiilor româneşti clasice, şi aşa cum se află în versiunile engleze KJV, RSV şi TEV”[107]:

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Dacă va păcătui cineva şi din nebăgare de seamă va nesocoti poruncile Domnului, fie că-n fața aproapelui său va tăgădui ceea ce acesta i-a încredințat sau i-a plătit ca simbrie sau ceea ce i-a fost furat, fie că-l va înşela cu ceva pe aproapele său,**

„*Aproapele* are aici (şi în contexte asemănătoare) sensul de fiu al lui Israel, israelit, compatriot, concetățean”[108]. „În această înşiruire de păcate este vorba de delicte contra proprietății care nu pot fi dovedite şi urmărite juridic, conştiința infractorului fiind singura în măsură să restabilească ordinea, prin recunoaştere publică şi sacrificiu ritual. Întrucât infracțiunea nu atentează la integritatea lui Iahve, ci doar la bunul aproapelui, se impune un sacrificiu pentru vină şi nu unul pentru păcat”[109].

3: **fie că va găsi un lucru pierdut şi-l va tăgădui; dacă va jura strâmb pentru oricare din lucrurile care-l fac pe om să păcătuiască, păcat va avea.**

4: **Şi dacă a păcătuit sau a greşit, el va întoarce îndărăt ceea ce a răpit sau ceea ce a înşelat sau ceea ce i-a fost încredințat, sau ceea ce a fost pierdut şi găsit de el sau orice lucru în privința căruia s-a jurat strâmb. Pe de-a-ntregul îl va plăti, şi pe deasupra va mai adăuga a cincea parte din preț către cel al căruia este lucrul; aceluia îi va da în chiar ziua-n care vina sa va fi vădită.**

5: **Iar pentru greşala sa va aduce din turmă un berbec fără meteahnă, prețuit după măsura păcatului.**

6: **Preotul se va ruga pentru el înaintea Domnului, iar lui i se vor trece cu vederea toate câte a făcut şi a greşit”.**

Fiind vorba de un păcat voluntar, nu de unul săvârşit din neştiință, valoarea jertfei era mai mare decât la păcatele pomenite anterior. „Aşadar, dacă judecata este atât de inflexibilă pentru cei ce păcătuiesc din neştiință, iar jertfa este necesară pentru curățire, pe care şi dreptul Iov mărturiseşte că o aducea pentru fiii săi (Iov 1, 5), ce poate să spună cineva despre cei ce păcătuiesc cu ştiință sau despre cei indiferenți?”[110]. Totuşi, chiar şi păcatul săvârşit cu voia este iertat, dacă e mărturisit şi se face ispăşire pentru el. „Deci despăgubind pe cei nedreptățiți şi tăind supărările fraților cu fapte de iubire, ne vom izbăvi pe noi înşine de orice vină şi vom dobândi iertarea în Hristos”[111].

7: **Şi a grăit Domnul cu Moise şi a zis:**

8: **„Porunceşte lui Aaron şi fiilor lui, zicându-le:**

„Începând cu acest verset, sunt expuse ritualurile de sacrificiu, descriindu-se în amănunțime gesturile prescrise preoților (vv. 8-28) şi laicilor (7, 22-36). Prima parte a Leviticului (cap. 1-7) se încheie cu vv. 37-38 din cap. 7, care conțin o concluzie generală pentru

[107] BBVA, p. 128
[108] BBVA, p. 128
[109] LEV, p. 170
[110] Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu*, V
[111] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV

întreaga secțiune”[112].

9: **Aceasta este rânduiala arderii-de-tot: arderea-de-tot va arde pe jertfelnic fără-ncetare toată noaptea, până dimineața: focul jertfelnicului va arde pe el şi nu se va stinge.**

„După Iezechiel 46, 13-15, întreținerea neîntreruptă a arderii de tot nu reclama decât un sacrificiu zilnic, dimineața, cum s-a practicat în epoca regalității. În schimb, în Ieşirea 29, 38-42 şi Numerii 28, 3-8 sunt prescrise două arderi de tot, una dimineața şi alta seara. Indicația de aici trebuie pusă în relație cu ritualuri similare atestate la majoritatea popoarelor antice: întreținerea permanentă a focului sacru semnifica, pe de o parte, vigilența comunității şi, pe de altă parte, nevoia conservării unei prezențe permanente a divinității”[113]. „Philon, *Spec.* I, 285-288, citează acest verset şi formulează o interpretare simbolică mai complexă a permanenței focului sacru. Acesta ar fi mai întâi simbolul recunoştinței oamenilor pentru binefacerile lui Dumnezeu, ar mai semnifica apoi unificarea tuturor jertfelor dincolo de varietatea şi desfăşurarea lor în timp; în fine, în sens alegoric, altarul simbolizează sufletul recunoscător al omului înțelept, iar flacăra neîntreruptă, lumina înțelepciunii. În teologia creştină, focul permanent simbolizează jertfa hristică supremă”[114].

„Altarul dumnezeiesc este Emanuil Însuşi în chip, prin Care ne apropie de Dumnezeu şi Tatăl slujindu-I rațional şi aducându-I ca jertfă buna mireasmă a virtuților şi sfințenia viețuirii evanghelice”[115].

10: **Preotul se va îmbrăca în haina de in, iar împrejurul trupului său îşi va pune pantalonii de in; scrumul grăsos care-a rămas pe jertfelnic din mistuirea arderii-de-tot îl va ridica**

„Pentru Philon, *Somn.* I, 217, inul era simbolul luminii strălucitoare şi al incoruptibilității, iar pentru Origen, *Hom. Lev.* IX, 2, inul prefigurează, prin originea sa terestră, corpul pământesc *îmbrăcat* de persoana lui Iisus Hristos”[116]. Îmbrăcămintea rituală a preoților era din in, ceea ce semnifica, după unii autori patristici, stingerea patimilor, inul fiind rece. Pantalonii de in erau folosiți pentru acoperirea organelor genitale, cuvântul *trup* fiind aici un eufemism.

11: **şi-l va pune alături de jertfelnic. Îşi va dezbrăca haina şi va îmbrăca o altă haină, după care va scoate cenuşa în afara taberei, la loc curat.**

„Schimbarea veşmintelor preoțeşti cu altele *de rând* (Radu-Galaction) semnifică diferența de însemnătate a celor două îndatoriri ale preotului: pe când colectarea cenuşei de pe altar era o funcție sacră, îndepărtarea ei era un act minor”[117].

12: **Dar focul de pe jertfelnic va arde şi nu se va stinge; dis-de-dimineață, preotul va pune pe el lemne şi va clădi deasupră-i arderea-de-tot şi va arde grăsimea jertfei de mulțumire.**

Cum s-a arătat mai sus, prin *focul nestins* se înțelegea aducerea zilnică a jertfei arderii de tot.

13: **Focul va arde ne-ncetat pe jertfelnic şi nu se va stinge.**

14: **Iată acum rânduiala prinosului [de pâine] pe care fiii lui Aaron îl vor aduce înaintea Domnului, la jertfelnic:**

15: **Preotul va lua dintr-însul o mână de făină curată, cu untdelemnul ei şi cu toată tămâia de deasupra prinosului, şi le va arde pe jertfelnic întru miros de bună mireasmă, pomenire înaintea Domnului.**

16: **Iar rămăşița o va mânca Aaron cu fiii săi; nedospită s-o mănânce, în locul cel sfânt: în curtea cortului mărturiei, acolo s-o mănânce.**

---

112 LEV, p. 171
113 LEV, p. 171
114 SEP 1, p. 330
115 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
116 SEP 1, p. 330
117 LEV, p. 171

17: **Nedospită se va coace. Pe aceasta Eu le-am dat-o din cele ce I se aduc Domnului. Sfinţenie mare este aceasta, aşa cum e jertfa pentru păcat şi jertfa pentru greşeală.**

18: **Din ea va mânca toată partea bărbătească din tagma preoţilor: lege veşnică este aceasta, pentru tot neamul vostru, cu privire la cele ce I se aduc Domnului. Tot cel ce se va atinge de ele se va sfinţi".**

Tot cel ce se va atinge de ele se va sfinţi: „contextul reclamă interpretarea lui *tot* ca referindu-se mai degrabă la persoane decât la obiecte, ceea ce, corelat cu interdicţia de consumare a ofrandelor în afara spaţiului sacru al curţii altarului şi de către altcineva decât preoţii, conduce la interpretarea verbului *a sfinţi* într-un sens interdictiv: atingerea ofrandelor sacre de către un laic declanşa mânia divină"[118]. „Origen echivalează carnea jertfei cu persoana hristică, ceea ce înseamnă o prefigurare a actului euharistic: oricine se împărtăşeşte din trupul lui Hristos *va fi sfinţit*"[119]. Această jertfă revenea numai preoţilor, faţă de alte ofrande care puteau fi consumate şi de familiile lor, cum vom vedea în alt loc.

După o tâlcuire mistică, „arderile de tot indică afierosirea întreagă şi pentru totdeauna a celor mai aleşi sfinţi. Iar jertfa e viaţa în parte sfântă şi supusă lui Dumnezeu, a cărei închipuire e făina curată închipuită prin pumnul preotului, împreună cu untdelemnul şi tămâia. Căci viaţa închinată lui Dumnezeu, chiar dacă e aşa numai în parte, trebuie să fie fără îndoială binemirositoare şi îmbibată de nădejdi grase"[120].

19: **Şi i-a grăit Domnul lui Moise, zicându-i:**

„Paragraful constituit din vv. 19-23 se referă la sacrificiile reclamate de investirea sacerdotală şi nu îşi are corespondentul în capitolele anterioare. Includerea sa aici se explică probabil prin caracterul vegetal al jertfelor, ca în paragraful precedent"[121].

20: **„Iată darul pe care Aaron şi fiii săi I-l vor aduce Domnului în ziua-n care îl vei unge: a zecea parte dintr-o efă de făină curată, ca jertfă necontenită, jumătate dimineaţa şi jumătate seara.**

Îl vei unge: „verbul *a unge* (ebr. **masah**) este folosit foarte frecvent în Vechiul Testament pentru a denumi gestul ritual al turnării de untdelemn pe capul preoţilor şi al regilor, ca simbol al consacrării lor, al investiturii cu funcţiile sacre indicate de Iahve"[122].

21: **În tigaie va fi gătită, cu untdelemn; îmbibată o va aduce şi sfărâmată, jertfă din fărâmituri, jertfă cu bună mireasmă înaintea Domnului.**

22: **Pe aceasta s-o săvârşească preotul care va fi uns drept urmaş al său dintre fiii lui [Aaron]. Lege veşnică: ea va fi arsă de istov.**

Lege veşnică: „este vorba de jertfa adusă zilnic de preot, începând cu momentul consacrării sale"[123].

23: **Întreaga jertfă a preotului va fi ardere-de-tot şi nu va fi mâncată".**

„În acest caz, preotul fiind cel care oferea jertfa, îi era interzis să mănânce o parte din ea, cum ar fi făcut în alte împrejurări (cf. 2, 3.10). Datoria de a arde în întregime ofranda cerealieră semnifică faptul că preotul nu trebuie să se situeze în afara legii, ca un privilegiat absolut în raporturile sale cu divinitatea, cum se întâmpla uneori, ca, de pildă, în I Regi 2, 12"[124].

„Zecimea de făină e semnul vieţii, care înalţă tot timpul lui Dumnezeu buna mireasmă a ei. Dar o va aduce, zice, în tigaie şi frământată cu untdelemn şi din fărâmituri. Tigaia, precum socotesc, indică împreunarea cu dureri; frământarea în untdelemn, bogăţia strălucirii; iar

---

118 LEV, p. 172
119 SEP 1, p. 333
120 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
121 LEV, p. 172
122 LEV, p. 172
123 LEV, p. 172
124 LEV, p. 172

fărâmiturile închipuie ca prin ghicitură frăgezimea şi delicateţea inimii sfinţilor. Căci viaţa în întregime sfântă e însoţită de dureri şi de lărgimea nădejdii la Dumnezeu şi de o nesfârşită delicateţe”[125].

24: **Şi i-a grăit Domnul lui Moise, zicându-i:**

25: **Spune lui Aaron şi fiilor săi astfel: - Iată rânduiala jertfei pentru păcat: în locul unde se-njunghie jertfele arderii-de-tot, acolo vor fi înjunghiate-naintea Domnului şi cele pentru păcat. Aceasta-i sfinţenie mare.**

„Locul unde era înjunghiată jertfa se afla în partea de nord a altarului, cum se specifică în 1, 11”[126].

26: **Preotul care o aduce, el o va mânca; în locul cel sfânt s-o mănânce, în curtea cortului mărturiei.**

„Gestul consumării rituale de către preot a jertfei pentru păcat a primit la Origen, *Hom. Lev.* IV, 8, o interpretare simbolică: *a mânca* înseamnă *a consuma*, *a înghiţi* păcatul, adică a curăţa de păcat, iar preotul îl prefigurează pe Hristos”[127].

27: **Tot cel ce se va atinge de carnea ei se va sfinţi; iar dacă haina cuiva va fi stropită cu sânge ţâşnit din ea, va fi spălată în locul cel sfânt.**

„Sângele jertfei, ca şi carnea, erau ferite de atingeri profanatoare”[128].

28: **Oala de lut în care a fost fiartă, va fi spartă; iar dac-a fost fiartă în vas de aramă, acesta va fi frecat şi spălat cu apă.**

„Distrugerea vasului în care a fost fiartă carnea jertfei trebuia făcută pentru că el era impregnat de *sfinţenie* şi risca să *contamineze* pe cel care l-ar fi folosit în continuare. Cât priveşte vasul *de aramă* (în realitate, de bronz), acesta era mult prea scump ca să poată fi distrus, aşa încât simpla fierbere şi spălare era considerată ca fiind suficientă”[129]

29: **Toţi cei de parte bărbătească din tagma preoţilor vor mânca din ea. Sfinţenie mare este înaintea Domnului.**

30: **Dar orice jertfă pentru păcat, din al cărei sânge s-a aduc în cortul mărturiei pentru rugăciuni de ispăşire în locul cel sfânt, nu va fi mâncată: în foc va fi arsă.**

Jertfa pentru păcat se aducea ardere de tot: „Ardere de tot este Hristos, predându-Se lui Dumnezeu întreg din întreg şi nu în parte, spre miros de bună mireasmă lui Dumnezeu şi Tatăl. Pentru aceea e şi Sfântul Sfinţilor”[130]. Jertfele nu puteau fi mâncate în afara incintei sacre: „Locul cel mai cuvenit pentru sfintele lucrări este Biserica lui Dumnezeu şi […] în ea se săvârşeşte în mod necesar taina lui Hristos”[131].

„Urmând, probabil, versiunea Septuagintei de Frankfurt (1597), ediţiile româneşti din 1688 şi 1914 includ următoarele 10 versete în capitolul 6, acesta având deci un total de 40 de versete. În acord cu toate celelalte traduceri româneşti şi străine (inclusiv cele engleze), versiunea de faţă urmează ediţia Rahlfs”[132].

CAPITOLUL 7 – *Jertfe de ispăşire.*

1: **Iată rânduiala jertfei pentru vinovăţie: aceasta-i sfinţenie mare.**

2: **În locul unde se face-njunghierea arderii-de-tot, acolo va fi înjunghiat şi berbecul adus înaintea Domnului ca jertfă pentru vinovăţie; iar sângele va fi vărsat la**

[125] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[126] LEV, p. 172
[127] SEP 1, p. 333
[128] LEV, p. 172
[129] LEV, p. 172
[130] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[131] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[132] BBVA, p. 129

temelia jertfelnicului, de jur-împrejur.

3: **Din el va fi adusă toată grăsimea, precum şi şalele, grăsimea de pe intestine şi grăsimea de deasupra intestinelor;**

4: **amândoi rinichii cu grăsimea de pe ei – aceea care este pe coapse -, precum şi grăsimea de pe ficat, pe care o va ridica odată cu rinichii.**

5: **Pe acestea le va arde preotul pe jertfelnic, ca jertfă Domnului; aceasta-i jertfă pentru vinovăţie.**

6: **Toţi cei de parte bărbătească din tagma preoţilor vor mânca din ea; în locul cel sfânt o vor mânca, de vreme ce ea-i sfinţenie mare.**

7: **La jertfa pentru vinovăţie va fi aceeaşi rânduială ca şi la jertfa pentru păcat: ea îi revine preotului care s-a rugat pentru el.**

„În întreaga lectură a Leviticului trebuie ţinut seama de faptul că, atât în limba ebraică cât şi în cea greacă, unul şi acelaşi cuvânt însemna *jertfă* = act ritual, *jertfă* = victima sau ofranda sacrificată şi *jertfă* = vina pentru care se aduce jertfa. Greaca Septuagintei încearcă o diferenţiere între **thysia** = jertfa-ritual şi **karpoma** = jertfa-victimă, dar, în fapt, sensurile se întrepătrund”[133].

„Pasajul care începe cu acest verset tratează despre părţile care revin preoţilor din sacrificiile complete şi din ofrandele vegetale, înainte de a se vorbi în continuare de ultimul sacrificiu, cel de pace, singurul în cadrul căruia o parte din animalul jertfit revine laicilor”[134].

8: **Când preotul va aduce jertfa arderii-de-tot a cuiva, pielea arderii-de-tot îi revine preotului.**

„Această prescripţie este unică în întregul Vechi Testament, căci nicăieri nu se specifică faptul că o anume parte din sacrificiul complet va rămâne preotului sacrificator, cu toate că pielea nu figurează între părţile vitei imolate (cf. 1, 8-9). Se pare însă că această indicaţie are caracter restrictiv, fiind vorba de jertfa unui particular şi nu de cea comunitară”[135].

9: **Toată jertfa care se va coace în cuptor, toată jertfa gătită pe plită sau în tigaie îi revine preotului care o aduce.**

Care o va aduce: „gestul marchează funcţia liturgică a preotului”[136].

10: **Tot prinosul [de pâine] frământat cu untdelemn sau uscat le revine tuturor fiilor lui Aaron, fiecăruia deopotrivă.**

„Se face aici deosebirea între azimile frământate cu untdelemn şi cele *uscate*, adică doar prăjite în untdelemn”[137].

11: **Iată acum rânduiala jertfei de mulţumire care I se aduce Domnului:**

12: **Dacă jertfa ce se aduce va fi de laudă, atunci să se aducă pâini de făină curată, frământată cu untdelemn, turte nedospite unse cu untdelemn şi făinuţă de grâu frământată cu untdelemn;**

13: **în afara acestora, vor fi aduse şi pâini dospite, ca adaos la jertfa de laudă mulţumitoare.**

Pâini dospite: „adică pâini preparate cu un ferment vegetal (ebr. **hames**, cf. 2, 11), care nu puteau fi oferite ca jertfe; rezultă că suplicantul le aducea cu el pentru a le consuma el însuşi, împreună cu părţile care îi reveneau din animalul jertfit”[138]. Jertfa de mulţumire (sau de laudă) era ofranda prin care se exprima recunoştinţa faţă de bunăvoinţa divină.

14: **Din toate aceste daruri ale sale, unul Îi va fi adus Domnului ca parte osebită; ea îi va reveni preotului care a vărsat sângele jertfei de mulţumire.**

Parte osebită: Biblia 1688: *luare Domnului*; Biblia 1982: *dar ridicat* – urmând textului

---

[133] BBVA, p. 129
[134] LEV, p. 172
[135] LEV, p. 172
[136] LEV, p. 172
[137] LEV, p. 172
[138] LEV, p. 172

ebraic: „*Dar înălțat Domnului*: […] Septuaginta: **αφαίρεμα κυρίω**. Gr. **το αφαίρεμα** (< **αφαιρέω** – *a ridica*) are aici, ca şi, frecvent, passim (cf. Ieşirea 35, 22 etc.), sensul *parte a sacrificiului dedicată lui Dumnezeu*, reproducând ebr. **terumah**, al cărui sens literal este acela de *jertfă ridicată*; interpretări mai noi consideră că sensul exact este acela de *a pune deoparte* (Harrison, p. 83). Este vorba de acea parte a jertfei care revenea preotului şi nu putea fi consumată de laici”[139].

15: **Cărnurile jertfei de laudă mulțumitoare îi vor reveni tot lui, dar vor fi mâncate în chiar ziua-n care se vor aduce, din ele nerămânând nimic pe a doua zi.**

„laicilor li se permitea să consume din carnea jertfei ceea ce rămânea după ce se prelevau părțile arse pe altar (cf. 3, 3-5) şi cele rezervate preoților (cf. 7, 28-36)”[140].

Mâncarea jertfei în aceeaşi zi e o anticipare eshatologică: „curgând timpul şi trecând veacul acesta ca o zi, se va ivi un alt mod de doxologie decât cele pe care le ştim noi. […] Căci Îl vom lăuda pentru lucruri şi mai mari. Şi îmbogățindu-ne cu bunătățile mai presus de minte şi de cuvânt, vom încununa împreună cu Dumnezeu şi Tatăl cu laude şi mai strălucite pe Hristos, Dătătorul tuturor bunătăților”[141].

16: **Dacă însă jertfa ce se aduce va fi de făgăduință sau un dar de bunăvoie, ea va fi mâncată în ziua aducerii ei, dar [ceea ce rămâne se poate mânca] şi a doua zi.**

„Jertfa adusă spre îndeplinirea unei făgăduințe (ebr. **nedher**) era o ofrandă adusă în scopul îndeplinirii unei promisiuni explicite către divinitate, ca în Judecători 11, 30-39 sau II Regi 15, 7-8, pe când jertfa voluntară (ebr. **nedhabhah**) era o ofrandă spontană, adusă divinității în semn de omagiu şi supunere, ca în Ezdra 3, 5”[142]. „Cât priveşte prescripția de a consuma carnea rezultată din sacrificiu doar în primele două zile, Philon, *Spec.* I, 220-223, indică trei motive: mai întâi rațiunile sanitar-igienice, apoi un motiv social (toți membrii comunității trebuie să participe în vreun fel la festin) şi, în al treilea rând, un substrat simbolic (jertfa de mântuire era destinată să evoce mântuirea sufletului în prima zi şi sănătatea corpului uman în a doua zi). Theodoret, *Quaest. in Lev.* 6, explică această prescripție exclusiv prin grija de a împărți surplusul de carne la săraci”[143].

17: **Dacă însă din carnea jertfei va rămâne ceva şi pe a treia zi, să fie arsă-n foc.**

„Respectul față de carnea sacrificată pe altar impunea grija de a nu îngădui alterarea ei; de aici prescripția de a fi arsă imediat”[144].

18: **Dar dacă cineva va mânca din aceste cărnuri în cea de a treia zi, atunci darul său nu va fi primit şi nu i se va ține în seamă, căci urâciune este; oricine va mânca din ele, păcat va avea asupră-şi.**

Urâciune (Biblia 1982: *întinare*; SEP 1: *lucru necurat*): „ebr. **piggul** este un termen tehnic în Biblia Hebraica, desemnând carnea sacrificială neconsumată, care s-a alterat, cf. BJ – *la viande avariée*. Totuşi, după Péter-Contesse, p. 73, accentul nu trebuie pus pe igiena alimentară, ci pe calitatea religioasă a cărnii sacrificiale consumate”[145].

19: **Cărnurile care-au fost atinse de ceva necurat nu vor fi mâncate, ci arse cu foc. Cărnurile [celelalte] vor fi mâncate de tot cel curat.**

20: **Dacă însă vreun om, ştiindu-se pe sine necurat, va mânca din cărnurile jertfei de mulțumire, care este a Domnului, acela va fi stârpit din poporul său.**

„Se face aici trimitere la cazurile în care individul însuşi este impur, din cauza unor boli evidente (lepra în cap. 13), pierderi seminale (cap. 15) etc.”[146]. *Va fi stârpit din poporul său*:

---

[139] LEV, pp. 172-173
[140] LEV, p. 173
[141] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[142] LEV, p. 173
[143] SEP 1, p. 335
[144] LEV, p. 173
[145] LEV, p. 173
[146] LEV, p. 173

„Există incertitudini cu privire la semnificația exactă a acestei expresii, unii văzând aici o condamnare la moarte. Conform unei interpretări mai probabile, aici ar fi vorba doar de o izgonire din sânul comunității a celui care a greşit grav, ceea ce, în condițiile deşertului, echivala totuşi cu o condamnare la moarte. Condamnarea are aici un caracter mai degrabă religios: exilatul era privat de efectele promisiunilor divine date neamului lui Avraam”[147].

Dacă în legea veche era urmărită curăția cu atâta râvnă, cu atât mai mult trebuie să fim atenți noi, cei care ne învrednicim de Jertfa cea mântuitoare: „Cu câtă curățenie va trebui să păstrăm castitatea corpului şi a sufletului nostru – noi, cei care zilnic trebuie să mâncăm carnea Prea Sfântului Miel – când chiar învățăturile Legii opresc atingerea jertfelor de către cineva necurat”[148].

21: **Şi tot cel ce se va atinge de ceva necurat – necurățenie omenească, animal necurat sau orice altfel de lucru sau ființă necurată – şi totuşi va mânca din cărnurile jertfei de mulțumire, care este a Domnului, acela va fi stârpit din poporul său”.**

Sunt arătate câteva cazuri de întinare trupească ce constituia impediment la consumarea (dar şi la aducerea) jertfei. Întinarea era înțeleasă, încă de atunci, şi în sens spiritual.

22: **Şi a grăit Domnul către Moise şi a zis:**

23: **„Spune-le fiilor lui Israel aşa: - Grăsime de bou sau de oaie sau de capră să nu mâncați.**

24: **Grăsimea de mortăciune, ca şi aceea a animalului sfâşiat de fiară, poate fi folosită pentru orice, dar de mâncat nu va fi mâncată.**

„Dacă era interzisă orice fel de utilizare a grăsimii animalului jertfit, grăsimea unui animal mort putea fi folosită în scopuri extraalimentare (de exemplu, la întreținerea uneltelor şi gresarea pieilor), deşi consumarea cărnii acestor animale era interzisă (cf. 17, 15; 22, 8), ele fiind considerate impure. Faptul că grăsimea lor era totuşi utilizată vădeşte aici o victorie a bunului simț gospodăresc asupra rigorismului iudaic ulterior”[149].

25: **Tot cel ce va mânca grăsimea de la vitele aduse ca jertfă Domnului, acela va fi stârpit din poporul său.**

26: **Sânge să nu mâncați în nici unul din sălaşurile voastre, nici de animale, nici de păsări.**

27: **Tot cel ce va mânca sânge, acela va fi stârpit din poporul său”.**

Sângele fiind *viața*, nu se dădea celor de sub Legea veche, ca celor ce slujeau la umbre. Dar poporul cel nou se împărtăşeşte şi cu sângele Mielului, dobândind viața veşnică.

28: **Şi a grăit Domnul către Moise şi a zis:**

29: **„Grăieşte tu către fiii lui Israel şi spune-le: - Cel ce-I va aduce Domnului jertfă de mulțumire, o parte din darul său de mulțumire I-o va afierosi Domnului;**

30: **cu mâinile sale Îi va aduce el jertfă Domnului: grăsimea de pe pieptul jertfei şi seul de pe ficat; pe acestea le va aduce ca dar înaintea Domnului.**

„Specificarea *cu mâinile sale* subliniază faptul că ofranda nu putea fi prezentată decât de către cel care aducea sacrificiul”[150]. Pieptul „era considerat una din părțile cele mai delicioase ale unui animal”[151]. Biblia 1982: *să aducă legănând pieptul*; Cornilescu: *pieptul ca să-l legene într-o parte şi într-alta, ca dar legănat înaintea Domnului*. „*Pieptul să fie legănat*: această expresie se găseşte în Biblia Hebraica şi este o descriere a ritualului de prezentare a jertfei în fața altarului. În Septuaginta, Vulgata şi Ostrog nu este exprimată ideea de *legănare*, care lipseşte astfel şi din versiunile româneşti[152]. Au fost date două interpretări distincte acestui gest ritualic. Conform Talmudului, preotul prelua jertfa din mâinile suplicantului şi o mişca

[147] LEV, p. 173
[148] Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, VI, 8
[149] LEV, p. 173
[150] LEV, p. 173
[151] LEV, p. 173
[152] Care au urmat Septuagintei.

orizontal, înainte şi înapoi, indicând prin prima mişcare prezentarea jertfei către Iahve, iar prin cea de-a doua mişcare faptul că ea revenea apoi preotului, ca slujitor al divinităţii, în semn de bunăvoinţă şi protecţie divină. Într-o interpretare rabinică mai recentă, ceremonia ar consta în mişcarea jertfei către cele patru puncte cardinale, precum şi în sus şi în jos, spre a semnifica faptul că Iahve stăpâneşte vânturile şi că El a creat cerul şi pământul"[153].

31: **Grăsimea o va arde preotul pe jertfelnic, iar pieptul va fi al lui Aaron şi al fiilor săi.**

E şi un sens mistic în acestea: „Prin piept se înţelege contemplaţia înaltă, iar prin braţ activitatea, adică desprinderea cugetării şi lucrarea, sau cunoştinţa şi virtutea. Căci cunoştinţa aduce mintea în chip nemijlocit lui Dumnezeu, iar virtutea o desface prin fapte de toată devenirea lucrurilor. Acestea le-a lăsat Scriptura pe seama preoţilor, care au primit ca moştenire numai pe Dumnezeu şi nimic din cele ale pământului"[154].

32: **Şoldul cel drept din jertfele de mulţumire pe care le aduceţi i-l veţi da preotului.**

„Coapsa dreaptă a animalului (ebr. **şoq hayyamin**) era considerată bucata cea mai aleasă; situată în apropiere de organele de reproducţie, deci de izvorul vieţii, ea nu putea fi consumată de laici, revenind deci preoţilor; indicaţia expresă către *coapsa dreaptă* trebuie pusă în relaţie cu intensa conotaţie pozitivă atribuită părţii drepte la israeliţi, ca de altfel şi la alte popoare antice"[155]. *Şold* sau *coapsă* traduc grecescul **o βραχίων**. Când termenul se referă la oameni, el desemnează *braţul* sau *umărul*. „Pornind de la această dublă întrebuinţare, pentru om şi pentru animale, a gr. **βραχίων**, Philon, *Spec.* I, 145, vede în şoldul animalului simbolul forţei. Pentru Origen, *Hom. Lev.* V, 12, şoldul simbolizează munca şi efortul"[156].

33: **Aceluia dintre fiii lui Aaron care a adus pe jertfelnic sângele şi grăsimea jertfei de mulţumire, lui îi va reveni şoldul cel drept;**

34: **căci Eu am luat de la fiii lui Israel, din jertfele lor de mulţumire, atât pieptul cât şi şoldul cel drept, şi le-am dat lui Aaron preotul şi fiilor săi: rânduială veşnică pentru fiii lui Israel.**

35: **Aceste părţi din jertfele Domnului li s-au cuvenit lui Aaron şi fiilor săi, din ziua-n care ei au fost rânduiţi ca preoţi să-I slujească Domnului,**

36: **şi pe care a poruncit Domnul să li se dea de către fiii lui Israel din ziua ungerii lor. Aceasta este hotărâre veşnică în neamul lor".**

„*Ziua miruirii* [*ungerii*] este prima zi a ritualului de consacrare a preoţilor (cf. 8, 35), pe când intrarea în funcţia propriu-zisă se situa după sfârşitul săptămânii ceremoniale, adică în a opta zi"[157].

37: **Aceasta este rânduiala arderii-de-tot, a prinoaselor de pâine şi a jertfelor pentru păcat, pentru vinovăţie, pentru sfinţirea preoţilor şi a jertfei de mulţumire,**

38: **aşa cum Domnul i-a dat-o lui Moise pe muntele Sinai în ziua-n care El le-a poruncit fiilor lui Israel să-şi aducă prinoasele înaintea Domnului, acolo, în pustia Sinai.**

„Ultimele două versete conţin concluzia prescripţiilor enunţate în cap. 6-7, dar pot fi considerate şi o concluzie a întregii prime părţi a Leviticului, consacrată reglementărilor sacrificiale. Partea concluzivă a unei secţiuni este considerată de exegeţi drept o adevărată formă literară şi pusă în relaţie cu practica scribilor mesopotamieni de a nota într-un *colofon* de la sfârşitul fiecărei tăbliţe cuneiforme conţinutul rezumativ al întregii tăbliţe, pentru a asigura pe de o parte receptarea rapidă a conţinutului şi, pe de altă parte, relaţia de continuitate cu tăbliţe din aceeaşi serie"[158].

---

[153] LEV, p. 173
[154] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 45
[155] LEV, p. 173
[156] SEP 1, p. 337
[157] LEV, p. 173
[158] LEV, p. 173

Rezumând, la rându-ne, putem spune că jertfele se aduceau dintre animalele socotite curate, anume: cornute mari şi mici, turturele şi porumbei. Erau preponderente jertfele de parte bărbătească, dar nu în mod exclusiv. Animalele curate sălbatice, îngăduite consumului, nu puteau fi, în schimb, jertfite, acelea aparţinând prin excelenţă lui Dumnezeu, în vreme ce animalele domestice, într-o măsură, aparţin omului, datorită muncii sale de a le îngriji.. Sacrificiile erau publice, aduse pentru întreaga comunitate, şi particulare. Ofrande se aduceau şi din grâne, vin, untdelemn, fructe şi sare. Consemnăm, în plus, jertfa de tămâie.

CAPITOLUL 8 – *Sfinţirea lui Aaron şi a fiilor săi.*

„Capitolele 8-10 constituie partea a doua a Leviticului, în care sunt descrise ceremonia de consacrare a preoţilor (cap. 8), intrarea în funcţiune a preoţilor recent consacraţi (cap. 9) şi, în sfârşit, anumite reguli pe care preoţii sunt obligaţi să le respecte în exersarea funcţiei lor”[159].

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Ia-i pe Aaaron şi pe fiii săi, veşmintele, mirul de miruit, viţelul de jertfă pentru păcat, cei doi berbeci şi coşul cu azimele,**

3: **şi adună toată obştea la uşa cortului mărturiei”.**

Iniţial, Moise a trebuit să ordoneze şi să supravegheze efectuarea ritualului de sfinţire. Ceremonia fiind de o importanţă esenţială, la ea trebuie să participe întreaga comunitate, prin reprezentanţii săi. Şi azi, consacrarea preoţilor (hirotonia) se face în prezenţa adunării credincioşilor. „Biserica poartă în chip foarte potrivit numele de Biserică (**ekklisia** = *adunare*)[160] pentru că cheamă şi strânge la un loc pe toţi oamenii, după cum spune Domnul în Levitic: *Adună* (**ekklisiason**) *toată adunarea la uşa cortului mărturiei*”[161].

4: **Şi a făcut Moise aşa cum îi poruncise Domnul şi a adunat obştea la uşa cortului mărturiei.**

5: **Şi a zis Moise către obşte: „Iată ce porunceşte Domnul să se facă!”**

6: **I-a adus Moise pe Aaron şi pe fiii săi şi i-a spălat cu apă.**

„Este vorba despre o abluţiune rituală şi nu despre un simplu act de igienă. Ca şi în întregul pasaj, deşi Moise este subiectul gramatical al discursului, nu înseamnă neapărat că însuşi profetul a săvârşit toate gesturile rituale, ci doar că le-a supravegheat”[162].

„Aaron s-a spălat mai întâi, apoi a ajuns arhiereu. Căci cum era cu putinţă să se roage pentru alţii unul care nu era curăţit cu apă?”[163]. La fel, şi-au slăbit legătura cu Dumnezeu, până către desfiinţarea acesteia, cei ce resping Taina Botezului.

7: **L-a îmbrăcat cu tunica, l-a încins cu brâul, l-a îmbrăcat apoi în mantă, i-a pus efodul, l-a încins cu brâul efodului şi i-a strâns cu el efodul;**

Veşmintele preoţeşti sunt descrise amănunţit în Ieşirea 28; totuşi, „reconstituirea formei, dimensiunilor şi destinaţiilor exacte ale îmbrăcămintei rituale a preoţilor este aproape imposibilă, în absenţa unor reprezentări pictografice străvechi, fapt care a procurat mari greutăţi traducătorilor”[164].

8: **peste el a pus pieptarul, iar în pieptar a aşezat Urim şi Tumim;**

Piesele vestimentaţiei arhiereşti:

- *Tunica* (**ο χιτών**): „corespondentul ebraic [**kutoneth**] desemna un fel de cămaşă

[159] LEV, p. 174

[160] În limba română, cuvântul *biserică* derivă din **vasiliki** = *casa Împăratului*, astfel că, citind traducerea, va trebui să operăm în minte corecturile necesare.

[161] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XVIII, 24

[162] LEV, p. 174

[163] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, III, 5

[164] LEV, p. 174

purtată direct pe piele, obiect vestimentar fără vreo semnificație liturgică"[165]. În Biserică, corespondentul tunicii (hitonului) este *stiharul*, veșmânt comun celor trei trepte ierarhice.

- *Brâul* (**η ζώνη**) corespunde „ebr. **abhenem**, care desemna un fel de centură purtată de preoți pe sub veșmintele exterioare, având, se pare, o semnificație simbolică, drept însemn al funcției sacerdotale, c. Ieșirea 28, 4; 39, 29"[166].

- *Mantia* (**ο υποδύτης**): „Biblia Hebraica **meiyl** (< vb. **maal** – *a acoperi*); această piesă vestimentară, care consta dintr-o bucată mare de țesătură, cu o deschizătură la mijloc pentru a lăsa să intre capul, cobora în falduri până la călcâie"[167].

- *Efodul* (**επωμίς** < **επί** – *deasupra*, *peste*; și **ωμος** - *umăr*), „ebr. **ephod** era un fel de bluză sacerdotală dintr-un material scump, prinsă pe umeri cu o agrafă"[168]. Efodul e *omoforul* sau *umerarul* de azi, piesă vestimentară specifică arhiereilor.

- *Brâul efodului* (**η ποίησις της επωμίδος**): „pare să denumească o bandă confecționată din același material ca și efodul, care servea la fixarea acestuia de corp"[169].

- *Pieptarul* (**το λόγιον**), „ebr. **hoșen**, era o piesă esențială a costumului sacerdotal, constând dintr-o țesătură bogat decorată din in, de formă pătrată sau dreptunghiulară, în care erau încastrate douăsprezece pietre prețioase simbolizând cele douăsprezece triburi ale lui Israel; se fixa solid deasupra efodului și era destinat să adăpostească Urim și Tumim. […] Soluția din Frankfurt 1597, **το λόγιον** (diminutivul de la **λόγος** – *cuvânt*) […] pare să semnifice, în intenția interpreților, rațiunea sau cuvântul divin care luminează spiritul marelui preot, făcându-l să cunoască viitorul și să pronunțe previziuni"[170]. Azi, locul pieptarului (hoșenului) a fost luat de *engolpion*, o icoană-medalion purtată de arhierei. Biblia 1688 a și echivalat *hoșenul* cu *engolpiu*.

- *Urim și Tumim* (**δήλωσις και αλήθεια**) „sunt adaptări ale ebr. **uriym** – *lumini* și **tumiym** – *perfecțiuni*. Deși sensurile termenilor ebraici sunt clare, caracterul obiectelor desemnate rămâne incert. Interpreții mai vechi văd aici un nume colectiv pentru cele douăsprezece pietre prețioase rituale de pe pieptarul preoțesc, denominație metonimică a luminii și perfecțiunii lui Iahve. Interpretările moderne înclină să opteze pentru niște obiecte ritualice diferite față de cele douăsprezece pietre prețioase; având forma unor zaruri sau bastonașe, ele vor fi fost instrumente utilizate în consultarea voinței divine, ca în Numerii 27, 21; Deuteronom 33, 8 etc."[171]

9: **pe cap i-a pus tiara, iar la tiară, în partea ei de dinainte, i-a prins tăblița cea de aur, diadema sfințeniei, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

- *Tiara* sau *mitra* (1688) sau *chidarul* (1968, preluat de reeditările ulterioare): „(**η μίτρα**) corespunde ebr. **mighdaoth** care desemnează, în Biblia Hebraica, un acoperământ pentru cap, din stofă […], purtat de preoți și de regi ca însemn al funcției sacerdotale și, respectiv, regale. Înrudirea dintre ebr. **mighdaoth** și ebr. **ghadhiya** – *cupă* – sugerează forma conică a acestei piese din costumul preoțesc"[172]. Unele traduceri echivalează *tiara* sau *mitra* prin *turban*. Tiara este *mitra* episcopală de mai târziu.

- *Tăblița cea de aur* (Biblia 1688: *potcoava cea de aur*) (**το πέταλον το χρυσουν**) – Vulgata: *lamina aureea*; „Ebr. **yts** din Biblia Hebraica (< vb. **uts** – *a străluci*) are deopotrivă sensurile de *lamă* […] și de *floare* […]. Ambele sensuri sunt redate sintetic de gr. **το πέταλον**, care semnifică *petala unei plante*, *a unei flori* și, prin analogie, *lamă sau placă de metal*"[173].

---

[165] LEV, p. 174
[166] LEV, p. 174
[167] LEV, p. 174
[168] LEV, p. 174
[169] LEV, p. 174
[170] LEV, p. 174
[171] LEV, p. 174
[172] LEV, p. 174
[173] LEV, p. 174

„După mărturia lui Philon, *Mos*. II, 114, plăcuța de aur de pe fruntea preotului avea forma unei coroane (**στέφανος**). [Iosif Flaviu], *Bell. Iud*., V, 253, vorbeşte şi el despre o *tiară*, în jurul căreia se află *o altă coroană*, purtând o inscripție sacră. Cât priveşte conținutul acestei inscripții, vechii comentatori au menționat o tetragramă (probabil YHWH) al cărei conținut era *sfințenia Domnului* (Philon, *Mos*. II, 114), sau *numele propriu al Domnului* (Iosif Flaviu, *AI* III, 178). După Origen, *Hom. Lev*. VI, 5, diadema inscripționată ar simboliza ştiința lui Dumnezeu, care *încoronează* pe cel ce a primit botezul, chemându-l să-şi exercite sacerdoțiul în interiorul sufletului său"[174].

- *Diadema sfințeniei* (**το καθηδιασμένον αγίον**), Vulgata: *consecratam in sanctificatione* „apar ca sintagme atributive pentru substantivul anterior [*tăblița cea de aur*]. Corespondentul ebr. **qodeş** are sensul literal de *sfințenie*, iar aici pe cel contextual de *coroană*, *diademă*, *simbolul consacrării*, fiind deci o apoziție pentru substantivul anterior"[175].

10: **Apoi a luat Moise mirul de miruit**

11: **şi din el a stropit de şapte ori asupra jertfelnicului şi a miruit jertfelnicul şi l-a sfințit, pe el şi toate obiectele lui, precum şi baia cu tălpica ei, şi pe ele le-a sfințit; apoi a uns cortul şi pe toate ale lui şi le-a sfințit.**

Cortul şi toate obiectele lui au fost sfințite, aşa cum se sfințesc şi azi atât Biserica cât şi obiectele bisericeşti; dar o înşeptită stropire cu mir s-a rezervat doar altarului, ca loc de o sfințenie deosebită. „Sfânt e cortul, dar în chip desăvârşit se bucură de sfințire altarul, nu ca unul ce participă la cele raționale, căci nu e sfânt ca, de pildă, firea îngerului sau firea omului, ci prin atingerea cu jertfa pusă pe el. Căci e sfânt şi locul unde este Hristos"[176]. Altarul cel vechi preînchipuie Crucea, altarul Jertfei supreme.

12: **Moise a turnat mir pe capul lui Aaron şi l-a uns şi l-a sfințit.**

„Când Moise a spus fratelui său porunca lui Dumnezeu de a fi făcut arhiereu, mai întâi l-a spălat în apă şi apoi l-a uns. Şi a fost numit *hristos* (uns) din pricina ungerii preînchipuitoare"[177]. „Iisus Hristos este numit cu două nume: *Iisus*, pentru că mântuie, şi *Hristos*, pentru că este preot. Pentru că dumnezeiescul între profeți Moise a cunoscut acest lucru, a dăruit aceste nume la doi bărbați, cei mai aleşi dintre toți. Pe propriul său urmaş la conducerea poporului iudeu, pe Avsis [Hoşea], l-a numit Iisus [Iosua], schimbându-i numele; iar pe propriul său frate, pe Aaron, l-a numit Hristos"[178]. Mirul se turna pe capul arhiereului, capul fiind socotit loc al spiritului şi al rațiunii conducătoare.

13: **Apoi i-a adus Moise pe fiii lui Aaron, i-a îmbrăcat în tunici, i-a încins cu brâie şi le-a pus turbane, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

Turbane (**κιδάρεις**) – Biblia 1688: *bonete*. „Pentru denumirea bonetelor fiilor lui Aaron se utilizează un alt termen decât pentru obiectul vestimentar analog din costumul marelui preot (v. 9), ceea ce implică şi o formă diferită. Gr. **κιδάρις** desemna în perioada clasică turbanul sau diadema regilor asiatici, mai ales a celor persani; cuvântul grecesc însuşi este împrumutat dintr-o limbă orientală"[179]. Observăm că veşmintele preoților erau mult mai simple decât cele ale arhiereului. *Brâul* indica puterea cu care era investit purtătorul său.

14: **A adus Moise vițelul menit jertfei pentru păcat, iar Aaron şi fiii săi şi-au pus mâinile pe capul vițelului de jertfă pentru păcat;**

15: **Moise l-a înjunghiat, apoi cu degetul său a luat din sânge şi a uns coarnele jertfelnicului de jur-împrejur şi a curățit jertfelnicul; iar sângele rămas l-a vărsat la temelia jertfelnicului; şi aşa l-a sfințit pentru ca să poată aduce deasupră-i rugăciuni de ispăşire.**

---

[174] SEP 1, p. 341
[175] LEV, p. 174
[176] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XI
[177] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III mistagogică*, 6
[178] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, X, 11
[179] LEV, p. 175

16: **Moise a luat toată grăsimea de pe măruntaie, seul de pe ficat, amândoi rinichii cu grăsimea lor, şi le-a ars pe jertfelnic.**

17: **Iar viţelul, pielea lui, carnea şi necurăţenia lui le-a ars cu foc în afara taberei, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

18: **Apoi Moise a adus berbecul cel pentru arderea-de-tot, iar Aaron şi fiii săi şi-au pus mâinile pe capul berbecului.**

19: **Moise a-njunghiat berbecul şi a stropit cu sânge jertfelnicul de jur-împrejur.**

20: **A tăiat apoi berbecul în bucăţi şi a jertfit, prin ardere, bucăţile, căpăţâna şi grăsimea,**

21: **iar măruntaiele şi picioarele le-a spălat cu apă. Şi a ars Moise tot berbecul pe jertfelnic: ardere-de-tot, întru miros de bună mireasmă, jertfă Domnului, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

22: **După aceea a adus Moise şi al doilea berbec, berbecul cel pentru sfinţire, iar Aaron şi fiii săi şi-au pus mâinile pe capul berbecului.**

„A treia etapă a ceremoniei de investitură sacerdotală este foarte asemănătoare cu jertfa de pace (cap. 3)”[180]. „Versetul acesta a primit din partea lui Philon, *Mos*. II, 149, o interpretare morală, bazată pe un joc de cuvinte: *Cel de-al doilea berbec era oferit pentru perfecţiunea morală a persoanelor consacrate printr-o curăţire sfinţitoare. În consecinţă, Moise l-a numit berbecul desăvârşirii* (**τελείωσις**)*, deoarece persoanele sfinţite deveneau iniţiate în anumite taine cu ajutorul ceremoniilor de iniţiere* (**τελετάς**)*, proprii slujitorilor lui Dumnezeu*”[181].

23: **Moise l-a înjunghiat, apoi a luat din sângele lui şi a pus pe pulpa urechii drepte a lui Aaron, pe degetul cel mare de la mâna lui cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul său cel drept.**

Cum s-a arătat la 7, 32, partea dreaptă era conotată pozitiv. „Indicaţia urechii, a mâinii şi a piciorului semnifică probabil consacrarea în întregime a corpului (partea superioară, cea mediană şi cea inferioară); urechile vor fi sfinţite pentru a asculta comandamentele divine, mâinile pentru a săvârşi gesturile prescrise, iar picioarele pentru a merge pe căile Domnului”[182].

24: **Apoi i-a adus Moise pe fiii lui Aaron şi a pus sânge pe pulpa urechii lor celei drepte, pe degetul cel mare de la mâna lor cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul lor cel drept; şi a stropit Moise jertfelnicul cu sânge de jur-împrejur.**

Se aducea un viţel jertfă pentru păcat, un berbec drept ardere de tot şi un berbec pentru sfinţire; cu sângele acestuia din urmă erau sfinţiţi viitorii sacerdoţi; la acesta se adăuga şi mirul.

25: **După aceea a luat Moise grăsimea, şalele şi toată grăsimea de pe măruntaie, seul de pe ficat, amândoi rinichii cu grăsimea lor şi şoldul cel drept;**

26: **iar din coşul cu pâinile punerii-înaintea-Domnului a luat o azimă, o pâine cu untdelemn şi o turtă şi le-a aşezat peste grăsime şi peste şoldul drept;**

27: **şi pe toate acestea le-a pus pe mâinile lui Aaron şi pe mâinile fiilor săi, iar ei le-au dus ca dar înaintea Domnului.**

28: **Apoi Moise le-a luat din mâinile lor şi le-a pus pe jertfelnic ca ardere-de-tot pentru sfinţire, întru miros de bună mireasmă, jertfă Domnului.**

„Moise îşi reia aici rolul său de oficiant, împlinind gesturile rituale care, în viitor, vor fi săvârşite de preoţii investiţi acum în funcţia lor”[183].

29: **Luând apoi pieptul, Moise l-a ridicat ca dar înaintea Domnului; din berbecul sfinţirii preoţeşti, aceasta era partea lui Moise, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

„După cum se indică expres în 7, 30-37, [pieptul berbecului] jertfit revenea de drept preoţilor; dar, într-un moment în care preoţii încă nu existau ca atare, ritualul servind tocmai

[180] LEV, p. 175
[181] SEP 1, p. 343
[182] LEV, p. 175
[183] LEV, p. 175

investiturii lor, pieptul revine, cu titlu de excepție, lui Moise, un laic, în calitatea sa de prim oficiant al acestui ritual"[184]. Dar de ce Moise, un levit, nu a fost şi sacerdot? Un posibil răspuns ar consta în faptul că, în tinerețe, Moise a ucis un egiptean (Ieşirea 2, 12), nemaiputând fi sacerdot cel ce a vărsat sânge omenesc, chiar dacă fapta sa nu e imputabilă.

30: **Moise a luat apoi mir de miruit şi sânge de pe jertfelnic şi a stropit pe Aaron şi veşmintele lui, pe fiii acestuia şi veşmintele fiilor săi împreună cu el; şi aşa a sfințit pe Aaron şi veşmintele lui şi, împreună cu el, pe fiii acestuia şi veşmintele fiilor săi.**

Nu doar persoana preotului, ci şi veşmintele lui sunt sfințite.

31: **Apoi a zis Moise către Aaron şi către fiii acestuia: „Fierbeți carnea la loc sfânt, în curtea cortului mărturiei, şi acolo s-o mâncați, odată cu pâinea cea din coşul sfințirii preoțeşti, după cum mi s-a poruncit mie şi mi s-a zis: - Aaron şi fiii săi le vor mânca!**

32: **Iar rămăşițele de carne şi de pâine le veți arde cu foc.**

33: **Timp de şapte zile să nu vă-ndepărtați de la intrarea cortului mărturiei, până se vor împlini zilele sfințirii voastre; căci în şapte zile vi se vor sfinți mâinile.**

„Acesta este singurul loc unde se precizează explicit că ceremonia investiturii durează şapte zile, timp în care viitorului preot îi este interzis orice contact cu exteriorul"[185].

34: **Aşa cum s-a făcut astăzi, întocmai a poruncit Domnul să se facă, pentru ca voi să vă puteți ruga.**

35: **Timp de şapte zile veți şedea la intrarea cortului mărturiei, ziua şi noaptea, şi veți păzi paza Domnului, ca să nu muriți: aşa mi-a poruncit mie Domnul Dumnezeu".**

Veți păzi paza Domnului: „Veți păzi ceea ce Dumnezeu a poruncit să păziți"[186].

36: **Aaron şi fiii săi au făcut tot ceea ce Domnul îi poruncise lui Moise.**

Cele şapte zile simbolizează timpul întreg, sau viața aceasta, dată spre eforturi şi inițiere, spre a păşi pe deplin curați în ziua a opta a veşniciei. Legea face „din şederea la locurile sfinte un simbol al fermității şi statorniciei în sfințenie. Căci e necesar ca noi, [cei] care am fost rânduiți să stăm lângă Dumnezeu, să fim statornici şi neclintiți în virtute; neieşind din modul de viață ce ni se cuvine şi neabătându-ne de la cugetarea cea potrivită sfințeniei, ci să rămânem pururea aproape de Dumnezeu şi să locuim lângă El"[187].

CAPITOLUL 9 – *Jertfa lui Aaron.*

„După sfârşitul celor şapte zile ale ritualului investiturii sacerdotale, preoții îşi inaugurează noua funcție săvârşindu-şi atribuțiile esențiale, care țin de administrarea jertfelor (cf. 1, 5), cu participarea întregii comunități"[188].

1: **În ziua a opta a chemat Moise pe Aaron, pe fiii acestuia şi pe bătrânii lui Israel.**

„Sfatul bătrânilor este desemnat în Textul Masoretic simplu prin subst. **zeqenim** – *bătrânii*, iar în Septuaginta prin gr. **γερουσία**, cuvânt larg întrebuințat în Antichitatea greacă pentru a desemna o instituție politico-religioasă importantă a *polis*-ului elen"[189].

2: **Şi a zis Moise către Aaron: „Ia-ți din cireadă un vițel spre jertfă pentru păcat, şi un berbec spre ardere-de-tot, amândoi fără meteahnă, şi adu-i înaintea Domnului.**

„În ziua a opta sfârşeşte Moise de-a sluji ca preot şi începe Aaron. Dar nu a tăcut Moise, deşi i-a urmat Aaron la lucrurile preoției. Căci timpul preoției lui Hristos e cel de după lege, adică ziua a opta, în care a avut loc învierea şi începutul veacului nou. Pentru că în Hristos e

[184] LEV, p. 175
[185] LEV, p. 175
[186] BBVA, p. 131
[187] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XI
[188] LEV, p. 175
[189] SEP 1, p. 344

zidirea nouă [...]. Iar când a fost proclamat Hristos în ziua a opta, şi-au ajuns sfârşitul cele ale lui Moise. Căci nu mai slujim la chipuri şi umbre. Dar învăţătura dată prin lege nu a tăcut. Căci legea e duhovnicească celor duhovniceşti şi pururea grăieşte taina lui Hristos. Şi, de fapt, Moise a anunţat că în ziua a opta se va arăta slava Domnului (9, 23). Căci legea a prevestit timpul venirii Mântuitorului nostru"[190].

3: **Iar bătrânilor lui Israel grăieşte-le aşa: - Luaţi din turma de capre un ţap, ca jertfă pentru păcat, un berbec, un viţel şi un miel, de un an, toţi fără meteahnă, ca să fie aduşi ardere-de-tot,**

4: **precum şi un bou şi un berbec pentru jertfă de mulţumire înaintea Domnului, şi făinuţă de grâu amestecată cu untdelemn, căci astăzi Se va arăta Domnul întru voi".**

Domnul Se arată în ziua a opta.

5: **Ei au luat ceea ce poruncise Moise [spre a fi adus] înaintea cortului mărturiei; şi a venit toată obştea şi a stat înaintea Domnului.**

6: **Atunci a zis Moise: „Iată lucrul pe care vi l-a poruncit Domnul; faceţi-l, şi slava Domnului se va arăta întru voi".**

Slava Domnului (**η δόξα κυρίου**): „corespondentul ebraic din Biblia Hebraica este sintagma **yehowah kebhodh**, care apare frecvent în Vechiul Testament spre a desemna norul luminos în care se reflecta maiestatea divină şi în care Iahve Se revela poporului lui Israel în momentele esenţiale"[191].

7: **Şi a zis Moise către Aaron: „Apropie-te de jertfelnic şi adu jertfă pentru păcatul tău şi adu-ţi arderea-de-tot, şi roagă-te pentru tine şi pentru casa ta; apoi adu darurile poporului şi roagă-te pentru ei, aşa cum a poruncit Domnul!"**

8: **Şi s-a apropiat Aaron de jertfelnic şi a-njunghiat viţelul menit să fie jertfă pentru păcatul său.**

9: **Fiii lui Aaron i-au adus sângele, iar el şi-a muiat degetul în sânge şi a uns coarnele jertfelnicului, iar sângele rămas l-a turnat la temelia jertfelnicului.**

10: **Grăsimea, rinichii şi seul de pe ficatul jertfei pentru păcat le-a adus pe jertfelnic, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise,**

11: **iar carnea şi pielea le-a ars cu foc în afara taberei.**

12: **Apoi a-njunghiat jertfa cea pentru arderea-de-tot; fiii lui Aaron i-au adus sângele, iar el l-a turnat pe jertfelnic de jur-împrejur.**

13: **I-au adus apoi jertfa menită arderii-de-tot, ale cărei bucăţi le-a pus, împreună cu căpăţâna, pe jertfelnic,**

14: **iar măruntaiele şi picioarele, spălate cu apă, le-a pus peste arderea-de-tot, pe jertfelnic.**

„Moise, lepădând cu desăvârşire plăcerea mâncărilor, a spălat pântecele (măruntaiele) şi picioarele cu apă, însemnând prin pântece plăcerea, iar prin picioare, umbletele şi intrările"[192]. De fapt, săvârşitorul era Aaron, dar lui Moise i s-a descoperit tipicul aducerii jertfei şi, în plus, lui i se potriveşte mai bine tâlcul cuvântului, ca unuia ce s-a învrednicit de cunoaşterea celor dumnezeieşti.

15: **Apoi a adus prinosul poporului: a luat ţapul menit spre jertfă pentru păcatul poporului, l-a înjunghiat şi l-a adus ca jertfă pentru păcat, aşa cum făcuse şi cu [jertfa] cea dinainte.**

16: **A adus arderea-de-tot, şi a făcut-o după rânduială.**

„Precizare cu valoare de avertisment în legătură cu ceea ce se va relata în capitolul următor despre abaterea de la rânduială a lui Nadab şi Abiud"[193].

[190] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VI
[191] LEV, p. 176
[192] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 56
[193] BBVA, p. 132

17: **A adus, de asemenea, prinos de pâine: luând din el o mână plină, l-a ars pe jertfelnic, pe lângă arderea-de-tot cea de dimineață.**

În orice religie, dimineața este un moment important al zilei. Dacă seara e timpul pregătirii, dimineața e intervalul luminii neprihănite, moment al stării paradisiace, al privilegiilor divine, dar şi al judecății celor păcătoşi (cf. Psalmi 100, 10).

18: **Apoi a-njunghiat boul şi berbecul pentru jertfa de mulțumire a poporului; fiii lui Aaron i-au adus sângele, iar el l-a vărsat de jur-împrejurul jertfelnicului.**

19: **Grăsimea boului şi a berbecului, şalele şi grăsimea de pe măruntaie, amândoi rinichii cu grăsimea lor şi seul de pe ficat,**

20: **grăsimile acestea le-a pus pe piepturi li a aşezat grăsimile pe jertfelnic;**

21: **iar pieptul şi şoldul drept le-a ridicat Aaron ca aducere înaintea Domnului, aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

22: **Şi ridicându-şi Aaron mâinile asupra poporului, i-a binecuvântat; apoi s-a coborât, după ce săvârşise jertfa pentru păcat, arderea-de-tot şi jertfa de mulțumire.**

Până azi, arhiereul binecuvântează poporul cu ambele mâini. Dar, „în tradiția ebraică, gestul ridicării mâinilor nu este legat de ideea de binecuvântare, ci are mai degrabă semnificația unei invocații sau a unei rugăciuni, cazuri în care mâinile se îndreaptă spre cer sau spre altar”[194].

23: **Au intrat apoi Moise şi Aaron în cortul mărturiei, iar când au ieşit au binecuvântat poporul întreg. Şi slava Domnului i s-a arătat întregului popor:**

24: **foc a ieşit de dinaintea Domnului şi a mistuit arderile-de-tot şi grăsimile de pe jertfelnic. Şi-ntregul popor a văzut şi s-a uimit şi a căzut cu fața la pământ.**

A văzut şi s-a uimit: „În Textul Ebraic: *Au scos strigăte de bucurie*”[195]. „În Biblia Hebraica ebr. **ranan** – *a striga de bucurie* – pare să fie un termen liturgic, exprimând emoția mistică”[196] *A căzut cu fața la pământ*: „a cădea cu fața la pământ: semn de adorație”[197]. „Acest gest exprima la popoarele orientale respectul suprem față de un superior; aici, față de manifestarea prezenței divine”[198]. „Flacăra care iese *de dinaintea Domnului* emană din manifestarea vizibilă a prezenței lui Iahve, norul luminos desemnat prin expresia *slava Domnului* (cf. v. 6). Dacă până acum Moise utiliza pe altar un foc oarecare, de data aceasta, la primul sacrificiu preoțesc autentic, Iahve doreşte să arate că El este inspiratorul alegerii făcute de Moise şi că acceptă jertfa lui Aaron. Focul sacru rezultat din această flacără miraculoasă a fost păstrat nestins, conform tradiției, până în vremea lui Solomon când, la inaugurarea templului, Iahve l-a reînnoit printr-un miracol similar (cf. II Paralipomena 7, 1). Acest al doilea foc a fost menținut până la distrugerea templului de către babilonieni, când a fost ascuns într-o peşteră, unde a fost regăsit la întoarcerea din captivitate. Dar, după cum se poate vedea din II Macabei 2, 8 şi urm., Iahve reaprinde pentru a treia oară focul sacru, care se va stinge din nou, de data aceasta definitiv, în timpul persecuțiilor lui [Antioh Epifanes”[199]. „După Philon, *Mos.* II, 158, focul sacru reprezenta esența cea mai pură a eterului: *Dumnezeu a îndepărtat de pe altarul Său focul întrebuințat de obicei, deoarece acesta era pângărit, şi în locul lui a făcut să plouă din cer focul ceresc, pentru a deosebi sacrul de profan, omenescul de divin*”[200].

„Cu adevărat s-a văzut slava Domnului în ziua a opta, adică S-a arătat Fiul, slava lui Dumnezeu şi Tatăl”[201].

[194] LEV, p. 176
[195] BBVA, p. 132
[196] LEV, p. 176
[197] BBVA, p. 132
[198] LEV, p. 176
[199] LEV, p. 176
[200] SEP 1, p. 346
[201] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XI

CAPITOLUL 10 – *Greşala şi pedeapsa lui Nadab şi Abiud.*

1: **Nadab şi Abiud, cei doi fii ai lui Aaron, şi-au luat fiecare cădelniţa, au pus în ele foc şi deasupra tămâie şi au adus înaintea Domnului foc străin, care nu le fusese poruncit de Domnul.**

Nadab (= nobil) şi *Abiud* (= tatăl demnităţii) încalcă, în oarecare mod, textul nefiind foarte explicit, prescripţiile divine.

Cădelniţa (**το πυρειον**): „ebr. **mahtath**, desemna un obiect liturgic din metal, puţin adânc, prevăzut cu o toartă, care servea la prezentarea tămâiei arzânde”[202].

„*Foc străin* s-ar tâlcui prin *jertfă lipsită de sfinţenie*, *sacrificiu profan* sau *ofrandă în afara rânduielii*; aceasta, probabil, datorită faptului că cei doi se hotărâseră să tămâieze din iniţiativă proprie, în afara timpului prescris şi fără o învoire expresă din partea lui Moise sau a lui Aaron. Oricum, accentul cade pe ideea că dispoziţiile Legii trebuie aplicate în mod foarte riguros, fără nici o abatere. Este şi o prefigurare a principiului *ascultării* din viaţa monahală de mai târziu, potrivit căruia novicele nu are îngăduinţa de a face ceva din propria sa iniţiativă, ci numai în conformitate cu ceea ce-i porunceşte părintele său duhovnicesc (*tăierea voii*)”[203]. „Păcatul celor doi fii ai lui Aaron rezultă dintr-un exces de zel. Ei sunt pedepsiţi prompt [v. 2] fiindcă au încălcat comandamentele divine, aducând ca ofrandă un parfum profan care nu fusese pregătit conform prescripţiilor, pe care l-au ars pe un *foc străin*, adică un foc oarecare, diferit de cel care ardea pe altar”[204]. *Foc străin* (**πυρ αλλότριον**): „adj. **αλλότριον** însemna în limba greacă comună *care vine de la altcineva*; *străin*. Ebr. **zarah** din Textul Masoretic însemna *altul*, *nepotrivit* şi pare să sublinieze ideea că focul de pe altar nu poate proveni decât de la Dumnezeu Însuşi”[205].

2: **Foc a ieşit atunci de dinaintea Domnului şi i-a mistuit şi au murit amândoi în faţa Domnului.**

De dinaintea Domnului sau *înaintea Domnului* (Biblia 1688; Biblia 1982), „adică în interiorul spaţiului sacru al sanctuarului”[206].

E în acestea şi un avertisment pentru eretici: „Pe aceştia [pe Nadab şi Abiud – n. n.] îi imită de bună seamă şi-i urmează cei ce, dispreţuind tradiţia lui Dumnezeu, introduc învăţături străine, inventate de oameni”[207]. Scriptura arată că unii ca aceştia *au murit înaintea Domnului*!

3: **Iar Moise a zis către Aaron: „Iată ce a voit să spună Domnul când a zis: - Întru cei ce se apropie de Mine Mă voi sfinţi, şi-ntru toată adunarea Mă voi preamări”. Aaron s-a făcut ca pământul.**

Textul citat aici de Moise „nu se află în nici o altă parte a Bibliei, ceea ce înseamnă că, în afara celor consemnate în scris, exista şi un depozit al memoriei (Tradiţia). *Cei ce se apropie de Mine* = preoţii; *Mă voi preamări* = Îmi voi arăta slava şi puterea prin foc mistuitor”[208]. *Aaron s-a făcut ca pământul*: „pentru a exprima starea sufletească a lui Aaron, traducerile din ebraică oscilează între *a tăcut* şi *s-a tânguit*, datorită jocului dintre două verbe omonime. Septuaginta foloseşte verbul **katanysso**, care înseamnă *a tăcea* (*a amuţi*, *a rămâne mut*), dar numai ca derivat al sensului primar *a fi străpuns de durere*”[209]. „Tăcerea lui Aaron exprimă deopotrivă durere, uimire şi teroare mistică”[210]. „Tăcerea lui Aaron este interpretată de Iosif Flaviu, *AI* III, 208, ca o stare de resemnare mută: *Aaron a suportat cu generozitate această*

[202] SEP 1, p. 347
[203] BBVA, p. 132
[204] LEV, p. 176
[205] SEP 1, p. 347
[206] LEV, p. 176
[207] Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, 19
[208] BBVA, p. 133
[209] BBVA, p. 133
[210] LEV, p. 176

nenorocire, pentru că sufletul lui era împietrit”[211].

4: **Moise i-a chemat atunci pe Misael şi Elţafan, fiii lui Uziel, unchiul lui Aaron, şi le-a zis: „Veniţi de-i scoateţi pe fraţii voştri de dinaintea [locului] celui sfânt şi duceţi-i afară din tabără!”**

5: **Iar aceştia s-au dus şi i-au scos în tunicile lor afară din tabără, aşa cum spusese Moise.**

În tunicile lor: „referinţa pronumelui posesiv este ambiguă şi în Biblia Hebraica, nefiind clar dacă este vorba despre tunicile morţilor sau ale celor care îi transportă. Majoritatea interpreţilor optează pentru prima posibilitate”[212]. „Philon, *Leg*. II, 57, optează pentru a doua soluţie, oferind următoarea explicaţie: *Purtătorii* (*celor doi morţi*) *nu i-ar fi luat în tunicile lor dacă nu s-ar fi dezbrăcat mai înainte, rupând astfel legăturile cu pasiunile şi cu nevoile trupului*”[213].

Cei mistuiţi nu puteau fi scoşi de către fraţii lor şi de către Aaron, căci aceştia s-ar fi întinat, lucru neîngăduit sacerdotului în vremea slujirii sale (altfel, preoţii se puteau atinge de morţi dacă aceştia erau dintre membrii apropiaţi ai familiei). De aceea se face apel la două rudenii, *Misail* (= care aparţine lui Dumnezeu; cine este ca Dumnezeu?) şi *Elţafan* (= Dumnezeu protejează), fiii lui *Uziel* (= puterea mea este Dumnezeu).

6: **Moise a grăit apoi către Aaron şi către Eleazar şi Itamar, fiii rămaşi ai acestuia: „Capetele să nu vi le descoperiţi şi veşmintele să nu vi le sfâşiaţi, ca să nu muriţi şi ca să nu atrageţi mânia asupra-ntregii obşti; dar fraţii voştri, toată casa lui Israel, să plângă arderea pe care Domnul a aprins-o.**

Capetele să nu vi le descoperiţi (**την κεφαλην υμων ουκ αποκιδαρωσετε**): „Ebr. **para**, echivalat prin **αποκιδαρεύω**, lat. **nudare**, slavon. **otkrîvati**, are, pe lângă sensul *a descoperi* (*capul*) şi pe acela de *a rade* (*părul sau barba*); cel de-al doilea sens ar fi mai potrivit în context, smulgerea bărbii şi a părului de pe cap, ca şi ruperea hainelor, fiind un semn de doliu nu doar la evrei, ci şi la alte popoare antice (cf. *Iliada*, passim). Aşadar, după cei mai mulţi interpreţi, secvenţa [ebr.] **rişa lo’yphra eth** ar trebui înţeleasă *să nu-şi lase capul în neorânduială*. Orice semn de durere din partea preoţilor aflaţi în exerciţiul funcţiunii ar fi atras mânia divină, căci ar fi putut fi interpretat ca o dezaprobare a hotărârilor lui Iahve”[214].

Sunt numiţi aici şi ceilalţi doi fii ai lui Aaron: *Eleazar* (= Dumnezeu este ajutor) şi *Itamar* (= insulă a palmierilor).

7: **Din uşa cortului mărturiei să nu ieşiţi, ca să nu muriţi, căci aveţi pe voi mirul de ungere cel de la Domnul!” Iar ei au făcut după cuvântul lui Moise.**

Cum moartea celor doi i-a surprins pe preoţi în timpul slujirii, aceştia nu puteau părăsi cortul sfânt pentru a participa la funeralii (în creştinism poate părea ciudată absenţa preotului de la înmormântare).

8: **Domnul i-a grăit lui Aaron, zicându-i:**

9: **„Vin şi băutură tare să nu bei, nici tu şi nici fiii tăi, când intraţi în cortul mărturiei sau vă apropiaţi de jertfelnic, pentru ca să nu muriţi – acesta-i aşezământ veşnic de-a lungul tuturor neamurilor voastre -,**

10: **şi pentru ca să puteţi deosebi între ceea ce este sfânt şi ceea ce nu este sfânt, între ceea ce e necurat şi ceea ce e curat,**

11: **şi pentru ca să-i învăţaţi pe fiii lui Israel toate legiuirile pe care Domnul le-a grăit prin Moise”.**

Prin *băutură tare* s-a redat aici *sichera*. Sichera era un fel de vin obţinut din curmale sau seminţe, dar putea desemna şi alte fermentate din fructe ori cereale. Preoţilor le era interzis

[211] SEP 1, p. 347
[212] LEV, p. 176
[213] SEP 1, p. 347
[214] LEV, pp. 176-177

consumul de băuturi fermentate în timpul slujirii lor; dacă interdicția e dată acum, posibil să fie pusă şi în legătură cu moartea celor doi fii ai lui Aaron, băutura fiind un anesteziant căutat de cel ce a suferit o pierdere grea. „Observă că trebuie să fie treji. Fiindcă pentru mintea întunecată şi inima încărcată de griji, care e stăpânită de o beție lumească (căci se îmbată unii şi fără vin), atingerea de slujba (liturghia) sfântă e pricină de moarte. Pentru că mintea care nu poate păşi drept se abate spre urâciune şi coboară cele sfinte şi nu mai sunt în rânduială cele săvârşite, ci au fost aruncate de la calea cea dreaptă. Iar pățind ei aceasta, numaidecât supără pe Dumnezeu şi vor suporta amarnice pedepse din pricina uşurătății"[215].

12: **Iar Moise a zis către Aaron şi către fiii rămaşi ai acestuia, Eleazar şi Itamar: „Luați prinosul de pâine rămas din jertfele Domnului şi mâncați-l nedospit, lângă jertfelnic, că aceasta-i sfințenie mare.**

13: **Dar în loc sfânt să-l mâncați, aşa cum s-a legiuit pentru tine şi pentru fiii tăi despre jertfele [aduse] Domnului; căci aşa mi s-a dat mie poruncă.**

14: **Cât despre pieptul ridicat în dar şi şoldul adus ca prinos, pe acestea să le mâncați în loc sfânt, tu şi fiii tăi şi casa ta, aşa cum s-a legiuit pentru tine şi pentru fiii tăi despre jertfele de mulțumire ale fiilor lui Israel.**

Textul ebraic face aici pomenire de *fiicele lui Aaron* [*fiicele tale*], Anania preferând să le includă în formula *şi casa ta*, urmând Septuagintei. „În nici un loc din Vechiul Testament nu se specifică faptul că Aaron ar fi avut şi fiice. Folosirea aici a termenului poate fi însă generică, indicând pe membrii feminini ai familiilor sacerdotale. De aici opțiunea **ο οίκος σου** – *casa ta* – din Septuaginta, transpusă ca atare de traducătorii români"[216].

15: **Şoldul adus ca prinos şi pieptul ridicat în dar vor fi aduse înaintea Domnului ca părți deosebite de grăsimile jertfelor arse, iar aceasta va fi lege veşnică pentru tine şi pentru fiicele tale, aşa cum Domnul i-a poruncit lui Moise".**

„Când o victimă este adusă ca jertfă după Lege, înțelepciunea cuvântului precizează că partea de sus a pieptului este pusă la o parte. E vorba despre cel care prânzeşte cu Iisus şi care se desfătează de comuniunea sentimentelor"[217].

16: **Şi a căutat Moise să vadă ce e cu țapul afierosit ca jertfă pentru păcat, şi iată că fusese ars! Şi s-a mâniat Moise pe Eleazar şi pe Itamar, fiii cei rămaşi ai lui Aaron, şi a zis:**

„Fiii lui Aaron arseseră jertfa în întregime, încălcând astfel prescripția care prevedea ca o parte a ei să fie consumată de preoți, în semn de asumare şi ispăşire a păcatelor poporului"[218].

17: **„De ce n-ați mâncat voi jertfa pentru păcat, şi anume în loc sfânt? Că sfințenie mare este aceasta, şi vouă v-a fost dată s-o mâncați, ca să ridicați păcatul obştii şi să vă rugați pentru ei în fața Domnului;**

18: **iată că sângele ei nu s-a dus înlăuntrul locului celui sfânt; acolo, în locul cel sfânt trebuia voi s-o mâncați, aşa cum mi-a poruncit mie Domnul".**

19: **Aaron însă a zis către Moise: „Iată, astăzi şi-au adus ei jertfa pentru păcat şi arderea-de-tot înaintea Domnului, iar mie mi s-au întâmplat cele ce ştii; ei bine, de-aş mânca eu astăzi din jertfa pentru păcat, oare plăcut I-ar fi lucrul acesta Domnului?"**

20: **Iar Moise a auzit; şi i-a plăcut.**

Atât explicația lui Aaron cât şi acceptarea ei de către Moise sunt greu de înțeles, pasajul fiind lapidar. Totuşi, s-a văzut aici o manifestare a smereniei şi pocăinței lui Aaron: „Să vedem ce înseamnă aceasta. Numai Dumnezeu nu greşeşte cu niciun chip. Înțeleptul îşi îndreaptă greşeala şi se căieşte pentru păcatele sale, ceea ce este totuşi greu în această viață omenească. Ce este mai rar decât să găseşti un bărbat care să se dojenească pe sine însuşi şi să-şi osândească faptele sale? Rară este recunoaşterea păcatului, rară pocăința, rară chiar folosirea

[215] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[216] LEV, p. 177
[217] Origen, *Omilii la Cântarea Cântărilor*, I, 3
[218] LEV, p. 177

acestui cuvânt la oameni. Căci se împotriveşte firea, se împotriveşte ruşinea"[219].

CAPITOLUL 11 – ***Animale curate şi necurate.***

„Aici începe partea a III-a a Leviticului, cea mai întinsă (cap. 11-15; 17-22)[220], care conține prescripțiile referitoare la lucrurile considerate pure sau impure. Capitolul 11 tratează despre animalele pure şi despre cele impure. Criteriile de separare între aceste două categorii corespund unor străvechi interdicții religioase: pure sunt acele animale care pot fi oferite ca jertfă lui Iahve, iar impure acelea care fie că sunt sacre pentru popoarele păgâne (egipteni, canaaneeni, babilonieni), fie că sunt respingătoare pentru om şi, ca atare, nu pot fi aduse ca jertfă. Identificarea multora dintre animalele enumerate rămâne nesigură pentru exegeza modernă"[221]. La întreg acest capitol, fiind mari diferențe între versiuni, am făcut armonizarea, în comentarii, în mod tacit, luând ca referință versiunea Anania, dar căutând feluritele viețuitoare acolo unde ele apar în textul ebraic, respectiv în cel grec.

1: **Şi a grăit Domnul către Moise şi Aaron, zicând:**

2: **„Grăiți către fiii lui Israel şi spuneți-le: - Iată animalele pe care le puteți mânca, din toate dobitoacele care sunt pe pământ:**

Dobitoc (**κτηνος**): „ebr. **behemah** […] desemnează în special vitele domestice, în opoziție cu păsările, reptilele şi fiarele sălbatice"[222].

3: **Puteți mânca orice animal cu unghia despicată şi care are copita despărțită-n două şi îşi rumegă mâncarea.**

Puteau fi mâncate cornutele mari şi mici, atât cele domestice, cât şi cele sălbatice. „Sunt incluse aici copitatele rumegătoare indicate explicit în Deuteronom 14, 4 şi urm.: boul, oaia, capra, cerbul, gazela, antilopa, boul sălbatic şi capra sălbatică"[223]. *Care rumegă*: „este probabil că vechii evrei nu cunoşteau fiziologia exactă a rumegării, ci se refereau la partea vizibilă a acestui proces"[224].

„Acestea, dat fiind că merg repede pe drum cu aceste două unghii, simbolizează pe cei ce merg corect pe calea Legii"[225]. Poate fi vorba şi despre o depăşire a egoismului: „piciorul e simbolul mersului prin fapte. Iar despicătura copitei e chipul clar al putinței de-a merge, de-a păşi drept şi fără vină în amândouă direcțiile: spre noi şi spre alții"[226]. Sau: „cu copita despicată înseamnă că cel drept merge şi în lumea aceasta şi aşteaptă şi veacul cel sfânt"[227]. „Animalul cu copita despicată în două arată dreptatea; că dreptatea are talerele egale; acest animal apoi rumegă propria sa mâncare [aşa cum dreptul *rumegă*] mâncarea dreptății, adică Cuvântul; Cuvântul intră în noi din afară prin cateheză, aşa cum intră mâncarea; iar dinăuntru, ca din stomac, este trimis minții spre a fi păstrat în memorie. Omul drept rumegă hrana cea spirituală când are în gura sa Cuvântul; dreptatea o desparte în două: sfințeşte şi aici pe pământ pe omul drept, dar îl trimite şi în veacul ce va să fie"[228].

4: **Dar şi din cele ce rumegă sau din cele ce-şi au unghia despicată sau copita despărțită-n două nu le veți mânca pe acestea: cămila, pentru că ea rumegă, dar copita n-**

---

[219] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXVII, 3-4
[220] Noi, în Introducere, am socotit distincte cele două secțiuni.
[221] LEV, p. 177
[222] LEV, p. 177
[223] LEV, p. 177
[224] LEV, p. 177
[225] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, XXXII, 4
[226] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[227] Barnaba, *Epistola*, X, 11
[228] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 76, 1-2

o are despicată; aceasta e necurată pentru voi;

Cămila (**κάμηλος** – ebr. **gamal**): „După Gesenius, s. v., cuvântul, de origine semitică, se regăseşte şi în egipteană şi sanscrită. Este vorba aici de cămila cu o cocoaşă (dromaderul), căci cămila propriu-zisă, cea cu două cocoaşe, era foarte rară în Orientul Apropiat”[229].

5: **iepurele de stâncă rumegă, dar laba n-o are despicată; acesta este necurat pentru voi;**

Iepurele de stâncă (Biblia 1982: *iepurele de casă*) aproximează ebraicul **şafan**, cuvânt ce „desemnează un mic mamifer erbivor, de talia iepurelui, cu o blană deasă de culoare brună, cu capul rotund şi urechile scurte, cu incisivii foarte puternici (**hyrax syriacus**), care trăieşte în număr destul de mare în zonele aride din Orientul Apropiat şi din nord-vestul Africii. Necunoaşterea sa în Europa a condus la mari dificultăţi în identificare şi denumire”[230]. Animalul a mai fost echivalat cu: ariciul, viezurele de stâncă, viezurele agăţător.

6: **iepurele de câmp rumegă, dar laba n-o are despicată; acesta este necurat pentru voi;**

Prin iepure (ebr. **arnebheth**) sunt înţelese toate speciile acestei familii cunoscute în Orient. Deşi iepurele nu rumegă, mişcarea ritmică a buzei dă senzaţia că acesta ar face-o. Este oprit consumul iepurilor „ca să nu fi sodomit, nici să te amesteci cu unii ca aceştia; că iepurele îşi schimbă în fiecare an culcuşul, câţi ani trăieşte, atâtea culcuşuri are”[231].

7: **porcul are unghia despicată şi copita despărţită-n două, dar nu rumegă; acesta este necurat pentru voi;**

Ebraicul **khaziir** „desemna o specie de porc semisălbatic, probabil *Sus scrofa*, căci porcul nu era crescut sistematic în nici o parte din Orient, din cauza aversiunii pe care o trezea. Repulsia atât de adânc înrădăcinată în memoria popoarelor din Orientul Apropiat (egipteni, evrei, arabi etc.) faţă de acest animal se explică probabil şi prin faptul că, în antichitate, porcul era principalul purtător al leprei şi al viermilor intestinali. Rasele de porci cunoscute astăzi în Europa sunt rezultatul unui îndelungat proces de selecţii şi încrucişări”[232]. „Pentru Philon, *Spec.* IV, 100-101, carnea de porc trebuie evitată deoarece, prin grăsimea ei, excită simţurile şi provoacă senzaţia de insaţiabilitate”[233].

Porcul simbolizează ignoranţa, lăcomia, desfrâul şi egoismul. „Despre porc a vrut să spună aceasta: Să nu te lipeşti de astfel de oameni, care sunt asemenea porcilor! Cu alte cuvinte: oamenii, când trăiesc în belşug, uită de Domnul; dar când sunt în nevoi îşi aduc aminte de Domnul; ca şi porcul, când mănâncă, nu ştie de stăpânul său; dar când e flămând, guiţă; iar dacă primeşte de mâncare, iarăşi tace”[234]. „Legea opreşte să se mănânce animalele care prin natura lor sunt grase, de pildă porcii, că de felul lor au multă carne grasă. O carne ca aceasta folosesc cei cărora le place să trăiască în desfătări. Se spune că un filozof, făcând etimologia cuvântului **υς** (porc), a arătat că acest cuvânt vine de la cuvântul **θυς**, pentru că porcul este un animal propriu pentru jertfă (**θυσις**) şi pentru junghiere; că nu i s-a dat viaţă acestui animal pentru altceva decât numai ca să pună carne pe el”[235]. În plus, „porcul este simbol al desfrânării, pentru că-i iubitor de plăceri, pofticios, murdar, are patimă necurată după mâncări şi împreunări, îi place să fie scărpinat şi să stea în mocirlă şi pune carne pe el pentru tăiere şi pieire”[236].

8: **din carnea acestora să nu mâncaţi şi de stârvurile lor să nu vă atingeţi, căci acestea sunt necurate pentru voi.**

---

229 LEV, p. 177
230 LEV, p. 177
231 Barnaba, *Epistola*, X, 6
232 LEV, pp. 177-178
233 SEP 1, p. 350
234 Barnaba, *Epistola*, X, 3
235 Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 105, 1-2
236 Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 51, 3

E încheiată seria mamiferelor necurate care ar putea stârni confuzie, deoarece rumegă (sau par să o facă) ori au copita despicată, însă nu întrunesc ambele condiții.

9: **Iată acum viețuitoarele care sunt în apă şi din care puteți mânca: din toate câte au aripi şi solzi, fie că sunt în râuri, în mări sau în bălți, din acestea puteți mânca;**

10: **dar toate câte nu au aripi şi solzi şi care sunt în ape – mări sau râuri – tot ceea ce puiesc apele şi mişună ca vietăți prin ape,**

11: **spurcate sunt şi spurcate să vă fie; din carnea lor să nu mâncați şi de stârvurile lor să vă fie greață.**

12: **Toate vietățile din ape, care n-au aripi şi solzi, spurcăciuni să vă fie.**

Dintre viețuitoarele acvatice, Legea îngăduie doar consumul peştilor. Sunt oprite moluştele, crustaceele, caracatița etc. „Să nu te asemeni, lipindu-te de nişte oameni ca aceştia, care până la sfârşit sunt nelegiuiți şi osândiți la moarte, după cum şi aceste viețuitoare ale mării sunt singurele blestemate să înoate în adânc, că nu înoată ca celelalte, ci locuiesc pe pământul de jos din adânc"[237].

13: **Dintre păsări, de acestea să vă fie greață şi din ele să nu mâncați, fiindcă sunt spurcate: vulturul, zgripțorul şi vulturul de-mare;**

Vulturul (**ο αετός** – lat. *aquila*) corespunde „ebr. **neşer**, termen care în Biblia Hebraica este numele generic pentru mai multe varietăți de vultur, dintre care, în Palestina, cel mai des se întâlnesc vulturul auriu (*Aquila chrysaetus*), o pasăre maiestuoasă de aproape trei metri amplitudine, cu penajul roşu auriu pe partea dorsală superioară, şi vulturul imperial (*Aquila imperialis*), cu o talie mai mică decât precedentul, dar cu aripi mai ample; la baza aripilor, pe omoplați, această varietate are caracteristică o pată albă"[238].

Zgripțorul (**ο γρύψ**), „termen care desemna în mitologia greacă un animal fabulos cu trup de leu dar cu aripi şi cap de vultur, asimilat în lucrările moderne de mitografie şi de istoria artei cu grifonul […]. Pornind de la corespondentul ebraic **perem**, cu sensul literal *spărgător* (< **param** - *a sparge*), exegeza modernă a încercat să identifice o pasăre răpitoare anume, conturându-se în timp două ipoteze principale: 1. fie că ar fi vorba de specia *ossifragus* sau *ossifraga* (*spărgător de oase*) al romanilor, descris de Plinius, *Hist. nat.* X, 3; XXX, 7; cf. KJV *the ossifrage*; 2. fie că s-ar face referire la o specie de vultur cu ciocul încovoiat, cu penajul gri-brun, coada albă, capul acoperit cu pene şi o bandă neagră în jurul gâtului; este foarte rapace, se hrăneşte mai ales cu peşti şi are o talie foarte mare (1, 5 metri lungime şi 3 metri anvergură a aripilor). Caracteristica sa, un smoc crescut sub ciocul de culoare galbenă, îi explică numele ştiințific, *Gypaetus barbatus*"[239].

Vulturul de mare (**ο αλιαίετος**): „Varietate încă larg răspândită la noi, *Haliaetus albicilla* trăieşte pe țărmurile Mării şi ale Dunării, ca şi ale principalelor râuri din țară […]. Majoritatea interpreților consideră însă că în Biblia Hebraica ebr. **azniyyah** (< **az** – *puternic*), redat în traduceri prin *vultur de mare*, desemnează, cu un nume mai nou, aceeaşi pasăre ca şi termenul imediat anterior (Harrison,p. 128)"[240].

14: **şoimul şi eretele cu soiurile lor;**

Şoimul echivalează grecescul **ο γύψ** (*vultur*): „După Gesenius, s. v., corespondentul ebr. **diyah** (< **daah** – *a zbura*) desemnează o pasăre răpitoare care are drept caracteristici zborul planat, putința de a rămâne aparent nemişcată în aer, în urmărirea prăzii; hrănindu-se cu hoiturile animalelor, este o pasăre comună în Orientul Apropiat. Aceste caracteristici corespund speciei *Milvus milvus* (BJ *milan noir*) din familia falconidelor, un răpitor diurn, de talie relativ mare, cu coada lungă şi înfurcată, numit la noi […] *gaie* sau *şopârliță*. […] Semidomesticite, unele varietăți ale acestei specii au fost utilizate şi la noi, chiar în mediile populare, la vânarea

[237] Barnaba, *Epistola*, X, 5
[238] LEV, p. 178
[239] LEV, p. 178
[240] LEV, p. 178

altor păsări (potârnichi, prepelițe, cocori) sau a iepurilor"[241].

Eretele (**ο ικτινος**) a fost tradus în multe feluri (şoim, gaie, vultur, erete): „Totala nesiguranță în echivalare provine, probabil, din faptul că ebr. **ayah**, echivalat în Septuaginta şi Vulgata prin *vultur* sau prin *gaie* desemna în mod generic întreaga familie a falconidelor; această explicație se sprijină şi pe expresia imediat secventă **lemiynah** – *şi cele ce-i sunt asemănătoare*"[242].

15: **corbul cu soiurile lui;**

Corbul (**κόραξ**, lat. *corvus*): „Corbul (*corvus corvus*) este numit aici ca reprezentant generic al unei familii care include cioara, stăncuța, coțofana etc. Cât priveşte corespondentul ebraic **orebh**, Gesenius, s. v., remarcă faptul că nu se raportează la nici un radical semitic, dar ar putea fi pus în relație cu sanscritul **karawa**, gr. **κόραξ**, lat. **cornix**, ceea ce ar putea sprijini ipoteza unui vechi împrumut indoeuropean în semitică"[243]. „Toate cele trei păsări menționate în vv. 14-15 au fost considerate de interpreți ca simbolizând rapacitatea şi dorința de a avea bunul altuia (Philon, *Spec.* IV, 116, *Epistola lui Barnaba* 10, 4)"[244].

16: **struțul, cucuveaua, rândunica şi uliul cu soiurile lui;**

Struțul (**η στρουθος**) „desemnează cunoscuta pasăre a deşertului (*Struthio camelus*), numită în ebraică **bath hayaanah** – *fiica strigătului*, din cauza țipetelor sale caracteristice. Interdicția de a consuma carnea struțului apare surprinzătoare, căci multe popoare din zonă, inclusiv o parte din arabi, o consumă"[245].

Cucuveaua (**η γλαύξ** – *cucuvea*, *bufniță*; Vulgata: *noctua* – *cucuvea*, *bufniță*): „corespondentul ebraic [**takmas**][246] nu poate fi definit cu exactitate"[247].

Rândunica redă în mod impropriu ebraicul **şakaf**, care desemnează soiurile de pescăruşi. Grecescul **ο λάρος** înseamnă, de altfel, *pescăruş*, aşa cum a tradus şi SEP 1. Biblia 1982 are: *rândunica.*

Uliul (**ο ιέραξ**): „corespondentul ebraic **neț** (< **naaț** – *a zbura*) sugerează zborul rapid şi sigur al acestei răpitoare"[248].

17: **huhurezul, pescarul şi ibisul;**

Huhurezul (**ο νυκτικόραξ** din **νύξ** – *noapte* şi **κόραξ** – *corb*: termenul desemna în limba greacă o specie de bufniță): „corespondentul **kos** din Biblia Hebraica a fost legat de unii interpreți de specia de bufnițe *Athena persica*, abundentă în Palestina […], pe când Gesenius, s. v., pune sub semnul întrebării această interpretare tradițională, la care se opune sensul primar al ebraicului **kos**, cel de *receptacul*, *cupă*; ar putea fi vorba, conform unei analogii referențiale, mai degrabă de pelican sau cormoran"[249].

Pescarul (**η καταράκτης** < **καταράσσω** – *a cădea*): „după majoritatea interpreților este vorba de cormoran (*Phalacrocorax corbo sinensis*), răpitor marin de talie relativ mică, înrudit cu pelicanul, cu penaj brun închis cu pete albe, a cărui caracteristică o constituie plonjonul vertical asupra prăzii sale, peştii"[250].

Ibisul (**η ίβις**): „Pasărea ibis (*Threskiornis aethiopica*) se caracterizează printr-un gât foarte lung, terminat cu un cioc mare şi încovoiat, penaj alb imaculat, încadrat, la extremitățile aripilor de pene negre; patria sa era Delta Nilului, dedicându-i-se de către egipteni un cult special. […] Întemeindu-se pe etimologia corespondentului ebraic **yanşuf** (< **naşaf** – *a sufla*

241 LEV, p. 178
242 LEV, p. 178
243 LEV, p. 178
244 SEP 1, p. 352
245 LEV, p. 178
246 LEV indică **tahmam**.
247 LEV, p. 178
248 LEV, p. 178
249 LEV, p. 179
250 LEV, p. 179

zgomotos) ca şi pe interpretările din vechile versiuni caldeeană şi siriacă, Gesenius, s. v., crede că referentul real în Biblia Hebraica ar putea fi aici o specie de bufniță, mai ales că în Isaia 34, 11 pasărea denumită cu acest nume este descrisă ca locuind printre ruine, ceea ce nu este cazul ibisului; această interpretare este acceptată de KJV – *horned* (*great*) *owl* – *bufniță* (*mare*) *cu coarne* şi BJ *la chouette* – *bufniță*"[251].

18: **lebăda, pelicanul şi cocorul;**

Lebăda (**κύκνος**, lat. **cycnus**, slav. **lebed**): „Ebraicul **tinşemeth** desemnează în mod vag o pasăre de apă neidentificată, considerată de Gesenius, s. v., aceeaşi cu *porfirionul*. Lucrurile se complică, întrucât ebr. **tinşemeth** desemnează mai jos, v. 30, *cameleonul*!"[252].

Pelicanul (**ο πελεκάν**, lat. **pelecanus** - dar, în Vulgata: **onocrotalus**, slav. **pelikan**), „specie abundentă la noi, în Delta Dunării (*Pelecanus onocrotalus*). Numele ebraic **qa'ath** derivă de la verbul **qo** – *a vomita*, datorită obiceiului acestei păsări de a-şi hrăni puii cu peşte expulzat din gură"[253].

Cocorul (**ο πορφυρίων**) pare a desemna „o găinuşă de apă cu ciocul şi labele roşii (*Fulica porphyris*), asemănătoare cu *lişița* de la noi, cu care, la rigoare, ar putea fi echivalată. După Gesenius, s. v., corespondentul ebraic **raham** (< **raham** – *a fi tandru*) desemnează o specie de vultur de talie mică (*Vultur percnopterus*), pe care-l caracterizează marea afecțiune arătată puilor"[254].

19: **cocostârcul, bâtlanul cu soiurile lui; pupăza şi liliacul.**

Cocostârcul (**ο καραδριός**): „identificare nesigură, pasărea fiind foarte apropiată de precedentele. […] [**ο καραδριός**] desemnează în limba greacă specia *Charadrius* (în româneşte, *ploier* […]), răpitor de mici dimensiuni, foarte vorace, trăitor pe malul apelor […]. Referentul corespondentului ebraic **anafah** din Biblia Hebraica nu poate fi circumscris. Interpretarea etimologică ebraică tradițională vede aici o *pasăre supărată*, iar în versiunile arabe apare *papagalul* (cf. Gesenius, s. v.)"[255].

Bâtlanul (**ο ερωδιός**): „identificarea acestui nume cu specia *bâtlan* (*Ardea cinerea*) este nesigură, pasărea confundându-se adesea cu [cea de mai sus]; în multe versiuni (KJV, Radu-Galaction, Biblia 1968) sunt puse chiar în relație apozițională. Întemeindu-se pe sensul ebr. **kasiydah**[256] - *milostiva*, mulți interpreți cred că ar fi vorba de barză (*Ciconia alba*), cunoscută prin grija şi afecțiunea sa față de pui"[257].

Pupăza (**ο εποψ**): „avem aici una din rarele opțiuni unanime, deşi în Targumul arameean apare *cocoş de munte*"[258].

Liliacul (**η νυκτερίς**): „interpretare unanimă a ebr. **ațalef** […]. Deşi mamifer, liliacul (*Vespertilio murinus*) este inclus şi astăzi de arabi în rândul păsărilor"[259].

Sunt, la modul general, oprite consumului păsările răpitoare. „Căci acestea zboară la înălțime şi se bucură de locurile înalte şi urăsc pe cele de jos. Iar aşa este cel fudul şi îngâmfat, care are în sine cugetul trufaş şi e obişnuit să dispreţuiască pe omul cuviincios şi modest şi nu-i place să consimtă cu cei smeriți"[260]. „Să nu te lipeşti, nici să nu te asemenea cu astfel de oameni, care nu ştiu să-şi câştige hrana lor cu osteneală şi sudoare; ci, cu fărădelegea lor, răpesc averi străine; şi mergând, cu înfățişare nevinovată, pândesc şi se uită de jur-împrejur pe cine să despoaie din pricina lăcomiei lor, ca şi păsările acestea, care nu-şi câştigă singure hrana, ci stau

[251] LEV, p. 179
[252] LEV, p. 179
[253] LEV, p. 179
[254] LEV, p. 179
[255] LEV, p. 179
[256] LEV are **hakhiydah**.
[257] LEV, p. 179
[258] LEV, p. 179
[259] LEV, p. 179
[260] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIV

trândave şi caută cum să mănânce cărnuri străine; sunt o ciumă, prin răutatea lor”[261].

20: **Toate insectele înaripate care umblă-n patru picioare, spurcate sunt pentru voi;**

„Expresia *pe patru picioare* are în Biblia Hebraica un sens generic, denumind orice vieţuitoare care are mai mult de două picioare”[262].

21: **Dar din cele înaripate care umblă-n patru picioare puteţi mânca numai pe acelea care au fluierele picioarelor de dinapoi mai lungi, ca să poată sări pe pământ;**

„În Orientul Apropiat, lăcustele au fost cunoscute ca hrană din vremuri străvechi. Pe un basorelief asirian din vremea lui Assurbanipal (aprox. 669 – 627 î. Hr.) este înfăţişată o scenă de banchet, în cadrul căreia servitorii aduc oaspeţilor lăcuste. Pentru unele triburi sălbatice din Africa lăcustele constituie principala componentă animală a hranei, iar în bazarele din unele ţări arabe pot fi şi astăzi cumpărate astfel de insecte, gata preparate spre a fi mâncate. Şi în era creştină, eremiţii din pustiuri îşi găseau în lăcuste o hrană convenabilă, imitându-l în acest sens pe Ioan Botezătorul (cf. Matei 3, 4)”[263]. „Philon, *Her.* 239-240, vede în lăcuste nişte simboluri ale sufletelor, *care au puterea de a zbura spre înălţimi; ele primesc cerul în locul pământului şi nemurirea în schimbul morţii*”[264]. Aici, lăcusta e enumerată între animalele curate (chiar dacă nu se aducea ca jertfă, era îngăduită consumului), ceea ce a permis comentariul, însă Biblia nu conotează, de regulă, lăcusta în mod pozitiv, ea fiind simbol al distrugerii.

22: **din acestea puteţi mânca: lăcusta şi soiurile ei, cosaşul şi soiurile lui, căluţul şi soiurile lui, şi lăcusta-de-iarbă cu soiurile ei.**

„În fapt, patru specii de lăcuste, din cele nouă care sunt menţionate în Vechiul Testament şi pentru care limbile moderne nu au echivalente lexicale pe măsură”[265]. „Ce se ascunde în spatele acestor nume este greu de determinat cu mare exactitate. După indicaţiile privitoare la forma picioarelor lor din versetul 21, s-a putut deduce că *insectele curate* aparţin grupului *Ortoptera*”[266]. Aici, textul ebraic ne e de mai mare folos[267] (ca, de altfel, la întregul capitol 11), deşi mai jos vom reda şi modul în care termenii ebraici au fost echivalaţi de Septuaginta:

Lăcusta (**o βρουχος**): „corespondentul ebraic **arbeh**, un nume colectiv care apare de 24 de ori în Biblia Hebraica, pare să desemneze lăcustele speciei *Gryllus migratorius*, […] hrană foarte apreciată încă şi astăzi de popoarele din Orientul Apropiat şi Africa”[268].

Cosaşul (**o αττάκης** - *şopârlă*), *solam*, „după ebr. **saleam** (< rad. **sl** – *a înghiţi*), care denumeşte o specie de lăcuste foarte vorace”[269].

Căluţul (**o οφιομάχης** – s-a tradus prin *cel ce se bate cu şerpii*, numele fiind compus din **οφις** – *şarpe* şi **μάχομαι** – *a se lupta*): „ebr. **khargol**, numele unei lăcuste, derivat de la un radical care în arabă înseamnă *a sări*, *a galopa*, probabil datorită caracteristicii lor de a face salturi foarte ample”[270]. Pornind de la denumirea grecească, „Philon, *Opif.* 163-164, vede în această insectă un simbol al stăpânirii de sine, al luptei constante împotriva neînfrânării şi plăcerilor”[271].

Lăcusta-de-iarbă (**o ακρίς** - *lăcustă*): „ebr. **khaghabh**, denominaţie pusă în relaţie de Gesenius, s. v., cu un radical arab cu sensul *a ascunde*, *a învălui*,probabil pentru a sugera faptul că un nor de asemenea lăcuste ascundea privirilor spaţiul pe care se aşezau. Acesta este termenul folosit de Moise în *Pentateuh* ca să denumească lăcustele mărunte ale deşertului, spre

---

[261] Barnaba, *Epistola*, X, 4
[262] LEV, p. 179
[263] LEV, p. 179
[264] SEP 1, p. 354
[265] BBVA, p. 134
[266] LEV, p. 179
[267] Biblia 1982 şi reeditările sale preferă chiar să redea termenii ebraici: *lăcusta şi soiurile ei, solamul şi soiurile lui, hargolul şi soiurile lui, şi hagabul cu soiurile lui.*
[268] LEV, p. 179
[269] LEV, p. 179
[270] LEV, p. 179
[271] SEP 1, p. 355

a le deosebi de cele mari din Țara Făgăduinței (cf. Numerii 13, 33). A fost identificată cu lăcusta numită de Plinius, *Hist. nat.* 29, 4, *attelebus* şi descrisă ca fiind *locustorum minima sine pennis*"[272].

23: **Orice altă insectă înaripată care are patru picioare este spurcată pentru voi şi [mâncând-o] vă veți spurca.**

24: **Tot cel ce se va atinge de stârvurile lor, necurat va fi până seara;**

„Este vorba de contactul involuntar cu un animal necurat, fapt care îl făcea inapt pe individ de a mai participa în acea zi la activitățile cultuale"[273].

25: **şi tot cel ce va lua în mâini ceva din stârvurile lor, să-şi spele hainele, şi necurat va fi până seara.**

„Aici se face referință la cazurile de contact voluntar, ca atunci când cadavrele vitelor trebuiau evacuate din tabără"[274]. *Necurat va fi până seara*: Odată cu seara începea, la vechii evrei, ziua următoare, astfel că am putea echivala cu *necurat va fi toată ziua*.

26: **Tot animalul cu copita despicată, dar fără s-o aibă despărțită-n două unghii şi care nu rumegă, necurat e pentru voi; tot cel ce se va atinge de stârvul acestuia, necurat va fi până seara.**

„Se disting aici două tipuri de animale considerate impure: cele care au copite nedespărțite în două unghii (d. ex. calul şi măgarul) şi cele care au copite despărțite dar nu rumegă (d. ex. porcul)"[275].

27: **Dintre patrupede, tot cel ce are călcătura pe talpa labei e necurat pentru voi; tot cel ce se va atinge de stârvul lor, necurat va fi până seara;**

Cel ce are călcătura pe talpa labei: „adică patruped fără copită, cu talpa moale, cum e câinele, pisica, ursul, maimuța etc."[276]. „Expresia desemnează animalele denumite de zoologi *plantigrade* (cum sunt canidele şi felinele), în opoziție cu *digitigradele*, cum sunt rumegătoarele"[277].

28: **cel ce va umbla cu stârvul lor, să-şi spele haina şi necurat va fi până seara, căci ele sunt necurate pentru voi.**

Seara e timpul venirii Mântuitorului: „Cel ce s-a atins şi s-a spurcat de cele necurate trebuie să-şi spele haina şi, spre seară, curat va fi. Prin aceasta se indică taina lui Hristos, prin Care ne-am curățit, dobândind iertarea prin sfântul Botez, adică în vremea venirii Lui, care s-a făcut oarecum spre seară, sau când veacul de față se apleacă spre sfârşit. Sau nu spunem că Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat în ultimele timpuri?"[278].

29: **Dintre dobitoacele ce mişună pe pământ, iată care sunt necurate pentru voi: cârtița, şoarecele şi orice fel de şopârlă:**

Întâlnim aici, în Biblia 1688, o surpriză pentru iubitorii de pisici, *pisica* fiind trecută pe prima poziție (e ştiut că, de regulă, pisica nu apare de loc în Biblie).

Cârtița (**η γαλή**): termenul grec e redat de regulă prin *nevăstuică* (aşa are şi SEP 1), „denumind specia *mustela nivalis*, mic mamifer carnivor; este interpretarea tradițională a ebr. **kholedh**, prezentă şi în *Targum*, ca şi în *Talmud*"[279]. *Cârtița* a fost introdusă de BJ, şi preluată mai apoi şi la noi, începând cu Biblia 1968, deşi opțiunea n-a fost susținută de explicații.

Şoarecele (**o μυς**, lat. **mus**, ebr. **akhbar**) nu pune probleme, fiind animalul cunoscut.

Şopârla (**o κροκοδεῖλος o χερσαιος** – *crocodil de pământ*): „identificare generică, aproximativă. Ebr. **țabh** pare să fi denumit cu precădere specia de reptile terestre *scincus*

[272] LEV, p. 179
[273] LEV, p. 179
[274] LEV, p. 179
[275] LEV, p. 179
[276] BBVA, p. 134
[277] LEV, p. 179
[278] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIV
[279] LEV, pp. 179-180

lacerta, endemică în Orientul Apropiat şi descrisă de Plinius, *Hist. nat.* XXVIII, 8, astfel: *scincus, quem quidam terrestrem esse crocodilum dixerunt*"[280].

30: **guşterul, şopârliţa, crocodilul, salamandra şi cameleonul;**

Redăm versetul şi după SEP 1, spre a fi mai limpezi cele ce urmează: *chiţcanul, cameleonul, şopârla* [**letaah**]*, şopârla* [**homet**] *şi cârtiţa.*

Guşterul (Septuaginta are: **η μυγάλι**, nume compus din **μυς** – *şoarece* şi **γαλή** – *nevăstuică* – termenul desemna în greacă specia *Sorex aranaeus* – chiţcanul de pădure): termenul ebraic e **anaqah** „(< **anak'a** - *a geme*), folosit în Biblia Hebraica pentru a desemna specia de reptilă *Ptyo dactylus gecko*. Particularităţi ale acestei reptile sunt geamătul caracteristic şi degetele mult dilatate, cu partea posterioară striată, ceea ce-i permite să adere la stâncile unde-şi duce viaţa"[281].

Crocodilul nu apare decât în Vulgata; astfel s-a echivalat ebraicul **leţa'ah** „nume utilizat în tradiţia talmudică, potrivit celor mai vechi interpretări, ca termen generic pentru orice fel de şopârle"[282]. Septuaginta are aici un termen incert: **καλαβώτης** – *un fel de şopârlă*.

Cameleonul (**χαμαιλέων**) „echivalează ebraicul **qowah** [**khokha**], de la un radical puţin uzitat, cu sensul *a fi puternic*. După cum se poate deduce din vechile traduceri arabe, unde apare numele **hardaun**, este vorba aici de o şopârlă de dimensiuni mai mari (*Lacerta stellio*), care trăieşte în Siria şi Palestina, căţărată pe zidurile în ruină. Cameleonul propriu-zis (*Chamaeleo*) se numeşte în ebraică **tinşemeth**"[283]. Textul ebraic vorbeşte aici şi despre **khokha** (**qowah** în LEV) şi despre **tinşemeth**.

Textul ebraic mai numeşte aici un tip de şopârle, *khometh*, urmând a-l echivala fie cu *şopârliţa*, fie cu *salamandra* din versiunea Anania, care nu au găsit echivalent. De altfel, diferenţele între feluritele ediţii ale Bibliei sunt foarte mari la acest verset.

Şopârla homet „după ebr. **khometh**, desemnează, cel mai probabil, şopârla de nisip, endemică în deşerturile Orientului Apropiat"[284]. Septuaginta are aici **σαυρα** – *şopârlă*.

Versetul, evident, se referă la reptile. După Origen, Moise „a numit în lista animalelor necurate pe acelea pe care egiptenii şi celelalte popoare le socoteau indicate pentru ghicire"[285]. În plus, erau vizate şi animalele divinizate la alte popoare, ca şi acelea considerate, pur şi simplu, respingătoare.

31: **dintre tot ce mişună pe pământ, acestea sunt necurate pentru voi; tot cel ce se va atinge de stârvurile lor, necurat va fi până seara.**

32: **Tot lucrul pe care va cădea stârvul vreuneia din acestea – vas de lemn sau haină sau piele sau sac – necurat va fi; să-l puneţi în apă, şi necurat va fi până seara; apoi va fi curat.**

Piele: „pielea animalelor era larg folosită de evrei, ca de toate popoarele antice, în cele mai diverse scopuri: îmbrăcăminte, corturi, obiecte casnice etc."[286]. *Sac*: „Septuaginta: **σάκκος**; Vulgata: *saccus* (în unele versiuni: *cilicium*), ebr. **saq**, ţesătură din lână sau păr de capră utilizată în special la confecţionarea hainelor uzuale"[287].

33: **Dacă vreuna din ele va cădea într-un vas de lut, toate cele din el sunt necurate; iar vasul să-l spargeţi.**

34: **Orice lucru de mâncare peste care va cădea apă din acel vas, necurat va fi; şi toată băutura care-au fi de băut dintr-un asemenea vas, necurată va fi.**

35: **Tot lucrul peste care va cădea ceva din stârvul acestora, necurat va fi;**

[280] LEV, p. 180
[281] LEV, p. 180
[282] LEV, p. 180
[283] LEV, p. 180
[284] LEV, p. 180
[285] *Contra lui Celsus*, IV, 103
[286] LEV, p. 180
[287] LEV, p. 180

cuptoarele sau sobele vor fi fărâmate, că necurate sunt şi necurate vor fi pentru voi.

Sobele sau *vatra*: „corespondentul ebraic **kiyr**, care nu apare în Biblia Hebraica decât în acest loc, are un sens nesigur; se pare că desemna o instalație primitivă din pietre, sub care era aprins focul, pentru fierberea alimentelor”[288].

36: **Cu toate acestea, izvoarele apelor, lacurile şi bălțile vor fi curate; dar cel ce se va atinge de mortăciunile din ele, acela necurat va fi.**

„Sursele de apă erau socotite pure după îndepărtarea elementului poluant şi reînnoirea apei”[289].

37: **Dacă ceva din stârvurile acestora va cădea pe sămânța de semănat, aceasta curată va fi;**

38: **dar dacă ceva din stârvurile lor va cădea pe sămânță după ce aceasta a fost muiată-n apă, atunci [sămânța] necurată va fi pentru voi.**

„Spre deosebire de sămânța uscată, cea umezită poate fi impurificată prin contactul cu un cadavru, căci, în acest ultim caz, impuritatea pătrunde şi în interiorul ei”[290].

39: **Dacă moare vreunul din animalele îngăduite să le mâncați şi dacă cineva se va atinge de stârvul lui, acela necurat va fi până seara;**

Un comentariu care mută problema la oameni, dar nu în mod nejustificat, deoarece atingerea de un om mort introducea, ca şi în cazul unui animal mort, aceeaşi stare de necurăție: „În legea veche era socotit necurat tot cel ce se atingea de un mort, dar nu erau socotiți necurați înşişi morții. Dar, după ce Însăşi Viața şi Cauza Vieții a fost socotită între morți, nu mai numim morți pe cei care au adormit întru nădejdea învierii şi cu credința în El”[291]. Dar, prin *animalele moarte* pot fi înțeleşi cei căzuți în animalitate şi *morți*, astfel, pentru credință; se *ating* de ei cei contaminați de egoism şi senzualitate. Aceştia devin necurați, dar li se lasă nădejdea curățirii.

40: **cel ce va mânca din stârvul acestuia să-şi spele hainele, şi necurat va fi până seara; cel ce-i va căra stârvul, să-şi spele hainele, să se spele şi el cu apă, şi necurat va fi până seara.**

Surprinde prevederea privind mâncarea de mortăciuni! Probabil se referea la cazuri extreme, precum război, foamete etc. Altfel, evreilor le era din start oprit consumul cărnii vreunui animal mort, fără a fi fost junghiat conform prescripțiilor.

41: **Toată vietatea ce mişună pe pământ, spurcăciune să vă fie; să n-o mâncați.**

42: **Tot ce se târăşte pe pântece şi tot ce umblă necontenit în patru picioare şi cele cu picioare multe ce se târăsc pe pământ, să nu mâncați, că spurcate sunt pentru voi.**

„Pentru Philon, *Spec*. IV, 113, făpturile care se târăsc pe burtă îi reprezintă pe oamenii subjugați pântecului, robi ai patimilor trupeşti. În altă parte, *Migr*. 69, ideea este astfel nuanțată: *Fie că au mai multe picioare, fie că sunt fără picioare, aceste reptile sunt declarate necurate; tot aşa şi sufletul, fie că nu are nici un Dumnezeu, fie că are prea mulți, aceste două aspecte îl exclud din sfera lucrurilor sfinte*”[292].

Aici nu-i vorba strict despre reptile, ci şi despre insecte, viermi sau moluşte. „Pe patru picioare umblă cel ce se încrede în lucrurile supuse simțurilor şi-şi coboară mintea, partea conducătoare a ființei sale, la îndeletnicirea necontenită cu ele. În sfârşit, cu mulțime de picioare umblă cel învăluit cu totul de cele trupeşti”[293].

43: **Să nu vă spurcați pe voi înşivă cu vreo vietate târâtoare; să nu vă întinați cu ele, ca nu cumva prin ele să deveniți necurați.**

44: **Fiindcă Eu, Domnul, Eu sunt Dumnezeul vostru; voi vă veți sfinți, şi sfinți veți fi, fiindcă sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru; să nu vă întinați pe voi înşivă cu**

---

288 LEV, p. 180
289 LEV, p. 180
290 LEV, p. 180
291 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 9
292 SEP 1, p. 358
293 Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, XIV

vreo vietate din cele ce se târăsc pe pământ,

„Acest verset şi cel secvent conțin temeiul teologic şi istoric al cerinței, pentru un binecredincios israelit, de a se păstra pur. Toate prescripțiile sunt motivate de necesitatea pentru poporul ales de a-L imita pe Iahve, Care este sfânt”[294].

45: **căci Eu sunt Domnul, Cel ce v-am scos pe voi din țara Egiptului ca să vă fiu vouă Dumnezeu; fiți voi sfinți, pentru că sfânt sunt Eu, Domnul”.**

E limpede că aici sunt vizate sufletele. Acestea trebuie să evite asemănarea cu târâtoarele, adică să nu se predea poftelor josnice, care l-ar târî iarăşi în robie. Urmând lui Dumnezeu, însă, vom ajunge la măsura dumnezeiască: „El înalță firea rațională deasupra păcatului şi a înclinării spre răutate. Şi astfel o preface prin sfințenie în chipul Creatorului. Căci Creatorul tuturor este sfânt”[295]. „Suntem după asemănarea lui Dumnezeu, Celui ce ne-a făcut după chipul şi asemănarea Sa: din virtute şi înțelepciune […], din cuvântul înțelepciunii şi cuvântul cunoştinței […], din sfințenie şi desăvârşire […], din smerenie şi blândețe”[296]. „Cerem şi ne rugăm ca, fiindcă am fost sfințiți prin Botez, să stăruim în ceea ce am început să fim. Şi aceasta ne rugăm zilnic. Căci avem nevoie zilnic de sfințenie pentru ca, lepădându-ne de păcatele noastre, să ne curățim printr-o permanentă sfințenie”[297]. „Când împlineşte cuvântul: *fiți, dar, următori lui Dumnezeu* (Efeseni 5, 1), omul primeşte în sufletul său virtuos tiparul lui Dumnezeu, iar atunci şi trupul celui ce are un astfel de suflet este *Biserică a lui Dumnezeu*”[298].

46: **Aceasta este legea privitoare la animale, la păsări, la toate vietățile ce se mişcă-n apă şi la toate vietățile ce mişună pe pământ,**

47: **cea prin care se poate face deosebirea între cele necurate şi cele curate, între vietățile ce pot fi mâncate şi vietățile ce nu pot fi mâncate.**

Ultimele două versete rezumă întreg capitolul referitor la animalele curate şi la cele necurate.

CAPITOLUL 12 – *Curățirea femeilor după naştere.*

1: **Şi i-a grăit Domnul lui Moise, zicând:**

2: **„Grăieşte-le fiilor lui Israel şi spune-le: - Dacă o femeie va zămisli şi va naşte băiat, necurată va fi timp de şapte zile; necurată va fi aşa cum este-n zilele necazului ei.**

„Deşi naşterea unui copil rezulta din supunerea la unul din primele comandamente divine (Facerea 1, 28) şi deşi în Israel copiii erau priviți ca un dar şi o moştenire divină (Psalmi 127, 3), iar o femeie însărcinată apărea în ochii comunității ca un semn al bunăvoinței divine (Psalmi 128, 3), totuşi, actul fiziologic al naşterii provoca, în sistemul arhaic de gândire, o stare de impuritate, legată de pierderea de sânge, pe de o parte, şi de domeniul sexual, pe de altă parte. Nefiind deci implicată o dimensiune morală, riturile purificatoare de acest tip trebuie incluse în categoria prescripțiilor igienice din cap. 15. Considerarea lehuziei drept o stare impură este un fapt general în culturile arhaice, ea regăsindu-se la indieni, perşi, greci şi romani, ca şi, de altfel, în mediul românesc tradițional”[299]. *Zilele necazului ei*: „denominația ebraică pentru menstruație, subst. **nidah** – *impuritate*, este un eufemism”[300]. De aici, traduceri greoaie, atât în Septuaginta cât şi în versiunile ulterioare acesteia.

[294] LEV, p. 180
[295] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, VI
[296] Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete*, 211
[297] Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre rugăciunea domnească*, XI
[298] Origen, *Contra lui Celsus*, VI, 63
[299] LEV, p. 180
[300] LEV, p. 180

Odată cu săvârşirea păcatului, naşterea[301] nu e doar binecuvântare divină, ci aduce şi impuritate. „Curățirea cea de şapte zile este cea după lege, care în chipul sâmbetei de acum a vestit sâmbăta cea duhovnicească”[302]. Întreg timpul de acum (reprezentat prin 7) trebuie să-l folosim spre a ne curăța, pentru a putea păşi în ziua a opta.

3: **În ziua a opta, pruncul va fi tăiat-împrejur,**

„Noțiunea *preput*, cuprinsă în termenul tehnic **arlah** din Biblia Hebraica a fost semnificată cu dificultate în culturi care nu cunoşteau circumcizia. [...] Prescrierea zilei a opta după naştere ca moment ideal al circumciziei pare să aibă justificări medicale precise: în această zi nivelul de concentrație al protrombinei şi al vitaminei K – substanțele care reglează coagularea şi cicatrizarea – se stabilizează la 100%, asigurând garanția unei hemoragii reduse şi a unei cicatrizări rapide (Harrison, p. 134)”[303]. În ce ne priveşte, ne pare mai convingătoare tâlcuirea mistică, chiar dacă precizarea de mai sus nu e lipsită de interes.

Circumcizia era semnul văzut al legământului dintre Dumnezeu şi poporul Israel. În Creştinism, practica a fost abandonată, păstrându-se doar înțelesul său tainic, acela de înlăturare a răutății şi gândurilor pătimaşe. Cum circumcizia se efectua în ziua a opta (de la naştere), s-a făcut legătura cu starea de curăție proprie celor ce ajung să dobândească ziua cea veşnică. Cu acest prilej se punea copilului (dacă era băiat) numele, motiv pentru care circumcizia a fost apropiată de Taina Botezului (legătura e mai largă, punerea numelui fiind doar un amănunt).

4: **iar ea va mai şedea treizeci şi trei de zile spre a se curăța de sângele ei cel necurat; de nimic sfânt să nu se atingă şi-n locaşul cel sfânt să nu meargă până ce i se vor împlini zilele curățirii.**

Curățirii: „**κάθαρσις**, cuvânt întrebuințat ca *terminus technicus* în tradiția hipocratică pentru desemnarea menstruației”[304].

5: **Iar dacă va naşte fată, necurată va fi timp de două săptămâni, aşa cum este-n zilele necazului ei; apoi va mai şedea timp de şaizeci şi şase de zile spre a se curăța de sângele ei cel necurat.**

6: **După ce se vor împlini zilele curățirii ei, pentru fiu sau pentru fiică, va aduce preotului, la intrarea cortului mărturiei, un miel de un an ca ardere-de-tot şi un pui de porumbel sau o turturea ca jertfă pentru păcat,**

7: **iar preotul le va aduce ca jertfă înaintea Domnului şi se va ruga pentru ea şi astfel o va curăța de curgerea sângelui ei. Aceasta e rânduiala pentru cea care a născut băiat sau fată.**

8: **Iar de nu-i va da mâna să aducă un miel, va lua două turturele sau doi pui de porumbel, unul pentru ardere-de-tot şi altul jertfă pentru păcat, şi se va ruga pentru ea preotul, şi curată va fi”.**

„Necurăția lăuzei consta din şapte zile dacă femeia năştea un băiat şi 14 zile dacă năştea o fetiță. Femeia lăuză necurățea toate obiectele atinse de ea şi, după această perioadă, îşi spăla corpul şi veşmintele, devenind curate numai pentru cei ai casei şi pentru vizitatori. Ea nu avea voie să părăsească casa 33 de zile pentru băiat şi 66 de zile pentru fată, după care putea să vină la locaşul sfânt şi preotul să aducă pentru ea jertfă de curățire un miel de un an ca ardere de tot şi un pui de porumbel sau turturea ca sacrificiu pentru păcat. Femeilor sărace li se admitea aducerea a doi pui de porumbel sau turturea”[305].

Mielul jertfit vesteşte Mielul ce va ridica păcatul lumii: „Miel se numeşte

[301] De altfel, toate naşterile s-au săvârşit în starea de păcat, putând astfel doar presupune că naşterea ar fi fost cu totul diferită, neimplicând coruperea, dacă s-ar fi păstrat starea paradisiacă.
[302] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XXVI, 7
[303] LEV, p. 181
[304] SEP 1, p. 359
[305] Dumitru Abrudan şi Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, (în continuare, abreviat: AB), EIB, Bucureşti, 1994, p. 299

Atotneprihănitul Miel al lui Dumnezeu”[306]. E şi un înţeles ascuns al necurăţiei legate de naştere: „Femeia care naşte, şi pentru aceasta e necurată, este […] firea omenească. Căci pentru moment îi atribuim firii însăşi faţa femeii. Şi firea e osândită de lege şi e socotită vinovată de întinăciuni, pentru că naşte întru stricăciune (corupere) şi nu este în cele ce era îndată ce a primit de la Dumnezeu existenţa (căci a făcut-o spre nestricăciune), ci a fost abătută mai degrabă la trebuinţa de-a se corupe, fiind osândită din pricina neascultării. […] Deci stricăciunea (coruperea) ivită pe urmă întinează firea şi pricinuieşte moartea care a pus stăpânire prin pizma diavolului, având drept rădăcină păcatul. O întinează însă şi altfel faptul de-a fi semănaţi în voluptate cei ce se nasc”[307].

CAPITOLUL 13 – *Lepra pe oameni şi pe veşminte.*

„Cuvântul ebraic **ţaraath** desemna nu numai lepra în sine, aşa cum este ea definită astăzi, ci şi orice boală a pielii, ulceroasă sau nu, şi chiar mucegaiurile ce apar pe haine sau pereţi, producând degradarea acestora. Capitolele 13 şi 14 constituie un veritabil tratat de diagnosticare şi tratare a leprei. În diagnostic, preotul avea putere de decizie. Leprosul era considerat impur şi din punct de vedere spiritual, impuritate ce atrăgea şi interdicţia de a aduce jertfe la altar”[308].

1: **Şi a grăit Domnul către Moise şi Aaron, zicându-le:**

2: **„Dacă pe pielea unui om se va ivi semn de umflătură sau de pecingine sau de pete lucioase, sau dacă pe pielea trupului său se va arăta o rană ca de lepră, să fie adus la Aaron preotul sau la un preot din fiii lui.**

Pecingine: „echivalează ebr. **saphath**, termen care în Biblia Hebraica denumeşte o afecţiune a pielii greu de identificat; s-ar putea presupune *un tip de erupţie cutanată* (Péter-Contesse, p. 138)”[309]. *Rană ca de lepră*: „S-a discutat mult despre semnificaţia reală a bolii denumite în tradiţia vechitestamentară *lepră* […]. Ebraicul **ţaraath**, numele generic al *leprei* în Biblia Hebraica, termen derivat din radicalul **ţara** – *a biciui*, *a flagela*, desemnează deopotrivă afecţiuni dermatologice mai uşoare sau mai grave, ca şi degradări organice sau minerale ale hainelor sau zidurilor clădirilor. În tratatele medicale greceşti, subst. **λέπρα** era utilizat pentru a descrie o boală caracterizată prin aspectul tumefiat sau solzos al pielii; Herodot apropie termenul **λέπρα** de afecţiunea numită **ελεφαντιάσις**, ale cărei manifestări clinice corespund conceptului medical modern al acestei boli (sindromul lui Hansen). Cuvântul a pătruns şi în latină, unde *lepra* pare să fi desemnat aceeaşi boală care mai era denumită şi *elephantiasis Graecorum*, impunându-se în cercurile creştine pentru a desemna cunoscutul concept biblic. Simptomele tipice ale acestei cumplite boli au fost înregistrate de timpuriu, cu aproximativ 4000 de ani î. Hr., în India şi China. Lepra era în mod cert cunoscută în Mesopotamia în mileniul al III-lea î. Hr., şi a fost identificată de asemenea pe o mumie egipteană. Provocată de bacilul *Mycobacterium leprae*, descoperit de Hansen în anul 1871, lepra a constituit unul dintre cele mai cumplite flageluri ale istoriei, până în epoca modernă, cunoscând două forme principale: forma medulară şi cea mutilantă. Descoperirea antibioticelor a redus până la proporţii neglijabile ravagiile bolii”[310].

3: **Preotul va cerceta rana de pe pielea trupului acestuia, şi de va vedea că perii de pe rană s-au făcut albi şi că rana s-a adâncit în piele, aceea este rană de lepră; preotul,**

[306] Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, I, 11
[307] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[308] BBVA, p. 135
[309] LEV, p. 181
[310] LEV, p. 181

după ce l-a cercetat, îl va declara necurat.

„Preoții nu aveau rolul unor vraci, ci aveau doar obligația de a decide existența sau non-existența bolii. Odată declarat impur de către preot, bolnavului îi era interzis să ia contact cu alți membri ai comunității şi trebuia să se îngrijească singur”[311].

4: **Dacă pata albă de pe piele e lucioasă, dar nu şi adâncită mai jos decât pielea, şi dacă perii de pe ea nu s-au făcut albi, ci sunt negri, preotul îl va închide pe cel cu rana timp de şapte zile.**

5: **În ziua a şaptea va cerceta preotul rana; dacă-n fața ochilor săi rana a rămas ca înainte şi nu s-a întins pe piele, preotul îl va închide alte şapte zile.**

6: **După cele alte şapte zile îl va cerceta preotul din nou; dacă rana va fi palidă şi nu se va fi întins pe piele, preotul îl va declara curat: aceasta-i o bubă, iar cel ce o are îşi va spăla hainele şi va fi curat.**

Ebraicul **misfakhat**, redat prin *bubă*, desemna o erupție benignă.

7: **Dar dacă buba se va întinde pe piele după ce omul i s-a arătat preotului spre a-l declara curat, el i se va arăta preotului pentru a doua oară,**

8: **iar preotul îl va cerceta din nou; dacă buba s-a întins pe piele, preotul îl va declara necurat: e lepră.**

Sunt prevăzute cazurile de recidivă a bolii.

9: **Dacă pe trupul unui om se va ivi semn de lepră, acela să vină la preot.**

„Pasajul cuprins între vv. 9-17 înfățişează un tip de *lepră* care se manifestă fără erupții prealabile”[312].

10: **Preotul va cerceta: dacă umflătura de pe piele va fi albă şi părul de pe ea se va fi albit şi dacă-n umflătură creşte carne vie,**

11: **aceea e lepră învechită pe pielea trupului său; preotul îl va declara necurat şi nu-l va închide, căci este necurat.**

„Semnele leprei sunt atât de evidente, încât nu mai e nevoie de ținerea bolnavului în carantină”[313]. „În vechile traduceri româneşti enunțul este afirmativ [*să-l izoleze*][314], după Septuaginta, deşi în Biblia Hebraica, Vulgata şi versiunile moderne acesta este negativ”[315].

12: **Dacă însă lepra va înflori pe piele şi dacă va acoperi lepra toată pielea bolnavului, de la cap până la picioare, cât poate preotul să vadă cu ochii,**

13: **şi dacă preotul va vedea că lepra a acoperit toată pielea trupului, atunci îl va declara pe bolnav curat, pentru că tot s-a schimbat în alb şi deci este curat.**

„Dacă lepra s-a generalizat, înseamnă că toată crusta albă va cădea de pe corp: semn de vindecare”[316]. „Este descrisă aici o situație aparent paradoxală din punct de vedere epidemiologic: dacă boala este generalizată pe tot corpul, atunci bolnavul este declarat curat, iar dacă doar o parte a corpului este afectată, atunci, dimpotrivă, este declarat impur! După Péter-Contesse, 1985, p. 141, prin *lepră* s-ar putea desemna în primul caz o maladie benignă de tip exantematic, pe când în al doilea caz boala este într-adevăr lepra. O interpretare simbolică interesantă a acestui pasaj o întâlnim la Philon, *Deus*, 122-130, unde se stabileşte un paralelism între diferența dintre bolnavul complet acoperit de lepră (care este totuşi curat), în opoziție cu impuritatea bolnavului parțial, pe de o parte, şi, respectiv, diferența dintre păcatele involuntare, care nu reclamă participarea conştiinței, şi păcatele voluntare, revelate de forul interior, adică de conştiință, pe de altă parte. O interpretare similară întâlnim la Clement Alexandrinul (*Pedagogul*, III, 54, 1)”[317].

---

311 LEV, p. 181

312 LEV, p. 181

313 BBVA, p. 135

314 Biblia 1688: *şi-l va pîngări pre el preotul şi-l va osebi pre dînsul.*

315 LEV, p. 181

316 BBVA, p. 136

317 SEP 1, p. 361

Aici, o interesantă tâlcuire mistică: „Cel lepros în vreo parte are moartă partea în care e lepra. Căci, retrăgându-se sângele care întreține viața, se goleşte locul [acela]. Şi când, prin atingerea preotului, se adânceşte locul, îl spurcă pe cel lepros[318]. Tot aşa şi cel lepros în vreo parte a sufletului, golindu-i-se sufletul, adică adâncindu-se prin retragerea puterii vitale a virtuții, se face necurat. Dar cel lepros în întregime e drept că are culoarea leprei, însă sângele vieții avându-l împrăştiat în tot trupul, îl are semănat şi la suprafață. Aceasta înseamnă că cel ce a ajuns la ultimul capăt al răutății, dar pe urmă s-a căit, redobândeşte puterea vitală a virtuții. Numai conştiința o are colorată de urmele cugetărilor dinainte. Căci nu poate să nu cugete la ce-a făcut, ca şi când nu le-ar fi făcut. De aceea îl declară Legea pe unul ca acesta curat"[319].

14: **Dar în ziua când se va ivi pe el carne vie, va fi necurat,**

15: **iar preotul, văzând carnea vie, îl va declara necurat, căci carnea vie este necurată: e lepră.**

16: **Iar dacă se va schimba carnea cea vie şi va deveni albă, bolnavul va veni la preot;**

17: **preotul îl va cerceta: dacă rana s-a schimbat în alb, atunci preotul să-l declare curat, căci e curat.**

Versetele 12-17 prezintă un al doilea caz al bolii, când *lepra* este generalizată.

18: **Dacă cineva a avut pe pielea trupului o bubă care s-a vindecat,**

„În vv. 18-23 apare un al treilea caz al bolii, când lepra se dezvoltă într-o rană vindecată"[320].

19: **dar pe locul bubei s-a ivit o umflătură albă sau o pată cu luciu alb-roşiatic, să se arate preotului;**

20: **preotul îl va cerceta: dacă pata se vede ceva mai adâncă decât pielea şi dacă părul de pe ea s-a schimbat în alb, preotul îl va declara necurat: aceasta-i lepră înflorită-n bubă.**

21: **Dacă însă preotul va vedea că părul [de pe rană] nu este alb şi ea nu este mai adâncă decât pielea trupului şi că a devenit palidă, atunci preotul îl va închide pe bolnav timp de şapte zile.**

22: **Dacă rana se va lăți tare pe piele, preotul îl va declara necurat: e lepră înflorită-n bubă.**

23: **Iar dacă pata va sta pe loc şi nu se va lăți, aceasta-i doar o urmă de bubă; preotul îl va declara curat.**

24: **Dacă trupul cuiva are pe piele o arsură de foc şi dacă-n locul arsurii vindecate se va ivi o pată lucie roşiatică-albicioasă sau albă,**

„În secvența cuprinsă între vv. 24-28, legiuitorul are în vedere un al patrulea caz al bolii: lepra apare pe cicatricea unei arsuri"[321].

25: **şi dacă preotul, cercetându-l, va vedea că părul de pe acea pată s-a schimbat în alb şi că pata e adâncită mai jos decât pielea, aceea este lepră înflorită-n arsură; preotul îl va declara necurat, căci e boala leprei.**

26: **Dacă însă preotul va vedea că părul de pe pată nu este alb şi că ea nu este adâncită mai jos decât pielea şi că a devenit palidă, preotul îl va închide pe timp de şapte zile.**

27: **Preotul îl va cerceta în cea de a şaptea zi: dacă pata s-a lățit tare pe piele, preotul îl va declara necurat, că aceea este lepră înflorită-n rană;**

28: **dar dacă pata stă pe loc şi nu se va lăți pe piele şi devine palidă, aceea este coaja arsurii, iar preotul îl va declara curat, fiindcă aceea-i o arsură cojită.**

---

[318] Adică boala e cea care-l face necurat, nu atingerea preotului.

[319] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 78

[320] LEV, p. 181

[321] LEV, p. 182

„Prin aceasta, legea ne dă să înțelegem că ranele din suflet – iar acestea sunt nenumărate – care au fost vindecate prin purtările cuviincioase şi aduse cu vremea la cicatrizare, dacă se sapă din nou, le va cerceta Hristos, Marele nostru Arhiereu, şi va rosti judecata cea dreaptă. Şi dacă boala înaintează numai până la gânduri, bolnavul nu va rămâne cu totul necertat, căci se va excomunica. Dar nu se va lepăda de tot, pentru că nu e cu totul mort. Dar dacă boala va trece dincolo de gânduri şi de poftă, prefăcându-se desăvârşită în ceea ce e mai rău, va supune pe bolnav pedepselor referitoare la întinăciuni”[322]. Cercetarea în ziua a şaptea ar putea fi o prefigurare a judecății particulare, în pragul zilei a opta.

29: **Dacă la un bărbat sau la o femeie se va ivi semn de lepră pe cap sau pe bărbie,**

„Între vv. 29-37 se discută un al cincilea caz de *lepră*, aceea care afectează părțile corpului acoperite cu păr, capul şi bărbia”[323].

30: **preotul va cerceta semnul: dacă va vedea că pata e mai adâncă decât pielea şi că părul de pe ea se subțiază-n gălbui, atunci preotul îl va declara necurat, că aceea este chelbe: lepra capului sau lepra bărbiei.**

Chelbe: SEP 1: *pecingine* (**θραυσμα**[324] - *rană cu aspect fărâmicios* < **θραύω** - *a sparge*, *a sfărâma*): „în Biblia Hebraica, ebr. **netheq** – *solz*, *mătreață* - este denominația curentă pentru bolile caracterizate prin căderea părului”[325]

31: **Dacă însă preotul, la cercetarea petei de chelbe, va vedea că ea nu este mai adâncă decât pielea şi că părul de pe ea nu este gălbui, atunci preotul îl va închide pe cel cu pata de chelbe timp de şapte zile.**

32: **În cea de a şaptea zi va cerceta preotul pata: dacă chelbea nu s-a întins şi părul de pe ea nu este gălbui şi nici nu e chelbea mai adâncă decât pielea,**

33: **atunci [omul] îşi va rade pielea – dar fără să-şi radă şi partea chelboasă -, iar preotul îl va închide pe cel cu chelbea pentru alte şapte zile.**

34: **În cea de a şaptea zi va cerceta preotul chelbea: dacă, după ce [omul] s-a ras, chelbea nu se va fi întins pe piele şi nu se va fi adâncit mai jos decât pielea, preotul îl va declara curat, iar acela, spălându-şi hainele, curat va fi.**

35: **Dacă însă chelbea i s-a lățit pe piele după ce el a fost declarat curat**

36: **şi dacă preotul va vedea că chelbea se lățeşte pe piele, atunci preotul nici măcar nu va mai cerceta dacă părul e gălbui: acela e necurat.**

37: **Dacă însă, dimpotrivă, şi chiar sub ochii lui, chelbea stă pe loc şi se iveşte pe ea păr negru, atunci chelbea s-a vindecat, [omul] e curat, şi curat îl va declara preotul.**

„Legea se pare că prin cuvintele de mai sus ne aduce aminte de patimile sufleteşti şi vrea să se indice bolile ce obişnuiesc să se întâmple minții. Căci capul e chipul minții, iar barba, al cugetării înțelepte. [...] Deci Arhiereul tuturor, adică Hristos, observă şi cercetează cu deamănuntul cele ale noastre şi priveşte la mintea însăşi şi probează gândurile cele dinlăuntru şi ascunse. Şi de va găsi în ele vreo stricăciune şi vreo strămutare, fie de la credința dreaptă la cea strâmbă, sau la răutatea moravurilor şi la reaua voință [...], ne va respinge iarăşi ca întinați şi ne va declara necurați. Aceasta înseamnă [...] a pătimi de lepră la cap sau la barbă”[326].

38: **Dacă un bărbat sau o femeie va avea pe pielea trupului pete lucii, pete albe,**

„Vv. 38-39 descriu un al şaselea caz de *lepră*, sub forma unei maladii benigne”[327]

39: **şi dacă preotul va vedea că pe pielea trupului aceluia petele lucii bat în alb-palid, aceea e pecingine înflorită pe piele: [omul] e curat.**

Pecingine înflorită: SEP 1: *spuzeală albă* (**αλφός** – *plagă albă şi făinoasă*): „corespondentul ebraic **bohaq** nu apare decât aici în Biblia Hebraica. Boala la care se face

[322] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[323] LEV, p. 182
[324] În SEP 1 apare o mică eroare: **θραυμα**.
[325] LEV, p. 182
[326] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[327] LEV, p. 182

referire este şi ea greu de identificat. Ar putea fi vorba de o formă benignă de lepră, denumită şi astăzi cu acelaşi termen [**bohaq**] de arabi (SB, p. 68)"[328].

Aici, Clement Alexandrinul vede o apropiere între pielea leproşilor şi cea a reptilelor[329], aluzie la veninul turnat de vrăjmaş în suflete.

40: **Dacă cuiva i-a căzut părul de pe cap, acela e un om pleşuv şi e curat.**

„Vv. 40-44 se referă la un al şaptelea caz de *lepră*, calviţia. Se presupune că textul s-ar referi la grupul larg de boli dermatologice cuprinse în clasa *Tinea tonsurans* sau *Tinea favosus* care afectează în special zona scalpului şi sunt provocate de ciuperca *Achorion schönleinii*. O altă diagnoză probabilă ar viza diferitele tipuri de psoriazis, afecţiune noninfecţioasă (Harrison, p. 144)"[330].

41: **Dacă părul i-a căzut din partea de dinainte a capului, aceea e pleşuvie a frunţii, iar [omul] e curat.**

42: **Dar dacă pe pleşuvia din partea de dinainte sau de dinapoi se iveşte o rană albă sau roşiatică, înseamnă că pe pleşuvia lui din faţă sau din spate a-nflorit lepra.**

43: **Preotul îl va cerceta: de va vedea că umflătura rănii de pe pleşuvia lui din faţă sau din spate e de un alb care bate-n roşu, cu aceeaşi înfăţişare ca a leprei de pe pielea trupului,**

44: **aceasta-nseamnă că omul e lepros: necurat este, iar preotul îl va declara necurat în rana capului său.**

„Bolile capului trupesc indică [...] bolile minţii, nişte boli mici şi cărora se cuvine să li se acorde iertarea. Deci legea ne scuză de orice boală omenească şi de întinăciunile fără voie, care ni s-ar întâmpla, dată fiind slăbiciunea de care suferă în mod necesar firea noastră şi faptul că nu e propriu veacului de acum să fim liberi de patimi, ci veacului viitor, când păcatul va fi lepădat din temelii şi ne vom strămuta la o viaţă cu totul neştirbită. [...] (Dar) uneori se prefac şi patimile mici în păcate puternice şi ne întinează greu dacă nu sunt oprite de noi, ci îşi fac înaintarea spre mai rău, în mod liber şi fără nici o opunere"[331].

45: **Leprosul pe care se află o astfel de rană îşi va avea hainele sfâşiate, capul descoperit, o învelitoare-n jurul gurii şi va striga: - Necurat!**

„Literal: *necurat se va chema pe sine*. În acest sens, Textul Ebraic e mai explicit, cuvântul *necurat* e repetat. Ca un mort printre cei vii, leprosul va avea semne distinctive, de doliu, se va căina pe sine şi-i va avertiza pe ceilalţi să se ţină la distanţă"[332].

46: **Câte zile va dura pe el o astfel de rană, el e necurat, necurat va fi; va trăi deoparte, locuinţa lui va fi în afara taberei.**

„Leprosul trăia în afara comunităţii şi, pentru a fi recunoscut, umbla cu capul gol, hainele rupte la piept şi învelit până peste bărbie, iar la vederea unui om striga *tame*, *tame* (necurat, necurat). El arăta ca un mort viu, deoarece trupul îşi pierdea părul şi carnea, rămânându-i oasele şi organele interne"[333].

Astfel, leprosul închipuie sufletul osândit la judecată: „Hainele rupte şi capul descoperit arată clar necuviinţa neacoperită. Iar acoperământul în jurul gurii indică faptul de-a nu avea apărare şi de-a nu putea spune nimic[334], când Dumnezeu învinovăţeşte necurăţia. În sfârşit, trebuinţa de-a fi scos din tabără e un chip al faptului de-a nu mai petrece cu cetele sfinţilor, ci de-a fi scos din mulţimea cea sfântă şi de-a nu fi părtaş de nici o bunătate"[335].

47: **Dacă boala leprei va fi pe o haină, fie ea haină de lână sau haină de in,**

---

328 LEV, p. 182

329 Cf. *Pedagogul*, III, 54, 1

330 LEV, p. 182

331 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV

332 BBVA, p. 137

333 AB, p. 297

334 Nimic ce-ar putea să-l apere, ci doar faptul că este necurat.

335 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV

48: **sau pe urzeală, sau pe bătătură de in sau de lână, sau pe piele sau pe vreun lucru de piele,**

Urzeală-bătătură: SEP 1: *țesătură-urzeală* (**ο στήμων** – *urzeală* - **η κρόκη** – *urzeală*): corespondentele ebraice **șetiy** și **erebh**, utilizate doar împreună, nu se găsesc în Biblia Hebraica decât în acest pasaj, unde se repetă de opt ori (vv. 48-59). Ce anume desemnau ele în realitate este imposibil de precizat cu exactitate, căci au fost percepute ca sinonime încă de primii interpreți. [...] În genere, pentru a se face o distincție referențială, traducătorii au considerat că este vorba de cele două componente ale unei țesături, urzeala și bătătura (deși este greu de imaginat cum ar putea ataca *lepra* numai una dintre elementele structurii unei țesături, lăsând-o neatinsă pe cealaltă)"[336].

49: **și dacă o pată verzuie sau roșiatică se va ivi pe haină sau pe piele, pe urzeală sau pe bătătură, sau pe vreun lucru de piele, aceea este o rană a leprei și-i va fi arătată preotului.**

50: **Preotul va cerceta pata, iar [lucrul atins de] pată îl va închide pe timp de șapte zile.**

51: **În cea de a șaptea zi, preotul va cerceta pata: dacă rana se va fi întins pe haină, sau pe urzeală, sau pe bătătură, sau pe vreun lucru de piele, aceasta este lepră statornică; lucrul e necurat.**

Lepră statornică (**λέπρα εμμονος**; lat. *lepra perseverans*): „Semnificația exactă a ebr. **mam'ereth** (< **ma'ar** – *a cauza o suferință acută*, Gesenius, s. v.) este acela de *malign*, *vătămător*, cf. BJ – *lèpre contagieuse*"[337].

52: **El va arde haina, sau urzeala, sau bătătura de lână sau de in, sau orice fel de lucru din piele pe care va fi rana, fiindcă aceea este lepră statornică, și-n foc va fi arsă.**

53: **Iar dacă preotul va vedea că pata nu s-a întins pe haină, sau pe urzeală, sau pe bătătură, sau pe orice fel de lucru de piele,**

54: **atunci preotul va porunci ca lucrul pe care s-a ivit pata să fie spălat, apoi îl va închide, a doua oară, pentru șapte zile.**

55: **Dacă preotul va vedea că, chiar după ce a spălat-o, pata nu și-a schimbat starea, deși nu s-a întins, atunci lucrul este necurat: el va fi cu totul ars în foc, căci [lepra] a pătruns în haine sau în urzeală sau în bătătură.**

56: **Dacă însă preotul va vedea că pata, după spălarea ei, a devenit palidă, atunci preotul o va rupe de la haină, sau din piele, sau din urzeală, sau din bătătură.**

57: **Iar dacă din nou se va ivi pe haină, sau pe bătătură, sau pe urzeală, sau pe vreun lucru de piele, aceea este lepră înflorită: lucrul pe care s-a ivit pata va fi ars în foc.**

58: **Dacă însă haina, sau urzeala, sau bătătura, sau lucrul de piele va fi spălat și [prin spălare] pateu de pe el se va duce, [lucrul] va fi spălat a doua oară și va fi curat.**

59: **Aceasta este rânduiala pentru pata de lepră ce se va ivi pe haină de lână sau de in, sau pe urzeală, sau pe bătătură, sau pe vreun lucru de piele, în ce privește chipul ca ele să fie declarate curate sau necurate".**

În tot acest pasaj e vorba despre ciuperci care atacă țesăturile sau lucrurile din piele. Acestea sunt incluse tot la *lepră*, datorită posibilității de contaminare.

Sfântul Maxim Mărturisitorul observă că, după culoare, sunt patru tipuri de lepră: lepra roșie (13, 49), albă (13, 4), verde (13, 49) și neagră (13, 21). Culorile corespund celor patru umori trupești: sângele, limfa, fierea galbenă (sau verde) și fierea neagră. Acestea, după Galenus, în funcție de predominanța vreuneia, stabilesc cele patru temperamente: sangvin, limfatic, coleric și melancolic. „Prin acestea se arată mânia și pofta împărțiteîn speciile lor. Prin cea albă și verde se arată pofta împărțită în plăcere și întristare; iar prin cea galbenă și neagră, iuțimea împărțită pe de o parte în furie și mânie, pe de alta, în viclenia ascunsă a fățărniciei.

[336] LEV, p. 182

[337] LEV, p. 182

Căci acestea sunt primele soiuri ale patimilor ce țin de ele şi cele mai principale roduri ale iuțimii şi poftei. Până ce sufletul e bolnav şi împuns de ele, nu e cu putință să fie socotit în numărul celor ce se învrednicesc de curtea lui Dumnezeu"[338].

CAPITOLUL 14 – *Curățirea leprei.*

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Iată legea pentru cel lepros în ziua curățirii lui: el va fi dus la preot,**

3: **iar preotul va ieşi afară din tabără; de va vedea preotul că pata de lepră s-a vindecat de pe cel lepros,**

Afară din tabără: „ritualul de purificare trebuia să aibă loc în afara spațiului comunitar. Purificarea bolnavului vindecat de *lepră* implica un ritual în care gesturile simbolice predominau față de măsurile igienice propriu-zise. Acest ritual aduce aminte, în unele privințe, de cel al consacrării preoților (cap. 8-10) şi a fost respectat întotdeauna cu sfințenie. Iisus însuşi recomandă acest ritual leproşilor care vin să-i ceară vindecarea (cf. Matei 8, 4; Luca 17, 11-14)"[339].

4: **atunci preotul va porunci să fie luate pentru cel curățit două păsări vii, curate, lemn de cedru, ață roşie răsucită şi isop.**

Pe lângă păsări, trebuiau aduse: lemn de cedru, ață roşie răsucită (*un fir stacojiu*: SEP 1) şi isop.

Lemn de cedru (**ξίλος κέδρινος**),"reprezintă specia de conifere *Cedrus*, specifică Orientului Apropiat"[340]. *Un fir stacojiu*: „în Biblia Hebraica, ebr. **tolaath** desemna inițial un fel de larve sau viermi cu o culoare specifică, roşu închis (de aici, în Vulgata, *vermiculus*), ajungând ulterior să desemneze, prin extrapolare, orice obiect vestimentar vopsit în această culoare (cf. Strong, 1973, 8438)"[341]. *Isop*: „Septuaginta – **υσσωπος**, Vulgata – *hyssopus*, Ostrog – **isop**. [..] Etimonul primar este ebr. **ezobh**. Isopul (*Hyssopus officinalis*) este un arbust cu flori de culoare albastru închis, originar din Orient; se cultivă la noi ca plantă ornamentală. Crenguțele de isop, adunate într-un mănunchi, erau folosite în Israel cu o funcție echivalentă cu mănunchiul de busuioc în ritualurile bisericii noastre. Utilizat în ritualuri purificatoare, isopul a ajuns în cele din urmă să simbolizeze curățirea de păcat, ca în Psalmi 50, 7"[342].

5: **Preotul va porunci ca una din păsări să fie-njunghiată într-un vas de lut, deasupra unei ape curgătoare.**

Apă curgătoare; SEP 1: *apă de izvor*: „în vechile traduceri româneşti *apă vie*, după Septuaginta **υδορ ζωντον**, Vulgata: *aqua viventis*; în Biblia Hebraica, expresia [**mayim khayym**][343] – *apă vie* – denumeşte apa luată dintr-o sursă curgătoare (izvor, râu) în opoziție cu apa de cisternă[344]. Să observăm că în practicile magico-ritualice din mediul popular românesc *apa neîncepută* era învestită cu puteri magice"[345].

6: **Apoi va lua pasărea cea vie, lemnul de cedru, ața cea roşie şi isopul, şi le va muia, împreună cu pasărea cea vie, în sângele păsării-njunghiate deasupra apei curgătoare;**

338 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoştința de Dumnezeu*, 36
339 LEV, p. 183
340 LEV, p. 183
341 LEV, p. 183
342 LEV, p. 183
343 LEV dă o formă ciudată a expresiei ebraice: **hay mayim**.
344 *Cisternele* erau bazine, postate, de regulă, sub locuințe, în care se aduna apa strânsă în sezonul ploios. Într-o astfel de cisternă a fost întemnițat Sfântul Ioan Botezătorul, închisori propriu-zise neexistând la israeliți, care le socoteau a fi nerentabile.
345 LEV, p. 183

7: **va stropi de şapte ori pe cel ce s-a curățit de lepră şi-l va declara curat, iar păsării celei vii îi va da drumul în câmp.**

„Exegeții au pus în valoare semnificațiile simbolice ale acestei ceremonii de purificare. Cele două păsări *vii* semnifică viața redată leprosului, care fusese mort pentru comunitate[346]. Aceeaşi valoare simbolică pare să aibă şi celelalte elemente: *apa vie*, sângele victimei ca sediu al vieții şi culoarea roşie a firului stacojiu. Ramura de cedru, arbore incoruptibil, ca şi cea de isop, semnifică faptul că fostul bolnav s-a curățit de *lepră*. Cât priveşte eliberarea celei de-a doua păsări, actul acesta pare să figureze îndepărtarea şi dispariția bolii. O ceremonie foarte asemănătoare regăsim la purificarea celui care s-a atins de un mort (cf. Numerii 19, 6)"[347]. Numărul 7, cum s-a arătat şi-n alte rânduri, semnifica perfecțiunea, desăvârşirea.

După o tâlcuire, toate acestea sunt tipuri ale lucrării celei mântuitoare: apa curgătoare indică Taina Botezului, cele două păsări curate arată pe Hristos Cel în două firi, cedrul e trupul Său cel nestricăcios, firul roşu împletit arată împletirea Fiului Celui din veşnicie cu carnea şi cu sângele, pasărea muiată în sânge semnifică însuşirea morții în trupul Mântuitorului (dar şi Învierea), iar înşeptita stropire arată, iarăşi, Sfântul Botez[348] (după cum ar putea închipui şi darurile Sfântului Duh).

8: **Iar cel curățit să-şi spele hainele, să-şi tundă tot părul, să se îmbăieze-n apă, şi va fi curat. Apoi să intre în tabără, dar timp de şapte zile va locui în afara casei sale.**

9: **În ziua a şaptea îşi va rade tot părul de pe cap, îşi va rade barba şi sprâncenele; îşi va rade tot părul, îşi va spăla hainele, îşi va îmbăia trupul în apă şi va fi curat.**

„Îndepărtarea totală a părului era considerat un act de igienă esențial. Herodot, *Istorii* II, 37, aminteşte că preoții egipteni, cărora li se impunea o curățenie perfectă, se rădeau complet din trei în trei zile"[349]. Aici, desigur, această radere completă are un caracter excepțional. În plus, raderea părului poate semnifica şi înlăturarea păcatelor odrăslite de trup.

10: **În ziua a opta va lua doi miei fără meteahnă, de câte un an, o mieluşea fără meteahnă, de un an, şi trei zecimi dintr-o efă de făină curată, frământată cu untdelemn, pentru prinosul de pâine, şi un log de untdelemn.**

„Dacă în versetele anterioare a fost descris ritualul purificării leprosului în raport cu comunitatea, vv. 10-20 înfățişează ritualul prin care fostul bolnav îşi restabileşte relația sa cu Iahve"[350].

„Aşadar, Dumnezeu cere să se scoată, prin chipul leprosului, cel îmbolnăvit de păcat şi întinat din mulțimea sfinților. Dar se întâmplă şi ca unii din cei bolnavi să se elibereze de patimă. Căci ne oprim uneori din păcate, mutându-ne mintea la voința de-a lucra şi cugeta cele bune şi cuvenite"[351]. Cel curățit jertfea doi berbeci, o oaie, o efă de făină frământată cu untdelemn şi un log (aproximativ 0,5 litri)de untdelemn. Ofranda de făină „era o preînchipuire a pâinii euharistice, pe care Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a dat-o ca să o aducem în amintirea pătimirii pe care a răbdat-o El pentru oameni, ale căror suflete sunt curate acum de toată răutatea"[352]. Desigur, sufletele nu se curățesc în mod automat, ci doar în măsura în care vor conlucra cu harul şi-şi vor însuşi efectele Jertfei mântuitoare. Sfântul Ioan Gură de Aur află aici prilejul de a sublinia superioritatea preoției creştine: „Preoții iudeilor aveau numai puterea să vindece trupul de lepră; dar, mai bine spus, nici nu aveau puterea să vindece, ci numai să vadă dacă cineva a fost sau nu vindecat de lepră. Preoții Noului Testament, însă, au puterea dă vindece nu lepra trupului, ci necurăția sufletului; n-au luat numai puterea de a vedea dacă

[346] Mai exact, pasărea ucisă ar însemna *moartea* leprosului, iar pasărea vie, redobândirea vieții de către acesta.
[347] LEV, p. 183
[348] Cf. Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[349] LEV, p. 183
[350] LEV, p. 183
[351] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[352] Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, XLI

cineva a fost sau nu vindecat, ci puterea deplină de a vindeca”[353]. Desigur, prin preot lucrează puterea lui Dumnezeu, iar aceasta, iarăşi, nu împotriva voinţei omului, ci doar dacă acela îşi doreşte vindecarea şi se străduieşte pentru ea.

11: **Preotul cel ce face curăţirea îl va duce pe omul ce se curăţeşte, împreună cu [prinoasele] acestea, înaintea Domnului, la intrarea cortului mărturiei;**

12: **acolo va lua preotul un miel şi-l va aduce drept jertfă pentru vinovăţie, şi logul de untdelemn, şi vor fi acestea aducere înaintea Domnului.**

13: **Mielul îl va înjunghia în locul unde se-njunghie arderile-de-tot şi jertfele pentru păcat, în loc sfânt; fiindcă jertfa pentru vinovăţie, ca şi jertfa pentru păcat, este a preotului, că-i sfinţenie mare.**

14: **Preotul va lua apoi din sângele jertfei pentru vinovăţie şi va pune preotul pe pulpa urechii drepte a celui ce se curăţeşte, pe degetul cel mare de la mâna lui cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul său cel drept.**

15: **Preotul va lua apoi din logul de untdelemn şi-şi va turna în palma sa cea stângă.**

16: **Preotul îşi va muia degetul mâinii sale celei drepte în untdelemnul din palma sa cea stângă, şi cu degetul său va stropi de şapte ori cu acest untdelemn înaintea Domnului.**

17: **Iar untdelemnul rămas în palma sa îl va pune preotul pe pulpa urechii drepte a celui ce se curăţeşte, pe degetul cel mare de la mâna lui cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul său cel drept, pe deasupra sângelui din jertfa pentru vinovăţie;**

18: **iar untdelemnul rămas în palma preotului îl va turna preotul pe capul celui ce se curăţeşte şi se va ruga preotul pentru el înaintea Domnului.**

19: **Preotul va săvârşi astfel jertfa pentru păcat, se va ruga pentru cel ce a venit să se curețe de necurăţia lui, şi apoi va-njunghia jertfa arderii-de-tot.**

20: **Preotul va aduce arderea-de-tot şi prinosul de pâine pe jertfelnic înaintea Domnului; astfel se va ruga preotul pentru acela, iar acela va fi curat.**

În continuare, e arătată rânduiala pentru cei nevoiaşi:

21: **Dacă însă acela va fi sărac şi nu-i va da mâna, va lua doar un miel de un an şi-l va aduce jertfă pentru vinovăţie, ca să se roage pentru el, a zecea parte dintr-o efă de făină frământată cu untdelemn, pentru prinosul de pâine, un log de untdelemn**

22: **şi două turturele – sau doi pui de porumbel, după cum îi va da mâna -: una, jertfă pentru păcat; alta, ardere-de-tot.**

23: **În cea de a opta zi, spre curăţirea sa le va aduce la preot înaintea Domnului, la uşa cortului mărturiei.**

24: **Iar preotul, luând mielul de jertfă pentru vinovăţie şi logul de untdelemn, le va aduce prinos înaintea Domnului.**

25: **Apoi va-njunghia mielul de jertfă pentru vinovăţie; şi va lua preotul din sângele jertfei pentru vinovăţie şi va pune pe pulpa urechii drepte a celui ce se curăţeşte, pe degetul cel mare de la mâna lui cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul său cel drept.**

26: **Din untdelemn va turna preotul în palma sa cea stângă;**

27: **şi cu degetul mâinii sale drepte de şapte ori va stropi preotul înaintea Domnului cu untdelemn din palma sa cea stângă;**

28: **şi tot din untdelemnul care este-n palma sa va pune preotul pe pulpa urechii drepte a celui ce se curăţeşte, pe degetul cel mare de la mâna lui cea dreaptă şi pe degetul cel mare de la piciorul său cel drept, pe locurile [unde-a pus] şi sânge din jertfa pentru vinovăţie;**

29: **iar untdelemnul care i-a rămas în palmă îl va turna pe capul celui ce se curăţeşte, şi se va ruga preotul pentru el înaintea Domnului.**

---

[353] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie*, VI

30: **Iar turturelele – sau puii de porumbel, după cum îi va da mâna – le va aduce;**

31: **una, jertfă pentru păcat, iar alta, ardere-de-tot, împreună cu prinosul de pâine; şi aşa se va ruga preotul înaintea Domnului pentru cel ce se curăţeşte.**

32: **Aceasta este legea pentru cel cu rană de lepră şi căruia nu-i dă mâna să aducă tot ce se cere pentru curăţirea sa".**

Cel oarecând bolnav se curăţeşte deplin (dacă o face!) în ziua a opta; în veşnicia fericită vom intra după ce ne vom fi curăţit de toată întinăciunea.

33: **Şi a grăit Domnul către Moise şi Aaron, zicând:**

34: **„După ce veţi intra în ţara Canaaneenilor, pe care Eu am să v-o dau vouă ca moştenire, şi dacă voi aduce rană de lepră în casele din ţara moştenirii voastre,**

35: **atunci stăpânul casei îi va da de veste preotului, zicând: - În casa mea s-a ivit ceva ce seamănă cu o pată [de lepră].**

„Utilizarea aceluiaşi termen deopotrivă pentru o boală umană şi pentru un simptom de coroziune a pereţilor casei sub acţiunea unor ciuperci sau a unor factori de natură minerală reflectă credinţa în atotputernicia divină, ca sursă a unor nenorociri concepute ca *semne* şi pedepse. Pe de altă parte, prescripţia are un caracter prospectiv, referindu-se la etapa sedentarizării poporului ales în ţara făgăduită, moment ulterior celui când este emisă porunca"[354].

36: **Atunci preotul va porunci ca acea casă să fie golită mai înainte de a intra el, preotul, să cerceteze pata, pentru ca nimic din ceea ce este în casă să nu devină necurat, după care preotul va intra să cerceteze casa.**

37: **El va cerceta pata de pe pereţii casei: dacă pata i se arată a avea petice verzui sau roşiatice adâncite-n perete,**

38: **el va ieşi din casă până-la uşa casei şi va închide casa pentru şapte zile.**

39: **În cea de a şaptea zi se va întoarce preotul şi va cerceta casa: de va vedea că pata s-a întins pe pereţii case,**

40: **preotul va porunci să fie scoase pietrele pe care este boala, să fie aruncate afară din oraş, la loc necurat,**

Boala (**αφή**): „în funcţie de context, unul şi acelaşi cuvânt, **afi**; poate însemna *semn*, *pată*, *rană* sau *plagă*, *boală* şi chiar, de-a dreptul, *lepră*"[355].

41: **casa să fie răzuită pe dinlăuntru, de jur-împrejur, iar tencuiala-răzătură să fie aruncată afară din oraş, la loc necurat.**

Tencuiala, „cuvânt utilizat şi în versetul următor [...], după Septuaginta: **ο χους** – *lut*; Vulgata: *pulvis* – *ţărână* (v. 41) şi *lutum* – *lut* (v. 42), corespund ebr. **aphar**, termen care în Biblia Hebraica înseamnă *praf*, *pulbere*, dar şi *lut folosit pentru tencuit*, *mortar* (Strong., 6083). Tehnica tencuielii era bine cunoscută în Orientul Apropiat: atât mesopotamienii cât şi egiptenii utilizau în acest scop un amestec de paie şi lut. Pentru locuinţele mai importante, ai căror pereţi urmau să fie pictaţi, amestecul mai cuprindea şi ghips, argilă roşie sau nisip alb, ingrediente care asigurau plasticitatea finisajului"[356]. *Un loc necurat*: „indicaţia nu are semnificaţie ritualică. Odată sedentarizaţi, evreii preluau configuraţia urbană obişnuită în Palestina şi înainte de venirea lor, care includea şi un loc din afara cetăţii, special amenajat pentru depunerea resturilor nefolositoare"[357].

42: **Vor aduce apoi alte pietre cioplite şi le vor pune în locul pietrelor [celor dintâi], şi vor lua altă tencuială şi vor tencui casa.**

43: **Dacă boala se va ivi din nou şi va pătrunde în casă după ce s-au scos pietrele şi după ce casa a fost răzuită şi tencuită,**

---

[354] LEV, p. 183
[355] BBVA, p. 138
[356] LEV, pp. 183-184
[357] LEV, p. 183

44: **atunci preotul va veni din nou: dacă va vedea că boala s-a răspândit în casă, aceasta-nseamnă că-n casă-i lepră statornică; [aşadar], e necurată.**

„Această revenire a preotului nu o vei înțelege decât ca întoarcerea iubirii de oameni a lui Dumnezeu la popor”[358].

45: **Casa aceea va fi dărâmată, iar pietrele, lemnul şi toată tencuiala ei să fie scoase afară din oraş, la loc necurat.**

Dacă astăzi nu se mai apelează la preot când pereții casei sunt atacați de mucegaiuri, sunt, în schimb, frecvent utilizate rugăciunile pentru casa supărată de duhuri rele ori de vrăji şi descântece.

46: **Cel ce va intra în casa aceea pe durata-n care va fi închisă, acela necurat va fi până seara;**

„Prin aceasta se arată clar că tot cel ce se lipeşte de Iudei în oarecare fel, cugetând aceleaşi, va fi părtaş numaidecât de necurăția acelora”[359]. Am putea lărgi cuvântul, aplicându-l oricui se alătură adunărilor eretice.

47: **cel ce va dormi în casă, să-şi spele hainele, şi necurat va fi până seara; cel ce va mânca în casă, să-şi spele hainele, şi necurat va fi până seara.**

„Specificarea *să fie necurat până seara* lipseşte din Biblia Hebraica şi Vulgata, dar apare în Septuaginta, probabil sub influența versetului anterior. Oricum, conținutul v. 47 nu constituie o alternativă la cel al versetului anterior, ci o adăugire necesară”[360].

48: **Dacă însă preotul intră şi vede că boala nu s-a întins în casă după ce casa a fost din nou tencuită, preotul o va declara curată, căci boala a trecut.**

49: **El va lua, spre curățirea casei, două păsări vii, curate, lemn de cedru, ață roşie răsucită şi isop;**

50: **va-njunghia o pasăre într-un vas de lut, deasupra unei ape curgătoare.**

51: **Va lua lemnul de cedru, ața, isopul şi pasărea vie şi le va muia în sângele păsării înjunghiate deasupra apei curgătoare şi va stropi casa de şapte ori.**

52: **Şi va curăța astfel casa cu sângele păsării, cu apă curgătoare, cu pasărea cea vie, cu lemnul cel de cedru, cu ața roşie răsucită şi cu isop,**

53: **iar păsării celei vii îi va da drumul în afara cetății, la câmp; şi se va ruga pentru casă, iar ea curată va fi.**

54: **Aceasta este legea pentru orice pată de lepră şi pentru chelbe,**

55: **pentru lepra de pe haine şi pentru cea de pe case,**

56: **pentru umflături, pecingine şi pete lucii,**

57: **ca să se ştie ziua-n care [cineva] e necurat şi ziua-n care va să fie curățit; aceasta-i legea pentru lepră”.**

„Auzind de preotul care, după dispoziția legii, intră în casa în oarecare fel necurată şi o afuriseşte pe ea şi hotărăşte cele de trebuință spre curățirea celor ce o au, socotesc că se vorbeşte de rațiunea-preot care intră ca o lumină preacurată în suflet şi dezvăluie voile şi gândurile necurate împreună cu faptele vinovate şi arată cu înțelepciune modurile convertirii şi ale curățirii”[361].

CAPITOLUL 15 – *Rânduieli pentru necurăția bărbaților şi a femeilor.*

„Întregul capitol 15 se ocupă cu eliminările, normale sau patologice, din sistemul genital

[358] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[359] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[360] LEV, p. 184
[361] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 24

al omului. Ceea ce pare a fi doar o problemă de igienă corporală este, în realitate, legiferarea comportamentului uman în sfera de taină a vieții înseşi: fecunditatea şi reproducerea. De aici, caracterul sacral al tuturor acestor interdicții formale şi prescripții rituale"[362]. „Se apreciază că natura acestei legislații este unică în literatura Orientului Apropiat (Harrison, p. 159). Capitolul se structurează în trei părți distincte: vv. 1-17 – igiena bărbatului; vv. 19-30 – igiena femeii; vv. 31-33 – concluzia generală"[363].

1: **Şi a grăit Domnul către Moise şi către Aaron, zicând:**

2: **„Grăieşte către fiii lui Israel şi spune-le: Când un bărbat, oricare-ar fi el, va avea scurgere din trupul său, scurgerea lui este necurată.**

Scurgere (**η ρύσις**): „termenul ebraic pentru *scurgere*, subst. **Zobh**, nu apare decât în Levitic (cf. Strong., 2101), ceea ce presupune că avea un caracter tehnic. Cât priveşte natura microbiană a bolii, informațiile sumare din text nu permit o diagnoză absolut sigură. Cea mai probabilă pare să fie infecția gonoreică, produsă în tractul genital masculin de microorganismul *Neisseria gonorrhoeae.* În condițiile absenței unui tratament adecvat, vindecarea se putea produce, la un bărbat viguros, într-o perioadă începând de la câteva luni şi până la un an. O altă *scurgere* putea fi determinată şi de infectarea unei leziuni tuberculare (cf. Harrison, p. 160)"[364].

3: **Iată care este legea privitoare la necurăția lui: fie că din trup se face scurgere de sământă, fie că ea s-a oprit a se mai scurge din trup, aceasta-i necurăție într-însul pe toată durata scurgerii ei din trup sau a încetării de a se mai scurge; necurăție îi este.**

„Acest verset constituie o introducere la secvența (vv. 4-12) în care sunt enumerate cazurile când bărbatul bolnav impurifică, direct sau indirect, obiectele cu care intră în contact"[365].

4: **Orice pat pe care va dormi cel ce are scurgere este necurat; tot lucrul pe care va şedea cel ce are scurgere este necurat.**

5: **Omul care se va atinge de patul aceluia îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

6: **Cel ce şade pe lucrul pe care-a şezut cel ce are scurgere, acela-şi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

7: **Cel ce se va atinge de trupul celui ce are scurgere îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

Trup: ebr. **basar**, redat consecvent de majoritatea traducătorilor prin *trup*, are adesea în Textul Masoretic sensul *membrum virile* (cf. *supra*, 6, 3). În capitolul de față din Levitic, termenul apare de şase ori: în vv. 2, 3 şi 19 este întrebuințat eufemistic pentru a desemna organul sexual masculin (şi chiarpe cel feminin, în v. 20); în vv. 13 şi 16, sensul este evident cel de *corp*"[366]. Aici, nu e foarte clar dacă trebuie înțeles tot trupul sau e tot o exprimare eufemistică: „unii comentatori înclină spre utilizarea eufemistică, gândindu-se la posibilitatea existenței unor persoane însărcinate cu îngrijirea organului infectat al bolnavului. Totuşi, ținând seama de context, mai probabilă este actualizarea sensului generic *corp*"[367].

8: **Dacă cel ce are scurgere va scuipa pe cel curat, acesta-şi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

9: **Oricare din şeile pe care va călări cel ce are scurgere, necurată va fi până seara.**

10: **Tot cel ce se atinge de câte-au fost sub acela, şi necurat va fi până seara; iar cel ce le va ridica, îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

11: **Cel ce s-a atins de cel ce are scurgere fără ca acela să-şi fi spălat mâinile cu apă,**

---

362 BBVA, p. 139
363 LEV, p. 184
364 LEV, p. 184
365 LEV, p. 184
366 SEP 1, p. 370
367 LEV, p. 184

îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.

Cele de până aici se pot aplica şi gândurilor necurate, care întinează sufletul: „Treci acum de la această boală trupească şi de la acest chip clar, la cele ce se petrec în minte. Căci şi mintea se strică (se descompune), cheltuindu-se cu risipă în cele ce nu se cuvin. Şi neaplecându-şi strădiunța lucrării ei la nimic din cele de trebuință, nu are nici un rod adevărat, ci e purtată pururea spre ceea ce păgubeşte şi suferă rostogolirea nestăpânită spre cele urâte"[368].

12: **Vasul de lut de care s-a atins cel ce are scurgere va fi spart; vasul de lemn va fi spălat cu apă, şi curat va fi.**

13: **Iar când cel ce are scurgere se va curăța de scurgerea sa, să-şi socotească şapte zile pentru curățirea sa; el îşi va spăla hainele, îşi va îmbăia trupul în apă, şi curat va fi.**

Îşi va îmbăia trupul în apă: „în unele manuscrise (ebraice şi greceşti): *în apă curgătoare*"[369]. „La israeliți, ca de altfel şi la alte popoare antice, abluția rituală avea în primul rând funcțiile cultice ale purificării morale şi sufleteşti, şi nu o strictă rațiune igienică"[370].

14: **În cea de a opta zi va lua cu sine două turturele – sau doi pui de porumbel -, le va aduce-n fața Domnului, la uşa cortului mărturiei, şi i le va da preotului;**

Sunt din nou vestite, în tipuri: timpul venirii Mântuitorului (ziua a şaptea) şi Învierea (ziua a opta); iar abluțiunea închipuie curățirea prin Botez. „Prin apă, potrivit legii, se curățeşte tot cel necurat, până şi hainele însele fiind spălate cu apă"[371], căci ne vom îmbrăca în slava dumnezeiască.

15: **iar preotul le va jertfi: una, pentru păcat, iar una, ardere-de-tot; astfel se va ruga preotul pentru el înaintea Domnului, pentru scurgerea lui.**

16: **Dacă un om va avea descărcare seminală-n timpul somnului, îşi va îmbăia întregul trup în apă, şi necurat va fi până seara.**

Descărcare seminală: „Sintagma ebraică **şikhbhath zera** din Biblia Hebraica desemnează o spermatoree normală, prin opoziție cu gonoreele infecțioase descrise anterior. Deşi se utilizează acelaşi termen, în vv. 1-17 pare să fie vorba de pierderi seminale spontane, pe când în v. 18 se face referire la ejacularea matrimonială"[372]. „Cei doi termeni ai sintagmei ebraice, **şikhbhath** – *faptul de a sta întins* şi **zera** – *sământă* – au fost transpuşi literal de Septuaginta: **κοίτη σπέρματος** – *patul seminței* [...]. Philon, *Spec.* I, 19, echivalează această expresie cu formula **νύκτωρ ονειρώσσειν** – *a visa noaptea*, aparținând repertoriului terminologic hipocratic, iar Iosif Flaviu, *AI*, o glosează prin secvența **ος δ' αν κατα τους αποκρίνει γονήν** – *cel care secretă sământă în timpul somnului*"[373].

„Deci îl curăță pe cel cu scurgerea sămânței şi îl izbăveşte de boală, dar în Hristos, prin apă şi sânge. Căci se [vor] număra lui şapte zile, spre curățirea lui, şi-şi va spăla hainele lui şi va scălda trupul lui şi curat va fi. A întinde până în ziua a şaptea curățirea înseamnă, fără îndoială, că cei ce s-au hotărât să treacă de la nerăutatea lumească la săvârşirea celor bune trebuie să se curețe toată viața şi în toată vremea vieții prin faptele bunei cuviințe. Căci, măsura unei săptămâni indică totalitatea timpului şi e o întoarcere circulară la început, după ce ajunge la sfârşit. Dar, zice că la faptele noastre de bunăcuviință trebuie să se adauge, în chip necesar, curățirea prin Hristos şi purificarea prin apă, prin spălarea trupului şi a hainelor înțelegându-se sfântul Botez, la care se adaugă şi curățirea prin sânge. [...] Ziua a opta înseamnă iarăşi veacul de după petrecerea în trup, când a răbdat junghierea pentru noi Emanuil, turtureaua bineciripitoare şi bine răsunătoare, care prin sângele Său a desăvârşit de-a pururi pe cei ce se sfințesc"[374].

---

[368] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[369] BBVA, p. 139
[370] LEV, p. 184
[371] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 9
[372] LEV, p. 184
[373] SEP 1, p. 371
[374] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV

17: **Orice haină şi orice piele atinsă de curgerea seminală va fi spălată cu apă, şi necurată va fi până seara.**

18: **Dacă o femeie se va culca cu un bărbat şi el va avea o descărcare de sământă, fiecare din ei se va îmbăia în apă, şi necuraţi vor fi până seara.**

„Considerarea actului sexual drept un fapt impur, care necesită purificarea prin abluţie, se regăseşte la babilonieni şi arabi, după cum atestă Herodot, *Istorii*, I, 118"[375].

19: **Când o femeie are curgere de sânge – curgerea [firească] din trupul său -, timp de şapte zile va rămâne în necurăţenia ei. Tot cel ce se va atinge de ea, necurat va fi până seara.**

„Cu acest verset începe expunerea regulilor privitoare la impurităţile genitale feminine. Vv. 19-24 tratează limitele normale ale funcţiilor sexuale ale femeii, vv. 25-27 abordează cazurile anormale, iar ultima secvenţă, vv. 28-30, tratează ritualul de purificare"[376]. *Şapte zile*: „există numeroase dovezi care atestă că la toate popoarele antice, ca şi la societăţile actuale de tip tradiţional, perioada menstruală acorda femeii un statut special, în sfera sacrului. Izolarea prescrisă, pe lângă valenţele cultuale, asigura femeii, implicit, şi o perioadă de refacere a forţelor sale, măcinate în muncile casnice"[377].

20: **Tot lucrul pe care se va culca ea în timpul necurăţeniei va fi necurat, şi tot lucrul pe care va şedea, necurat va fi.**

O interpretare socoteşte că sufletul desfrânat „îl numeşte poate Scriptura femeie ce şade din pricina rânduielii, căci, şezând departe de simţuri, îşi adună în sine lucrarea lui, nemaiprimind nimic din cele din afară, pentru nălucirea ruşinoasă care-l stăpâneşte"[378]. E cel robit cu totul unei patimi anume, incapabil de a mai primi altceva, bun sau rău.

21: **Tot cel ce se va atinge de patul ei îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

22: **Tot cel ce se va atinge de vreun lucru pe care a şezut ea, îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara.**

23: **Iar de se va atinge cineva de ceva din patul ei sau de lucrul pe care a şezut ea, acela necurat va fi până seara.**

24: **De se va culca cineva cu ea, necurăţia ei îl va atinge şi pe el; necurat va fi el timp de şapte zile, şi orice pat pe care va dormi, necurat va fi.**

„Contextul face referire la declanşarea spontană a menstruaţiei în timpul actului sexual, căci, în cazul intenţiei conştiente de apropiere sexuală în această perioadă, legea prevedea pedeapsa cu moartea (cf. *infra* 18, 19; 20, 18)"[379].

25: **Dacă femeia va avea curgere de sânge timp de mai multe zile, şi nu în timpul necurăţiei sale [fireşti], sau dacă ea are curgere în prelungirea necurăţiei sale [fireşti], atunci, în tot timpul cât îi va curge necurăţenia, ea va fi necurată ca şi în timpul necurăţiei sale [fireşti].**

„Pentru hemoragiile întâmplătoare, prescripţiile rituale sunt identice cu cele legate de menstruaţia normală"[380].

26: **Orice pat pe care va dormi în timpul curgerii ei va fi necurat aşa cum e patul în timpul necurăţiei sale [fireşti], şi orice lucru pe care va şedea ea va fi necurat aşa cum necurat este în timpul necurăţiei sale [fireşti].**

27: **Tot cel ce se va atinge de acel [lucru], necurat va fi; el îşi va spăla hainele, îşi va îmbăia trupul în apă, şi necurat va fi până seara.**

28: **Când ea va fi curăţită de curgerea ei, să-şi socotească şapte zile, şi după aceea**

---

375 LEV, p. 184
376 LEV, p. 184
377 LEV, p. 185
378 Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, LXXIV
379 LEV, p. 185
380 LEV, p. 185

curată va fi.

29: **În cea de a opta zi va lua cu sine două turturele – sau doi pui de porumbel – şi i le va aduce preotului, la uşa cortului mărturiei;**

30: **iar preotul le va jertfi: una, pentru păcat, iar una, ardere-de-tot; şi astfel se va ruga preotul în fața Domnului pentru ea, pentru curgerea ei cea necurată.**

Față de menstruația normală, în cazul hemoragiilor ocazionale se cerea, în plus, aducerea de jertfe pentru curățire.

31: **Aşa să-i feriți pe fiii lui Israel de necurățenia lor, ca să nu moară ei în propria lor necurăție prin aceea că-Mi spurcă locaşul care este-n mijlocul lor.**

32: **Aceasta este legea pentru cel ce are scurgere, sau pentru cel ce are descărcare seminală care-l face necurat,**

33: **sau pentru aceea care-i bolnavă-ntru necurăția ei [firească]; adică pentru oricine, bărbat sau femeie, care are o curgere, ca şi pentru bărbatul ce se culcă cu o femeie în stare de necurăție".**

Pentru versetul 31 e şi varianta: *faceți evlavioşi pe fiii lui Israel*. „Căci fără evlavie nu cinsteşte nimeni pe Dumnezeu, nici nu ia aminte la vreo poruncă a Lui. De aceea, nimic nu este mai rău ca îndrăzneala. Pentru aceea ea este maica tuturor patimilor: fiindcă depărtează evlavia, fiindcă izgoneşte frica de Dumnezeu, fiindcă naşte disprețuirea"[381]. „De-abia după ce am fost curățiți şi sfințiți prin Hristos ne apropiem cu adevărat strălucitori şi nu mai pângărim cortul sfânt, ci ne închinăm curați în chip curat preasfântului Dumnezeu, venind în biserici"[382].

CAPITOLUL 16 – *Ziua cea mare a ispăşirii.*

„Întregul capitol [16] este considerat ca o concluzie a părții a treia a Leviticului, deşi el constituie o parte în sine, bine conturată între cap. 11-15 şi 17-26. Conținutul acestui capitol se referă la marea sărbătoare anuală denumită *ziua ispăşirii*, care era celebrată în fiecare an în ziua a zecea a lunii a şaptea (cf. 23, 26-32). Scopul ritual al acestei sărbători era acela de a implora iertarea divină pentru păcatele întregii comunități israelite, a celor cunoscute, ca şi a celor necunoscute sau involuntare. Acest fapt explică plasarea prescripțiilor referitoare la marea sărbătoare comunitară în încheierea enumerării *necurățiilor* rituale. Numele ebraic al sărbătorii, **yom hakkippurim** […] [*ziua ispăşirilor*] nu apare decât în 23, 27-28 şi în Numerii 29, 11. […] În calendarul mozaic actual, această sărbătoare ocupă un loc important şi se numeşte **Yom kippur**"[383].

1: **Domnul a vorbit cu Moise după moartea celor doi fii ai lui Aaron, cei ce muriseră pentru că au adus foc străin în fața Domnului.**

2: **Şi a zis Domnul către Moise: „Spune-i lui Aaron, fratele tău, să nu intre oricând în locaşul cel sfânt de după perdea, în fața acoperământului ispăşirii ce se află pe chivotul mărturiei, dacă el vrea să nu moară: căci Eu Mă voi arăta în nor deasupra acoperământului ispăşirii.**

Acoperământul ispăşirii (**ιλαστήριον**): „În cort, **ilastirion** era un acoperământ; în templu, va deveni o masă"[384].

Arhiereul putea intre în Sfânta Sfintelor o singură dată pe an (de Ziua Ispăşirii): „Aaron fiind rânduit ca icoană şi chip al preoției lui Hristos, nu trebuia să-şi facă intrarea în tot ceasul, adică în toată vremea, în Sfânta Sfintelor. Prin aceasta ni se dă să înțelegem frumusețea tainei.

[381] Ava Dorotei, *Învățături de suflet folositoare*, IV, 7
[382] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XV
[383] LEV, p. 185
[384] BBVA, p. 140

Căci Hristos a intrat o singură dată, veşnică răscumpărare aflând”[385].

3: **Iată cum anume va intra Aaron în locaşul cel sfânt: cu un tăuraş ca jertfă pentru păcat, şi cu un berbec pentru ardere-de-tot.**

4: **El se va îmbrăca în tunica de in sfinţit, va purta pe trup pantaloni de in, încins va fi cu brâu de in, şi tiară de in va avea pe cap; acestea sunt veşminte sfinte: el îşi va îmbăia tot trupul în apă, şi numai aşa să se îmbrace cu ele.**

Cel curăţit prin baia Botezul se va înveşmânta în *in*, adică se va îmbrăca cu virtuţile, stingându-şi patimile trupeşti; astfeş va intra în slava împărăţiei cereşti (Sfânta Sfintelor).

5: **Iar de la obştea fiilor lui Israel, din turma lor va lua doi ţapi ca jertfă pentru păcat şi un berbec pentru arderea-de-tot.**

Ţapi: „Cuvântul **χίμαρος**, *ied*, corespunde aici ebr. **sair**, *ţap tânăr*. Traducătorii Septuagintei au ales să facă distincţia între **χίμαρος**, animal tânăr destinat ritualului pentru păcat, şi **τράγος**, *ţap*, animal adult, care apare în Numerii 7 ca destinat jertfei de mântuire şi pentru care Textul Masoretic are **attudh**. Iosif Flaviu, parafrazând acest pasaj (*AI* III, 241), vorbeşte despre doi **εριφοι**, *iezi*. Philon (*Spec.* I, 188-189) vorbeşte despre **χίμαροι**, dar în alte locuri îi numeşte **τράγοι**. *Ţapii* au tins să se impună în tradiţia ulterioară (*Epistola lui Barnaba*, Iustin, Tertulian, Origen, Theodoret)”[386].

6: **Aaron va aduce tăuraşul ca jertfă pentru propriul său păcat, şi astfel se va ruga pentru sine şi pentru casa sa.**

„Prin *casa sa* se înţelege aici nu atât familia lui Aaron, cât întregul cin preoţesc (Aaron şi urmaşii săi întru preoţie)”[387].

7: **Apoi va lua cei doi ţapi şi-i va pune-n faţa Domnului, la uşa cortului mărturiei.**

8: **Aaron va arunca sorţi asupra celor doi ţapi: un sorţ pentru cel menit Domnului şi un sorţ pentru cel menit lui Ducă-se-pe-pustii.**

„Traducem prin *Ducă-se-pe-pustii* literalul **apopompeos** = *cel menit* (*făcut*, *ales*) *să fie alungat*. La rândul său, acesta îl traduce pe ebraicul **azazel**, cuvânt enigmatic, folosit de numai patru ori în cărţile canonice ale Vechiului Testament: o dată aici, de două ori în v. 10 şi o dată în v. 26; Vulgata îl redă prin **emissarius** = *cel trimis*. În absolut toate vechile traduceri ale Textului Ebraic (Septuaginta, Vulgata, Aquila, Symachus), echivalentul lui **azazel** e întemeiat pe ideea că termenul e un determinativ al ţapului (pe care s-a aruncat sorţul): cel ce urmează să fie alungat. Exegeţi moderni ai Leviticului (printre care şi Ion V. Georgescu) opinează că termenul **Azazel** desemnează numele unui demon care locuieşte în pustie (sălaşul diavolilor) şi căruia ţapul va trebui să-i ducă înapoi povara păcatelor pe care acela le-a inspirat. Obiecţia că o astfel de lectură ar sugera o concepţie dualistă (Dumnezeu-Diavol), cu totul străină monoteismului iudaic, e amendată prin observaţia că ţapul a fost mai întâi adus *în faţa Domnului* (v. 10) şi că, prin urmare, ţapul destinat lui Azazel nu reprezintă o alternativă, ci o decizie a lui Dumnezeu, cu ştirea şi cu îngăduinţa Căruia operează-n lume Satana (vezi cazul lui Iov, dar şi Facerea 3). Acesta deci ar fi primul text care dezvăluie existenţa unei demonologii a Vechiului Testament”[388].

Există opinii diverse despre numele Azazel. Astfel, el ar indica:

a) însuşi ţapul trimis în pustie: **az** înseamnă *capră*, iar **azal**, *a duce departe*; propunerea contrazice, însă, relatarea biblică, unde nu e *ţapul Azazel*, ci *ţapul pentru Azazel*;

b) *Azazel* ar indica un *loc* anume, ipoteză ce nu se susţine;

c) *Azazel* ar fi un nume abstract, desemnând *îndepărtarea completă*, dar şi această opinie contrazice textul biblic.

Astfel, Azazel ar fi o fiinţă personală rea: „Chiar etimologia cuvântului Azazel pledează

[385] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[386] SEP 1, pp. 372-373
[387] BBVA, p. 141
[388] BBVA, p. 141

pentru însemnarea de duh necurat sau Satan. Cuvântul Azazel trebuie derivat de la cuvântul **azal**, neîntâlnit în textul ebraic, dar aflat în arabă cu sensul de *a îndepărta*, *a înlătura*. În acest caz, Azazel este *despărțitul*, sau *îndepărtatul cu totul*. Ultimul sens este foarte potrivit pentru Satan, care este un spirit rău şi locuieşte în locurile pustii şi ascunse”[389]. Oricum, nu e vorba aici despre o jertfă închinată demonilor, ci de îndepărtarea (fie şi simbolică) păcatului de la comunitate.

„Acest *țap ispăşitor* izgonit în deşert, alături de perechea sa jertfită pe altar, a trezit de timpuriu atenția exegeților creştini, care au formulat diferite interpretări simbolice. Unii (*Epistola lui Barnaba* 7, 7; Tertulian, *Adv. Marc*. III, 7, 7) văd în cei doi țapi cele două naturi, cea divină şi cea umană, ale lui Hristos. Pentru Origen, *Hom. Lev.* X, 2, țapul oferit lui Dumnezeu închipuie persoana lui Hristos, iar cel izgonit în deşert, pe cea a lui Barabas”[390].

9: **Va lua Aaron țapul cel sortit Domnului şi-l va aduce jertfă pentru păcat,**

10: **iar țapul asupra căruia a căzut sorțul: „al lui Ducă-se-pe-pustii” îl va pune viu înaintea Domnului, ca să se roage asupră-i şi să-i dea drumul în pustie; în pustiu îl va lăsa să plece.**

„*A lăsa* (*să plece*) îl traduce aici pe **afiemi**, folosit în Levitic cu sensul de a trece cu vederea păcatele cuiva; a le ierta”[391].

Cei doi țapi ar putea fi „o vestire a celor două veniri ale lui Hristos”[392]. Sau, țapul jertfit Domnului e Fiul care Se aduce pe Sine jertfă Tatălui, ucis de obştea lui Israel, iar țapul pentru Azazel indică pogorârea la iad a Mântuitorului.

11: **Aaron va aduce apoi tăuraşul de jertfă pentru propriul său păcat şi se va ruga pentru sine şi pentru casa sa; va înjunghia tăuraşul de jertfă pentru păcatul său.**

„Marele preot era obligat ca mai întâi să se purifice el însuşi, pentru a putea apoi să medieze purificarea celorlalți”[393].

12: **Va lua cărbuni aprinşi de pe jertfelnicul cel de dinaintea Domnului, o cădelniță plină, şi tămâie pisată mărunt, binemirositoare, două mâini pline, şi le va aduce înlăuntrul perdelei;**

Acestea vor fi duse în Sfânta Sfintelor.

13: **va pune tămâia pe focul cel de dinaintea Domnului, iar norul de fum va acoperi acoperământul ispăşirii, cel ce se află pe chivotul mărturiei; şi astfel el nu va muri.**

14: **Va lua apoi din sângele tăuraşului, şi cu degetul său va stropi spre răsărit, peste acoperământul ispăşirii; iar în fața acoperământului ispăşirii va stropi de şapte ori cu sânge, el, cu degetul său.**

Pătrunderea după perdea, în Sfânta Sfintelor, reprezenta punctul culminant al slujirii arhiereşti. Stropirea spre Răsărit aminteşte că „ne închinăm lui Dumnezeu căutând patria de altădată şi uitându-ne către ea. Cortul lui Moisi avea catapeteasma şi ilastiriul (chivotul) către Răsărit”[394].

15: **Va înjunghia apoi în fața Domnului țapul de jertfă pentru păcatul poporului; sângele i-l va duce înlăuntrul perdelei, iar cu sângele acela va face ceea ce a făcut şi cu sângele tăuraşului, stropind cu el pe acoperământul ispăşirii şi-n fața acoperământului.**

16: **Aşa se va ruga el în locaşul cel sfânt pentru necurăția fiilor lui Israel, pentru nelegiuirile lor şi pentru toate păcatele lor.**

17: **Nici un om nu va fi în cortul mărturiei, de când va intra el să se roage în locaşul cel sfânt şi până va ieşi. Aşa se va ruga el pentru sine, pentru casa sa şi pentru toată obştea fiilor lui Israel.**

---

[389] Athanasie Negoiță, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, p. 82
[390] SEP 1, p. 373
[391] BBVA, p. 141
[392] Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, XLI
[393] LEV, p. 185
[394] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 12

18: **Apoi va ieşi la jertfelnicul cel de dinaintea Domnului şi se va ruga pentru el; şi va lua din sângele tăuraşului şi din sângele țapului şi va unge coarnele jertfelnicului de jur-împrejur;**

„Textul ebraic nu lasă să se înțeleagă clar la care dintre altare [jertfelnice] se face referire: cel pentru arderile de tot situat înaintea cortului întâlnirii, sau cel pentru arderea tămâiei, situat în interiorul cortului (cf. 4, 7). Comentatorii evrei optează pentru ultima interpretare, în vreme ce majoritatea comentatori creştini înclină spre cealaltă posibilitate”[395].

19: **şi de şapte ori cu degetul său va stropi cu sânge şi-l va curăța de necurățiile fiilor lui Israel şi-l va sfinți.**

20: **Iar după ce va sfârşi să se roage pentru locaşul cel sfânt, pentru cortul mărturiei şi pentru jertfelnic, va face curățirea preoților; şi va aduce țapul cel viu,**

21: **şi Aaron îşi va pune mâinile pe capul țapului celui viu şi va mărturisi asupra lui toate fărădelegile fiilor lui Israel, toate nedreptățile şi toate păcatele lor; şi punându-le pe acestea pe capul țapului, îl va trimite-n pustie printr-un om anume.**

22: **Şi țapul va purta asupră-şi în pământ neumblat toate nelegiuirile lor; şi vor lăsa țapul slobod în pustie.**

După Sfântul Chiril al Alexandriei, cei doi țapi Îl închipuie pe Hristos: țapul junghiat arată jertfa Sa cea pentru noi, iar țapul trimis în pustie vesteşte Învierea şi Înălțarea la Cer, *țara* cea neumblată (pe atunci) de oameni[396]. Dar, dacă cerul e *pământul neumblat*, desigur că nu acolo duce Hristos *toate nelegiuirile noastre*. El şterge păcatul spre a înălța la cer omenirea restaurată şi reînveşmântată în slavă.

23: **După aceea va intra Aaron în cortul mărturiei şi-şi va dezbrăca tunica de in cu care se îmbrăcase la intrarea în cortul cel sfânt, şi o va lăsa acolo;**

24: **în locul cel sfânt îşi va îmbăia trupul în apă, îşi va îmbrăca haina sa şi, ieşind, va săvârşi arderea-de-tot pentru sine şi arderea-de-tot pentru popor, şi astfel se va ruga pentru sine şi pentru casa sa şi pentru popor, ca şi pentru preoți.**

25: **Iar grăsimea jertfei pentru păcat o va arde pe jertfelnic.**

„Domnul Se dezbracă şi Se îmbracă atunci când Se pogoară în lumea materială; sau altă interpretare: cel ce a crezut în Domnul se dezbracă şi îmbracă haina cea sfințită”[397]. În primul caz, Domnul Îşi dezbracă dumnezeirea Sa şi Se îmbracă cu omenitatea; în cel de al doilea, credinciosul dezbracă omul cel vechi, îmbrăcându-se cu Hristos.

26: **Cel ce a lăsat în pustie țapul sortit să fie lăsat, îşi va spăla hainele, îşi va îmbăia trupul în apă şi numai atunci va intra în tabără.**

27: **Iar vițelul de jertfă pentru păcat şi țapul de jertfă pentru păcat, al căror sânge a fost adus înlăuntru pentru curățirea locaşului sfânt, vor fi scoşi afară din tabără şi-n foc vor fi arse pielea, carnea şi necurățenia lor.**

28: **Cel ce le va arde îşi va spăla hainele, îşi va îmbăia trupul în apă, şi numai după aceea va intra în tabără.**

Abluțiunile preveneau, simbolic, orice întoarcere la păcatul mărturisit şi iertat; iar arderea piele, cărnii şi a necurățeniilor arată depăşirea existenței epidermice, carnale şi vegetative.

29: **Aceasta va fi pentru voi lege veşnică: în luna a şaptea, în ziua a zecea a lunii, să vă smeriți sufletele şi nici o muncă să nu faceți, nici băştinaşul şi nici străinul care s-a aşezat între voi,**

În luna a şaptea: „întrucât, în calendarul ebraic, luna primă a anului era plasată în martie-aprilie, cea de-a şaptea lună (ebr. **tişri**) cădea la începutul toamnei, în septembrie-octombrie, în sezonul ploilor. Luna aceasta era socotită lună sabatică, activitatea curentă

[395] LEV, p. 186
[396] Cf. Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*
[397] Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 40, 3

reducându-se la minimum. Începând cu a cincisprezecea zi a acestei luni, se celebra sărbătoarea corturilor (cf. 23, 34)"[398]. *Ziua a zecea*: „A zecea zi pare să fi fost ziua preferată pentru orice sărbătoare, cf. Ieşirea 12, 3"[399].

Să vă smeriţi sufletele: „după Septuaginta: **ταπεινώσατε τας ψυχας**; Vulgata: *affligetis animos vestros*; Ostrog [slavonă]: **pokorite duşa vaşa**"[400]. „Ebr. **tannu eth-naphşoteykhem** are sensul literal *îndureraţi-vă sufletul* şi desemnează în Textul Masoretic ansamblul diferitelor mortificări voluntare (reducerea hranei, suprimarea relaţiilor conjugale etc.) pe care israeliţii credincioşi şi le autoimpuneau în semn de căinţă şi ascultare faţă de Dumnezeu, în toate împrejurările impuse de lege. Starea de post începea seara şi înceta în seara zilei următoare"[401].

30: **căci în ziua aceasta se face rugăciune de ispăşire pentru voi ca să vă curăţiţi de toate păcatele voastre, şi curaţi veţi fi înaintea Domnului.**

31: **Aceasta va fi pentru voi ziua zilelor de odihnă: vă veţi smeri sufletele. Aceasta-i lege veşnică.**

Ziua zilelor de odihnă: „În Biblia Hebraica, expresia **şabath şabathon** rezultă din juxtapunerea a două cuvinte diferite cu acelaşi radical, structură care are funcţia stilistico-gramaticală de a exprima superlativul sau intensificarea unei acţiuni (cf. Gesenius, s. v. *şabathon*)"[402].

32: **Rugăciunea [de ispăşire] o va face preotul care a primit ungerea şi ale cărui mâini îl învrednicesc să slujească după tatăl său. El se va îmbrăca în haina de in, cu haina cea sfântă;**

„Textul exprimă caracterul ereditar al funcţiei de mare-preot (arhiereu)"[403]. Se mai arată, învăluit, că singur Arhiereul Hristos (= Unsul) ne poate curăţi păcatele.

33: **el se va ruga în sfânta-sfintelor, el va face curăţirea cortului mărturiei şi a jertfelnicului, el se va ruga pentru preoţi şi pentru toată obştea.**

34: **Aceasta va fi pentru voi lege veşnică: fiilor lui Israel li se vor face rugăciuni de ispăşire pentru păcatele lor; o dată pe an se vor face", aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

Ziua Ispăşirii, sau Ziua Împăcării, „se prăznuieşte în fiecare an la 10 Tişri ca zi a iertării sau ziua mare a iertării (**yom hakkipurim** – 23, 27) ori *sărbătoarea sărbătorilor* (**sabbath sabbathon** – 16, 31). În această zi Legea prevede repaus sabatic, adunare sfântă şi aducerea jertfelor [...]. Faţă de celelalte sărbători, în aceasta se posteşte din seara zilei a noua până în seara zilei a zecea (23, 32), de aceea este socotită cea mai mare zi de odihnă pentru smerirea sufletelor. În ziua împăcării se iartă toate păcatele comise într-un an şi această iertare se obţine mai ales prin jertfele aduse de arhiereu"[404].

CAPITOLUL 17 – *Locul jertfelor. Oprirea de a mânca sânge.*

„În studiile introductive asupra Leviticului, capitolele 17-26 sunt cunoscute drept *Legea sfinţeniei*, din pricina structurii lor compacte în jurul unei idei centrale. Sfinţenia lui Dumnezeu constă îndeosebi în transcendenţa şi inaccesibilitatea Lui: sfinţenia omului este derivată din aceea a lui Dumnezeu în măsura în care omul se apropie de El, Îi îndeplineşte prescripţiile rituale şi păzeşte legea morală"[405].

---

398 LEV, p. 186
399 LEV, p. 186
400 LEV, p. 186
401 SEP 1, p. 375
402 LEV, p. 186
403 BBVA, p. 142
404 AB, pp. 323-324
405 BBVA, p. 142

1: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Vorbeşte lui Aaron şi fiilor săi şi tuturor fiilor lui Israel şi spune-le: - Iată cuvântul pe care l-a poruncit Domnul, zicând:**

3: **Orice om dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii ce s-au lipit de voi – care va înjunghia bou sau oaie sau capră în tabără, sau care va înjunghia afară din tabără,**

4: **şi nu le va înfăţişa înaintea cortului mărturiei spre a le aduce ardere-de-tot sau jertfă de mulţumire plăcută Domnului, cu miros de bună mireasmă; sau care le va înjunghia afară din tabără şi nu le va aduce la uşa cortului mărturiei spre a face din ele jertfă Domnului înaintea locaşului Domnului, omul acela va fi socotit un vărsător de sânge: sânge a vărsat, pieri-va sufletul aceluia din poporul său.**

„Sacrificarea unui animal în afara ritualului era taxată drept crimă"[406].

5: **Aceasta, pentru ca fiii lui Israel, în loc să-şi înjunghie jertfele în câmp, să I le aducă Domnului la uşa cortului mărturiei, la preot, şi să I le-njunghie Domnului ca jertfă de mulţumire.**

Străinul e tratat la fel cu israelitul (v. 3), semn că neamurile, dintru început, sunt chemate la mântuire. Dar jertfa se aduce doar în Biserică (al cărei tip e cortul mărturiei) şi doar prin intermediul preotului; orice aşa-zisă jertfă adusă în alt loc este sacrilegiu şi atrage moartea veşnică, fiind lipsit de Izvorul vieţii cel ce s-a rupt de Biserică.

6: **Şi va stropi preotul cu sânge jertfelnicul de jur-împrejur, înaintea Domnului, la uşa cortului mărturiei, iar grăsimea o va arde întru miros de bună mireasmă Domnului.**

7: **Ei nu-şi vor mai înjunghia jertfele pentru [idolii cei] găunoşi, după care umblă desfrânându-se. Aceasta să vă fie vouă lege veşnică întru neamurile voastre.**

Găunoşi: „entităţi nefolositoare, fără conţinut, pline de deşertăciune. Termenul ebraic sugerează ideea de ţap, catâr, ipostază a zeului Pan"[407]. *Desfrânându-se*: „Deoarece Domnul era, prin excelenţă, mirele poporului lui Israel, închinarea la idoli era calificată ca desfrânare. Vezi şi Ieşirea 34, 15-16"[408].

Orice pretinsă jertfă adusă de cel ce ocoleşte Biserica şi preoţia legiuită e desfrânare şi închinare la idoli; ereticul are un *alt* dumnezeu, izvodit de închipuirea sa!

8: **Mai spune-le: Dacă un om dintre fiii lui Israel sau dintre fiii străinilor care locuiesc între ei va face ardere-de-tot sau jertfă**

9: **şi nu o va aduce la uşa cortului mărturiei spre a o jertfi Domnului, omul acela va fi stârpit din poporul său.**

Chiar dacă Dumnezeu e atotprezent, El ne cheamă în mod special în Biserica Sa. Altfel e El prezent într-un loc consacrat, decât într-unul profan.

10: **Dacă un om dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii care locuiesc între voi – va mânca orice fel de sânge, Îmi voi întoarce faţa Mea împotriva celui ce va mânca sânge şi-l voi stârpi din poporul său;**

11: **căci viaţa oricărui trup este în sângele său, iar Eu vi l-am dat pentru jertfelnic, pentru ca el să fie ispăşire sufletelor voastre; căci sângele este cel ce se roagă pentru ispăşirea sufletului.**

„Ca principiu vital, sângele Îi aparţine lui Dumnezeu, Creatorul vieţii: ca atare, el devine mijlocul prin care Dumnezeu îi oferă omului posibilitatea de a se purifica"[409]. „Interdicţia de a consuma sânge sub orice formă constituie o lege arhaică, anterioară lui Moise. În Facerea 9, 4, lui Noe şi familiei sale li se interzice cu desăvârşire consumarea sângelui. Considerat sediu şi simbol al vieţii [...], sângele era elementul cu cea mai importantă

406 BBVA, p. 142
407 BBVA, p. 142
408 BBVA, p. 142
409 BBVA, p. 142

semnificație în ritualistica jertfelor (cf. 1, 5)"[410].

„Întregul pasaj care începe cu v. 11 pune mari probleme de interpretare, în special datorită polisemiei ebr. **nefeş**, *suflet*, dar şi *viață*, reprodus literal în Septuaginta prin **ψυχή**, iar în Vulgata prin *anima*. În contextul de față, majoritatea interpreților optează pentru sensul *viață* (BJ, GN, R-G, Biblia 1968). Ca sediu simbolic al vieții, sângele deține o mare putere expiatorie: fiind oferit pe altar lui Iahve, sângele animalului jertfit ia asupra sa păcatul suplicantului. Prefigurat aici în forma sa primară, principiul ispăşirii-substituție se va împlini la nivelul cel mai înalt în jertfa hristică supremă (cf. Romani 5, 10-11). Prin sacrificarea vieții Sale – simbolizată prin sângele vărsat pe cruce – Iisus Hristos oferă viață veşnică omului corupt, purificându-l de păcate şi restituindu-i starea de împăcare cu Dumnezeu"[411].

Acceptând lecțiunea: *sângele este sufletul oricărui animal* putem spune că: „sângele, când se încheagă, se preface în carne, iar carnea, când se strică, se desface în pământ; urmează, deci, că sufletul animalului este pământesc"[412]. E subînțeleasă părăsirea patimilor: hrănindu-ne exclusiv cu cele pământeşti (coruptibile) devenim şi noi coruptibili. Dar carnea animalului e tot pământească şi, totuşi, îngăduită (carnea animalelor curate). Însă despre aceasta nu s-a zis că e *suflet*, aşadar nu va hrăni decât trupul nostru. Nu e oprită grija față de trup, dar e oprită grija pătimaşă şi exclusivă față de el (care ar putea fi reprezentată de eventuala mâncare a animalelor necurate). „Sângele animalului este sufletul animalului. Sufletul omului, însă, este netrupesc şi nemuritor, mult superior trupului şi atât de deosebit de el cât e de deosebit trupescul de netrupesc"[413]. „Aşadar, legea desparte şi scoate sângele din trupurile junghiate. Prin aceasta ne învață o dogmă adevărată şi primită de noi cu credință, anume, să socotim şi să cugetăm că sufletul rațional al omului este nemuritor şi moartea nu-l desface împreună cu trupurile pământeşti, ci mai vârtos îl dezleagă şi-l face părtaş vieții. Căci omul a fost făcut la început spre *suflet viu* (Facerea 2, 7)"[414]. Interdicția ascunde şi o taină: cei de sub Lege mâncau doar trupul jertfelor, căci sângele Jertfei celei adevărate, sau Duhul Legii, s-a păstrat celor ce vor crede şi vor urma lui Hristos.

12: **De aceea le-am spus fiilor lui Israel: - Nimeni din voi să nu mănânce sânge, şi nici străinul care locuieşte-ntre voi să nu mănânce sânge.**

13: **Şi oricine dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii care locuiesc la voi – va vâna fiară sau pasăre care se mănâncă, acela să-i verse sângele şi să-l acopere cu pământ.**

14: **Căci viața oricărui trup este sângele său, şi le-am spus fiilor lui Israel: Să nu mâncați sângele nici unui trup, pentru că sângele este viața oricărui trup: oricine-l mănâncă va fi stârpit.**

15: **Tot omul – băştinaş ori străin – care va mânca mortăciune sau animal sfâşiat de fiară, acela îşi va spăla hainele, se va îmbăia în apă, şi necurat va fi până seara, după care va fi curat;**

16: **dar de nu-şi va spăla hainele şi nu-şi va îmbăia trupul în apă, nelegiuire va purta asupră-şi".**

Ne identificăm cu ceea ce *mâncăm*. A mânca *sânge animal* înseamnă a duce o existență pur trupească. *Mortăciunea* semnifică păcatul, iar *animalul sfâşiat de fiară* e sufletul jefuit de duhurile răutății. Se stârpeşte cel căzut iremediabil în animalitate, însă cei căzuți doar parțial şi temporar în păcate se pot izbăvi, curățindu-se prin Botez (sau prin Mărturisire, în cazul celor botezați). Amânând, însă, curățirea, ne vom obişnui cu starea noastră, îndepărtându-ne cu totul de cele înalte.

---

[410] LEV, p. 187
[411] LEV, p. 187
[412] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VIII, 2
[413] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XIII, 3
[414] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, X

CAPITOLUL 18 – ***Oprirea însoțirilor nelegiuite.***

„După expunerea tuturor împrejurărilor posibile de impurificare ceremonială, cap. 18 abordează impurificarea morală şi consecinţele sale. Atributul *sfinţeniei*, o trăsătură prin excelenţă morală, ca şi prescripţiile sexuale care urmează, reprezintă un imens pas înainte faţă de cutumele primitive ale egiptenilor şi mesopotamienilor în cadrul cărora aberaţiile sexuale, adulterul şi incestul nu erau recunoscute ca atare ba, mai mult, aveau chiar o funcţie cultică. S-a observat că, din punctul de vedere al structurii literare, acest capitol aminteşte mult de tratatele de suzeranitate între monarhul hitit şi vasalii săi, forme literar-juridice care derivă, la rândul lor, din surse mesopotamiene (cf. Harrison, p. 184)”[415].

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Vorbeşte-le fiilor lui Israel şi spune-le: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.**

Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru: „această formulă, prin care Dumnezeu-Iahve Îşi reafirmă suprema Sa autoritate asupra fiilor lui Israel, va fi repetată ritmic de-a lungul capitolelor 18-26”[416]. Formula „conţine justificarea teologică a comandamentelor privitoare la puritatea morală”[417].

3: **După datinile pământului Egiptului, în care-aţi rătăcit, să nu faceţi; după datinile pământului Canaanului, în care-am să vă duc, să nu faceţi; nici după rânduielile lor să nu umblaţi.**

Rânduielile lor: „în Biblia Hebraica, ebr. **huqqim** (< **huqah** – *a grava*, *a sculpta*) desemnează regulile comportamentale prescrise de autoritatea constituită şi expuse în locuri publice”[418].

„Fie că Egiptul şi pământul Canaan sunt simboluri ale lumii şi ale înşelăciunii, fie că sunt simboluri ale patimilor şi viciilor de care trebuie să fugim, totuşi cuvintele acestea ne arată că felul nostru de vieţuire trebuie să fie dumnezeiesc, nu lumesc”[419].

4: **Ci rânduielile Mele le veţi plini şi poruncile Mele le veţi păzi şi-ntru ele veţi umbla: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Rânduielile Mele (SEP 1: *hotărârile*; LEV [traducerea modernă]: *judecăţile*): În Septuaginta: **τα κρίματα** – *judecăţi*, „ebr. **mişpath** – *verdict*, *judecată* (< **şaphath** – *a judeca*, *a pronunţa o sentinţă*), termen care în Biblia Hebraica semnifică o decizie juridică fundamentată pe tradiţie sau pe autoritatea judecătorească pontificală sau regală”[420].

5: **Păziţi toate poruncile Mele şi toate rânduielile Mele; pe ele să le ţineţi, căci omul care le plineşte viu va fi-ntru ele: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

„Sunt reluate, pentru a fi întărite, comandamentele enunţate în versetele anterioare. Respectarea lor asigură individului o viaţă pură în lumea imediată. Versetul conţine deopotrivă şi o importantă prefigurare a motivaţiei spirituale neotestamentare supreme: obţinerea vieţii şi a păcii veşnice (cf. Romani 8, 6)”[421].

6: **Nimeni să nu se apropie de vreo rudă de sânge cu gândul de a-i descoperi goliciunea. Eu sunt Domnul!**

Rudă de sânge sau *rudă apropiată*: „expresia corespondentă **ş'er besaro** din Biblia Hebraica se traduce literal *carnea propriului său trup* şi semnifică în context *rudă apropiată* (cf. BJ – *sa proche parente*, Luther, GN – *Blutverwandte*). Ebr. **basar**, termen polisemantic frecvent folosit în Biblia Hebraica are, pe lângă sensurile *carne* şi *organ sexual* (cf. 6, 10), şi pe

[415] LEV, p. 187
[416] BBVA, p. 143
[417] LEV, p. 187
[418] LEV, p. 187
[419] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 47, 1
[420] LEV, p. 187
[421] LEV, p. 187

acela de *creatură*. Aici, întreaga sintagmă creează imaginea unei identități de sânge şi carne a bărbatului şi a femeii, manifestată în special în uniunea conjugală. Astfel concepută înrudirea, interdicția incestului apare logică: carnea şi sângele unuia şi aceluiaşi individ nu se pot autofecunda!"[422].

7: **Goliciunea tatălui tău şi goliciunea mamei tale să n-o descoperi; ea este mama ta: goliciunea să nu i-o descoperi!**

A descoperi goliciunea (Biblia 1688: *să descopere ruşinea*), „după Septuaginta **αποκαλψαι ασχημοσύνην**, Vulgata: *revelare turpitudinem* [...] este o expresie eufemistică pentru desemnarea actului sexual (cf. Luther: *geschlechtliche Umgang haben*, GN: *geschlechtlich umkehren*); apare de 23 de ori în cap. 8-23. Subst. **ervah** din Biblia Hebraica are sensul propriu de *goliciune* (cf. KJV *nakedness*, BJ *la nudité*) şi pe cel figurat de *ruşine*, fiind utilizat frecvent în Vechiul Testament ca desemnare pentru *pudenda hominis*"[423].

Oroarea stârnită de incest în creştinism face ca astfel de porunci să-şi piardă înțelesul propriu, socotit aproape ca o imposibilitate, astfel că le este căutat un tâlc ascuns: „Nu vesti prin cuvânt cele vrednice de uitare şi de adâncă tăcere"[424].

8: **Goliciunea femeii tatălui tău să n-o descoperi: e goliciunea tatălui tău!**

E cazul în care fiul întreține relații sexuale cu concubina tatălui său, cum se pare că s-a petrecut între Ruben, fiul lui Iacov, şi Bilha (Facerea 35, 21).

9: **Goliciunea surorii tale, a fiicei tatălui tău sau a fiicei mamei tale – fie că s-a născut în casă, fie în afara ei - să n-o descoperi.**

10: **Goliciunea fiicei fiului tău sau a fiicei fiicei tale să n-o descoperi: goliciunea lor e propria ta goliciune.**

11: **Goliciunea fiicei femeii tatălui tău să n-o descoperi: soră-ți este după tată, să nu-i descoperi goliciunea.**

„Căsătoria între frați, chiar consanguini, nu era un lucru neobişnuit în Orientul Apropiat, căpătând, în epocile istorice, chiar o semnificație cultuală: la egipteni, căsătoria între frați în cadrul familiei regale a fost respectată ca o cutumă sacră până la dizolvarea statului antic. Reminiscențe mitico-simbolice ale unei adelfogamii ritualice străvechi regăsim şi în folclorul românesc, în special în diferitele variante ale cântecului epic *Soarele şi luna*. Nici vechii evrei, de dinaintea lui Moise, nu vedeau într-o astfel de uniune un incest, de vreme ce Avraam însuşi o prezintă pe soția sa în calitate de soră (Facerea 20, 12). Supărarea lui David la aflarea veştii că fiul său Amnon şi-a violat sora, Tamar (II Regi 13, 21), ar fi un indiciu că asemenea căsătorii erau privite ca ilegale încă de la începutul monarhiei[425]. S-a emis şi ipoteza că acțiunea lui Amnon nu este rezultatul unui impuls erotic, ci al unui plan bine conceput de a uzurpa domnia tatălui său (Harrison, p. 187)"[426].

12: **Goliciunea surorii tatălui tău să n-o descoperi: e ruda tatălui tău.**

„Înainte de exod, căsătoria dintre nepot şi mătuşă era acceptată: părinții lui Moise şi ai lui Aaron înşişi aveau între ei această relație de rudenie (cf. Ieşirea 6, 20)"[427]. Afirmația de aici e conformă tradiției iudaice, dar, după textul biblic, Amram şi Iochebed, părinții lui Moise şi Aaron, erau veri, Iochebed fiind fiica unui unchi al lui Amram.

13: **Goliciunea surorii mamei tale să n-o descoperi: e ruda mamei tale.**

14: **Goliciunea fratelui tatălui tău să n-o descoperi şi la femeia lui să nu intri, pentru că rudă-ți este.**

„Pentru a desemna pe soția unchiului patern, Biblia Hebraica utilizează în acest loc

---

[422] LEV, p. 187
[423] LEV, p. 187
[424] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, I
[425] În cazul din Cartea II Regi n-a fost vorba despre o căsătorie, chiar dacă Tamar a pus şi această problemă, pentru a câştiga timp, iar interzicerea unor asemenea legături e afirmată limpede acum, în timpul lui Moise.
[426] LEV, pp. 187-188
[427] LEV, p. 188

subst. Ebr. **dodhah**, forma feminină a subst. **dod** – *unchi* (Strong, 1733)"[428].

15: **Goliciunea nurorii tale să n-o descoperi: este femeia fiului tău, să nu-i descoperi goliciunea.**

„Uniunea sexuală sau căsătoria unui bărbat cu nora sa era interzisă şi în epoca de dinainte de exod. După moartea fiilor săi, Iuda, unul din fiii lui Iacov, îşi trimite nora văduvă înapoi, la părinţii ei. Tânăra femeie utilizează un vicleşug pentru a-şi seduce socrul şi a perpetua astfel spiţa fostului ei bărbat (Facerea 38, 1 şi 26)"[429].

16: **Goliciunea femeii fratelui tău să n-o descoperi: e goliciunea fratelui tău.**

„O excepţie de la această poruncă este prevăzută în Deuteronom 25, 5-10: dacă un bărbat moare fără a avea urmaşi, fratele său avea obligaţia de a se căsători cu cumnata sa rămasă văduvă, pentru a perpetua seminţia fratelui său. Primul [băiat] rezultat din această uniune era considerat urmaşul de drept al celui decedat. Instituţia leviratului era larg răspândită la popoarele antichităţii. Pentru poziţia hristică faţă de această problemă cf. Matei 14, 3-4; 22, 22-23"[430].

17: **Goliciunea unei femei şi pe a fiicei sale să nu le descoperi; pe fiica fiului ei şi pe fiica fiicei sale să nu le iei spre a le descoperi goliciunea, că sunt rudele tale; aceasta-i nelegiuire.**

„Restricţia este clară: nu este permisă căsătoria, fie ea simultană sau succesivă, a aceluiaşi bărbat, cu o femeie şi cu fiica ei. În Biblia Hebraica, expresia *a lua o femeie* are sensul tehnic de *a se căsători*"[431]. *Nelegiuire*: „în Biblia Hebraica, ebr. **zamah** – *crimă odioasă* este un derivat de la radicalul **zaman** – *a plănui*, *a urzi* (*o crimă*) – şi se regăseşte de douăzeci şi două de ori în întreg Vechiul Testament pentru a desemna fapte reprobabile de orice natură. În 19, 29 şi 20, 14, unde ebr. **zamah** reapare, Septuaginta a optat pentru subst. **Ανομία**, de unde, în toate traducerile româneşti, rom. *fărădelege*"[432].

18: **Să nu iei ţiitoare pe sora femeii tale spre a-i descoperi goliciunea-n timp ce aceasta-i încă vie.**

„Acest verset nu pare să aibă un conţinut restrictiv absolut. Recomandarea de a nu se căsători simultan cu două surori privea mai ales necesitatea de a prezerva bunele relaţii dintre surori, ferindu-le de a deveni rivale, cum s-a întâmplat cu Lia şi Rahila, soţiile lui Iacov (Facerea 29, 23-30)"[433].

19: **Să nu te apropii de femeie spre a-i descoperi goliciunea în vremea regulii ei.**

„Contactul sexual pe durata perioadei menstruale era considerat nu doar sursă a necurăţiei ceremoniale (cf. 15, 24), ci şi un mare păcat pentru ambii parteneri (cf. Iezechiel 18, 6; 22, 10)"[434].

20: **Şi cu femeia aproapelui tău să nu te culci trupeşte, ca să te spurci cu ea.**

„Adulterul era privit ca un păcat capital şi interzis expres în cele zece porunci, ca o ofensă adusă integrităţii individului şi a proprietăţii sale (Ieşirea 20, 14.17)"[435].

21: **Pe nici unul din copiii tăi să nu-l dai spre slujire lui Moloh, ca să nu pângăreşti numele Meu cel sfânt. Eu sunt Domnul!**

„Ebraicul **Molech** însemna *rege*, dar era scris în aşa fel încât vocalele anume aşezate între consoane să-i schimbe lectura şi sensul în *lucru de ruşine*. Septuaginta preferă să-l traducă

[428] LEV, p. 188

[429] LEV, p. 188 – Exemplul nu-i chiar edificator, Cartea Facerii nefiind explicită în a arăta interdicţia unei astfel de uniri, dar e limpede că nu se obişnuiau astfel de relaţii.

[430] LEV, p. 188 – Trimiterile noutestamentare sunt needificatoare: În primul caz, Sfântul Ioan Botezătorul condamnă o relaţie incestuoasă, nu o căsătorie de levirat, iar în cel de-al doilea caz menţionat, Mântuitorul mută problema la împărăţia cerurilor, fără a Se pronunţa asupra căsătoriei de levirat.

[431] LEV, p. 188

[432] LEV, p. 188

[433] LEV, p. 188

[434] LEV, p. 188

[435] LEV, p. 188

în sensul primar: *domn*. Moloh era un zeu al Canaaneenilor, căruia i se sacrificau copii prin aruncarea lor în foc, ritual interzis foarte limpede în 20, 2-5. O astfel de jertfă adusă unui asemenea *domn* însemna o trădare a singurului Domn: Dumnezeul lui Israel"[436]. „Cât priveşte forma concretă a incinerării copiilor în cadrul acestui ritual păgân, lucrurile sunt neclare, neputându-se stabili dacă erau mai întâi ucişi sau erau arşi de vii. În special ammoniţii transiordanieni adorau pe acest zeu. Săpăturile arheologice pe locul vechii capitale ammonite, Rabbath-Ammon, au adus dovezi clare în legătură cu această practică inumană (cf. Harrison, p. 190). […] În simbolistica modernă, numele *Moloh*, utilizat adesea şi ca substantiv comun, a ajuns să desemneze metonimic, cu referire la oameni, idei, realităţi etc., ceva lipsit de consistenţă, de justificare sau de legitimitate"[437]. „Sacrificarea primului născut se baza, la multe popoare vechi, pe credinţa că în acest mod vor fi salvaţi ceilalţi copii"[438].

22: **Să nu te culci cu bărbat ca şi cum te-ai culca cu o femeie; aceasta-i urâciune.**

„Homosexualitatea era o practică destul de răspândită la popoarele antice, atitudinea morală şi religioasă diferind de la o cultură la alta. În cultul mesopotamian al zeiţei Iştar, dubla homosexualitate pare să fi jucat un rol important, funcţia sacră a preoţilor şi preoteselor acestei divinităţi implicând şi astfel de practici sexuale. Cărţile Pentateuhului abundă de fapte şi aluzii că populaţiile canaaneene practicau homosexualitatea ritualică (cf. Deuteronom 23, 17; III Regi 14, 24 etc.). Alte populaţii interziceau pederastia prin lege, după cum dovedesc unele texte juridice asiriene, care prevedeau castrarea pentru un homosexual incurabil (Pritchard, p. 181). Hitiţii tolerau pederastia, cu excepţia violării unui fiu de către tatăl său, faptă privită ca o crimă capitală. Vechii egipteni respingeau perversiunile sexuale de acest tip, deşi unele indicii atestă violenţe de natură sexuală asupra inamicilor înfrânţi în bătălie. În Vechiul Testament cazul cel mai complex de homosexualitate este cel legat de oraşul Sodoma (Facerea 19, 5 şi urm.). Implicaţii homosexuale par să sugereze, după cum recunosc chiar unii interpreţi talmudişti, relaţiile dintre David şi Ionatan sau dintre Iosif şi Putifar[439]. În unele cercuri lesbiene moderne se invocă, drept justificare religioasă a comportamentului homosexual, puternica afecţiune dintre Noemi şi Rut. Legiferarea mozaică interzice fără echivoc homosexualitatea, pedeapsa prevăzută fiind moarte (cf. 20, 13). Aceeaşi atitudine se regăseşte şi în Noul Testament, apostolul Pavel condamnându-i pe homosexuali pentru obiceiurile lor (Romani 1, 27; I Corinteni 6, 9; I Timotei 1, 10)"[440]. *Urâciune*: „echivalează gr. **βδέλυγμα** – *lucru care inspiră dezgust*; corespondentul din Biblia Hebraica este însă diferit: ebr. **towebhah** – *lucru abominabil*"[441].

23: **Nici cu dobitoc să nu te culci, ca să nu devii spurcat; nici femeia să nu stea la dobitoc ca să se-mpreuneze cu el; aceasta-i urâciune.**

Urâciune: „în Biblia Hebraica aici se utilizează un nou termen pentru a denumi acţiuni reprobabile de natură sexuală: ebr. **tebel**, literal *amestecătură*, prin extensie: *confuzie*; *bestialitate*. Sensul exact al termenului reprezintă o justificare implicită a condamnării bestialităţii în cadrul comportamentului sexual uman: omul a fost orânduit de Dumnezeu să stăpânească asupra animalelor şi, de aceea, orice deviaţie de la legile stabilite pentru relaţiile sexuale (Facerea 2, 24; 4, 1 etc.) este un păcat capital, care introduce confuzie în ordinea cosmică. […] Prin gr. **μυσαρός** – *impur*, *infam*, şi lat. *scelus* – *crimă*, *nelegiuire*, în Septuaginta şi în Vulgata se realizează o diferenţiere lexicală faţă de v. 22 […] Bestialitatea era detestată de evrei şi considerată o perversiune; pedeapsa prevăzută de lege era moartea (Ieşirea 20, 19;

---

[436] BBVA, p. 143

[437] LEV, p. 188

[438] SEP 1, p. 381

[439] Socotim aici că acela ce s-a robit unei patimi tinde să şi-o justifice pe orice căi, născocindu-şi argumente. La fel, împătimitul presupune cu uşurinţă că şi ceilalţi ar avea aceleaşi dorinţe şi porniri ca şi el. Oricum, am redat acest pasaj socotind util de cunoscut ce teorii se mai vehiculează.

[440] LEV, p. 188

[441] LEV, p. 188

Levitic 20, 15-16)”[442].

24: **Să nu vă întinați cu nimic din acestea, căci cu toate acestea s-au întinat păgânii pe care Eu îi izgonesc de dinaintea feței voastre.**

Toate acestea: „toate aberațiile sexuale enumerate anterior constituie surse de pângărire și împiedică relațiile normale cu Dumnezeu”[443].

25: **Că s-a spurcat pământul, Eu le-am pedepsit nelegiuirile, iar pământul i-a urât pe cei ce-l locuiesc.**

S-a spurcat pământul: „e vorba de pământul (țara) Canaanului, spurcat de păgânii pe care Domnul îi va alunga spre a le face loc fiilor lui Israel (vezi v. 3). Dreptul de proprietate are un temei moral: moștenește doar cel ce e vrednic de moștenire. Înțelesul poate fi mult mai larg, așa cum îl va descoperi Iisus Hristos, vorbind despre Împărăția lui Dumnezeu”[444]. *Pământul i-a urât*: „în Textul Ebraic: i-a vărsat; i-a scuipat afară; i-a vomat”[445]. „În Biblia Hebraica, expresia *a voma* este folosită pentru a exprima oroarea extremă față de astfel de crime: însuși pământul nu-i poate suporta pe făptuitorii unor păcate abominabile”[446].

26: **Dar voi să păziți toate legile Mele și toate poruncile Mele, și nimic să nu faceți din toate ticăloșiile acestea, nici băștinașul, nici străinul care trăiește între voi.**

27: **Că toate urâciunile acestea le-au făcut oamenii pământului care-au fost înainte de voi: și s-a spurcat pământul.**

28: **Aceasta, pentru ca nu cumva și pe voi să vă urască pământul atunci când îl veți întina, așa cum a urât neamurile de dinainte de voi.**

29: **Fiindcă tot cel ce va săvârși ceva din toate spurcăciunile acestea, acel suflet care le va face stârpit va fi din poporul său.**

30: **Așadar, păziți poruncile Mele și nimic să nu faceți din obiceiurile cele spurcate, așa cum au făcut cei de dinaintea voastră, nici să vă întinați întru ele: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!”**

Canaaniții săvârșeau mulțime de păcate grele, ei reprezentând un pericol permanent pentru evrei, aceștia din urmă putându-se contamina de relele deprinderi ale acelora. În pofida avertismentelor divine, Israel a urmat deseori, în istoria sa, obiceiurilor celor de alt neam.

CAPITOLUL 19 – *Porunci pentru viața de fiecare zi.*

„Acest capitol poate fi considerat o continuare a celui precedent: după disocieri referitoare la disoluția morală produsă de infracțiuni din sfera sexualității, legislatorul ia în discuție acum alte tipuri de imoralitate, care degradează pietatea și simțul dreptății, bunătatea și onoarea individului. Deși nu par orânduite după o logică prestabilită, toate aceste recomandări sunt reunite într-un cod moral având ca fundament principiul *Eu sunt Domnul*, enunțat mereu ca un laitmotiv”[447].

1: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Vorbește la toată obștea fiilor lui Israel și spune-le: - Fiți sfinți, că sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru!**

3: **Fiecare să se teamă de tatăl său și de mama sa, iar zilele Mele de odihnă să le păziți: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Să se teamă: verbul ebr. **yare’** – *a* (*se*) *teme* – exprimă aici relația fundamentală de

[442] LEV, p. 188
[443] LEV, p. 188
[444] BBVA, p. 143
[445] BBVA, p. 143
[446] LEV, p. 189
[447] LEV, p. 189

respect şi veneraţie, al cărei obiect sunt părinţii (cf. Ieşirea 20, 12; Matei 15, 4; Efeseni 6, 2) sau Dumnezeu (cf. *infra* 25, 17)"[448].

4: **Nu vă-nturnaţi către idoli, iar dumnezei turnaţi să nu vă faceţi: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Sintagma *dumnezei turnaţi* „vizează orice reprezentare materială a unor divinităţi obţinută prin turnare, cioplire, gravare etc. Septuaginta: **χωνευτός** – *turnat* (< **χωνεύω** – *a turna* [*un metal*]) şi Vulgata: *conflatile – care este din metal topit* – redau sensul literal al ebr. **massekah** (< **nasakh** – *a vărsa*, *a turna* dar şi, prin analogie, *a da formă*)"[449].

5: **De veţi aduce Domnului jertfă de mulţumire, să o aduceţi de bunăvoie;**

6: **s-o mâncaţi în ziua jertfirii, precum şi a doua zi, iar ce va rămâne pentru a treia zi să ardeţi cu foc;**

7: **dar de va mânca cineva a treia zi: spurcată este, şi primită nu va fi;**

8: **cel ce va mânca, păcat va purta asupră-şi, că a spurcat lucrul cel sfânt al Domnului: sufletul acela stârpit va fi din poporul său.**

Din repetarea unor porunci putem deduce atât importanţa lor, cât şi slăbiciunile evreilor spre anumite păcate.

9: **Când vă veţi secera holdele-n ţara voastră, marginea holdei să n-o seceraţi pân-la capăt, iar ceea ce cade din secera ta să nu aduni;**

10: **nici via ta să n-o culegi a doua oară, şi nici broboanele viei să nu le aduni; lasă-le pe acestea săracului ţi străinului: Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău.**

„Indicaţia de a lăsa nestrânsă, pentru săraci şi străini, o parte infimă a recoltei este expresia grijii divine pentru cei neprivilegiaţi de soartă.. Despre o ilustrare directă a acestei cutume citim în Rut 2. Ca o prefigurare a grijii creştine faţă de cel aflat în nevoie (cf. Fapte 4, 34-35), Dumnezeu porunceşte poporului ales să-i considere pe cei săraci drept fraţi şi să-i trateze ca atare. Practici de acest tip şi cu aceeaşi semnificaţie fac parte şi din comportamentul ţăranului român: vremea secerişului şi a culesului este un răstimp de graţie şi mulţumire pentru întreaga familie, care trebuie să mulţumească Domnului prin gesturi de generozitate faţă de săraci, sau chiar faţă de celelalte făpturi ale câmpului"[450].

11: **Să nu furaţi, să nu minţiţi, şi nimeni să nu-şi înşele aproapele.**

12: **Să nu vă juraţi strâmb pe numele Meu şi să nu pângăriţi numele cel sfânt al Dumnezeului vostru: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.**

13: **Să nu nedreptăţeşti pe aproapele şi să nu-l jefuieşti; plata simbriaşului tău să nu doarmă la tine pân-a doua zi.**

Datoriile faţă de Dumnezeu se împletesc cu cele faţă de semeni: „Nimeni să nu-l înşele pe lucrător la plata datorată. Fiindcă suntem şi noi lucrătorii Domnului Dumnezeului nostru şi de la El aşteptăm plata muncii noastre. Şi tu, orice lucru ai de făcut, dacă tăgăduieşti lucrătorului plata meritată, adică îl plăteşti prea puţin şi prea ieftin, vei fi refuzat când vei cere plata făgăduinţelor cereşti"[451].

14: **Pe surd să nu-l grăieşti de rău, în calea orbului să nu pui piatră de poticnire: teme-te de Domnul, Dumnezeul tău: Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău.**

Nu e vorba doar de infirmii fizic, ci şi de cei incapabili de a înţelege cuvintele Domnului. Aceştia trebuie întăriţi cu răbdare, iar nu doborâţi prin sminteli.

15: **La Judecată să nu fiţi nedrepţi; nu căta la faţa săracului, iar faţa celui puternic n-o lăuda, ci-ntru dreptate să-l judeci pe aproapele tău.**

„Înscrierea principiului imparţialităţii în codul israelit de procedură judiciară reprezintă o notă extrem de originală în comparaţie cu alte legislaţii ale Orientului Apropiat. Temeiul

---

448 LEV, p. 189
449 LEV, p. 189
450 LEV, p. 189
451 Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XIX, 3

acestei prescripții nu este atât de natură socială sau economică, cât religioasă: în fața lui Dumnezeu toți fiii lui Israel sunt egali, indiferent de avere sau de statut social”[452].

16: **Să nu umbli cu vicleşug în neamul tău, nici să te ridici asupra sângelui aproapelui tău: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Să nu umbli cu vicleşug; Biblia 1982: *să nu umbli cu clevetiri*: „Expresia echivalentă din Biblia Hebraica se traduce literal: *să nu fii calomniator*. Calomniator (ebr. **rakiyl**) era considerat acela care, prin mărturii false, prin zvonuri, defăimări, colportări de informații dubioase, producea suferință cuiva. Calomnia era aspru pedepsită”[453]. *Asupra sângelui aproapelui tău*: „este o crimă să aduci în fața unui tribunal o mărturie falsă, care ar putea conduce la condamnarea pe nedrept a unui om”[454].

17: **Să nu-l urăşti pe fratele tău în inima ta; îl vei mustra însă pe aproapele tău, ca nu cumva din pricina lui să porți asupră-ți păcat.**

„Ura este un sentiment care nu poate fi justificat doar de repulsia față de rău (Amos 6, 15) şi nu poate fi îndreptată nicidecum împotriva unui compatriot. Această indicație umanitară nu exclude obligația de a lua o atitudine publică intransigentă împotriva celui aflat în păcat, căci neglijarea sau ascunderea unui păcat înseamnă implicit şi asumarea lui”[455].

„Să nu zici: nu urăsc pe fratele meu, în vreme ce te scârbeşti de pomenirea lui”[456]. Totodată, semenul trebuie mustrat atunci când greşeşte: „Iar dacă va neglija cineva păcatul semenului şi, sub motivul aşa-zicând al îndelungii sale răbdări va tăcea, cu dublă greşeală păcătuieşte: căci şi el însuşi calcă porunca, şi părtaş celui ce păcătuieşte se face prin tăcere, iar pe cel care, poate, prin mustrări l-ar fi putut câştiga precum şi Domnul a rânduit (Matei 18, 15), pe acesta îl lasă să piară întru răutate”[457].

18: **Să nu te răzbuni cu mâna ta şi să nu porți pică pe fiii poporului tău, ci să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

„Iubirea față de aproapele va deveni principiul de aur al vieții hristice; enunțat aici pentru prima oară, el reprezintă unul dintre preceptele cele mai importante din Vechiul Testament şi este unic în literatura sapiențială a antichității”[458]. „Cuvintele anterioare, îndemnând la evitarea urii, pregătesc formula care va deveni fundamentul moralei creştine: **αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν**. Această sentență pare să fi constituit un *topos* scriptural al doctrinei fariseice, căci este citat în repetate rânduri în Noul Testament ca ceva cunoscut şi de la sine înțeles. Dintre locurile neotestamentare memorabile în care acest principiu este evocat ca o *poruncă* (**εντολή**) amintim câteva: în Matei 19, 19, Iisus Hristos îl menționează imediat după ultimele cinci porunci ale Decalogului, iar în Matei 22, 29 şi Marcu 12, 31, Mântuitorul situează acest comandament imediat după prima poruncă, referitoare la iubirea față de Dumnezeu, conferindu-i prin aceasta o valoare supremă. Sfântul Pavel citează de asemenea literal secvența aceasta, afirmând (Romani 13, 10 şi Galateni 5, 14) că, prin aceste cuvinte, *întreaga lege îşi găseşte împlinirea* (**εν ενι λόγω πεπλήρωται**)”[459].

„Deci şi acolo (în legea veche) observi că este îndepărtată răutatea nu numai de la faptă, dar chiar din gând, odată ce se cere alungată cu totul ura şi răzbunarea până şi din minte şi din inimă”[460]. „Fiecare iubeşte pe aproapele lui după măsura sa. Iar măsura dragostei desăvârşite este ca, după iubirea pe care o are față de Dumnezeu, să iubească şi pe aproapele său ca pe sine

---

[452] LEV, p. 189
[453] LEV, p. 190
[454] LEV, p. 190
[455] LEV, p. 190
[456] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, 329
[457] Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, 232
[458] LEV, p. 190
[459] SEP 1, p. 384
[460] Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mănăstireşti*, VIII, 15

însuşi”[461].

19: **Voi să păziți legea Mea! În cireada ta să nu-mpreunezi [vite de] două soiuri; ogorul tău să nu-l semeni deodată cu două soiuri de semințe; cu haină țesută din două soiuri de fire să nu te îmbraci.**

„E posibil ca aceste interdicții (de altfel, nemotivate) să se refere la unele practici magice care cultivau amestecuri dintre cele mai ciudate. Ele însă, în mod sigur (vezi începutul versetului), se constituie într-o metaforă pentru puritatea omogenă a legii lui Dumnezeu”[462]. „Termenul ebraic **kil'aiym** (dualul subst. **kele** – *separare*), care nu se găseşte în Biblia Hebraica decât aici şi în Deuteronom 22, 11, sugerează ideea de hibrid, de amestec. Rațiunea simbolico-religioasă a interdicției hibridării de orice fel pare să fi constat în nevoia de a păstra puritatea originară a ființei, aşa cum a creat-o Dumnezeu. În măsura în care Dumnezeu, separând mai întâi întunericul de lumină, a dat o formă definitivă fiecărei ființe, omul nu are dreptul de a încălca principiul intrinsec al distinctivității creaturilor. Interzicerea de a se încrucişa animale de specii sau rase diferite reflecta probabil şi temerea că poporul ar putea apoi să accepte astfel de practici în propria sa viață sexuală, ceea ce ar fi condus la adoptarea unor rituri orgiastice canaanite. În ciuda interdicției formale, Vechiul Testament atestă totuşi câteva cazuri de intervenție a omului în ordinea naturii; să amintim în acest sens vicleşugul utilizat de Iacov spre a-şi însuşi turma lui Laban (Facerea 30, 3-4)”[463].

Există, însă, şi alte înțelesuri: „Prin toate acestea ne dă în chip tainic să înțelegem că nu trebuie să cultivăm în noi păcatul şi virtutea, ci să se lase spre rodire numai semințele virtuții; şi că sufletul să nu aibă părtăşie cu două duhuri, cu Duhul lui Dumnezeu şi cu duhul lumii, ci să se lase robit numai de Duhul lui Dumnezeu şi să se producă numai rodurile Duhului”[464]. „Nu trebuie să cultivăm în sufletul nostru virtute şi răutate; că numai germenii virtuții trebuie să se dezvolte înnoi; că sufletul nu trebuie să fie părtaş la două duhuri, la Duhul lui Dumnezeu şi la duhul lumii”[465]. „Nu trebuie să sădeşti în acelaşi suflet, împreună, patima şi virtutea, nici să-ți împarți viața între cele potrivnice, ca să cultivi în acelaşi suflet mărăcini şi grâu, nici mireasa lui Hristos (sufletul) să nu preacurvească cu vrăjmaşii lui Hristos şi, pe de o parte, să zămislească lumina, pe de alta, să nască întunericul”[466]. „Trecând acum, ca de la o icoană, la înțelesul duhovnicesc, să nu lăsăm oile cuvântătoare să se supună amenințărilor spirituale ale necredinței învățătorilor eretici, adică învățăturilor lor prin cuvânt. Căci rodul unei opinii nelegiuite e foarte urât şi cuvintele celor de altă credință se fac pricini ai unor embrioni pociți celor ce le primesc. Deci noi, care suntem vii şi ținem loc de mlădițe, se cuvine să ne încununăm cu un rod de un singur soi şi să ne ferim de rodul de două soiuri. Căci între grâu şi strugure nu e nimic comun. Deci nici unul din noi să nu se facă loc pentru semințele străine”[467]. Dar, în Hristos, grâul şi via se împreună, la fel cum cortul sfânt unea, în lucrătura sa, torturi şi culori diferite (Ieşirea 26, 1 ş. a.). Căci virtuțile ne este îngăduit să le îmbinăm, după chipul hainei pestrițe a lui Iosif (Facerea 37, 3).

20: **De se va culca cineva trupeşte cu o femeie care e roabă, dar care e logodită cu un alt bărbat şi încă nerăscumpărată sau căreia încă nu i s-a dat libertatea, cercetare se va face asupră-le; dar nu vor fi dați morții, pentru că ea nu era liberă;**

„Femeia sclavă (ebr. **şipha**) era în genere proprietatea stăpânului şi avea foarte puține posibilități de a se apăra împotriva agresiunilor sexuale ale acestuia. Violarea unei sclave nu era socotită un păcat capital, deşi vinovatul era obligat să aducă o jertfă pentru păcat. Un bărbat liber nu se putea căsători cu o sclavă decât dacă o răscumpăra, plătindu-i prețul, sau dacă

[461] Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, 342
[462] BBVA, p. 144
[463] LEV, p. 190
[464] Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 4
[465] Sf. Macarie Egipteanul, *Cuvânt despre desăvârşirea în Duh*, 4
[466] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoință*
[467] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

stăpânul său o elibera"[468]. *Nu vor fi dați morții*: „conform statutului social al sclavei, nu cu mult diferit de al unui animal de povară, greşeala nu era considerată foarte gravă, cum ar fi fost în cazul unei femei libere, când pedeapsa prevăzută era moartea (cf. *infra* 20, 10; Deuteronom 20, 23-24)"[469].

21: **dar el Îi va aduce Domnului, la uşa cortului mărturiei, jertfă de vinovăție: un berbec va aduce, ca jertfă pentru vina sa;**

22: **preotul se va ruga pentru el, pentru păcatul său, aducând berbecul înaintea Domnului, iar păcatul pe care l-a făcut îi va fi iertat.**

23: **Când veți intra în țara pe care v-o dă vouă Domnul, Dumnezeul vostru, şi când veți fi sădit tot felul de pomi pentru hrană, necurăția lor s-o curățiți împrejur: necurată va fi roada lor pentru voi timp de trei ani; să n-o mâncați;**

Necurăția lor s-o curățiți împrejur: „în Versiunea Ebraică: *roada lor s-o socotiți netăiată-mprejur* (adică necurată, asemenea păgânilor)"[470]. „Indicația din acest pasaj priveşte un popor de cultivatori, ceea ce israeliții vor deveni abia o dată cu instalarea în Canaan"[471].

24: **în anul al patrulea toată roada lor va fi sfântă, prinos de laudă Domnului;**

„Întrucât producția unor pomi fructiferi era neînsemnată în primii trei ani, se considera că abia cea obținută în al patrulea an de rod este demnă de a fi oferită lui Dumnezeu în semn de recunoştință. Consacrarea avea loc în cadrul unui ceremonial care marca începutul perioadei de folosire a recoltei de către cultivator şi avea semnificația trecerii fructelor de la starea impură (*necircumcisă*) la starea *sfințită*"[472].

25: **iar în anul al cincilea veți mânca din roada lor, şi astfel rodirea lor o veți îmbelşuga: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

„Din acest pasaj, Philon, *Plant.* 93-139, a extras argumente simbolice referitoare la cinci principii ale educației copiilor (**παιδεία**). Mai întâi, ca şi o plantă, sufletul omului nu trebuie *cultivat* decât în pământul Domnului, unde trebuie curățit de orice impurități, adică de orgoliu şi gânduri deşarte; în al doilea rând, cei trei ani în care fructul nu trebuie mâncat semnifică faptul că rodul educației are nevoie să fie purificat; în al treilea rând, fructul educației trebuie să rămână intact în toate cele trei momente ale timpului, trecut, prezent şi viitor; în al patrulea rând, consacrarea către Dumnezeu în al patrulea an corespunde numărului perfect; şi în al cincilea rând, anul al cincilea, în care fructul poate fi consumat, corespunde [numărului] care semnifică simțurile. Spre aceeaşi sferă a educației îşi orientează şi Clement Alexandrinul, *Stromate* II, 95, 2-3, interpretarea: cei trei ani de aşteptare corespund timpului necesar pentru o bună instruire a unui catehumen, iar [numărul] patru corespunde tetradei virtuților consacrate lui Dumnezeu"[473].

„Sădirea urmează după intrare. Şi pe drept cuvânt. Căci, înainte de desăvârşire, cele sădite nu sunt sigure, mai ales că cei ce vor să sădească umblă încoace şi încolo, după năravul celor nestatornici. Pentru că şi în lucrurile evlaviei este o rânduială şi o înşiruire, ca şi în oricare altul, şi trebuie pornit şi în această viețuire de la început"[474]. Cât priveşte timpul până la culesul roadelor bune, „prin an înțelegem o perioadă. Trei au fost perioadele în care legea era încă necurățită, împovărată de grosimea întâmplărilor istorice şi copleşită de umbră ca de o coajă nefolositoare. Acestea trei au fost cea a lui Moise, a lui Iosua, a Judecătorilor. După ele a urmat perioada în care a răsărit ceata strălucită a proorocilor. Atunci, rodul legii a fost sfânt şi vrednic de laudă. Căci de la sfinții prooroci au început să-şi aibă puterea cele ale legii şi să nu mai fie nici măcar numite cele ce erau în umbre; dimpotrivă, să fie propovăduit în chip deschis

---
[468] LEV, p. 190
[469] LEV, p. 190
[470] BBVA, p. 144
[471] LEV, p. 190
[472] LEV, p. 190
[473] SEP 1, p. 385
[474] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, XXXII

adevărul şi să fie lăudată taina venirii lui Hristos. Aşadar, în perioada a patra, cele ale legii au ajuns la începutul curăţirii şi rodul era de pe acum sfânt. Dar abia într-a cincea a fost bun de mâncat, când s-a făcut venirea lui Hristos, mărturisită prin lege şi prin prooroci”[475].

26: **Să nu mâncaţi pe munţi, nici să descântaţi, nici în zborul păsărilor să ghiciţi.**

Să nu mâncaţi pe munţi: „Ebraică: *Să nu mâncaţi cu sânge*; sau: *să nu mâncaţi deasupra sângelui. A nu mânca pe munţi* poate fi o aluzie la vulturul care-şi sfâşie prada sus, pe înălţimea stâncilor; dar, în context, se poate referi şi la anume ritualuri magice”[476]. La fel: „Dacă vom compara acest pasaj cu un fragment din I Regi 14, 3-35, unde apare aceeaşi turnură ebraică, putem conchide că nu este vorba aici doar de simpla interdicţie de a consuma sângele jertfei (cf. *supra* 7, 26; 17, 3-7), ci de o aluzie la practici magice mai complexe”[477].

„A ghici în zborul păsărilor era practica augurilor”[478]. *Nici să descântaţi, nici în zborul păsărilor să ghiciţi*: Biblia 1982: *să nu vrăjiţi, nici să ghiciţi*; LEV, traducerea modernă: *să nu umblaţi cu vrăji sau cu ghicitul*: „În Biblia Hebraica, numele celor două acţiuni sunt exprimate prin verbe al căror conţinut semantic se completează reciproc pentru a exprima excluderea oricărei forme de practici [magice][479]: ebr **nahaş** – *a şuiera*, *a şopti*[480], prin extensie: *a face o vrajă* – şi ebr. **anan** – *a acoperi* (< **anan** – *nor*), figurativ: *a observa în scop divinatoriu*. Echivalenţele româneşti[481] reflectă gr. **οιωνίζομαι** – *a observa zborul păsărilor pentru a prevedea viitorul* (**οιωνός** – *pasăre*) şi expresia sinonimă **ορνιθοσκοπέομαι** (<**ορνις** – *pasăre*, **σκοπέω** – *a privi*, *a cerceta*), care, după Bailly, s. v., nu se află atestată decât în acest loc din Levitic”[482].

27: **Să nu vă-ncreţiţi părul capului, nici să vă stricaţi faţa bărbii.**

„Semnificaţia interdicţiei din acest pasaj este greu de stabilit. Oricum, sunt vizate obiceiuri rituale practicate de popoarele păgâne vecine. Herodot, *Istorii* III, 8, menţionează de pildă obiceiul arabilor de a-şi rotunji părul în cinstea zeului lor **Ορτάλ**. Despre aceiaşi arabi şi Plinius, *Hist. nat.* VI, 32 aminteşte că îşi rădeau barba, dar nu şi mustaţa”[483].

28: **În trupul vostru să nu vă faceţi tăieturi pentru sufletele morţilor, nici să scrieţi pe voi cu împunsături de ac; Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Tăieturi: „La majoritatea popoarelor antice exista obiceiul de a marca doliul sau durerea colectivă prin autoincizii corporale. Xenofon, *Cyropaedia* III, 1, 3, 13 povesteşte cum babilonienii şi armenii îşi zgâriau în acest scop feţele şi braţele, iar Herodot, *Istorii* VI, 71 observă acelaşi obicei la sciţi. Dumnezeu interzice poporului ales astfel de practici, pentru a-l diferenţia de neamurile canaaneene (cf. III Regi 18, 28). Totuşi, în ciuda interdicţiei exprese, exprimarea doliului în acest chip era încă practicată şi de evrei (cf. Ieremia 16, 6; 41, 5)”[484]. *Nici să scrieţi pe voi cu împunsături de ac*: „Interzicerea tatuajului are o bază teologică limpede: încrustarea în piele a unor embleme păgâne, a unor litere, chipuri sau a altor semne, desfigura imaginea divină din om, constituind astfel un păcat capital, o ofensă gravă la adresa divinităţii. Tatuarea rituală este însă o practică generală în toate culturile primitive”[485].

29: **Să nu-ţi pângăreşti fiica, făcând din ea o desfrânată, ca nu cumva pământul să cadă-n desfrânare şi ca nu cumva pământul să se umple de fărădelege.**

„Exegeţii propun două interpretări sensibil diferite ale acestui comandament divin: ar fi vorba fie de prostituţia ordinară, fie de prostituţia sacră. Prostituţia obişnuită atenta la

[475] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[476] BBVA, p. 144
[477] LEV, p. 190
[478] BBVA, p. 144
[479] În LEV apare, socotim că dintr-o greşeală: *religioase.*
[480] **nahaş** înseamnă şi *şarpe*, de unde legătura cu *a şuiera*.
[481] Acolo unde s-a urmat Septuagintei.
[482] LEV, p. 190
[483] LEV, p. 190
[484] LEV, p. 191
[485] LEV, p. 191

sacralitatea contractului marital, singurul care asigura demnitatea femeii şi securitatea cultică a comunităţii. Cum este însă greu de presupus că un părinte îşi supunea în mod intenţionat fiica prostituţiei mercantile, pare mai logic să vedem aici o interdicţie a prostituţiei rituale, practicată constant în cultele orgiastice ale zeităţilor canaaneene Baal şi Astarteea. Păcatul era în acest caz cu atât mai abominabil, cu cât implica şi păcatul suprem al idolatriei, conducând la pângărirea întregii comunităţi"[486].

30: **Zilele Mele de odihnă le veţi păzi, de locaşul Meu cel sfânt vă veţi teme: Eu sunt Domnul!**

„Necesitatea respectării sabatului este subliniată din nou (cf. *supra*, v. 3), din cauza importanţei sale capitale pentru desfăşurareaîntregului ansamblu ritualic"[487].

31: **Să nu alergaţi la cei ce cheamă morţii, pe la vrăjitori să nu umblaţi, fiindcă ei vă întinează; Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

La cei ce cheamă morţii: „literal: *la ventriloci*; la cei ce vorbesc din pântece, nefiresc, ca din altă lume. Termenul ebraic se poate referi atât la spiritele care sunt chemate, cât şi la necromanţii care le invocă prin mediumnitate. Practicarea spiritismului e condamnată şi în 20, 27; Deuteronom 18, 11; I Regi 28, 7-20; IV Regi 21, 6; 23, 24; Isaia 8, 19; 19, 3; 29, 4; I Paralipomena 10, 13; II Paralipomena 33, 6"[488]. „În Biblia Hebraica, denumirile *cei ce cheamă duhurile morţilor* şi *vrăjitori* apar de obicei împreună, pentru a desemna pe necromanţii şi pe vrăjitorii de orice fel; alăturarea celor doi termeni are un efect cumulativ. *Cei ce cheamă duhurile morţilor*: subst. ebr. **obh** (recurent în special la forma de plural **obhiym**) are sensul literal *burduf*, dar în Biblia Hebraica desemnează prin extensiune noţiunea de *ventriloc*; *necromant*. Se presupunea că spiritul malefic al mortului locuia în pântecele vrăjitorului, de unde vorbea înăbuşit, ca şi cum glasul i-ar fi venit de sub pământ. Această noţiune a fost transpusă în Septuaginta prin subst. gr. **εγγαστρίμυθος** – *ventriloc*, termen reperat de Bailly, s. v. doar în scrierile hipocratice şi în Septuaginta. […] Necromanţia era privită cu oroare de către evrei, dar, deşi absolut interzisă, ea era practicată uneori chiar de personaje înalte precum Saul, care, într-un moment limită, invocă spiritul lui Samuel cu ajutorul unei vrăjitoare (cf. I Regi 28, 7-25). *Vrăjitori*: în Biblia Hebraica, subst. **yidoniy** (< **yada** – *a şti*) desemnează pe vrăjitor în calitatea sa de deţinător al unor secrete magice; uneori, acest termen este transpus literal în Septuaginta prin gr. **γνώστης** – *ştiutor*, *cunoscător*, iar alteori, precum în acest pasaj, prin gr. **επαοιδός** – *care cânta asupra…*; special: *care murmură cuvinte magice pentru a obţine ceva* (**επί** – *asupra*; **αοιδή** – *cântec*). […] Practicarea diverselor forme de magie a fost un fapt curent în mediul românesc tradiţional. Agenţii magici (descântători, solomonari, fermecători, vrăjitori etc.), fie că erau temuţi, fie că erau respectaţi, făceau parte integrantă din peisajul comunitar românesc, deşi erau prigoniţi în mod oficial de Biserică[489]. Practicile lor, legate în special de specificul vieţii pastorale şi agricole, datau din epoca pre-creştină. Nu trebuie neglijat nici faptul că, în multe cazuri, funcţia unui agent magic era preluată de preoţii înşişi"[490].

32: **Înaintea celui cărunt să te scoli, să cinsteşti faţa bătrânului şi să te temi de Domnul, Dumnezeul tău: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Bătrânul: „Gr. **πρεσβύτερος**, forma de comparativ a adj. **πρεσβύς** – *bătrân*, […] desemnează atât în Vechiul Testament cât şi în Noul Testament funcţia socială, specifică în comunitatea ebraică, a bătrânilor venerabili. Ulterior, în Noul Testament, gr. **πρεσβύτερος** a ajuns să însemne din ce în ce mai frecvent *preot*; termenul este şi etimonul creştin primar al

---

486 LEV, p. 191

487 LEV, p. 191

488 BBVA, p. 145

489 La români, *prigoana* s-a rezumat, de regulă, la combaterea vrăjitoriei prin cuvântul de învăţătură şi la rugăciuni de desfacere a vrăjilor. În alte părţi ale lumii ortodoxe s-a trecut şi la măsuri mai ferme, în special în Rusia.

490 LEV, p. 191 – Folosirea timpului trecut în acest pasaj, referitor la practicarea magiei la români, trebuie înţeleasă în sensul că fenomenul s-a diminuat, nu că ar fi dispărut.

românescului *preot* (prin lat. *presbyterus*)”[491]. Bătrânețea semnifică longevitatea, înțelepciunea, virtutea şi experiența (chiar dacă se poate îmbătrâni şi în răutăți!). Astfel, pretutindeni bătrânii au fost ținuți în mare cinste. Dar, dacă grecescul **presviteros** a ajuns să însemne *preot*, termenul arată nu atât vârsta, cât harul şi înțelepciunea persoanei consacrate.

33: **De se va aşeza vreun străin în țara voastră, să nu-l strâmtorați.**

„În Biblia Hebraica, ebr. **yanah** – *a violenta*, *a maltrata*, are şi sensul suplimentar de *a abuza de situația subalternă a cuiva pentru a-l exploata*. Acest sens este întărit în versetul următor prin comparația cu situația în care s-au aflat evreii înşişi în captivitatea egipteană”[492].

34: **Străinul care s-a aşezat la voi să vă fie ca un băştinaş de-al vostru; să-l iubeşti ca pe tine însuți, că şi voi ați fost străini în țara Egiptului: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Față de versetul 18, aici se recomandă şi iubirea față de străini, nu doar față de *aproapele*, socotit de către evrei ca putând fi doar un conațional. Pilda Samarineanului milostiv (Luca 10, 25-37) schimbă această viziune, dar schimbarea era pregătită deja de către Moise, chiar dacă n-a avut un efect deplin. În sens mai larg, se arată primirea neamurilor în Biserică.

35: **Să nu faceți nedreptate, fie la judecată, fie la măsurat, fie la cântărit, fie la turnat.**

Judecată: „avem aici acelaşi cuvânt ca în v. 15, dar cu sens diferit, non-judiciar. Este vorba de împrejurările de viață economică socotite ca fiind juste, adică reglementate. [...] Ideea cuprinsă în acest verset se referă la toate felurile de determinări cantitative”[493].

36: **Cântarul vostru să fie drept, greutățile drepte, efa dreaptă şi hinul drept: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-am scos din țara Egiptului.**

37: **Să păziți legea Mea întreagă, toate rânduielile Mele, şi să le pliniți: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!”**

În orice împrejurare, balanța noastră să fie dreaptă. Balanța e simbol al dreptății, măsurii şi echilibrului în faptele noastre.

CAPITOLUL 20 – *Păcate şi pedepse.*

1: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Spune-le fiilor lui Israel: - Dacă cineva dintre fiii lui Israel şi dintre străinii care trăiesc printre Israeliți va da pe careva din copiii săi lui Moloh, acela să fie dat morții: neamul băştinaşilor să-l ucidă cu pietre.**

„Idolatria era considerată o crimă capitală şi pedepsită cu moartea prin lapidare, prescrisă şi pentru blasfemie (cf. *infra* 24, 16), profanarea sabatului (Numerii 15, 32-36) şi ocultism (cf. *infra* 20, 27)”[494].

3: **Iar Eu Îmi voi întoarce fața împotriva omului aceluia şi-l voi stârpi din poporul său, pentru că a dat pe vreunul din copiii săi lui Moloh, aşa încât locul Meu cel sfânt să-l întineze şi numele Meu cel sfânt să-l necinstească.**

4: **Iar dacă oamenii pământului îşi vor închide ochii asupra acelui om care va fi dat pe cineva din copiii săi lui Moloh,**

Oamenii pământului: „ebr. **am ha'areț**, gr. **οι αυτόχθονες της γης**, Vulgata: *populus terrae*, care de obicei denumesc pe autohtoni în opoziție cu străinii (cf. *supra* 16, 29), par să desemneze aici un fel de consiliu legislativ, format din bărbații de vază ai comunității, singurul

491 LEV, p. 191
492 LEV, p. 191
493 LEV, p. 191
494 LEV, p. 192

în măsură să pronunțe condamnarea la moarte prin lapidare (Harrison, p. 204)”[495].

5: **Eu fața Mi-o voi întări atât împotriva acelui om cât şi-mpotriva neamului său şi-i voi stârpi din poporul său pe el şi pe toți cei ce într-un gând cu el se unesc să se desfrâneze cu idolii lui Moloh.**

Se prevede şi cazul în care judecata oamenilor ar fi îngăduitoare, fapt ce ar duce la înăsprirea pedepsei divine şi la extinderea ei asupra întregii comunități.

6: **Dacă vreun suflet va alerga la cei ce cheamă morții sau la vrăjitori ca să se desfrâneze după ei, Eu Îmi voi întări fața împotriva sufletului aceluia şi-l voi stârpi din poporul său.**

Chiar dacă nu se spune explicit, e subînțeles că cei ce merg la necromanți şi vrăjitori sunt pedepsiți cu moartea; aici se vorbeşte doar despre pedeapsa divină.

7: **Sfinți veți fi voi, fiindcă sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru.**

La măsura sfințeniei ajungem doar în Hristos, dar pregătirea începe îndată după cădere şi se continuă în istorie.

8: **Păziți rânduielile Mele şi pliniți-le: Eu sunt Domnul, Cel ce vă sfințeşte!**

Hristos e plinirea Legii (cf. Matei 5, 17). Omenirea e chemată, cu anticipație, la urmarea lui Hristos.

9: **Cel ce va blestema pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morții; de vreme ce a blestemat pe tatăl său sau pe mama sa, vinovat este.**

Cel ce va blestema: „în unele nuanțe: cel ce va grăi de rău; cel ce va insulta”[496]. Cinstirea părinților trupeşti şi sufleteşti este o obligație. Se dau de bunăvoie morții cei care disprețuiesc preoția rânduită de Hristos (părinții) şi defaimă Biserica (mama).

10: **Omul care va săvârşi adulter cu femeie măritată, adică cel ce săvârşeşte adulter cu femeia aproapelui său, acela să fie dat morții, el, adulterul, dar şi ea, adultera.**

„Dacă sunt dați morții cei care cu trupul strică casa cuiva, cu (atât) mai mult cel care strică, printr-o rea învățătură, credința lui Dumnezeu, pentru care Iisus Hristos a fost răstignit”[497].

11: **Cel ce se va culca cu femeia tatălui său, acela goliciunea tatălui său a descoperit-o; amândoi să fie omorâți, căci [amândoi] sunt vinovați.**

12: **De se va culca cineva cu nora sa, amândoi să fie omorâți: s-au purtat ca nişte păgâni, aşa că sunt vinovați.**

13: **De se va culca cineva cu bărbat ca şi cum s-ar culca cu o femeie, amândoi au săvârşit urâciune: vor fi omorâți, că vinovați sunt.**

14: **Dacă cineva îşi va lua femeie, dar şi pe mama ei de femeie, aceasta-i nelegiuire; cu foc să fie arşi, atât el cât şi ele, pentru ca-ntre voi să nu fie fărădelegi.**

„Avem aici singurul loc în care este specificată modalitatea de execuție pentru delicte sexuale grave. Arderea vinovaților – nu este clar dacă erau arşi de vii, cum interpretează Vulgata: *vivus ardebit cum eis*, sau mai întâi ucişi şi apoi incinerați – avea, după cum se indică limpede, nu doar o semnificație punitivă, ci şi una expiatorie”[498].

15: **Cel ce se va împreuna cu dobitoc, acela să fie omorât; veți ucide şi dobitocul.**

16: **Dacă femeia se va duce la vreun dobitoc ca să se-mpreuneze cu el, să ucideți atât femeia cât şi dobitocul; cu moarte să fie omorâți, că vinovați sunt.**

„Însoțirile, amestecările, împreunările spirituale cu cei cu care nu se cuvine şi de care se îmbolnăveşte mintea de ultima nebunie sunt pricini de moarte atât celor ce corup, cât şi celor ce suportă de bună voie coruperea”[499].

17: **Dacă cineva-şi va lua [de femeie] pe sora sa, fie după tată, fie după mamă, şi-i**

[495] LEV, p. 192
[496] BBVA, p. 145
[497] Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către efeseni*, XVI, 2
[498] LEV, p. 192
[499] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

va vedea goliciunea aşa cum şi ea va vedea goliciunea lui, aceasta-i [faptă de] ocară; stârpiţi să fie sub ochii fiilor poporului lor. El a descoperit goliciunea surorii sale, păcatul e asupră-le.

18: **Bărbatul care se va culca cu femeie în timpul curgerii ei şi-i va descoperi goliciunea, acela i-a descoperit izvorul, iar ea şi-a descoperit curgerea sângelui: amândoi să fie stârpiţi din neamul lor.**

Izvorul… curgerea: „în Biblia Hebraica, aici, ca şi în 12, 7, subst. ebr. **maqor** (< **qur** – *a se scurge*) desemnează sursa unui lichid şi este utilizat întotdeauna metaforic, desemnând mai degrabă curgerea în sine decât locul de unde aceasta îşi are începutul”[500].

19: **Goliciunea surorii mamei tale şi a surorii tatălui tău să n-o descoperi, căci aceasta-nseamnă a descoperi trupul cuiva înrudit; păcat vor avea amândoi.**

„Este greu de explicat motivul pentru care acest verset contrastează ca structură cu cele imediat anterioare, apropiindu-se din punct de vedere retorico-sintactic de pasajul corespondent din 18, 12-13”[501].

20: **Cel ce se va culca cu rudenia sa descoperă goliciunea rudeniei sale: fără copii să moară amândoi!**

„Precum în toate civilizaţiile de tip arhaic, şi la evrei faptul de a muri fără descendenţi era resimţit ca o mare nenorocire”[502].

21: **De va lua cineva pe femeia fratelui său, urâciune este, că a descoperit goliciunea fratelui său: fără copii să moară!**

22: **Păziţi toate rânduielile Mele şi toate hotărârile Mele pliniţi-le, ca să nu vă urască pământul în care vă duc să-l locuiţi.**

23: **Să nu umblaţi după legile neamurilor pe care Eu le alung din faţa voastră, că ele pe toate acestea le-au făcut, iar Eu de ele M-am scârbit.**

24: **Eu sunt Cel ce v-a spus: Voi veţi moşteni pământul lor şi Eu vă voi da să-l moşteniţi, pământul în care curge lapte şi miere. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-am osebit din toate neamurile;**

„Asocierea laptelui (denotare metonimică a turmelor) şi a mierii (care evocă abundenţa arborilor fructiferi) subliniază hiperbolic bogăţia şi fertilitatea Palestinei, realitate confirmată de scrierile altor autori antici, între care Iosif Flaviu, Tacitus sau Plinius”[503].

25: **voi veţi osebi între animalele curate şi necurate, între păsările curate şi necurate; să nu vă spurcaţi sufletele cu dobitoacele sau cu păsările sau cu toate cele ce se târăsc pe pământ, pe care Eu vi le-am deosebit ca necurate.**

Voi veţi osebi: „Septuaginta sugerează că textul acestui verset nu e o simplă repetare a restricţiilor din 11, 43-45, ci o alegorie asupra situaţiei speciale a lui Israel în raport cu neamurile păgâne”[504].

26: **Să-Mi fiţi sfinţi, că sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-am osebit pe voi dintre toate neamurile, ca să fiţi ai Mei.**

27: **Bărbatul sau femeia care va chema morţi sau care va face vrăji, cu moarte să moară: cu pietre să-i ucideţi, că vinovaţi sunt!”**

Prescripţiile divine au şi scopul de a separa pe evrei de popoarele idolatre, pe lângă scopul sfinţitor. Aceasta pentru că primul pas către desăvârşire constă în depărtarea de rău.

CAPITOLUL 21 – *Sfinţirea preoţilor.*

500 LEV, p. 192
501 LEV, p. 193
502 LEV, p. 193
503 SEP 1, p. 389
504 BBVA, p. 146

1: **Zis-a Domnul către Moise: „- Grăieşte tu preoților, fiii lui Aaron, şi spune-le: Nimeni din voi să nu se spurce prin atingere de mort dintre ai săi,**

„Repulsia față de cadavre, ca şi interdicția ritualică de a le atinge, impusă în special personalului sacerdotal, era cvasigenerală în rândul popoarelor antice. Aulus Gellius, *Noctes Atiicae*, X, 15, arată că preotului lui Jupiter (*flamen dialis*) îi era interzis nu numai să atingă un mort, dar nici măcar să se apropie de locul unui mormânt”[505].

2: **în afară de ruda cea mai apropiată: tată, mamă, fii, fiice, frate,**

3: **sau de sora sa fecioară (care-i este aproape pentru că nu a cunoscut bărbat); de aceştia se poate atinge.**

„Relația dintre frate şi soră era socotită de un tip special: rudenia apropiată consista doar până în momentul în care femeia se căsătorea, moment în care legăturile de sânge se considerau întrerupte. Expresia *care stă aproape de el* (ebr. **qirobhah**) are un sens local, semnificând faptul că sora locuia în familia fratelui ei”[506].

4: **De nimeni altul din poporul său să nu se atingă, ca să nu se spurce.**

SEP 1 traduce versetul: *Să nu se pângărească pe neaşteptate* [*cu cineva*] *în poporul său, spre a se spurca*: „Versetul acesta a pus probleme grele de interpretare, întrucât se pare că textul ebraic originar este în acest punct corupt. În timp, s-au conturat trei tipuri de interpretări: 1. Cea din Septuaginta (**ου μιανθήσεται εξάπινα εν τω λαω αυτου εις βεβήλωσιν αυτου**), pe care am urmat-o şi noi[507]; 2. Pornind de la sensul generic *stăpân* al ebr. **baal** care apare la începutul versetului în Textul Masoretic, alți interpreți au socotit că trebuie să se facă o referire la marele preot, în calitatea sa de şef suprem al comunității: *Sed nec in principe populi sui contaminabitur* (*Vulgata*), *But he shall not defile himself, being a chief man among his people, to profane himself* (KJV); 3. Interpretări mai recente reconstituie începutul versetului din Textul Masoretic, completându-l cu secvența **libaalah** – *pentru o femeie măritată*, aşa încât, cu această completare, versetul s-ar referi la un nou caz al interdicției, acela în care cadavrul ar aparține soției unuia dintre apropiații săi (părinte, frate, fiu): *Pour une femme mariée parmi les siens il ne se rendra pas impur* (BJ)”[508].

5: **La mort să nu vă radeți capul, să nu vă tundeți colțurile bărbii şi nici să vă faceți tăieturi pe trup.**

„Practicile de doliu păgâne sunt interzise nu doar preoților, ci şi laicilor, după cum se stipulează concret în 19, 27-28. [...] [*Să nu vă radeți capul*]: interdicția din acest verset vizează cutuma unor popoare învecinate de a-şi rade, în semn de doliu, zona occipitală a capului”[509].

6: **Sfinți vor fi ei pentru Dumnezeul lor: să nu pângărească numele Dumnezeului lor, pentru că ei sunt cei ce aduc jertfe Domnului, daruri Dumnezeului lor, şi sfinți vor fi.**

7: **Să nu-şi ia de soție femeie desfrânată sau pângărită, nici femeie lepădată de bărbatul ei, căci sfânt este el [preotul] pentru Domnul, Dumnezeul său.**

Desfrânată sau pângărită: „prin context, celălalt atribut, adj. *pângărită* (ebr. **helalah**) trebuie să se refere la o femeie care şi-a pierdut virginitatea; aceasta, ca şi femeia izgonită de bărbatul său, era considerată impură şi nu putea deveni soția unui preot”[510].

8: **Cinsteşte-l ca pe un sfânt, căci el este cel ce-I aduce daruri Domnului, Dumnezeului tău; sfânt să vă fie, că sfânt sunt Eu, Domnul, Cel ce-i sfințesc pe ei.**

Ca pe un sfânt: „în Biblia Hebraica, ebr. **qadhaş** îşi actualizează semnificații diferite, de la *a face* (*sau a considera*) *sfânt*, până la *a purifica* sau *a consacra*”[511].

[505] LEV, p. 193
[506] LEV, p. 193
[507] SEP 1
[508] SEP 1, p. 390
[509] LEV, p. 193
[510] LEV, p. 193
[511] LEV, p. 194

9: **Dacă fiica unui preot se va pângări prin desfrânare, ea pângăreşte numele tatălui său: cu foc să fie arsă!**

„A făcut cineva desfrânare preot fiind? Din pricina vredniciei lui preoţeşti primeşte adaos foarte mare la pedeapsă. De aceea fetele celorlalţi oameni erau ucise de făceau desfrânare, pe când fetele preoţilor erau arse de vii”[512]. Prin fiica preotului poate fi închipuit Iudaismul: „Căci sinagoga iudeilor s-a dat flăcării, fiindcă s-a spurcat şi s-a pângărit, urmând părerilor cărturarilor şi fariseibr şi predându-şi mintea întreagă poruncilor oamenilor”[513].

10: **Preotul care-i mai mare între fraţii săi, pe capul căruia s-a turnat mirul de ungere şi care-a fost sfinţit să poarte veşminte, capul nu şi-l va descoperi şi veşmintele nu şi le va sfâşia.**

„Această prescripţie, ca şi cele din versetele următoare, se referă la marele preot”[514]. „Pornind de la acest context, Origen, *Hom. Lev.* XII, 1-3, vede în figura marelui preot prefigurarea lui Iisus Hristos”[515].

11: **şi nici la mort nu va intra: nici chiar de tatăl său sau de mama sa nu se va atinge.**

„În interpretarea simbolică a lui Origen, asemenea marelui preot, Hristos nu Se poate apropia de sufletul cuiva care, din pricina păcatului în care trăieşte, este ca şi mort”[516].

„Moartea altuia nu va pricinui nici o întinare vreunui om, dacă cercetăm bine adevărul ascuns în acest fapt. Dar moartea trupească e chipul celei dinlăuntru şi din suflete, de care se spurcă în mod necesar cel ce vine aproape, fie prin voinţă, fie prin acelaşi fel de lucrare. Deci se cuvine sfinţilor să se despartă de faptele moarte şi să se depărteze cât mai mult de ele şi e bine să nu se adune la un loc cu cei bolnavi de ele”[517].

12: **Din locaşul cel sfânt nu va ieşi, şi nici va pângări locaşul Dumnezeului său, căci sfântul mir de ungere al Dumnezeului său este asupră-i: Eu sunt Domnul!**

„*Sfântul locaş* desemnează aici circumferinţa sacră în interiorul căreia se află cortul întâlnirii”[518]. Textul Masoretic are, în acest loc, **miqdaş**, *sanctuar*: „Pornind de la această diferenţă dintre Septuaginta şi Textul Masoretic, Eusebiu al Cezareii, urmat de alţi exegeţi creştini, dezvoltă o complexă interpretare a contextului de aici în sensul unei prefigurări hristice”[519].

13: **Acesta îşi va lua de femeie o fecioară din spiţa sa.**

14: **Dar văduvă sau lepădată sau pângărită sau desfrânată să nu ia; numai fecioară din spiţa sa să-şi ia de femeie;**

„Indicaţia, strictă pentru un preot, de a se căsători doar cu o femeie virgină (ebr. **bethulah**) de neam israelit, are un temei cultual şi teologic limpede: ca factor mediator între comunitate şi Dumnezeu, preotul trebuie să se ferească de tot ceea ce ar fi putut să-l impurifice”[520]. „Philon este de părere că se face trimitere la tribul sacerdotal, pe când Iosif Flaviu crede că expresia se referă la întregul popor al lui Israel”[521].

15: **să nu-şi pângărească seminţia întru poporul său, căci Eu sunt Domnul, Cel care-l sfinţesc!”**

„Căsătorindu-se cu o femeie nedemnă, marele preot ar fi săvârşit un păcat capital, pângărind sfântul sanctuar, dar şi-ar fi descalificat şi descendenţa, turnând în venele urmaşilor

[512] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXV, 5
[513] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[514] LEV, p. 194
[515] SEP 1, p. 391
[516] SEP 1, p. 391
[517] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[518] LEV, p. 194
[519] SEP 1, p. 391
[520] LEV, p. 194
[521] SEP 1, p. 391

un sânge străin”[522].

În plus, „cuvântul ne indică şi trista soartă a sinagogii iudaice, pe care, pentru că a curvit cu mulţi păstori, precum s-a scris (Ieremia 3, 1), n-a primit-o în comunitatea duhovnicească Hristos, Preotul atotcurat”[523].

16: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

17: **„Spune-i lui Aaron: Nimeni dintre urmaşii tăi ce vor fi din neam în neam şi care va avea-ntru sine un cusur să nu se apropie să-I aducă daruri Dumnezeului său.**

Cusur: „cuvântul original e mult mai cuprinzător; deşi în context el se referă la un defect fizic (cusur, meteahnă, infirmitate), înţelesul său cuprinde şi aria morală (prihană). Dumnezeu a creat lumea perfectă; ca atare, şi imaginea Sa întrupată în preot trebuie să fie integrală, neştirbită”[524]. „Exigenţa integrităţii corporale a preotului exista şi la greci (vezi Platon, *Legile*, VI) şi la romani, ca de altfel la toate popoarele antichităţii; nu doar raţiuni de prestigiu social o justificau, dar şi temeiuri cultuale. Creştinismul însuşi a preluat această cerinţă, prezentă în practica pastorală a majorităţii confesiunilor sale”[525].

18: **Tot omul cu meteahnă să nu se apropie, fie el orb sau şchiop sau ciung sau cu urechile tăiate**

19: **sau cu mâna ruptă sau cu piciorul rupt**

20: **sau ghebos sau cu albeaţă la ochi sau cu ochi fără gene sau cu pecingine sau cu una din părţile bărbăteşti vătămată.**

Ghebos (*cocoşat*): „ebr. **ghiben**, cu această unică ocurenţă în Biblia Hebraica, a fost privit ca un termen tehnic, cu un înţeles incert. Dacă interpretarea tradiţională *cocoşat* este corectă, atunci termenul ar putea denumi un bolnav de tuberculoză spinală (maladia lui Pott), caracterizată prin spondilită şi deformarea vertebrelor (Harrison, p. 11). Nu este însă exclus ca legislatorul să fi avut în vedere şi o deformare genetică”[526]. *Cu albeaţă la ochi*: „aceasta este interpretarea general acceptată, după Vulgata: *albuginem in oculo*, a ebr. **tebalul beyno**, literal: *o pată pe ochi*. Caracterul de *hapax legomenon* al ebr. **tebalul** a îngreunat traducerea, ceea ce explică şi opţiunea diferită din Septuaginta: **πτίλλος τους οφταλμους**, literal: *care şi-a pierdut genele la ochi*”[527]. *Pecingine*: „ebr. **yalepheth** desemnează o afecţiune a pielii greu de definit mai îndeaproape […], aşa încât unii traducători au trebuit să adopte o expresie globală, nediferenţiată”[528]. *Cu părţile bărbăteşti vătămate*: „orice imperfecţiune a însemnelor virilităţii, şi în special orhiotrofia, a constituit în toate timpurile şi la toate popoarele un impediment major în asumarea funcţiei sacerdotale sau regale. Literal, sintagma ebraică **meroha eşek** din Biblia Hebraica înseamnă *cu testicule zdrobite*”[529].

21: **Nimeni din seminţia preotului Aaron, care va avea vreo meteahnă, să nu se apropie spre a aduce jertfă Domnului; are meteahnă?: să nu se apropie spre a-I aduce daruri Dumnezeului său!**

Pasajul despre infirmităţile preoţilor e tâlcuit pe larg de Sfântul Chiril al Alexandriei (urmând textului grecesc). Redăm principalele idei din această tâlcuire, oprindu-ne asupra fiecărei infirmităţi în parte:

a) *Orb* „se pare că este numit cel foarte prost şi cu totul fără minte. Căci ceea ce este pentru corpul pământesc ochiul, aceea este pentru suflet mintea care, luminată de lumina dumnezeiască se deschide spre însăşi frumuseţea cea netulburată, înălţându-se prin mişcările subţiri şi sprintene ale cugetărilor spre slava curată şi ştie să nu se abată de la corectitudinea

[522] LEV, p. 194
[523] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[524] BBVA, pp. 146-147
[525] LEV, p. 194
[526] LEV, p. 194
[527] LEV, p. 194
[528] LEV, p. 194
[529] LEV, pp. 194-195

dogmatică”[530].

b) *Urechea tăiată* „arată greutatea la auzire. Căci având cineva urechea tăiată, socotesc că suferă de boala de-a nu crede decât în parte şi de-a nu fi în întregime gata la ascultare, adică de-a nu putea auzi în chip neprihănit cele sfinte, mai ales Sfintele Scripturi”[531].

c) *Cel cu piciorul sau cu mâna frântă*, „dar nu cu totul neputincioasă, nu poate să păşească întreg la fapte, nici nu are mersul, adică lucrarea vieţuirii celei după lege, cu totul fără reproş. Iar aşa sunt cei ce fac lucrul Domnului cu nepăsare”[532].

d) *Ghebos* „spunem că este cel cocoşat şi cu mintea privind în jos şi căutând la patimile trupului, cel ce-şi sprijină ochiul spiritual în cele pământeşti şi a ajuns până acolo încât nu mai voieşte să se îndrepte spre a cugeta la cele de sus”[533].

e) *Cu pecingine* „e cel ce are pecinginea pe frunte. Boala aceasta are puterea de-a înnegri la culme înfăţişarea pielii. Cei ce o au pierd puterea de-a se ascunde, căci ea se iveşte şi în sprâncene şi se întinde pe toată faţa. Dar cel pătat astfel trupeşte înfăţişează pe cel urât şi gol şi neacoperit în privinţa spirituală, pe cel ce nu are o faţă curată, ci vădeşte tuturor urâciunea vieţii”[534].

f) *Cu albeaţă la ochi* numeşte „pe cel care nu e lipsit de puterea de-a vedea, dar nu o poate folosi în chip sănătos. Aşa sunt cei ce au chibzuinţa, dar nu şi însuşirea de-a voi să chibzuiască drept. Căci unii, văzând binele, îşi abat pornirea voilor proprii spre cele ce nu se cuvin. Alţii, putând stărui într-o corectitudine dogmatică, îşi vatămă mintea lor, urmărind vânatul urât al unor păreri lipsite de frumuseţe”[535].

g) *Cel cu părţile bărbăteşti vătămate*: „e obiceiul să se numească bărbat cel viguros şi concentrat şi capabil să împlinească cele ce voieşte. Deci pe jumătate bărbat se va înţelege cel nedeplin viguros şi fără forţă în cele ce se cuvin lui. Căci nu se cuvine ca cel dedicat lui Dumnezeu să-I ofere o bărbăţie tăiată şi o vigoare ciuntită şi în parte neputincioasă”[536].

22: **El poate mânca din darurile lui Dumnezeu, din cele preasfinte şi din cele sfinte,**

E vorba despre jertfe şi prinoase. „Dacă un infirm din clasa sacerdotală este exclus de la serviciul sacerdotal, aceasta nu înseamnă că nu are dreptul să consume partea din jertfă destinată în acest scop familiei căreia el îi aparţine”[537]. Acestea vor fi tâlcuite ceva mai jos.

23: **dar aproape de perdea să nu vină şi de jertfelnic să nu se apropie: el are meteahnă, pricină pentru care el nu va întina locaşul cel sfânt al Dumnezeului său: Eu sunt Domnul, Cel ce-i sfinţesc pe ei!”**

24: **Pe acestea deci le-a grăit Moise către Aaron şi către fiii săi şi către toţi fiii lui Israel.**

„Nu încape îndoială că cel supus vreunei prihane nu e sfinţit. Dar nu e oprit de la împărtăşirea de hrana sfântă. Pentru că cei supuşi încă unor neputinţe ascunse în minte pot să se împărtăşească de binecuvântarea lui Hristos, dar nu spre a creşte ca sfinţii în sfinţenie şi în tăria minţii şi în stăruinţa întărită în toate cele atotbune, ci într-un mod potrivit celor bolnavi”[538].

CAPITOLUL 22 – *Cum anume se vor înfrupta preoţii şi mirenii din cele sfinte;*

[530] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[531] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[532] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[533] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[534] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[535] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[536] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[537] LEV, p. 195
[538] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII

însuşirile jertfelor.

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Spune lui Aaron şi fiilor săi: Să se ferească de lucrurile cele sfinte pe care Mi le jertfesc fiii lui Israel şi să nu pângărească numele Meu cel sfânt: Eu sunt Domnul!**

3: **Spune-le: În toate neamurile voastre, tot omul din seminţia voastră care va avea pe sine vreo necurăţie când se va apropia de cele sfinte pe care fiii lui Israel le afierosesc Domnului, sufletul aceluia va fi stârpit de dinaintea Mea: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

4: **Omul din seminţia preotului Aaron, care este lepros sau are scurgere, să nu mănânce din cele sfinte până ce se va curăţi. De asemenea, cel ce se va întina prin atingere de mort, sau cel ce are scurgere seminală,**

5: **sau cel ce se va atinge de vreo vietate necurată care să-l întineze, sau de vreun om care l-ar întina prin orice fel de necurăţie a lui,**

6: **cel ce s-a atins de acestea, necurat va fi până seara: să nu mănânce din cele sfinte înainte de a-şi fi îmbăiat trupul în apă;**

7: **dar după ce va apune soarele, curat va fi: va putea să mănânce din cele sfinte, că a lui este pâinea.**

Apusul soarelui indică timpul venirii Mântuitorului: „De aceea cel ce s-a spurcat rămâne necurat până seara şi nepărtaş de hrana sfântă şi de viaţă făcătoare, aşteptând timpul curăţirii. Apoi, spălându-se cu apă şi apunând soarele se face curat şi are ca pâine a sa pe cea din cer. Căci s-a rânduit celor ce s-au sfinţit prin apă, adică în Sfântul Botez, să fie binecuvântaţi prin Hristos. Pentru că El este pâinea vie, El, Cel ce S-a pogorât din cer şi a dat viaţă lumii”[539].

8: **Mortăciune şi animal sfâşiat de fiară să nu mănânce, ca să nu se spurce prin ele; Eu sunt Domnul!**

„Mortăciunea indică pe cel cu desăvârşire mort şi îngheţat în faptele cele după trup, iar ceea ce e prins de fiară indică vădit sufletul căzut sub puterea diavolului”[540].

9: **Ei să păzească poruncile Mele, ca nu cumva din pricina lor să aibă asupră-le păcat şi din pricina lor să moară când le vor pângări; Eu sunt Domnul, Dumnezeu, Cel ce-i sfinţesc pe ei.**

Ce-i sfinţesc: „complementul indică ofrandele [aşadar, ar fi, *le sfinţesc*] aduse la altar şi nu pe preoţi, cum ar lăsa să se înţeleagă toate traducerile româneşti”[541].

10: **Nici un străin să nu mănânce din cele sfinte: nici oaspetele preotului şi nici simbriaşul nu vor mânca din cele sfinte.**

„*Străin*: de altă etnie (alogen), dar şi străin de tagma preoţească (mirean, laic, profan)”[542]. *Simbriaşul*: „în Biblia Hebraica, ebr. **sakiyn** – *servitor plătit* (< **ţakar** – *a închiria*) desemna o stare socială diferită de a sclavului, care era considerat ca făcând parte din familie”[543].

11: **Dar dacă preotul îşi va cumpăra un rob pe banii lui, acela să mănânce din pâinea lui; de asemenea, cei născuţi în casa lui să mănânce din pâinea lui.**

„Sclavii, atât cei cumpăraţi, cât şi cei născuţi în casa unui israelit, erau socotiţi membri ai familiei; indiferent de naţionalitatea lor anterioară, prin contractul circumcizial ei erau adoptaţi de poporul ales”[544]. Străin e azi ereticul sau cel nebotezat. Acesta e oprit de la mâncarea celor sfinte, ca şi sclavul (robul patimilor grosiere). Doar cel răscumpărat – prin botez valid – şi cel născut în casă – în Biserică – sunt în comuniune cu Hristos şi se împărtăşesc de

[539] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[540] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII
[541] LEV, p. 195
[542] BBVA, p. 147
[543] LEV, p. 195
[544] LEV, p. 195

har.

12: **Dacă fiica preotului se va mărita cu un bărbat de neam străin, nici ea nu va mânca din pârga celor sfinte.**

13: **Când însă fiica preotului va rămâne văduvă sau va fi alungată fără să fi fost însărcinată şi se va întoarce în casa tatălui ei, atunci ea va putea, ca şi-n tinereţe, să mănânce din pâinea tatălui său; dar dintre străini nimeni să nu mănânce.**

„Întoarcerea în căminul părintesc şi redobândirea tuturor drepturilor iniţiale era posibilă pentru o femeie doar în condiţiile în care nu a dobândit copii; în acest ultim caz, chiar în absenţa soţului său, ea va forma o familie împreună cu copiii şi nu se va putea reintegra în familia paternă"[545].

Sufletul ce a rătăcit la erezii nu se poate întoarce acasă (în Biserică) cu copii, adică păstrând în el roadele falselor învăţături. Sau, „de va ajunge sufletul lepădat (despărţit), ca unul ce-a fost osândit şi se va lipsi deci de bărbat, adică de mirele spiritual, neavând nici un rod de virtute, să se întoarcă repede la starea de la început şi să revină grabnic la casa tatălui său, cerând astfel prin credinţă familiaritatea cu Dumnezeu, şi atunci va mânca din pâinile Lui"[546]. Este vorba aici (şi) despre cel ce se avântă către roadele vieţuirii creştine fără a fi în puteri; el e sfătuit să revină la ascultare şi la nevoinţe.

14: **Omul care din neştiinţă va mânca din cele sfinte, va adăuga a cincea parte din [preţul] celor sfinte şi-i va întoarce preotului jertfa,**

„Nu se poate şti cu certitudine dacă israelitul care a consumat din ofranda cuvenită preotului trebuia să o restituie în natură sau în bani. Adăugarea unei cincimi din preţul ei cu titlul de despăgubire ar sugera că întregul preţ era plătit în bani"[547].

15: **ca să nu spurce ei cele sfinte ale fiilor lui Israel, pe care aceştia le afierosesc Domnului,**

16: **şi să nu-şi atragă asupră-le fărădelegea, chiar din greşeală, de a fi mâncat din lucrurile lor cele sfinte, căci Eu sunt Domnul, Cel ce le sfinţesc!"**

Textul se poate înţelege şi ca un avertisment, pentru cler şi credincioşi, de a se apropia cu toată cuviinţa de Sfintele Taine.

17: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

18: **„Vorbeşte lui Aaron, fiilor lui şi la toată adunarea lui Israel şi spune-le: Dacă cineva dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii ce locuiesc printre ei în Israel – îşi va aduce prinoasele ca plinire a unei făgăduinţe sau ca prinos de bunăvoie adus Domnului spre ardere-de-tot,**

„Din punctul de vedere al semnificaţiilor lor, jertfele israeliţilor se împărţeau în două mari clase: unele impuse de obligaţiile religioase contractuale şi altele spontane, voluntare"[548].

19: **primite vor fi numai [darurile] fără meteahnă, parte bărbătească din vitele mari, sau din oi, sau din capre.**

20: **Pe nici una din câte au meteahnă în sine să n-o aduceţi Domnului, că nu vă va fi primită.**

„Aaron este chip al minţii. Fiindcă duşmănia amestecă răutatea ei cu pretenţia dreptăţii, a poruncit ca să se cerceteze înainte de-a se aduce ceva lui Dumnezeu, ca să nu moară. Iar a muri înseamnă a coborî de la contemplaţie şi a se învoi cu cei ce voiesc să întineze simţurile ei [ale minţii]"[549].

21: **Dacă cineva, plinind o făgăduinţă sau jertfind la alegere ori la sărbătorile voastre, Îi va aduce Domnului jertfă de mulţumire din boi sau din oi, aceea va fi fără meteahnă ca să fie primită; nici o meteahnă nu va avea.**

---

545 LEV, p. 195

546 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XII

547 LEV, p. 195

548 LEV, p. 195

549 Isaia Pustnicul, *29 de Cuvinte*, XXV, 19

22: **Animal orb sau vătămat sau cu limba tăiată sau cu negi sau râios sau cu pecingine să nu aduceți Domnului, şi din acestea să nu dați spre a fi primite la jertfelnicul Domnului.**

„Acest verset conține o listă a *defectelor* posibile, care împiedică folosirea animalelor ca jertfe: animalul înfățişat înaintea altarului trebuia să fie perfect sănătos. Identificarea sensului lexical exact al termenilor din enumerare este dificilă, cu atât mai mult cu cât majoritatea lor nu apar decât în acest context în originalul ebraic”[550].

23: **Bou sau oaie cu urechile tăiate sau cu coada tăiată poți înjunghia pentru tine, dar la rugăciune nu-ți vor fi primite.**

24: **Animal cu părțile bărbăteşti strivite, sfărâmate, tăiate sau smulse să nu aduceți Domnului; aşa ceva-n țara voastră să nu faceți.**

„Ca organe de transmitere a vieții, testiculele erau considerate un semn al integrității animalului. Un defect de acest tip era considerat capital şi împiedica putința ca acel animal să poată fi jertfit. Versetul enumeră patru tipuri de castrare, care pot acoperi deopotrivă evenimentele accidentale sau pe [cele] intenționate. Denominația *țara voastră* reprezintă Canaanul, unde neamul lui Israel va trebui să introducă legea lui Iahve; indicația expresă din acest pasaj nu este superfluă, căci canaaneenii practicau castrarea ritualică şi, de aceea, israeliții trebuiau avertizați”[551].

25: **Nici din mâinile celor de alt neam să nu aduceți vreun astfel de animal ca dar Dumnezeului vostru: vătămat şi cu meteahnă, el nu va fi primit”.**

Dacă toate neamurile sunt chemate la Dumnezeu, acestea nu se pot înfățişa oricum, ci sunt datoare să aducă dreapta închinare.

26: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

27: **„Când se va naşte vițel sau miel sau ied, şapte zile va sta cu mama lui: iar începând cu ziua a opta, el va putea fi adus ca jertfă Domnului.**

Sufletul născut în credință trebuie alăptat cu învățătura Bisericii (mama sa) atât timp (şapte zile) cât îi va fi necesar. Abia apoi poate întâlni pe Dumnezeu, de Care se va bucura în veşnicie (ziua a opta).

28: **Vacă sau oaie să nu înjunghiați în aceeaşi zi cu puiul ei.**

„Această interesantă prescripție este explicată de Philon, *Virt*. 134-140, ca un semn de omenie din partea lui Moise”[552]. Sunt prevederi care pun stavilă cruzimii.

29: **Când Îi aduceți Domnului jertfă de bucurie, s-o aduceți în aşa fel, încât ea să vă fie primită.**

30: **S-o mâncați în aceeaşi zi; din carnea ei să nu lăsați până-n dimineața următoare; Eu sunt Domnul!**

31: **Să păziți poruncile Mele şi să le pliniți: Eu sunt Domnul!**

32: **Să nu spurcați numele Meu cel sfânt, ci sfințit să fiu Eu în mijlocul fiilor lui Israel; Eu sunt Domnul, Cel ce vă sfințesc pe voi,**

33: **Cel ce v-am scos din țara Egiptului ca să fiu Dumnezeul vostru: Eu sunt Domnul!”**

Dumnezeu ne-a eliberat din robia păcatului şi ne cheamă la îndumnezeire. Pentru aceasta, se cuvine să nu amânăm unirea cu El în Sfintele Taine şi să ne apropiem de acestea cu vrednicie şi cuviință.

CAPITOLUL 23 – *Despre sărbători.*

[550] LEV, p. 196
[551] LEV, p. 196
[552] SEP 1, p. 395

„Acest capitol reprezintă un adevărat calendar sacru al poporului ales, principalele sărbători ale anului fiind înfățișate în ordine cronologică”[553].

1: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Vorbește fiilor lui Israel și spune-le: - Sărbătorile Domnului în care veți chema adunările sfinte sunt sărbătorile Mele.**

Sărbătorile Domnului: „Prin expresia ebraică **moedhy yahweh** – (*momente*) *stabilite de Domnul* (ebr. **yaadh** – *a stabili*) sunt desemnate în Biblia Hebraica cele șapte mari sărbători ale anului, pe care Domnul și le-a rezervat prin gura profetului său. În Numerii 28, 2 și 29, 39 sunt incluse în această categorie și momentele sacrificiilor cotidiene”[554]. *Adunările sfinte*: „Marile sărbători religioase se concretizau în Israel prin adunarea întregii comunități în jurul sfântului sanctuar”[555].

3: **Șase zile să lucrați, iar în ziua a șaptea este ziua odihnei, odihnă sfântă, pentru Domnul; nici o muncă să nu faceți: Domnului Îi este odihnă în toate locuințele voastre.**

„Stabilirea celei de-a șaptea zi ca zi de repaus absolut se întemeiază pe modelul divin (cf. Facerea 2, 3); această zi era socotită o zi dedicată în întregime Domnului. Doar componenta periodicității este nouă, căci ideea de sabat în sine era familiară vechilor mesopotamieni, care o practicau tot pe temeiuri religioase. Din grija de a nu ofensa vreuna dintre diversele zeități ale nomenclatorului lor politeist, babilonienii respectau un **șabattu** în a șaptea, a paisprezecea, a nouăsprezecea, a douăzeci și una și a douăzeci și opta zi a lunii. În dezvoltarea ulterioară a vieții iudaice, sabatul a devenit prilejul pentru activitatea rituală centrală, efectuată săptămânal în sinagogă; în timp, s-au acumulat numeroase indicații rabinice referitoare la ritualul sabatic. În creștinism, semnificația sabatului se modifică profund: *prima zi a săptămânii* (Matei 28, 1; Marcu 16, 2) sărbătorește reînvierea Domnului Iisus Hristos și devine o *zi a Domnului* (rom. *duminică* < lat. (*dies*) *domenica*”[556].

4: **Iată sărbătorile Domnului, numite sfinte, pe care le veți vesti la vremea lor:**

„Cele șase principale sărbători ale mozaismului primar sunt următoarele: paștele (vv. 4-5), sărbătoarea azimilor (vv. 6-8), sărbătoarea primelor prinoase (vv. 10-14), sărbătoarea cincizecimii (vv. 15-20), sărbătoarea trompetelor (vv. 23-25) și sărbătoarea colibelor (vv. 34-44)”[557].

5: **În luna întâi, în ziua a paisprezecea a lunii, în amurg, sunt Paștile Domnului,**

Luna întâi: „luna Nisan (martie-aprilie), numită cândva și *luna secerișului* (Abib)”[558]. *În amurg*: „spre deosebire de Ieșirea 12, 6, Septuaginta traduce aici literal: *între cele două seri*. Exegeții plasează acest timp între momentul când soarele dispare sub orizont și căderea propriu-zisă a nopții”[559]. „După Philon, *Spec*. II, 145, ar fi vorba despre secvența de timp dintre răsăritul și apusul soarelui, pe când potrivit tradiției talmudice, care continuă tradiția fariseică, *prima seară* reprezintă momentul când căldura soarelui slăbește, iar *a doua seară* momentul propriu-zis al apusului soarelui”[560].

„Nu este lipsit de interes, pentru a putea fixa succesiunea cronologică a sărbătorilor evreiești, să prezentăm succint calendarul ebraic. Mai întâi trebuie specificat faptul că evreii utilizau în mod distinct un calendar religios care începea cu luna *nisan* (martie-aprilie) și unul profan, care începea cu luna *tișri* (septembrie-octombrie). Marile sărbători erau incluse în primele șapte luni ale calendarului religios. Corespondența general acceptată a calendarului

---

553 LEV, p. 196
554 LEV, p. 196
555 LEV, p. 196
556 LEV, pp. 196-197
557 LEV, p. 197
558 BBVA, p. 148
559 BBVA, p. 148
560 SEP 1, p. 397

ebraic religios cu cel creştin este următoarea: *nisan* (martie-aprilie), *iyyar* sau *ziv* (aprilie-mai), *sivan* (mai-iunie), *tammuz* (iunie-iulie), *ab* (iulie-august), *elul* (august-septembrie), *tişri* sau *ethamim* (septembrie-octombrie), *marhesvan* (octombrie-noiembrie), *hislev* (noiembrie-decembrie), *tebeth* (decembrie-ianuarie), *şebat* (ianuarie-februarie), *adar* (februarie-martie). Conform acestei echivalențe, paştele era serbat de evrei între ultimele zile din martie şi primele din aprilie"[561].

„Între sărbătorile anuale, Paştile (**chag happesach**) ocupă primul loc şi se prăznuieşte la 14 nisan, primăvara, ca simbol al renaşterii poporului Israel la o viață nouă şi liberă de credințele şi robia egipteană"[562]. În creştinism, înțelesul Paştelui se mută la cele mai înalte: el e eliberare din robia păcatului şi a morții şi trecere la libertatea vieții în Hristos.

6: **iar în ziua a cincisprezecea a aceleiaşi luni este sărbătoarea Azimelor Domnului: timp de şapte zile veți mânca azime.**

„*Sărbătoarea azimilor* (cf. Numerii 28, 16-25) avea o strânsă legătură cu paştele propriu-zis; întreaga săptămână era considerată sacră şi reclama ca atare încetarea oricărei activități. Era săptămâna în care poporul lui Israel trebuia să rememoreze şi să reîmprospăteze legământul sacru cu Dumnezeu"[563]. Zilele Sărbătorii azimilor sunt 15-21 nisan.

7: **Ziua cea dintâi va fi pentru voi adunare sfântă: nici o muncă nu veți face.**

8: **Timp de şapte zile să-I aduceți Domnului arderi-de-tot; ziua a şaptea să vă fie adunare sfântă; nici o muncă lucrătoare nu veți face!"**

„*Muncă lucrătoare*: muncă brută sau muncă grea sau muncă productivă, spre deosebire de *ziua odihnei* (Sabatul), în care era interzisă **orice fel** de muncă"[564].

9: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

10: **„Vorbeşte fiilor lui Israel şi spune-le: - Când veți intra în țara pe care Eu v-o dau şi-i veți face secerişul, veți aduce la preot un snop, pârga secerişului vostru,**

11: **iar el va aduce snopul înaintea Domnului, pentru a fi primit în numele vostru; preotul îl va aduce în dimineața de după ziua odihnei.**

Dimineața de după ziua odihnei (Biblia 1982: *a doua zi după cea dintâi a sărbătorii*): „sintagma ebraică **mimakharath haşabat**, cu o semnificație obscură în Biblia Hebraica, a determinat interpretări diverse. După Iosif Flaviu şi Talmud, aici s-ar face trimitere la ziua imediat următoare sărbătorii azimilor. Alți interpreți văd însă aici ziua de sabat care cade în săptămâna sărbătorii azimilor (SB, p. 127)"[565].

12: **În aceeaşi zi în care aduceți snopul Îi veți aduce Domnului ca ardere-de-tot un miel de un an, fără meteahnă,**

13: **precum şi prinosul Său de pâine: două zecimi de făină curată, frământată cu untdelemn – jertfă Domnului, mireasmă bineplăcută Domnului -; şi turnare: un sfert de hin de vin.**

Turnare: „ofranda lichidă (ebr. **nesek** – *libație*) consta de obicei din vin şi era vărsată la temelia altarului, sub formă de libație"[566].

14: **Până-n ziua aceasta, când Îi veți aduce Dumnezeului vostru darurile, pâine nouă să nu mâncați, şi nici grăunțe frecate din spic. Aceasta-i lege veşnică-ntru neamurile voastre, oriunde va fi să locuiți.**

„În Țara Sfântă, se adaugă la ceremonialul Paştilor aducerea snopului de orz a doua zi a praznicului [...], care era ca dar legănat înaintea Domnului şi, din acest moment, se calculau cele şapte săptămâni pentru prăznuirea Cincizecimii"[567].

---

561 LEV, p. 197
562 AB, pp. 313-314
563 LEV, p. 197
564 BBVA, p. 148
565 LEV, p. 197
566 LEV, p. 197
567 AB, p. 315

Aducerea mielului fără meteahnă (v. 12) închipuie Jertfa Domnului: „Sărbătoare cu adevărat mântuitoare e moartea lui Emanuil pentru noi [...]. Pentru că a pironit pe crucea Sa zapisul cel împotriva noastră”[568]. Snopul e tot Hristos, „pârga omenirii reînnoite”[569]. „Dar observă cum ne-a preînchipuit legea şi timpul rânduit învierii, adică a treia zi. Căci în ziua a doua după cea dintâi va aduce preotul snopul înaintea Domnului. Iar ziua care e după cea dintâi nu e a doua, ci după a doua, e desigur a treia. Şi Hristos a înviat în ziua a treia”[570]. „Făina e semn al vieţii, untdelemnul al grăsimii, adică al vieţuirii virtuoase şi al plinătăţii harului, iar vinul, al veseliei”[571]. Prin grăunţe „se înţelege tot Hristos, frământătura cea nouă, după al Cărui chip ne modelăm noi”[572].

15: **Începând cu cea de a doua zi după Sâmbătă, cu ziua-n care veţi aduce snopul punerii-înainte, să număraţi şapte săptămâni întregi;**

16: **cincizeci de zile veţi număra până-n prima zi de după cea de a şaptea Sâmbătă, şi atunci să-I aduceţi Domnului un nou prinos de pâine.**

„Sărbătoarea prevăzută după cincizeci de zile nu poartă un nume definit în Septuaginta. Ulterior, ea a fost desemnată prin gr. **πεντηκοστή** – *a cincizecea* (*zi*)”[573].

17: **Pâini să aduceţi din locuinţele voastre, spre punere-înainte: două pâini din câte două zecimi [de efă] de făină curată; coapte cu aluat, ele Îi vor fi Domnului pârgă.**

18: **Odată cu pâinile veţi mai aduce şapte miei de câte un an, fără meteahnă, un junc din cireadă şi doi berbeci fără meteahnă; aceştia Îi vor fi Domnului ardere-de-tot, cu prinoasele lor şi cu turnările lor, jertfă cu mireasmă bineplăcută Domnului.**

19: **Din turma de capre veţi jertfi un ţap ca jertfă pentru păcat, dar şi doi miei de câte un an ca jertfă de mulţumire, împreună cu pâinile din pârgă.**

20: **Pe acestea le va aduce preotul înaintea Domnului, împreună cu pâinile cele din pârgă, cu cei doi miei: sfinte Îi vor fi ele Domnului, şi vor fi ale preotului care le pune-înainte.**

21: **În chiar ziua aceea veţi chema adunarea; sfântă să vă fie; nici o muncă lucrătoare nu veţi face. Aceasta-i lege veşnică-ntru neamurile voastre, oriunde va fi să locuiţi.**

22: **Iar când veţi secera holdele pământului vostru, marginea holdei tale să n-o seceri pân-la capăt, iar ceea ce cade din secera ta să nu aduni: lasă-le săracului şi străinului!; Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!”**

Din ziua aducerii snopului legănat de orz, se numărau şapte săptămâni până la Sărbătoarea Cincizecimii, care „era o sărbătoare de mulţumire pentru strângerea recoltei, de unde mai purta şi numele de *sărbătoarea secerişului* (**chag haqqaţir**)”[574]. Evreii sărbătoresc la Cincizecime primirea Tablelor Legii şi încheierea secerişului. După Pogorârea Sfântului Duh, Cincizecimea devine ziua când Legea cea nouă s-a întipărit în inimile dreptcredincioşilor, iar aceştia aduc rod virtuos, vrednic de secerişul dumnezeiesc.

23: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

24: **„Spune-le fiilor lui Israel: - În luna a şaptea, ziua cea dintâi a lunii să vă fie zi de odihnă, sărbătoare a Trâmbiţelor şi adunare sfântă;**

„*Luna a şaptea*, numită şi Tişri, era toamna, în actualele septembrie-octombrie. Prima ei zi era marcată de lună nouă; ea va deveni *Ziua Anului*, când începea, de fapt, anul ebraic”[575]. *Sărbătoare a trâmbiţelor* (SEP 1: *pomenirea trâmbiţelor*; LEV, trad. modernă: *sărbătoarea*

---

568 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
569 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
570 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
571 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
572 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
573 SEP 1, p. 398
574 AB, p. 318
575 BBVA, p. 149

vestită prin trâmbițe): Sintagma ultimă redă „fidel Septuaginta: **μνημόσυνον σαλπίγγων** (cf. Vulgata: *memoriale clangendibus*, *tubis*, KJV: *a memorial of blowing of trumpets*; BJ: *appel en clameur*) la rândul ei o transpunere literală după Biblia Hebraica **teruah şophar** – *amintire a vestirii*. Cuvântul ebr. **teruah** – *amintire* – are un sens activ, desemnând *ceva care cheamă la amintire* sau *un obiect care aminteşte de ceva*. Ar fi vorba, în acest caz, de faptul că actul vestirii are ca scop să-l determine pe Dumnezeu să-şi reamintească de poporul Său la începutul unui nou an. Cât priveşte celălalt membru al sintagmei, ebr. **şophar** – *chemare*, *vestire* – acesta se foloseşte în special pentru desemnarea manifestărilor vocii omeneşti. Determinați probabil de utilizarea rituală în cadrul acestei sărbători a muzicii instrumentale, vechii interpreți au identificat aici noțiunea de *trompetă* (Septuaginta: **σάλπιγξ**; Vulgata: *tuba*). După descrierea lui Ieronim, *In Hos*. V, 8, pare să fie vorba de trâmbița păstorească, instrument care scotea un sunet surd dar penetrant; se confecționa din coarnele vitelor: *Buccina pastoralis est, et cornu recurvo efficitur, unde et proprie hebraice* **sophar**, *graece* **σάλπιγξ** *apellatur*. […] Cât priveşte semnificația religioasă a acestei sărbători, ea invocă speranța reunirii finale a neamului lui Israel, căci sunetul trompetelor era privit ca un simbol al chemării divine finale. Această interpretare simbolică a sărbătorii trâmbițelor este întărită şi de împrejurarea că imediat după aceea urma ziua ispăşirii”[576]. „Theodoret, *Quaest. in Lev*. 32, pune în relație sărbătoarea cu trâmbițele de pe Muntele Sinai, menționate în Ieşirea 19, 13”[577].

25: **nici o muncă lucrătoare nu veți face, ci ardere-de-tot Îi veți aduce Domnului!”**

26: **Apoi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

27: **„Cea de a zecea zi a lunii a şaptea este zi de ispăşire; adunare sfântă să vă fie; să vă smeriți sufletele şi să-I aduceți Domnului ardere-de-tot;**

28: **nici o muncă să nu faceți în ziua aceasta, fiindcă ea este zi de ispăşire: pentru ispăşirea voastră vă veți ruga înaintea Domnului, Dumnezeului vostru.**

29: **Tot sufletul care nu se va smeri în ziua aceasta va pieri din mijlocul poporului său;**

30: **şi tot sufletul care-n aceeaşi zi va lucra, pe acela Eu îl voi stârpi din mijlocul poporului său.**

31: **Nici o muncă să nu faceți!: aceasta-i lege veşnică-ntru neamurile voastre, oriunde va fi să locuiți.**

32: **Zi a zilelor de odihnă va fi pentru voi: să vă smeriți sufletele; începând cu seara celei de a noua zi a lunii, din seara aceea până-n seara zilei următoare vă veți serba odihna”.**

„A spus că trebuie să se facă smerire şi post şi aducere de arderi de tot şi încetare de la orice lucru. Prin post a închipuit omorârea poftelor trupeşti, prin arderile de tot, dăruirea întru miros de bună mireasmă, nu în parte, ci cu totul şi deplin. Prin odihnă a indicat subțire că se cuvine a ne opri cu totul şi de la lucruri. Căci nu socoteşti, oare, că cei ce au ajuns la sfârşitul timpurilor şi şi-au adus aminte de sfânta trâmbiță de la sfârşit şi au în minte pe Judecătorul şi de aceea şi-au adunat şi trimis bogăția rodniciei duhovniceşti în vistieriile de sus, trebuie să-şi omoare plăcerile şi să se arate biruitori patimilor trupeşti, oferind de pe acum Domnului, ca pe o bună mireasmă, modurile unei vieți de bună cuviință, depărtându-se şi lepădându-se de străduințele deşarte?”[578].

33: **Grăit-a Domnul către Moise, zicând:**

34: **„Spune-le fiilor lui Israel: - Ziua a cincisprezecea a celei de a şaptea luni este sărbătoarea Corturilor, şapte zile [închinate] Domnului.**

„Ebraicul **sukkoth** nu desemnează cortul propriu-zis al nomazilor, ci un adăpost improvizat, construit din ramuri şi frunze de arbori. Prin această sărbătoare evreii marcau

---

[576] LEV, p. 198

[577] SEP 1, p. 399

[578] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII

comemorarea anuală a traversării deşertului; în calendarul lor agricol, această zi semnala de asemenea sfârşitul sezonului recoltelor"[579].

35: **În prima zi, adunare sfântă: nu veți face nici o muncă lucrătoare.**

36: **Timp de şapte zile Îi veți aduce Domnului arderi-de-tot, iar cea de a opta să vă fie adunare sfântă: să-I aduceți Domnului arderi-de-tot; este ziua ieşirii [din sărbătoare]: nici o muncă lucrătoare să nu faceți!**

Ieşirii (**εξοδος**): „Unii comentatori antici (Philon, *Spec.* II, 201 şi Theodoret, *Quaest. in Lev.* 32) sunt de părere că gr. **εξοδος** denumeşte nu doar încheierea Sărbătorii Corturilor, ci sfârşitul ansamblului sărbătorilor anuale"[580]

37: **Acestea sunt sărbătorile Domnului, când veți chema sfintele adunări spre a-I aduce Domnului jertfe, arderi-de-tot cu prinoasele lor şi cu turnările lor în fiecare zi,**

38: **acestea, pe lângă zilele de odihnă ale Domnului, pe lângă darurile voastre, pe lângă plinirea făgăduințelor voastre şi pe lângă tot ceea ce de bunăvoie-I aduceți Domnului.**

„*Darurile voastre*: se face aici trimitere probabilă la animalele întâi născute (cf. 27, 26) sau la cele jertfite ca zeciuială (cf. 27, 32)"[581].

39: **Pe de altă parte, în ziua a cincisprezecea a aceleiaşi luni, a şaptea după ce vă strângeți roadele pământului, timp de şapte zile să țineți sărbătoare Domnului: în ziua întâia, odihnă; în ziua a opta, odihnă.**

40: **În ziua întâi veți lua roade de pomi frumoşi, stâlpări de finic, ramuri de copaci tufoşi şi de sălcii de râu şi timp de şapte zile vă veți veseli înaintea Domnului, Dumnezeul vostru.**

„În răstimpul celor şapte zile cât dura sărbătoarea colibelor, întreaga comunitate participa la intense ritualuri care, cu vremea, au căpătat un caracter carnavalesc. Unul din gesturile ritualice caracteristice era utilizarea ramurilor şi a frunzelor de arbori pentru a construi adăposturi efemere, care să evoce vremea rătăcirii prin pustie după exodul din Egipt. Numele ebraice ale arborilor citați n-au putut conduce la identificarea exactă a plantelor respective. […] [*Pomi frumoşi*]: Atributul *frumos* poate fi corelat, din punct de vedere gramatical, atât cu *roada* cât şi cu *arborele*. […] Vechii interpreți (*Targum* şi *Peshita*), ca şi unii moderni (cf. Harrison, p. 219) cred că este vorba de arborii citrici, alții înclină spre mirt. *Finic*: Desemnarea este în acest caz limpede: ebr. **tamar** este numele palmierului (*Phoenix dactylifera*). […] [*Copaci tufoşi*]: Unii comentatori cred că acest verset se referă la orice fel de ramură înfrunzită, în timp ce alții restrâng referința la mirt. Încă şi astăzi evreii poartă în procesiunile sărbătorii colibelor ramuri de arbori, deşi unele secte, precum samarinenii şi saducheii, susțineau că această tradiție nu este mozaică, ci o imitare a sărbătorilor dionisiace greceşti. […] *Sălcii de râu*: În Biblia Hebraica, prin expresia **arbhey nahal**[582] - *salcie de torent* – este desemnată o singură specie arboricolă, probabil plopul de Eufrat (*Populus euphratica*), abundent în zonele umede din Orientul Apropiat (Harrison, p. 219)"[583].

Ramura verde şi, în special, ramura de finic simbolizează victoria, ascensiunea şi nemurirea. „Zicând: să vă luați în prima zi rod frumos din pom şi tufe de finici, face indirect îndemn la punerea în practică a învățăturilor divine, care duc la înfrângerea poftelor, la îndepărtarea păcatelor, la curățirea şi înfrumusețarea sufletului"[584]. Prin ziua întâi şi printr-a opta (v. 39) înțelegem ziua Învierii: „Aşadar, Sărbătoarea corturilor este ziua Învierii. Atunci, în prima zi a Învierii, în ziua judecății, când voi fi întrebat dacă mi-am împodobit cortul cu cele

[579] LEV, p. 198
[580] SEP 1, p. 400
[581] LEV, p. 198
[582] Transliterat după Biblia Hebraica; LEV are aici **nahalah arabh**.
[583] LEV, pp. 198-199
[584] Metodiu de Olimp, *Banchetul*, III

poruncite, atunci voi răspunde că m-am împodobit cu ramurile castității şi cu roadele virtuții"[585]. „Adunate fiind în jitniță cele de pe ogoare şi strânse fiind rodurile fiecăruia, e aproape sărbătoarea prealăudată a înfigerii corturilor, care înfățişează petrecerea în rai şi readuce pe om la împărtăşirea de cele de la început. Căci socotim că fixarea corturilor este fixarea spirituală şi mai adevărată a corpurilor omeneşti şi învierea lor din stricăciunea ce-a intervenit şi readucerea la nestricăciune. Iar prima şi a opta zi e de odihnă. Căci înainte de neascultarea de la început, când nu pătrunsese în noi păcatul atotobositor, care ne-a pus jugul cu adevărat împovărător şi anevoie de purtat, aveam o viețuire liberă şi uşoară şi fără nici o osteneală la începutul şi rădăcina neamului, în Adam. Iar venind Hristos, am revenit din starea intervenită a ostenelilor la starea de la început, în ziua a opta"[586].

41: **Şapte zile pe an veți prăznui această sărbătoare: aceasta-i lege veşnică-ntru neamurile voastre; în luna a şaptea o veți serba.**

42: **Timp de şapte zile veți locui în corturi; tot băştinaşul în Israel va locui în corturi,**

43: **pentru ca urmaşii voştri să ştie că-n corturi i-am aşezat Eu pe fiii lui Israel când i-am scos din țara Egiptului; Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!"**

44: **Astfel le-a grăit Moise fiilor lui Israel despre sărbătorile Domnului.**

„Aici, la sfârşitul capitolului, este expus în formă concluzivă temeiul religios al sărbătorii, acela de a reaminti israeliților de bunăvoința divină față de strămoşii lor. Repetând anual la modul simbolic gestul locuirii colibelor improvizate, poporul ales îşi reîmprospătează recunoştința şi iubirea față de Dumnezeu, care i-a scos din pământul morții şi i-a aşezat în Canaan, țara făgăduinței"[587].

CAPITOLUL 24 – *Sfeşnicul şi pâinile punerii-înainte. A numi numele Domnului. Legea talionului.*

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Porunceşte-le fiilor lui Israel să-ți aducă untdelemn de măsline, curat şi limpede, pentru candele, ca să ardă sfeşnicul necontenit.**

„Aici avem unul din puținele locuri unde este specificat felul şi calitatea uleiului folosit"[588].

3: **În fața perdelei din cortul mărturiei, acolo îl vor aprinde Aaron şi fiii săi înaintea Domnului, ca să ardă-ncontinuu, de seara până dimineața. Aceasta-i lege veşnică-ntru neamurile voastre.**

4: **În sfeşnicul cel curat, acolo veți arde candele înaintea Domnului, până dimineața.**

5: **Şi veți lua făină curată şi veți face din ea douăsprezece pâini; fiecare pâine va fi [făcută] din două zecimi [de efă].**

„După unii comentatori antici (Philon, Iosif Flaviu, Origen ş. a.), cele douăsprezece pâini reprezintă simbolic cele douăsprezece luni ale anului sau cele douăsprezece triburi ale lui Israel"[589].

6: **Şi le veți pune pe două rânduri, câte şase pâini în rând, pe masa cea curată de dinaintea Domnului.**

„Masa ritualică din fața altarului fiind de dimensiuni reduse (cf. Ieşirea 25, 23), e de

---

585 Metodiu de Olimp, *Banchetul*, III
586 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
587 LEV, p. 199
588 LEV, p. 199
589 SEP 1, p. 402

presupus că pâinile ritualice erau aşezate una peste alta, în două şiruri, şi nu una lângă alta”[590].

7: **pe fiecare rând veți pune tămâie curată şi sare, pentru ca-mpreună cu pâinile să fie spre pomenire înaintea Domnului.**

8: **În ziua odihnei le veți pune de-a pururi înaintea Domnului din partea fiilor lui Israel; aceasta-i lege veşnică.**

9: **Ele vor fi ale lui Aaron şi ale fiilor săi, iar ei le vor mânca la loc sfânt, că preasfinte le sunt ele din ceea ce I se jertfeşte Domnului prin veşnic legământ”.**

„Deci era untdelemn curat de măsline […]. Căci în biserici pururea e lumina curată şi adevărată, adică cea prin Hristos în Duhul, chiar dacă e împărtăşită prin glasul slujitorilor […]. Şi ardea candela şi în primul cort. Iar acest lucru are un înțeles îndoit. Căci în partea mai lăuntrică luminau şapte candele care se aprindeau dimineața, răspândind o lumină mai bogată peste cei care intrau. Iar sfeşnicul era Hristos, care umplea, prin chip [tip], pe cei ce voiau să intre în Sfânta Sfintelor cu o lumină mare din toate părțile […]. Iar candelele se aprindeau dimineața, ceea ce indica timpul întrupării. Căci atunci s-a luminat ca de ziuă şi a răsărit lumina spirituală, alungând întunericul vechii noastre neştiințe şi împrăştiind negura ce stătea peste inimile tuturor ca o noapte. […] Dar pe când în cortul mai lăuntric era lumina bogată şi curată a celor şapte candele, în cortul dintâi era o singură candelă care lumina, arătând, cred, că nici cei călăuziți prin lege, ca pedagog, nu erau lipsiți de lumina dumnezeiască. Căci şi legea dată prin Moise chema de la mulțimea de zei la cunoştința Dumnezeului celui prin fire şi cu adevărat şi depărta pe cei vechi de la slujirea zidirii în locul Ziditorului, îndemnându-i să se alipească de Făcătorul tuturor. […] [Iar] candela [indica] pe Ioan, dumnezeiescul Botezător, iar cele douăsprezece pâini preînchipuiesc ceata Sfinților Apostoli. […] Dumnezeiescul Botezător le-a fost lumină şi candelă, după asemănare şi prin împărtăşire de Hristos, celor din lege şi din Iudeea. […] În acelaşi mod zicem că trebuie înțeleşi Sfinții Apostoli ca pâini. Căci cina este pâinea cea după fire şi cu adevărat, cea care s-a coborât din cer şi e de viață făcătoare. Dar prin imitarea celei după fire şi prin împărtăşire, şi dumnezeieştii învățători sunt pâini ce ne hrănesc întru dreapta credință, sădindu-ne cuvintele vieții şi potolind foamea din neştiință a sufletelor celor ce cred. Şi pâinile sunt deopotrivă la număr cu ucenicii. Căci zice că trebuie să fie douăsprezece şi aşezate în două rânduri, şase de o parte şi şase de alta, pâinea stând oarecum în cerc şi având în mijloc aşezată pâinea cea una şi din cer, adică pe Hristos. Şi fiecare e de două zecimi [de efă], adică de două măsuri desăvârşite. Căci desăvârşiți au fost în amândouă privințele dumnezeieştii ucenici, fiind neştirbiți în tot ce e bun, cu lucrul şi cu cuvântul. Iar la ele se adaugă tămâie şi sare, tămâia indicând buna mireasmă întru sfințenie şi întru aroma lui Hristos, iar sarea, înțelepciunea. […] Şi se pun înainte în ziua Sâmbetei. Căci ziua grăirii Sfinților Apostoli e timpul arătării unei alte Sâmbete, adică al venirii lui Hristos. Deci (sabatismul) spiritual şi adevărat este timpul venirii Mântuitorului nostru. Iar pâinile se pun înaintea ochilor lui Dumnezeu […], ca Cel Ce priveşte şi învredniceşte pururea pe sfinți de supravegherea Sa. […] [Aaron şi fiii săi vor mânca pâinile]. Căci scrierile Sfinților Apostoli ne stau la îndemână spre hrană, nouă, celor îndreptați prin credință, neamului sfânt şi sfințit, poporului agonisit şi ales şi uns cu harul Sfântului Duh”[591].

10: **Iar fiul unei israelite, care însă-ntre Israeliți era fiul unui egiptean, a ieşit în mijlocul fiilor lui Israel, şi fiul israelitei s-a luat la ceartă-n tabără cu un israelit.**

A ieşit: verbul „sugerează exact statutul de străin al fiului unui egiptean; deşi a plecat din Egipt cu familia mamei sale, acesta locuia ca oricare străin în afara taberei israelite. Ca să ajungă aici, el trebuia să *iasă* din cortul său şi să intre în tabăra poporului ales”[592].

11: **Fiul israelitei a numit Numele pe nume şi L-a blestemat; şi a fost adus la Moise (iar numele mamei lui era Şelomit, fata lui Dibri, din neamul lui Dan).**

[590] LEV, p. 199
[591] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
[592] LEV, p. 199

A numit Numele pe nume: „a fost o vreme când Israeliții nu cutezau să pronunțe numele Domnului aşa cum era cuprins în tetragrama sacră YHVH = IaHVeH; acesta era înlocuit, simplu, prin perifraza NUMELE. Rostirea numelui divin ca atare se socotea blasfemie”[593]. *Şelomit* (= cea paşnică) era mama hulitorului, fiind fiica lui *Dibri* (= cuvânt; palavragiu) din seminția lui *Dan* (= judecată). Sufletul ce părăseşte pacea, ascultând (sau proferând) felurite pălăvrăgeli necuviincioase, se face vrednic de judecată.

12: **Şi l-au pus sub pază, ca să-l judece după cum va porunci Domnul.**

13: **Atunci a grăit Domnul cu Moise, zicând:**

14: **„Scoate-l afară din tabără pe cel ce a rostit blestemul. Toți cei ce au auzit să-şi pună mâinile pe capul lui, şi obştea-ntreagă să-l ucidă cu pietre.**

Să-şi pună mâinile pe capul lui: „gestul acesta avea semnificația ritualică a unei expieri (cf. 1, 4): toți cei care au auzit blasfemia au devenit impuri şi nu-şi puteau recăpăta puritatea rituală decât prin expiere”[594].

15: **Apoi grăieşte către fiii lui Israel şi spune-le: - Omul care-l va blestema pe Dumnezeu îşi va agonisi păcat.**

16: **Cel ce pe nume va numi numele Domnului, acela cu moarte să moară: obştea-ntreagă să-l ucidă cu pietre. Fie că-i venetic, fie că-i băştinaş, dacă pe nume va numi numele Domnului, acela să fie ucis.**

„Principiul juridic formulat aici conține un paradox, deoarece pedeapsa prevăzută pentru cel care blestemă numele lui Dumnezeu (gr. **καταράσηται θεόν**) este mai mică decât a celui care rosteşte numele Domnului (gr. **ονομάζων δε το ονομα κυρίου**). Cel dintâi *va purta povara păcatului său*, pe când cel de-al doilea va fi pedepsit cu moartea. Acest misterios pasaj a primit interpretări diverse, dintre care cităm două. În *Mos*. II, 203-206, adresându-se lui Moise, Philon constată mai întâi că *ai socotit că rostirea numelui este mai rea decât blestemul*, după care continuă: *De altfel* […] *prin* ***Dumnezeu*** *Moise nu desemnează în context Principiul suprem, pe Ziditorul universului, ci pe zeii cetăților* (*din Canaan*), *numiți zei în ciuda faptului că sunt făuriți prin meşteşugul pictorului sau al sculptorului* […]. *Trebuie să ne ferim de a-i huli, pentru ca nici unul dintre ucenicii lui Moise să nu se obişnuiască să ia în deşert numele Domnului. Căci numele Lui este vrednic de cel mai mare respect şi de cea mai mare iubire* […]. *Iar dacă cineva ar îndrăzni, nu zic să blesteme pe Domnul oamenilor şi al zeilor, ci măcar să-I rostească numele, acela să îndure pedeapsa cu moartea*. Explicația lui Origen, *Hom. Lev.* XIV, 4, mută accentul de la conținutul crimei, către conținutul pedepsei: *Nu putem să ne îndoim că a huli pe Dumnezeu este un păcat mai mare decât a rosti numele Său. Rămâne doar să arătăm că este mult mai greu să porți povara păcatului şi să îl duci cu tine, decât să fii condamnat la moarte*”[595].

Hulitori sunt, mai ales, ereticii. Ei „îşi ascut limba şi mintea neruşinată pentru a înjura pe Duhul dumnezeiesc şi pentru a lua în stăpânire mintea celor slabi, despărțindu-i de cunoştința nerătăcită şi adevărată şi aruncându-se în gropile pieirii, vărsând în ei veninul nepriceperii lor”[596]. Ereticul poate fi *străin*, adică rupt cu totul de Biserică, sau *băştinaş*, încă umblând în adunarea dreptcredincioşilor. Oricum ar fi, unul ca acesta e mort înaintea lui Dumnezeu, agonisindu-şi osândă veşnică.

17: **De va lovi cineva un om şi acesta va muri, să fie omorât.**

18: **De va lovi cineva de moarte un dobitoc, acela să plătească viață pentru viață.**

19: **Dacă va vătăma cineva pe aproapele său: ce a făcut el, să i se facă şi lui,**

20: **frântură pentru frântură, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte; aşa cum l-a vătămat el pe altul, întocmai să i se facă şi lui.**

---

[593] BBVA, p. 150

[594] LEV, p. 199

[595] SEP 1, p. 404

[596] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, V

„Principiul semitic *lex talionis*, reiterat aici, pare să nu se fi aplicat literal în mediul ebraic (cf. Harrison)”[597].

Pentru a clarifica această lege, introducem aici un scurt comentariu, care pune accentele în modul potrivit: „o astfel de poruncă este cea mai mare dovadă a iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Dumnezeu n-a pus această lege ca să ne scoatem ochii unii altora, ci ca să ne ferim de a face aşa ceva altora, de frică să nu păţim şi noi la fel”[598].

21: **Cel ce va lovi de moarte un om, cu moarte va fi ucis.**

22: **O singură dreptate să aveţi, atât pentru cel străin cât şi pentru băştinaş; Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!”**

23: **Moise le-a grăit apoi fiilor lui Israel: iar ei l-au scos afară din tabără pe cel ce blestemase şi l-au ucis cu pietre. Aşadar, fiii lui Israel au făcut aşa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

În mod pilduitor, secţiunea se încheie cu lapidarea hulitorului.

CAPITOLUL 25 – *Anul jubileu.*

1: **Grăit-a Domnul către Moise în muntele Sinai, zicând:**

2: **„Vorbeşte tu către fiii lui Israel şi spune-le: - După ce veţi intra în ţara pe care Eu v-o dau, pământul pe care Eu vi-l dau se va odihni întru odihna Domnului.**

„O dată cu sedentarizarea lor în ţara promisă, neamul israeliţilor va trebui să aplice legea sabatului şi asupra pământului cultivat: fiecare al şaptelea an va fi un an sabatic, an de odihnă absolută pentru ogorul cultivat. În timpul acestui an, comunitatea va trebui să se hrănească din rezerve. Cuvântul *sâmbătă* (ebr. **şabath**) desemnează aici nu a şaptea zi a săptămânii, ci ideea generală de odihnă (cf. 16, 31; 23, 31)”[599]. De altfel, Anania a avut în vedere aceasta şi nici nu a redat aici termenul prin *sâmbătă*.

3: **Şase ani să-ţi semeni ogorul, şase ani să-ţi lucrezi via şi să le aduni roadele,**

4: **dar cel de al şaptelea an să fie an de odihnă a pământului, odihna Domnului: ogorul să nu ţi-l semeni şi via să nu ţi-o tai.**

5: **Ceea ce-n ogorul tău va creşte de la sine să nu seceri, şi strugurii din viţele tale netăiate să nu-i culegi: an de odihnă să-i fie pământului.**

„Prin expresia *ceea ce creşte de la sine* (ebr. **sephiah**) se desemnează plantele de cultură care răsar spontan, din seminţele căzute pe pământ din secerişul anterior”[600].

Strugurii de pe viţele tale netăiate: „literal: *strugurii celui sfinţit al tău*; e traducerea ebraicului: *strugurii nazireului tău*. Nazireul era un fel de monah al Vechiului Testament, ale cărui voturi includeau şi netunderea părului (vezi Numerii 6, 5). Viţele netăiate ale viei sunt asemănate cu pletele lungi ale nazireului, persoană afierosită Domnului, sfinţită printr-o slujire aparte”[601].

6: **În vremea odihnei pământului, roadele lui vă vor hrăni, pe tine, pe robul tău şi pe roaba ta, pe simbriaşul tău şi pe străinul care locuieşte la tine;**

Roadele lui: „roadele care cresc spontan, prin binecuvântarea lui Dumnezeu, fără ca pământul să fie cultivat”[602].

7: **de asemenea, pentru vitele tale şi pentru fiarele de pe pământul tău, toată roada lui va fi spre mâncare.**

Anul sabatic (**şenath şabbathon**) „este considerat după Legea mozaică odihnă în

[597] LEV, pp. 199-200
[598] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XVI, 6
[599] LEV, p. 200
[600] SEP 1, p. 404
[601] BBVA, p. 150
[602] BBVA, p. 150

cinstea Domnului şi acest lucru se reflectă în nelucrarea pământului, timp în care credincioşii israeliţi îşi aminteau că Dumnezeu este adevăratul proprietar al terenurilor stăpânite de ei prin tragere la sorţi şi ei sunt doar nişte uzufructuari vremelnici ai bunurilor produse de acestea"[603].

Înfruptarea întregii zidiri din roadele pământului anticipează ospăţul euharistic: „Ospăţ întăritor este liniştea întru Domnul, care aduce pacea sufletului. De aceea şi noi să ne găsim liniştea în Cuvânt"[604].

8: **Îţi vei socoti şapte săptămâni de ani, de şapte ori câte şapte ani, aşa ca toate cele şapte săptămâni de ani să-ţi dea patruzeci şi nouă de ani.**

9: **În cea de a zecea zi a lunii a şaptea, glas de trâmbiţe va răsuna în tot pământul vostru; în ziua ispăşirii, atunci cu trâmbiţe veţi vesti în tot pământul vostru.**

În ziua ispăşirii: „vezi 16, 29-31. Pentru o vreme, această zi era începutul anului. Acum ea devine momentul solemn prin care se deschide cel de al cincizecilea an"[605].

„Ziua curăţirii începe după ce va veni Iisus Hristos; [acesta e] înţelesul tainic al curăţiei, nu cel de suprafaţă"[606]. „Timpul de şapte zile [ani] poate fi timpul care prin cele şapte perioade numărate restabileşte odihna cea mai înaltă, sau cele şapte ceruri, pe care unii le numără progresiv, sau chiar ţinutul care stă nemişcat învecinat cu lumea spirituală, numit al optulea număr. Scriptura, dar, spune că gnosticul trebuie să se ridice din lumea creată şi din păcat. După şapte zile se aduc jertfe pentru păcat; că există teama unei schimbări, chiar când se atinge a şaptea mişcare circulară"[607]. Putem pierde toată agoniseala chiar în pragul zilei a opta! De aceea se cuvine să veghem întregul nostru timp, oricât ne-am fi apropiat de Dumnezeu.

10: **Şi veţi sfinţi anul al cincizecilea, şi-n toată ţara voastră veţi vesti eliberare pentru toţi cei ce locuiesc într-însa. An jubileu să vă fie: fiecare se va întoarce la moşia lui, fiecare se va întoarce la familia sa.**

O dată la cincizeci de ani, după trecerea unui ciclu (7x7) de ani sabatici, se sărbătorea *Anul jubileu* (**şenath hayyobel**) sau *anul 50* (**şenath halhamişim**) sau *jubileul* (**yobel**). Anul jubileu era închinat lui Dumnezeu: pământul era lăsat nelucrat şi, în plus, acum îşi redobândea fiecare israelit proprietatea funciară înstrăinată, iar sclavii erau eliberaţi, motiv pentru care acest an mai era numit şi *anul eliberării* (**şenath hadderor**).

Eliberare: „Cuvânt original bogat în sensuri: *plecare* (a corăbiilor în larg, a unui roi din stup); *iertare de pedeapsă*; *iertarea unei datorii*; *eliberare* a sclavilor sau a prizonierilor de război sau a militarilor în termen"[608]. *An jubileu*: „textual: *An al semnalului de eliberare*. Îl traduce pe ebraicul **yovel**, care înseamnă *berbec*. De aici, cornul de berbec din care se făcea trâmbiţa acelui timp, instrument muzical cu care era proclamată eliberarea (v. 9). Tot de aici: **yobel** = jubileu"[609]. „În tradiţia iudaică, după şapte ani sabatici urma anul jubileu, fiecare al cincizecilea an în numărătoarea anilor. Cu acest prilej avea loc o restituire generală a bunurilor: cei care îşi pierduseră într-un fel sau altul averea reintrau în stăpânirea ei integrală, iar sclavii îşi recăpătau libertatea, întorcându-se în clanul lor"[610].

11: **An jubileu să vă fie vouă acest an, al cincizecilea: nu veţi semăna, nu veţi secera ceea ce creşte de la sine, nu veţi culege poama de pe viţele netăiate,**

12: **fiindcă acesta-i jubileu; sfânt va fi pentru voi, din câmp îi veţi mânca roadele.**

„Observă deci că legea îngăduie să se are, să se semene şi să se cultive viile înainte de anul al şaptelea. Dar a poruncit ca în anul al şaptelea să ne uşurăm de grija acestora. Şi să ne uşurăm odihnindu-ne (sabatizând) în Hristos şi depărtând grija celor pământeşti şi înstrăinându-

---

603 AB, p. 308
604 Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXVII, 14
605 BBVA, p. 150
606 Origen, *Omilii la Cartea Ieremia*, XII, 13
607 Clement Alexandrinul, *Stromate*, IV, 159, 2-3
608 BBVA, p. 150
609 BBVA, p. 151
610 LEV, p. 200

ne de împrăştierile deşarte. Şapte săptămâni de ani, adică în vecii vecilor, vom petrece desfătându-ne de bunurile duhovniceşti pregătite şi puse la îndemâna noastră de Dumnezeu şi vom prăznui. Căci timpul acela din urmă ne va fi timp de slobozire a tuturor celor ce ne aflăm în toată lumea, când fiecare se va reîntoarce la avutul lui, adică la sorțul cuvenit şi rânduit de Dumnezeu. Pentru că precum felurită este viața sfinților, aşa e şi a cununilor, Dumnezeu măsurând răsplata potrivit cu faptele fiecăruia"[611].

13: **În anul jubileu se va întoarce fiecare la moşia sa.**

14: **Dacă vei vinde ceva aproapelui tău, sau dacă vei cumpăra ceva de la aproapele tău, nimeni să nu-şi înşele aproapele.**

15: **De la aproapele tău vei cumpăra ținând seama de anii ce s-au scurs de la jubileu, iar el îți va vinde ținând seama de numărul anilor în care s-a cules.**

„Versetul se referă la tranzacția funciară. Ținând seama de faptul că la următorul an jubileu proprietatea asupra pământului va reveni stăpânului inițial, în cadrul tranzacției trebuie să se țină seama, la stabilirea prețului, de numărul anilor scurşi de la ultimul an jubileu, ca şi de numărul celor rămaşi până la cel următor, ceea ce, în fond, este acelaşi lucru. Formulând punctul de vedere al celui care vinde şi, respectiv, al celui care cumpără, cei doi membri ai frazei sunt echivalenți"[612].

16: **Cu cât vor fi ani mai mulți, cu atât îți vei ridica prețul; şi cu cât vor fi mai puțini, cu atât ți-l vei micşora, de vreme ce el îți vinde după un anumit număr de strânsuri ale roadelor.**

„Raportările cronologice privesc perioada între două jubilee succesive; prețul unui ogor este proporțional nu doar cu întinderea suprafeței sale, ci şi cu numărul de recolte pe care cumpărătorul le va obține, ținându-se seama că la proximul an jubileu proprietatea va reveni stăpânului inițial. Acest tip de legiferare a proprietății funciare are la bază principiul că Dumnezeu este stăpânul unic al pământului, pe care El l-a împărțit inițial celor douăsprezece seminții ale lui Israel, care trebuie să-l păstreze ca atare"[613].

17: **Nimeni să nu-l înşele pe aproapele său, ci teme-te de Domnul, Dumnezeul tău: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.**

18: **Faceți tot ceea ce am rânduit Eu, păziți poruncile Mele şi pliniți-le, şi veți locui liniştiți pe pământ.**

19: **Pământul îşi va da roadele sale, voi veți mânca pe săturate şi veți trăi liniştiți pe el.**

20: **Iar de veți zice: Oare ce vom mânca în acest al şaptelea an, de vreme ce nu vom semăna şi nu ne vom culege roadele?,**

21: **[ei bine,] în cel de al şaselea an Eu voi trimite binecuvântarea Mea, în aşa fel încât el îşi va da roadele pentru trei ani.**

22: **Când voi veți semăna, în anul al optulea, voi încă veți mânca din strânsura cea veche; până în cel de al nouălea an, anume până ce va veni strânsura lui, veți mânca din cele vechi, din anii trecuți.**

23: **Pământul nu va fi vândut pe totdeauna, fiindcă pământul este al Meu; cât despre voi, față de Mine voi străini sunteți şi venetici.**

Pământul nu va fi vândut pe totdeauna: „cu înțelesul: definitiv, ferm, fără putință de întoarcere. De altfel, liniile de forță ale tuturor acestor prescripții sunt două: 1) odată intrați în țara Canaanului, fiii lui Israel trebuie să-şi păstreze libertatea de după ieşirea lor din Egipt; 2) pământurile nu trebuie înstrăinate"[614].

Aceste prevederi amintesc oamenilor să-şi pună nădejdea în Dumnezeu precum şi faptul

[611] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
[612] LEV, p. 200
[613] LEV, p. 200
[614] BBVA, p. 151

că sunt străini pe pământ, până ce vor dobândi patria cea adevărată, adică până ce vor moşteni viaţa cea de veci.

24: **În tot pământul moştenirii voastre, răscumpărare îi veţi da pământului.**

„În învăţătura creştină, actul răscumpărător prin excelenţă este jertfa hristică”[615].

25: **Dacă fratele tău, care e cu tine, va sărăci şi va vinde ceva din moştenirea sa, atunci cel ce-i este rudă mai apropiată să vină şi să răscumpere ceea ce fratele său a vândut.**

Moştenirea: „în sensul de *stăpânire*, *posesie*, *proprietate*, *bun care-i aparţine*”[616].

26: **Dacă însă cineva nu are rude, dar e cu dare de mână şi află cât îi trebuie pentru răscumpărare,**

27: **atunci să-şi numere anii de când a vândut, şi ceea ce trece să-i întoarcă aceluia căruia i-a vândut, iar el se va întoarce la moşia sa;**

„Potrivit regimului special al proprietăţii funciare în Israel [...], în momentul când deţinea suma necesară răscumpărării pământului vândut, fostul stăpân era obligat să înapoieze cumpărătorului o sumă calculată astfel: din preţul plătit se scădea preţul recoltelor de care a beneficiat cumpărătorul, la care se adăuga un *surplus* echivalent cu preţul recoltărilor care au mai rămas până la viitorul an jubileu, când pământul ar fi revenit oricum proprietarului iniţial”[617].

28: **dar dacă nu are cât trebuie să-i întoarcă, atunci ceea ce vânduse rămâne în mâna cumpărătorului până la anul jubileu; atunci, în anul jubileu, [vânzarea] va fi eliberată, iar vânzătorul se va întoarce la moşia lui.**

Va fi eliberată: va fi prescrisă.

29: **Dacă cineva vinde o casă de locuit într-un oraş împrejmuit cu zid, o poate răscumpăra până la-mplinirea unui an de când a vândut-o: dreptul său de răscumpărare durează un an.**

„Imobilele din oraşele întărite nu erau socotite bunuri absolut indispensabile, ca pământul. Pierderea unei case nu implica şi pierderea mijlocului de a-şi obţine hrana. Din această cauză, şi prescripţiile patrimoniale diferă în cele două cazuri”[618].

30: **Iar dacă nu o răscumpără până la-mplinirea unui an întreg, atunci casa ce se află în oraş împrejmuit cu zid va fi pentru totdeauna a celui ce a cumpărat-o şi a urmaşilor săi: nici chiar în anul jubileu nu va ieşi din ea.**

31: **Dar casele satelor care nu au zid de-mprejmuire vor fi socotite precum ţarinile ţării: ele pot fi răscumpărate oricând, iar în anul jubileu vor fi eliberate.**

32: **Cât despre oraşele leviţilor: leviţii vor putea oricând să răscumpere casele din cetăţile care sunt în stăpânirea lor.**

Oraşele leviţilor: „leviţii nu aveau drept de proprietate personală, dar posedau *oraşe* guvernate de legislaţie proprie”[619]. „Tribul leviţilor, urmaşii lui Levi, unul dintre fiii lui Iacov (cf. Facerea 29, 34), avea atribuţii speciale în Israel: în vreme ce o parte din ei, şi anume urmaşii lui Aaron, îndeplineau funcţiile sacerdotale, ceilalţi membrii ai tribului se ocupau cu diferite acţiuni cultuale şi religioase auxiliare, sub îndrumarea preoţilor. Specificul atribuţiilor lor comunitare nu le permitea să efectueze alte activităţi lucrative, , aşa încât casele în care locuiau constituiau singura lor avere şi, deci, asemenea pământului pentru ceilalţi membri ai comunităţii, nu puteau fi înstrăinate definitiv”[620].

33: **Cel ce va cumpăra de la leviţi, în anul jubileu va ieşi din casa ce i s-a vândut în oraşul din stăpânirea lor, căci casele din oraşele leviţilor le sunt lor moşie între fiii lui**

---

615 LEV, p. 201
616 BBVA, p. 151
617 LEV, p. 201
618 LEV, p. 201
619 BBVA, p. 151
620 LEV, p. 201

Israel.

„Textul acestui verset este în Biblia Hebraica absolut ininteligibil, ceea ce a determinat mari diferențe de interpretare în versiunile moderne. Reproducerea literară din Septuaginta este ilizibilă, fapt care explică obscuritatea textului în traducerile românești vechi”[621]. „Pasajul este comentat de Philon, *Spec.* II, 121, astfel: *Cât privește casele din orașe încredințate leviților, spre deosebire de alte case care se găsesc în interiorul zidurilor, legea nu a garantat posesiunea lor celor care le-au achiziționat, dacă vânzătorii nu sunt în măsură să le recupereze în răstimp de un an. Legea le îngăduie leviților să le răscumpere în orice moment, în felul în care îngăduie acest lucru oamenilor simpli în privința ogoarelor, cu care casele leviților sunt comparabile*”[622].

34: **Ogoarele dimprejurul orașelor lor nu pot fi vândute, fiindcă acestea le sunt lor moștenire veșnică.**

„Pășunile din jurul orașelor leviților erau inalienabile prin lege, pentru a se putea asigura întreținerea turmelor clasei preoțești”[623].

35: **Dacă fratele tău va scăpăta și nu va putea să țină pas cu tine, ajută-l ca pe un străin și venetic, ca să trăiască și el pe lângă tine.**

Ajută-l ca pe un străin și venetic: „dacă nu de la egal la egal, cel puțin prin pogorământ, așa cum băștinașii trebuie să-i trateze pe străinii care s-au așezat la ei; vezi 19, 33-34”[624].

36: **Să nu iei de la el camătă, nici mai mult decât ai dat, ci să te temi de Dumnezeul tău, - Eu sunt Domnul -, ca să trăiască și fratele tău pe lângă tine.**

37: **Argintul tău să nu i-l dai cu camătă, nici hrana ta să i-o dai pentru câștig.**

38: **Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-am scos din țara Egiptului ca să vă dau țara Canaanului și să vă fiu vouă Dumnezeu.**

39: **Iar dacă fratele tău va sărăci și ți se va vinde ție, să nu-l pui la muncă de rob,**

Rob: „ebr. **abhodhah** desemnează pe orice subordonat, pe orice persoană supusă unui personaj mai important decât ea. În Israel, sclavia antică a cunoscut forme mult mai blânde decât la Roma sau în alte părți. Deși avea datoria de a munci la porunca stăpânului, sclavul era considerat în Israel un membru al familiei acestuia, cu toate drepturile religioase și cultuale implicate”[625].

40: **ci să-ți fie ca un simbriaș sau ca un venetic și să-ți lucreze până la anul jubileu;**

41: **iar în anul jubileu va pleca de la tine, el și copiii săi împreună cu el, și va merge la neamul său și se va întoarce la moșia lui cea părintească.**

42: **De vreme ce ei sunt robii Mei, pe care Eu i-am scos din țara Egiptului, ei nu vor fi vânduți cum se vând robii.**

„Aici se află exprimat temeiul teologic pentru care era interzis oricui să reducă un israelit la condiția de sclav; nici chiar el însuși nu se putea vinde. Scoțându-i din captivitatea egipteană, Dumnezeu a devenit singurul stăpân al fiilor lui Israel și, în consecință, nimeni altcineva nu poate avea drept de proprietate asupra lor, nici măcar ei înșiși nu-și aparțin”[626].

43: **Să nu-l împovărezi cu sarcini grele, ci să te temi de Domnul, Dumnezeul tău.**

44: **Cât despre robii și roabele pe care tu îi poți avea: rob și roabă îți vei cumpăra de la neamurile dimprejurul vostru.**

45: **Dar și dintre copiii străinilor care s-au așezat la voi, și dintre ei puteți cumpăra, precum și dintre neamurile lor care sunt cu voi și care s-au născut pe pământul vostru; ei vor fi averea voastră,**

„Interzisă fiind reducerea unui israelit la condiția juridică de sclav, sclavii domestici se

---

621 LEV, p. 201
622 SEP 1, p. 408
623 LEV, p. 201
624 BBVA, p. 151
625 LEV, p. 201
626 LEV, p. 201

încadrau în Israel într-una din următoarele trei categorii: 1. străini din afara granițelor țării; 2. străini care locuiau între israeliți şi 3. urmaşii acestora din urmă"[627].

46: **îi puteți lăsa moştenire fiilor voştri de după voi, înstăpâniți vor fi de voi pentru vecie. Dar pe cineva dintre frații voştri, dintre cei ce sunt fiii lui Israel, nimeni să nu-l împovăreze pe fratele său cu sarcini grele.**

Înstăpâniți: „Textul Ebraic adaugă: *puteți face din ei robi* sau: *îi veți avea ca pe nişte robi*. Septuaginta însă reține o nuanță prin folosirea adjectivului **katohimos** (de altfel, folosit numai în acest loc şi nicăieri altundeva în Vechiul Testament), cuvânt care înseamnă *locuit sau posedat de un zeu*, deci un ins asupra sau în interiorul căruia s-a înstăpânit o divinitate. Nuanța traduce ideea că robul unui iudeu se află, totuşi, sub stăpânirea Domnului acestuia (de vreme ce iudeul însuşi este robul lui Dumnezeu). Totul, pe principiul fundamental că Evreii Îi aparțin Domnului lor"[628].

47: **Dacă străinul sau veneticul de lângă tine s-a îmbogățit, dar fratele tău de lângă tine, devenit sărac, i se va vinde străinului sau veneticului care prin naştere se află lângă tine,**

48: **atunci, după ce el s-a vândut, va putea fi răscumpărat; unul din frații lui va putea să-l răscumpere:**

49: **fie unchiul său, fie feciorul său va putea să-l răscumpere, sau o rudă apropiată din neamul său va putea să-l răscumpere; sau, dacă-i dă mâna, se va răscumpăra singur.**

50: **El se va socoti cu cel ce l-a cumpărat, din anul când i s-a vândut până la anul jubileu, iar prețul vânzării sale se va socoti după numărul anilor: câți i-a slujit, atât i se va plăti, după plata unui simbriaş.**

51: **Iar dacă vor fi ani mai mulți, după numărul lor îşi va plăti răscumpărarea din banii pentru care se vânduse.**

52: **Dar dacă până la anul jubileu vor fi ani mai puțini, după numărul lor se va socoti.**

53: **Îi va fi ca un simbriaş tocmit cu anul: acela nu-l va împovăra cu sarcini grele sub ochii tăi.**

54: **Dar dacă el nu se va răscumpăra în acest chip, atunci el va ieşi în anul jubileu, el şi copiii lui.**

55: **Căci Mie Îmi sunt robi fiii lui Israel; ei sunt servii Mei, ei, pe care Eu i-am scos din țara Egiptului. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

Dacă Dumnezeu ne-a eliberat din robia păcatului şi a morții, nu trebuie să ne mai întoarcem la relele noastre deprinderi, slujindu-le lor. Frații celui căzut au şi ei datoria de a-i ajuta să se ridice (elibereze). Totodată, e făgăduită izbăvirea celor ce nu s-au înstrăinat cu totul de Dumnezeu. Dar aceasta se va petrece abia după plătirea întregului preț de răscumpărare!

CAPITOLUL 26 – *Binecuvântări şi blesteme.*

1: **Să nu vă faceți idoli, nici chipuri cioplite; nici stâlp să nu vă ridicați; în țara voastră să nu puneți piatră-n semn de veghe ca să vă închinați ei!; căci Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!**

„În acest verset este enunțată una dintre interdicțiile cele mai stricte ale legii mozaice: aceea de a nu figura prin imagini concrete ființa divină"[629]. *Stâlp* (**στήλη**): „ebr. **mațebhah** desemna o coloană de piatră, plantată în formă de stelă, pentru a marca prezența tangibilă a

[627] LEV, p. 201
[628] BBVA, p. 152
[629] LEV, p. 202

zeilor canaaneeni El şi Baal. Cf. Ieşirea 23, 24”[630]. *Piatră-n semn de veghe* (**λίθος σκόπος**): „sintagma ebraică **masekiyth ebhen**, literal: *piatră de imagine*, se referă la figurările gravate ale zeităţilor canaaneene, cum este de pildă imaginea lui Baal aruncând fulgere, descoperită la Ras Shamra şi datând de pe la aproximativ 1800 î. Hr.”[631]. Până la întruparea Fiului, e oprită orice reprezentare a Divinităţii, ca a Uneia ce nu S-a făcut văzută încă oamenilor.

2: **Zilele Mele de odihnă să le păziţi, de locaşul Meu cel sfânt să vă temeţi: Eu sunt Domnul.**

Urmarea lui Dumnezeu începe prin integrarea într-un timp şi spaţiu sacru.

3: **De veţi umbla întru poruncile Mele şi dacă învăţăturile Mele le veţi păzi şi le veţi face,**

4: **vă voi da ploile la vremea lor: pământu-şi va da belşugul, pomii câmpului îşi vor da roadele lor.**

5: **Treierişul vostru va dura pân-la culesul viilor, culesul viilor va dura pân-la semănat; pâinea voastră o veţi mânca întru-ndestulare, şi cu-ntemeiere veţi locui pe pământul vostru.**

„Ca expresie a bunăvoinţei divine, autorul biblic sugerează că recoltele vor fi atât de abundente, încât perioadele de recoltare a grânelor, de cules al viilor şi de semănături de toamnă vor decurge una din alta, fără întreruperi”[632]. Noi vom cugeta, în primul rând, la roadele cele duhovniceşti.

6: **Război prin ţara voastră nu va trece, pace voi dărui pământului vostru; veţi dormi fără ca cineva să vă sperie, fiarele cele rele din pământul vostru le voi nimici.**

Pace: „ebr. **şalom** (< **şalam** – *a fi în siguranţă*), echivalat în Septuaginta prin gr. **ειρήνη**, în Vulgata prin lat. *pax* şi în Ostrog prin slavon. **mir**, desemnează în Biblia Hebraica nu doar absenţa războiului, ci şi o stare generală de linişte, bunăstare şi confort comunitar”[633].

7: **Pe vrăjmaşii voştri îi veţi pune pe fugă, de sabie cădea-vor în faţa voastră.**

De sabie: „ebr. **herebh** (< **harabh** – *a usca* şi, prin analogie, *a distruge*, *a ucide*) are sensul literal de *secetă*, *uscăciune*, *moarte*, dar este utilizat în Biblia Hebraica mai ales cu valoarea metonimică de *instrument al uciderii*, *sabie*”[634].

8: **Cinci din voi vor goni o sută, o sută din voi vor goni zece mii; de sabie vor cădea vrăjmaşii voştri-n faţa voastră.**

Împăratul Păcii, Hristos, va veni pe pământ, iar cei ce se vor uni cu El nu vor mai fi tulburaţi de fiarele păcatului, iar sabia poftelor nu va mai munci pământul trupurilor lor. Dar e aici şi un avertisment: vrăjmaşii sunt numeroşi şi nu-i vom putea birui singuri!

9: **Căuta-voi asupra voastră şi vă voi spori şi vă voi înmulţi şi voi întări legământul Meu cu voi.**

Promisiunea s-a împlinit în Biserică, prin mulţimea celor veniţi la dreapta credinţă.

10: **Veţi mânca vechea strânsură şi foarte veche, iar pe cele vechi le veţi da la o parte spre a le face loc celor noi.**

„În originalul ebraic, transpus literal de Septuaginta, exprimarea este eliptică; ideea abundenţei promise este sugerată prin nevoia de a elibera depozitele de grânele neconsumate, pentru a face loc noilor recolte. Cf. şi 25, 22”[635].

11: **Legământul Meu îl voi pune-ntru voi, sufletul Meu nu se va scârbi de voi.**

12: **Voi umbla printre voi, Eu vă voi fi vouă Dumnezeu şi voi Îmi veţi fi Mie popor.**

Voi umbla printre voi: expresia a fost echivalată, la unii autori patristici, cu: *voi locui întru voi*, probabil urmând unei versiuni greceşti similare. „Atât de curat şi de desăvârşit era la

[630] LEV, p. 202
[631] LEV, p. 202
[632] LEV, p. 202
[633] LEV, p. 202
[634] LEV, p. 202
[635] LEV, p. 202

început sufletul omenesc, încât se poate spune că purta în el chipul Cuvântului ceresc"[636]. Această stare sunt chemați oamenii să o redobândească. După restaurarea omului, „Sfinții se învrednicesc să aibă pe Duhul Sfânt şi se fac locaşul (templul) Lui"[637]. E uimitor lucrul acesta, că „cerul întreg se cuprinde în palma lui Dumnezeu; pământul şi marea se închid în pumnul mâinii Lui. Dar Cel ce e astfel şi aşa de mare, Cel ce strânge în palmă toată zidirea, Se face întreg încăput în tine şi locuieşte în tine!"[638].

13: **Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-am scos din țara Egiptului la vremea când erați acolo robi; zdrobit-am legătura jugului vostru, de-acolo v-am scos cu graiul deschis.**

„*Cu graiul deschis* îl traduce pe **parrisia**, care înseamnă *libertatea de a vorbi deschis*, de a grăi cu îndrăznire. Folosit de numai cinci ori în Vechiul Testament, cuvântul devine mult mai frecvent în cel Nou, aşa cum îl vom afla, de pildă, în Faptele Apostolilor 2, 29; 4, 29 sau Efeseni 6, 20. Aici el sugerează faptul că lipsa de libertate presupune, printre altele, şi interdicția de a vorbi ceea ce gândeşti"[639].

14: **Dar dacă nu Mă veți asculta şi dacă nu veți îndeplini aceste porunci ale Mele,**

15: **şi lor nu vă veți supune şi nici judecăților Mele, dacă sufletul vi se va îngreuia în aşa chip, încât să nu-Mi îndepliniți poruncile şi să-Mi încălcați legământul,**

16: **atunci iată ce-am să vă fac Eu vouă: lipsurile le voi abate-asupra voastră – şi râia, gălbinarea ce vă sleieşte ochii şi vă istoveşte sufletul; în zadar vă veți semăna semințele, că duşmanii voştri le vor mânca.**

De roadele celui depărtat de Dumnezeu nu se bucură decât vrăjmaşii binelui.

„Interpretarea celor trei termeni prin care sunt particularizate în Biblia Hebraica nenorocirile pe care le-ar putea trimite Dumnezeu a pus probleme dificile traducătorilor, mai ales că aceşti termeni ebraici nu apar decât aici în Vechiul Testament"[640]. Textul Masoretic vorbeşte aici despre *spaimă*, *oftică* şi *friguri*. *Spaima*: semnificația exactă a ebraicului **behalah** „circumscrie o stare de teroare şi de panică maximă. […] *Oftica*: interpreții moderni consideră în unanimitate că ebr. **şahepheth** (care nu apare în Biblia Hebraica decât aici şi în Deuteronom 28, 22), termen al cărui sens literal este cel de *coajă*, desemna tuberculoza, boală cunoscută în Israelul antic. […] *Frigurile*: pornind de la sensul etimologic al ebraicului **qaddahath** – *inflamație* (< **qadhah** – *a arde*), interpreții moderni consideră că se face trimitere aici la malarie, boală caracterizată prin febră ridicată şi continuă"[641].

17: **Îmi voi întoarce fața împotriva voastră şi veți cădea înaintea vrăjmaşilor voştri; cei ce vă urăsc vor domni peste voi şi veți fugi când nimeni nu vă va alunga.**

Cel care nu-L are pe Dumnezeu alături e dinainte învins în orice luptă a sa, iar neliniştea îl va stăpâni permanent.

18: **Dacă nici aşa nu Mă veți asculta, atunci de şapte ori mai mult vă voi pedepsi pentru păcatele voastre.**

Prin *de şapte ori mai mult* se arată că pedepsele vor spori până când ne vom recunoaşte păcatul nostru.

19: **Voi surpa semeția mândriei voastre, cerul vostru-l voi face ca fierul, iar pământul vostru ca arama.**

„Contrariul versetului 4: un cer care refuză să plouă, un pământ incapabil de germinație"[642]. „Compararea cerului şi a pământului cu duritatea metalelor sugerează metaforic

[636] Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, X, 56
[637] Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, 420
[638] Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, II
[639] BBVA, p. 153
[640] LEV, p. 203
[641] LEV, p. 203
[642] BBVA, p. 153

cumplita sărăcie care ar urma după o secetă îndelungată”[643]. Mândria aduce sufletului maxima uscăciune.

20: **În zadar vă veți cheltui puterile, că pământul vostru nu-şi va da sămânța, nici pomii țarinii voastre nu-şi vor da poamele.**

21: **Dacă şi după aceasta veți merge-mpotrivă-Mi şi nu veți vrea să Mă ascultați, atunci de şapte ori mai mult vă voi lovi pentru păcatele voastre.**

22: **Voi trimite-asupra voastră fiarele câmpului, care vă vor lipsi de copii şi vă vor prăpădi vitele; vă voi face atât de puțini, încât vi se vor pustii cărările.**

Nu mai stăpâneşte asupra naturii cel ce s-a robit păcatului.

23: **Dacă nici după aceasta nu vă veți îndrepta, ci tot împotriva Mea veți merge,**

24: **atunci cu mânie mare veni-voi asupra voastră şi de şapte ori mai mult vă voi lovi pentru păcatele voastre.**

25: **Voi aduce-asupra voastră sabie răzbunătoare spre răzbunarea Legământului; şi veți fugi prin cetățile voastre, dar Eu moarte voi trimite-n mijlocul vostru şi veți fi dați în mâinile duşmanilor.**

Împătimitul este în conflict cu natura, cu semenii, cu propria conştiință şi cu Dumnezeu; în final, va fi biruit în toate confruntările sale.

26: **Când Eu vă voi smeri cu lipsa de pâine, zece femei vă vor coace pâinile-ntr-un singur cuptor şi vă vor da pâinea cu cântarul şi veți mânca şi nu vă veți sătura.**

Lipsiți de Pâinea cea cerească, flămânzim, hrănindu-ne doar cu pâinea coaptă de femei, adică cu ceea ce rodeşte partea cea mai slabă a firii noastre.

27: **Dacă nici după acestea nu Mă veți asculta şi tot împotriva Mea veți merge,**

28: **atunci cu mânie mare veni-voi asupra voastră şi de şapte ori mai mult vă voi lovi pentru păcatele voastre:**

29: **din carnea fiilor voştri veți mânca, şi din carnea fiicelor voastre.**

Amenințarea ultimă s-a împlinit cu prilejul asedierii Ierusalimului de către romani.

30: **Pustiu voi face-mprejurul stâlpilor voştri, strica-voi idolii de lemn făcuți cu mâinile voastre; pune-voi oasele voastre peste oasele idolilor voştri, într-atât de supărat va fi sufletul Meu pe voi.**

Biblia 1982: *Dărâma-voi înălțimile voastre şi voi strica stâlpii voştri…* „Se face referire (în întregul verset) la practicile idolatre. „Utilizarea ca altare a înălțimilor naturale a fost o practică străveche şi universală. După stabilirea Muntelui Sion şi a Templului din Ierusalim ca centru al cultului divin, a devenit realitate interzicerea utilizării altor înălțimi, ele fiind identificate cu practicile idolatre”[644].

31: **Cetățile vi le voi lăsa pustii, pustiu voi face din sfintele voastre locaşuri şi nu voi mirosi miresmele jertfelor voastre.**

32: **Pustii-voi țara voastră, că se vor mira de ea vrăjmaşii voştri, ei, cei ce vor locui într-însa!,**

33: **iar pe voi vă voi risipi printre neamuri, şi sabia vă va topi din fugă, şi va fi pământul vostru pustiu şi pustiite vor fi cetățile voastre.**

34: **Atunci pământul se va bucura de Sâmbetele sale de-a lungul pustiirii sale, când voi veți fi în pământul vrăjmaşilor voştri; atunci pământul se va odihni şi se va bucura de odihna lui.**

„Aici, ca şi în 25, 2, cuvântul *sâmbătă* (ebr. **şabath**) se referă nu la a şaptea zi de odihnă, ci la anii sabatici”[645].

35: **De-a lungul pustiirii sale el se va odihni cât nu s-a odihnit în zilele voastre de odihnă din vremea când locuiați pe el.**

[643] LEV, p. 203
[644] LEV, p. 203
[645] LEV, p. 203

Aplicată strict la poporul Israel, amenințarea s-a împlinit în lungul răstimp (cca 135-1948) al împrăştierii în diaspora, la care am putea adăuga şi anii robiei babiloniene.

36: **Iar celor rămaşi dintre voi, frică voi trimite-n inima lor pe pământul vrăjmaşilor lor; până şi freamătul frunzei mişcătoare-i va pune pe fugă, şi vor fugi ca de sabie şi vor cădea când nimeni nu-i va fugări;**

37: **ca-ntr-o fugă din război se vor împiedica unii de alții când nimeni nu-i va urmări. Nu, nu veți fi în stare să vă-mpotriviți vrăjmaşilor voştri;**

38: **veți pieri printre neamuri, pământul vrăjmaşilor voştri vă va mânca.**

39: **Iar cei ce vor rămâne după voi, din pricina păcatelor voastre vor pieri; în pământul vrăjmaşilor lor se vor topi.**

Din pricina păcatelor voastre: „într-o seamă de variante ebraice şi greceşti: *din pricina păcatelor lor*. În schimb, ele adaugă (în acelaşi verset): *şi pentru păcatele părinților lor*"[646].

40: **Atunci îşi vor mărturisi ei fărădelegile lor şi fărădelegile părinților lor: cum M-au lăsat ei pe Mine de-o parte şi cum s-au făcut că nu Mă văd şi cum s-au mişcat ei împotriva Mea,**

41: **pentru care şi Eu venit-am asupră-le cu mânie mare, şi-i voi da pierzării în pământul vrăjmaşilor lor; atunci inima lor cea netăiată-mprejur se va ruşina, atunci se vor căi pentru păcatele lor.**

42: **Atunci Îmi voi aduce aminte de legământul Meu cu Iacob, de legământul Meu cu Isaac; şi de legământul Meu cu Avraam Îmi voi aduce-aminte, şi de pământ Îmi voi aminti.**

43: **Dar pământul va fi părăsit de ei şi pământul se va odihni-ntru Sâmbetele sale când în urma lor va fi pustiu, , iar ei se vor împovăra cu propriile fărădelegi, pentru că Mi-au nesocotit rânduielile, iar poruncile Mele le-au supărat sufletul.**

44: **Şi totuşi, chiar şi atunci, când vor fi ei pe pământul vrăjmaşilor, Eu nu-i voi trece cu vederea şi nu Mă voi scârbi de ei până-ntr-atât, încât să-i nimicesc şi să stric legământul Meu cu ei: Eu sunt Domnul, Dumnezeul lor!**

45: **De dragul lor Îmi voi aduce-aminte de legământul cel dintâi, când sub ochii neamurilor i-am scos din țara Egiptului, ca să fiu Dumnezeul lor. Eu sunt Domnul!"**

46: **Acestea sunt rânduielile şi poruncile şi legile pe care Domnul le-a aşezat între El şi fiii lui Israel în muntele Sinai, prin Moise.**

Mărturisirea păcatelor e începutul refacerii legăturii cu Dumnezeu, după care vom putea din nou sui, oricât de mare ar fi fost căderea.

CAPITOLUL 27 – *Făgăduințe şi zeciuieli.*

1: **Şi a grăit Domnul către Moise, zicând:**

2: **„Vorbeşte fiilor lui Israel şi spune-le: - Când cineva I se va făgădui Domnului, prețul sufletului său să-l socoteşti astfel:**

„Prin anumite voturi – sau făgăduințe – o persoană I se dedica lui Dumnezeu şi devenea astfel proprietatea Sa. La un moment dat însă ea putea fi scutită de obligațiile asumate şi *eliberată* în schimbul unei sume de bani. Asemenea făgăduințe erau făcute nu numai pentru oameni, ci şi pentru o seamă de bunuri materiale (animale, case, pământuri)"[647]. „Fraza ebraică din Biblia Hebraica este foarte neclară, ceea ce se reflectă în toate vechile traduceri, inclusiv în reproducerea literală din Septuaginta. Potrivit exegezei moderne [...], acest verset inițiază seria indicațiilor referitoare la împlinirea angajamentelor votive ale israelitului față de Iahve; mai concret, aici şi în versetele secvente, se face referire la făgăduirea către Iahve, într-un moment

646 BBVA, pp. 153-154
647 BBVA, p. 154

limită, a unui *suflet* omenesc […], fie acesta un membru al familiei (rudă de sânge sau sclav), ori chiar el însuşi. Îndeplinirea făgăduinţei trebuia respectată cu scrupulozitate, şi se realiza prin donaţia către preot a sumei de răscumpărare, calculată corespunzător"[648].

3: **Preţul unui bărbat între douăzeci şi şaizeci de ani va fi de cincizeci de sicli de argint, după siclul sfânt;**

4: **iar dacă este femeie, preţul va fi de treizeci de sicli.**

5: **Dacă-i vorba de cineva între cinci şi douăzeci de ani, preţul va fi de douăzeci de sicli pentru bărbat şi zece sicli pentru femeie.**

6: **Dacă-i vorba de cineva între o lună şi cinci ani, preţul va fi de cinci sicli de argint pentru bărbat şi de trei sicli de argint pentru femeie.**

În cazul acestora, este evident că nu ei s-au legat prin făgăduinţă, ci alţii (de regulă, părinţii) au făcut făgăduinţa în numele lor.

7: **De la şaizeci de ani în sus, preţul va fi de cincisprezece sicli de argint pentru bărbat şi zece sicli pentru femeie.**

8: **Iar dacă este sărac şi nu e-n stare să plătească preţul, va fi adus la preot şi-l va preţui preotul; preotul îl va preţui după mijloacele celui ce a făcut făgăduinţa.**

Prin anumite făgăduinţe, unele persoane se afieroseau lui Dumnezeu. Aceştia se puteau elibera de făgăduinţa lor, în schimbul unei sume de bani, oferită preotului după reglementările de aici. Avem la acest loc o tâlcuire amănunţită, în care apare *drahmă* în loc de *siclu*: „Fiecare dintre noi, cei îndreptaţi prin credinţă şi sfinţiţi în Duh, a devenit un dar sfinţit lui Dumnezeu. Şi fiecare datorăm lui Hristos viaţa noastră. […] Să ne apropiem deci de Hristos, Mântuitorul tuturor, prin credinţă şi sfinţenie, aducând, ca răsplată pentru cele ce le-am primit de la El, închinarea vieţii noastre în evlavie. Dar modul acestei aduceri, pe drept cuvânt, nu se cugetă că e unul singur, ci variat. Că unii vin la aceasta nu cu destulă tărie, alţii cu râvnă mai fierbinte şi cu înţelegere viguroasă şi cu minte trează; şi pornesc cu avânt puternic spre înfăptuirea celor ce trebuie împlinite şi spre săvârşirea a ceea ce-i place Aceluia. Aceştia sunt, după indicaţia istoriei, cei de la douăzeci până la şaizeci de ani. Căci corpul se menţine în vigoare până la şaizeci de ani. Şi până atunci stă drept şi e în putere şi e aptă mintea să primească cele ce vrea să le cunoască. Iar Cel ce cunoaşte făptura noastră […] cunoaşte, fără îndoială, şi în suflet o astfel de vârstă. Căci raţiunea trece de la asemănările trupeşti la cele spirituale. Deci fie că e bărbat, fie că e femeie, până se află încă în vigoarea vârstei spirituale, să aducă cele rânduite, şi anume bărbatul cele cincizeci de drahme, adică fructul întreg şi cu totul desăvârşit al slujirii duhovniceşti, care prin şapte ori şapte se recunoaşte ajuns la capătul cel mai de sus şi la desăvârşire[649]. Iar femeia, cele treizeci de drahme. Căci e de mai puţin preţ ca bărbatul, dar aduce şi ea, după firea proprie, fructul desăvârşit al ostenelii ei, indicat prin cele trei zecimi. Cel de la cinci până la douăzeci [de ani], dacă e bărbat, achită douăzeci de drahme, iar o femeie, zece. Căci de la cinci ani socotesc că începe să se deschidă mintea înţelegerii, care e încă copilărească şi slabă, dar înaintează spre ceea ce e mai înalt, precum trupul îşi face necontenit înaintarea spre vigoare. […] De la o lună până la cinci ani, bărbatul plăteşte cinci drahme, iar femeia, trei. Dar ce înseamnă jertfa (rodul) de la copii? Scriptura ne dă să înţelegem [pe] pruncii cei curând născuţi în Hristos […]. Cei ce au fost de curând chemaţi şi sunt încă prunci aduc jertfă (rod) mică. […] Apoi adaugă legea că cei de la şaizeci de ani mai sus trebuie să plătească, bărbatul, cincisprezece drahme, iar femeia, zece. Căci cel ce s-a aplecat spre slăbiciune şi lipsă de vigoare nu poate aduce fruct îmbelşugat. […] Deci Dumnezeu, Cel cu adevărat drept şi milostiv, primeşte rodurile (jertfele) proporţional cu râvna şi cu aptitudinea minţii fiecăruia, nelepădând nici slăbiciunea şi vârsta trecută şi nelăsând nici pe cel în vigoare neonorat, ci

[648] LEV, p. 204

[649] Numărul 50 e 7x7+1. Dacă 7 reprezintă perfecţiunea ori sfinţenia, produsul său cu sine arată sporul în sfinţenie, desăvârşirea fiind dată de numărul 1, indicând statornicirea în Monadă la capătul acestui suiş. Textul omite numărul 1, socotindu-l subînţeles.

lărgind celor ce vor câmpul faptelor de laudă, după putința ce-o are fiecare. Pe cei mai slabi în aptitudini şi poate şi mai simpli în judecată îi va avea El Însuşi în grijă, măsurând fiecăruia rodirea după putere”[650].

9: **Dacă însă va fi un animal din cele ce se aduc jertfă Domnului, tot ce se aduce Domnului va fi lucru sfânt;**

10: **el nu va fi înlocuit, nici unul bun cu unul rău, nici unul rău cu unul bun. Dacă cineva înlocuieşte un animal cu un altul, sfânt va fi şi animalul, şi înlocuitorul lui.**

11: **Dacă-i vorba de un animal necurat, din cele ce nu se aduc jertfă Domnului, animalul va fi adus la preot,**

12: **iar preotul îl va prețui de bun sau de rău; şi cum îl va prețui preotul, aşa va fi.**

13: **De va vrea cineva să-l răscumpere, atunci la prețul lui va adăuga o cincime.**

14: **Dacă cineva Îi va afierosi Domnului casa, preotul o va prețui de bună sau de rea; şi cum o va prețui preotul, aşa va rămâne.**

15: **Dacă cel ce şi-a afierosit casa va dori s-o răscumpere, atunci la prețul ei va adăuga argint o cincime, şi a lui va fi.**

16: **Dacă cineva Îi va afierosi Domnului o țarină din moşia sa, prețuirea se va face după sămânța cu care ea se seamănă: cincizeci de sicli de argint pentru o măsură de orz.**

„Practica descrisă şi codificată aici avea o mare importanță socială. Ea permitea unui israelit ajuns în dificultate financiară să încredințeze pământul său, ori numai o parte din el, preoților, putând să-şi păstreze dreptul de proprietate, în schimbul unei răscumpărări plătită ulterior. Cuantumul acestei răscumpărări era stabilit în funcție de cantitatea de sămânță necesară însămânțării respectivului ogor […] sau de cantitatea de grâne recoltată de pe el”[651]. SEP 1 (ca şi unele traduceri ale Bibliei) înclină către prima interpretare, în vreme ce a doua variantă ar rezulta din BJ şi din versiunea Cornilescu.

17: **Dacă țarina şi-o va afierosi în chiar anul jubileu, ea va rămâne la prețul ei.**

18: **Dar dacă-şi afieroseşte țarina după anul jubileu, atunci preotul îi va socoti prețul după numărul anilor ce mai rămân până la anul jubileu, şi va scădea din prețul ei.**

19: **Dacă însă va vrea să-şi răscumpere țarina cel ce a afierosit-o, atunci el va adăuga la prețul ei o cincime, şi a lui va rămâne.**

20: **Iar dacă el nu-şi răscumpără țarina, ci o vinde altui om, atunci ea nu mai poate fi răscumpărată,**

21: **ci de-ndată ce va trece anul jubileu, țarina va fi lucru afierosit Domnului aşa cum e o țarină închinată; ea va deveni moşie a preotului.**

Țarină închinată: „în expresia *ogor închinat* (gr. **η γη η αγωρισμένη**) se reflectă ebr. **sedheh haherem**, literal: *ogor interzis*. Ceea ce era consacrat lui Dumnezeu prin gestul votiv devenea sacru şi trebuia distrus (în cazul de față rămânea în posesia definitivă a preoților)”[652]

22: **Iar dacă cineva Îi va afierosi Domnului o țarină cumpărată, care deci nu este din țarinile moşiei lui,**

23: **preotul îi va socoti prețul deplin până la anul jubileu, iar acela va plăti prețul chiar atunci, în ziua aceea, ca afierosire Domnului.**

24: **În anul jubileu, țarina se va întoarce la cel de la care fusese cumpărată şi care o avusese ca moşie-n stăpânirea lui.**

25: **Toate prețurile vor fi făcute după siclul sfânt; siclul să aibă douăzeci de ghere.**

Exista şi posibilitatea ca țarina să rămână preotului, dacă nu era răscumpărată şi se vindea altcuiva. Oricum, toate aceste prevederi sunt neclare cititorului de azi, dar ele vor fi fost limpezi pentru vechii israeliți.

26: **Totuşi, nimeni nu va putea să afierosească pe întâi-născuții din animale, cei ce,**

---

[650] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI

[651] LEV, p. 204

[652] SEP 1, p. 417

ca întâi-născuți, sunt ai Domnului: fie bou, fie oaie, al Domnului este.

„Întâi-născuții (chiar din animale) Îi aparțin de drept Domnului, aşa că ei nu mai pot fi afierosiți a doua oară. Vezi Ieşirea 13, 2 ş. a."[653].

27: **Iar de va fi dintre dobitoacele necurate, va putea fi răscumpărat după prețul lui, la care se va adăuga o cincime, şi va fi al celui ce-l răscumpără; iar de nu va fi răscumpărat, poate fi vândut la chiar prețul lui.**

Cel ce face prețuirea este preotul.

28: **Tot ceea ce omul Îi va dărui Domnului din ceea ce are el – fie om, fie dobitoc, fie țarină din moşia sa – nu se vinde şi nici nu se răscumpără. Toată dania cea sfântă, sfântă Îi este Domnului;**

29: **şi tot cel ce de la oameni a fost afierosit prin punere deoparte, acela nu poate fi răscumpărat, ci va fi dat morții.**

„Avertisment pentru cei ce cu prea mare uşurință depun voturi de afierosire Domnului"[654]. Totuşi, e greu de înțeles acest loc, de vreme ce evreilor le erau oprite sacrificiile omeneşti. S-ar putea înțelege un legământ de feciorie pe viață, acesta echivalând, în gândirea vechilor evrei cu moartea, căci cel ce nu avea urmaşi era socotit ca şi mort; sau ar putea fi vorba despre pedepsirea celui ce încalcă acest legământ. Dar votul feciorie era, dacă nu cu totul absent, oricum străin gândirii ebraice, practicat doar în cazuri de excepție şi nicăieri expus explicit în Vechiul Testament.

30: **Toată dijma pământului – fie din sămânța ogorului, fie din roada pomilor – este a Domnului; sfântă Îi este Domnului.**

„*Dijmă* = zeciuială; a zecea parte din recoltă, cantitate ce intră, de obicei, în tranzacțiile agricole"[655].

31: **Iar dacă cineva doreşte să-şi răscumpere dijma, la prețul ei va adăuga o cincime, şi a lui va fi.**

32: **Toată dijma din cirezi şi din turme, din tot ceea ce trece numărat pe sub toiag, este afierosit Domnului;**

„La intrarea sau la ieşirea din adăpost, animalele trec la numărătoare pe sub toiagul celui ce le păzeşte"[656].

33: **ce e bun nu va fi înlocuit cu ce e rău, nici ce e rău cu ce e bun; dacă însă cineva îl înlocuieşte, atunci atât animalul înlocuit cât şi înlocuitorul său va fi un lucru sfânt: nu vor putea fi răscumpărați".**

În acest pasaj nu mai e vorba de afierosirea făcută de bunăvoie sau în împrejurări speciale, ci de obligația credincioşilor de a da zeciuială din roade şi din turme. Repetăm, însă, că e foarte dificil de dat o interpretare exactă ultimului capitol al Cărții Levitic.

34: **Acestea sunt poruncile pe care Domnul i le-a poruncit lui Moise pentru fiii lui Israel, pe muntele Sinai.**

Aici e vorba despre poruncile referitoare la cult, celelalte prevederi fiind cuprinse în Cărțile Ieşirea şi Deuteronom.

---

653 BBVA, p. 155
654 BBVA, p. 155
655 BBVA, p. 155
656 BBVA, p. 155

Listă de abrevieri

AB - Dumitru Abrudan şi Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*
Adv. haer. – Adversus haereses
Agric. – De agricultura
Bailly – A. Bailly, *Dictionaire grec-français*, Paris, 1950
BBVA - *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania
BJ – La Bible de Jerusalem
BOB – Biblia de la Blaj 1795
C. Cels. – Contra Celsum
Com. Io. – Commentarii in evangelium Ioannis
Congr. – De congressu
Decal. – De decalogo
Deter. – Quod deterius potiori insidiari soleat
DEUT - *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688*, pars V, *Deuteronomium*
Dialogus Her. – Dialogus cum Heraclide
Ebr. – ebraică
EIB – Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
Ep. Serap. – Epistula ad Serapionem
Exh. Mart. – Exhortatio ad martyrium
F – Filocalia
Fuga – De fuga et inventione

GALA – Biblia de la Bucureşti 1938
Gesenius - W. Gesenius, *Hebräisches und Grossaramäisches Handwörterbuch über das Altes Testament*, ediţia F. Buhl, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1962
GN – *Die Bibel im heutigen Deutsche. Die Gute Nachricht des Alten und Neuen Testaments*, Stuttgart, 1982
Gr. – greacă
Harrison - R. K. Harrison, *Leviticus. An Introduction and Commentary*, 1980
Her. – Qius rerum divinarum heres sit
Hom. – Homiliae spirituales
Hom. Ex. – Homiliae in Exodum
Hom. Ez. – Homiliae in Ezechielem
Hom. Ies. – Homiliae in Iesu Nave
Hom. Lev. – Homiliae in Leviticum
Hom. Luc. – Homiliae in Lucam
Hom. Num. – Homiliae in Numeros
KJV – King James Version
Leg. – Legatio ad Gaium
LEV - *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars III, *Leviticus*
Luther - *Die Bibel*, nach der Übersetzung Martin Luthers, Stuttgart, 1985
Migr. – De migratione Abrahami
Mut. – De mutatione nominum
NUM - *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688,* pars IV, *Numeri*
Ostrog - Biblia 1581, Ostrog (slavonă)
OSTY – La Bible trad. Osty
Péter-Contesse - René Péter-Contesse, *Manuel du traducteur pour le Livre du Lévitique*, Stuttgart, 1982
PG – Patrologia greacă (ed. Migne)
Plant. – De plantatione
Post. – De posteritate Caini
Pritchard – J. B. Ptritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, 1955
PSB – Părinţi şi Scriitori bisericeşti
Q – *Manuscrisele de la Qumran*
Quaest. in Lev. – Quaestiones in Leviticum
Qu. Num. – Quaestiones in Numeros
RSV – Revised Standard Version
Sacrif. – De sacrificiis Abelis et Caini
SB – *La Sainte Bible*. Texte de la Vulgate, traduction français en regard, avec commentaires (…). *Levitique*, introduction critique et commentaire par M. l'abbé Crelier, Paris, 1895
SEP 1 - *Septuaginta 1*, *Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*
SINOD – Biblia de la Bucureşti 1914
Snaith - N. H. Snaith, *Leviticus and Numbers*, 1967
Sobr. – De sobrietate
Somn. – De somniis
Spec. – De specialibus legibus
Strong – *The Exhaustive concordance of the Bible* (…), by James Strong, Nashville/New York, 3rd Edition, 1973
ŞAGUNA – Biblia de la Sibiu 1858
ŞERBAN – Biblia de la Bucureşti 1688
TEV – Today's English Version
TOB – Traduction Oecumenique de la Bible

Virt. – *De virtutibus*

BIBLIOGRAFIE

A. Sfânta Scriptură

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, EIB, Bucureşti, 2001
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, EIB, Bucureşti 1995
- *Biblia adică Dumnezeeasca Scriptură*, Ediția Sfântului Sinod, Bucureşti, 1914
- *Biblia Hebraica*, Editio quarta emendata opera H. P. Rüger, Stuttgart, 1979
- *Biblia Sacra Vulgata*, Editionem quartam emendatam cum sociis B. Fischer, H. I. Frede. H. F. D. Sparks, W. Thiele, praeparavit Roger Gryson, Stuttgart, 1994
- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars III, *Leviticus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1993
- *Septuaginta*, Edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1979
- *Septuaginta 1*, *Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2004

B. *Scrieri patristice*

- *Actele martirice*, trad. Ioan Rămureanu, în colecția „**Părinți și scriitori bisericești**” (în continuare, abreviat: PSB), nr. 11, EIB, București, 1982
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Împotriva bogaților răi*, trad. Vasile Goraş, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Despre Sfintele Taine*, *Scrieri II*, trad. David Popescu, PSB 53, EIB, București, 1994
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Scrisori*, *Scrieri II*, trad. David Popescu, în colecția „**Părinți și scriitori bisericești**” (PSB), nr. 53, EIB, București, 1994
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Cuvânt împotriva Elinilor*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Despre principii*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistola despre Sinoade*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistolele către Serapion*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Tratat despre întruparea Cuvântului*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Trei Cuvinte împotriva arienilor*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, *Scrieri II*, trad. Dumitru Stăniloae, PSB 16, EIB, București, 1988
- Augustin (Fer.), *Mărturisiri*, *Scrieri alese I*, trad. Ioan Rămureanu, PSB 64, EIB, București, 1985
- Barnaba, *Epistola*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Boethius, *Scurtă expunere a credinței creștine*, trad. D. Popescu, în Boethius și Salvianus, *Scrieri*, P.S.B. 72, EIB, București, 1992
- Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, trad. D. Stăniloae, în colecția „**Filocalia**” (F), nr. 8, EIB, București, 1979
- Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Calist și Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de Capete*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, *Scrieri IV*, trad. D. Stăniloae, PSB 41, EIB, București, 2000
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 38, EIB, București, 1991
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre Sfânta Treime*, *Scrieri III*, trad. D. Stăniloae, PSB 40, EIB, București, 1994
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Glafire*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 39, EIB, București, 1992
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Zece Cărți împotriva lui Iulian Apostatul*, trad. Constantin Daniel revăzută de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Editura Anastasia, 2000
- Chiril al Ierusalimului (Sf.), *Catehezele*, trad. D. Fecioru, EIB, București, vol. I – 1943; vol. II - 1945
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre gelozie și invidie*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB,

Bucureşti, 1982
- Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, Bucureşti, 1982
- Clement Alexandrinul, *Stromate*, *Scrieri II*, trad. D. Fecioru, PSB 5, EIB, Bucureşti, 1982
- Clement Romanul (Sf.), *Epistola către Corinteni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, Bucureşti, 1979
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic în 100 de capete*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Didim din Alexandria, *Despre Duhul Sfânt*, trad. Vasile Răducă, Editura Sofia, Bucureşti, 2001
- Dionisie Areopagitul (Sf.), *Opere complete*, trad. D. Stăniloae, Ed. Paideia, Bucureşti, 1996
- Dorotei (Ava), *Învățături de suflet folositoare*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, Bucureşti, 1980
- Efrem Sirul (Sf.), *Cuvânt despre preoție*, trad. D. Fecioru, în Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie de Nazianz şi Sfântul Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Efrem Sirul (Sf.), *Imne I, Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii şi Învierii*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Efrem Sirul (Sf.), *Imne II, Imnele Naşterii şi Arătării Domnului*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, *Scrieri I*, trad. Teodor Bodogae, PSB 13, EIB, Bucureşti, 1987
- Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim şi să ne liniştim*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Grigorie al Salonicului (Sf.), *Că toți creştinii îndeobşte trebuie să se roage neîncetat*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Cele cinci cuvântări teologice*, trad. D. Stăniloae, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre facerea omului*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre fericiri*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre înțelesul numelui de creştin, către Armoniu*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre nevoință*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre pruncii morți prematur, către Hierios*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982

- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre viața lui Moise*, *Scrieri I*, trad. Ioan Buga, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Dialogul despre suflet şi înviere*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *La titlurile Psalmilor*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Marele cuvânt catehetic, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, P.S.B. 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Omilii la Ecclesiast*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie Palama (Sf.), *Capete despre cunoştința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre împărtăşirea dumnezeiască*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre sfânta lumină*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Omilii I*, traducere Constantin Daniel, revăzută de Laura Pătraşcu şi stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, Bucureşti, 2000
- Grigorie Palama (Sf.), *150 Capete despre cunoştința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Capete foarte folositoare în acrostih*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Învățătură despre liniştire şi rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Ignatie Teoforul (Sf.), *Epistola către Efeseni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, Bucureşti, 1979
- Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Cuvânt ascetic şi foarte mângâietor*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Una sută capete de mângâiere*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Casian (Sf.), *Aşezămintele mânăstireşti*, *Scrieri alese*, trad. Vasile Cojocaru, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Convorbiri duhovniceşti*, *Scrieri alese*, trad. David Popescu, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Despre cele opt gânduri ale răutății*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Ioan Casian (Sf.), *Despre întruparea Domnului*, *Scrieri alese*, trad. D. Popescu, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990
- Ioan Damaschin (Sf.), *Cele trei tratate contra iconoclaştilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 1998
- Ioan Damaschin (Sf.), *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, ediția a II-a, EIB, Bucureşti, 1943
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creşterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre feciorie*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creşterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2001

- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre mărginita putere a diavolului*, *Despre căință*, *Despre necazuri și biruirea tristeții*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile despre pocăință*, în Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință* şi Sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 1998
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Epistola către Romani*, trad. P. S. Teodosie Atanasiu, revizuită şi îngrijită de Cezar Păvălaşcu şi Cristian Untea, Ed. Christiana, Bucureşti, 2005
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Facere*, trad. D. Fecioru, PSB 21-22, EIB, Bucureşti, vol. I-1987; vol. II - 1989
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Matei*, trad. D. Fecioru, PSB 23, EIB, Bucureşti, 1994
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilia rostită când a fost hirotonit preot*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Predici la Sărbători Împărăteşti şi Cuvântări de laudă la Sfinți*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Tratatul despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Ioan Scărarul (Sf.), *Scara duhovnicescului urcuş*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, Bucureşti, 1980
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea II, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea III, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2005
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte despre sfintele nevoințe*, trad. D. Stăniloae, F 10, EIB, Bucureşti, 1981
- Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991
- Isaia Pustnicul, *Fragmente*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991
- Isichie Sinaitul (Sf.), *Scurt cuvânt de folos sufletului şi mântuitor despre trezvie şi virtute*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Iustin Martirul şi Filosoful (Sf.), *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980
- Iustin Martirul şi Filosoful (Sf.), *Apologia întâia*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980
- Macarie Egipteanul (Sf.), *Omilii duhovniceşti*, trad. Constantin Cornițescu, PSB 34, EIB, Bucureşti, 1992
- Macarie Egipteanul (Sf.), *21 de Cuvântări despre mântuire*, trad. Ioasaf Popa, Editura Anastasia, Bucureşti, 2001
- Marcu Ascetul, *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptează din fapte*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Epistolă către Nicolae Monahul*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Răspuns acelora care se îndoiesc de Dumnezeiescul Botez*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Ambigua*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 80, EIB, Bucureşti, 1983
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre cunoştința de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre dragoste*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946

- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele gnostice*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele teologice*, F 2, ediția a II-a, Ed. Harisma, Bucureşti, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Epistolele*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, Bucureşti, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, trad. D. Stăniloae, F 2, ediția a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Răspunsuri către Talasie*, trad. D. Stăniloae, F 3, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scrieri despre cele două nevoințe în Hristos*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, Bucureşti, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*,
- Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, Bucureşti, 1984
- Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, Bucureşti, 1984
- Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştință*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Nichita Stithatul, *Vederea duhovnicească a raiului*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Matei*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Contra lui Celsus*, *Scrieri alese IV*, trad. T. Bodogae, PSB 9, EIB, Bucureşti, 1984
- Origen, *Convorbirile cu Heraclide*, *Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Despre principii*, *Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Despre rugăciune*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Exortație la martiriu*, *Scrieri alese III*, trad. Constantin Galeriu, PSB 8, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Filocalia*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Paulin de Nola (Sf.), *Harul şi mântuirea (Scrisoare către Amandus)*, trad. Vasile Goraş, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Petru Damaschin, *Învățături duhovniceşti*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, Bucureşti, 1976

- Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, *Scrieri*, trad. D. Popescu, PSB 72, EIB, Bucureşti, 1992
- Simeon Metafrastul (Sf.), *Parafrază la Sfântul Macarie Egipteanul*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, Bucureşti, 1976
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cateheze*, *Scrieri II*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cele 225 de capete teologice şi practice*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cuvântările morale*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Discursuri teologice şi etice*, *Scrieri I*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1998
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Imne, Epistole şi Capitole*, *Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2001
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, Bucureşti, 1979
- Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească*, *Scrieri II*, trad. Vasile Sibiescu, PSB 44, EIB, Bucureşti, 1995
- Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, trad. D. Fecioru, în *Apologeţi de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte către filadelfieni*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovniceşti, Imne şi Scrisori*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre ostenelile vieţii călugăreşti*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină,* P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Tertulian, *Despre răbdare*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Tertulian, *Despre rugăciune*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, trad. Dumitru C. Vişan, ediţia a II-a, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1991
- Vasile cel Mare (Sf.), *Constituţiile ascetice*, *Scrieri II*, trad. Iorgu Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Despre Sfântul Duh*, *Scrieri III*, trad. C. Cornițescu şi T. Bodogae, PSB 12, EIB, Bucureşti, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Epistole*, *Scrieri III*, trad. C. Cornițescu şi T. Bodogae, PSB 12, EIB, Bucureşti, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Hexaimeron*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Psalmi*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii şi cuvântări*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mari*, *Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mici*, *Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989

- Varsanufie (Sf.), *Scrisori duhovniceşti*, trad. D. Stăniloae, F 11, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990

C. *Lucrări şi studii teologice*

- Abrudan, Dumitru, Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, EIB, Bucureşti, 1994
- Branişte, Ene, *Liturgica generală*, EIB, Bucureşti, 1985
- Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, Bucureşti, vol. I – 1994; vol. II şi vol. III – 1995
- Coman, I. G., *Patrologie*, EIB, Bucureşti, vol. I – 1984; vol. II – 1985
- *Dicționar biblic*, trad. Constantin Moisa (titlul original: *Nouveau dictionnaire biblique révise*), Editura Stephanus, Bucureşti, vol. I – 1995, vol. II – 1996, vol. III – 1997
- *Dicționar enciclopedic de Iudaism*, trad. Viviane Prager, C. Litman şi Țicu Goldstein, Editura Hasefer, Bucureşti, 2000
- Flavius, Josephus, *Antichități iudaice*, vol. I, trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, Bucureşti, 1999
- Matei, Horia C., *Enciclopedia Antichității*, Ed. Meronia, Bucureşti, 1995
- Moldoveanu, Nicolae, *Dicționar biblic de nume proprii şi cuvinte rare*, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1995
- Prelipcean, Vladimir, Nicolae Neaga, Gh. Barna, Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament* (pentru Institutele teologice), ediția a II-a, EIB, Bucureşti, 1985
- Usca, Ioan Sorin, Ana Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, III, *Leviticul*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003